

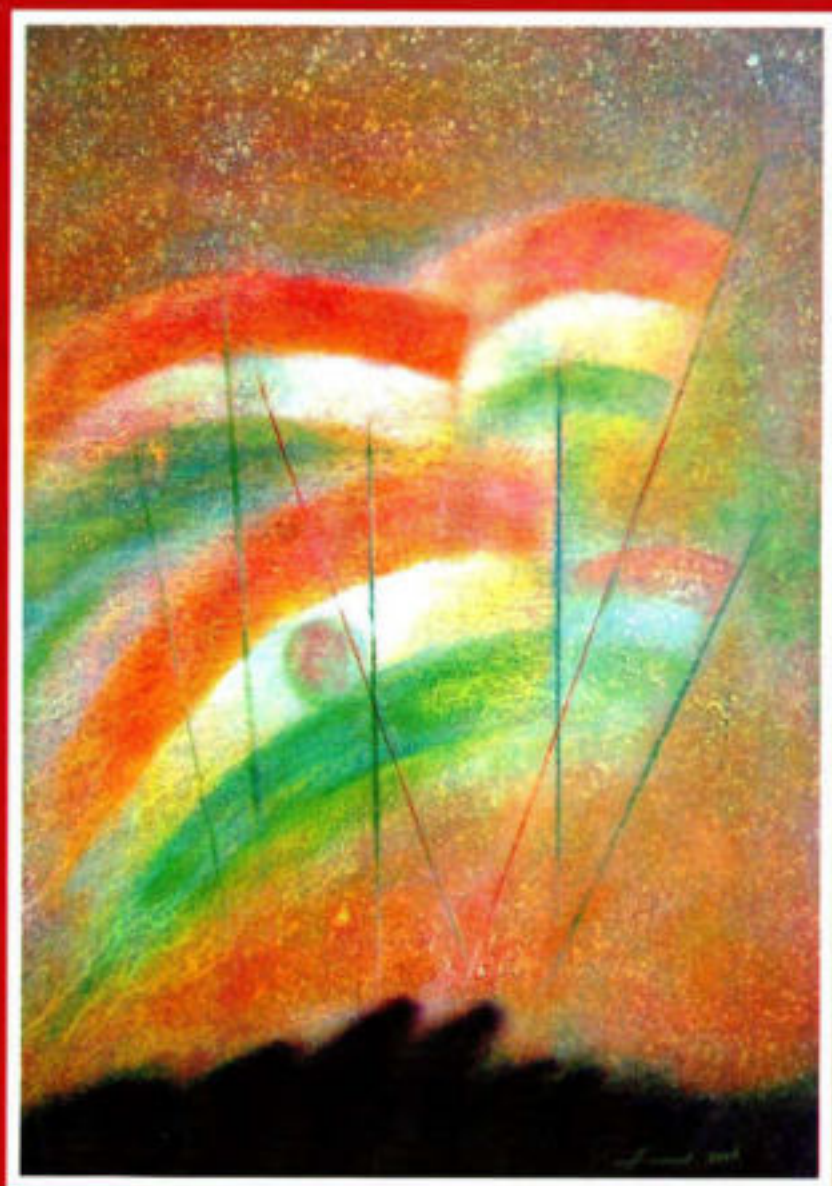
ARAKS

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2006. október 23.

VI. évfolyam 4. sz.

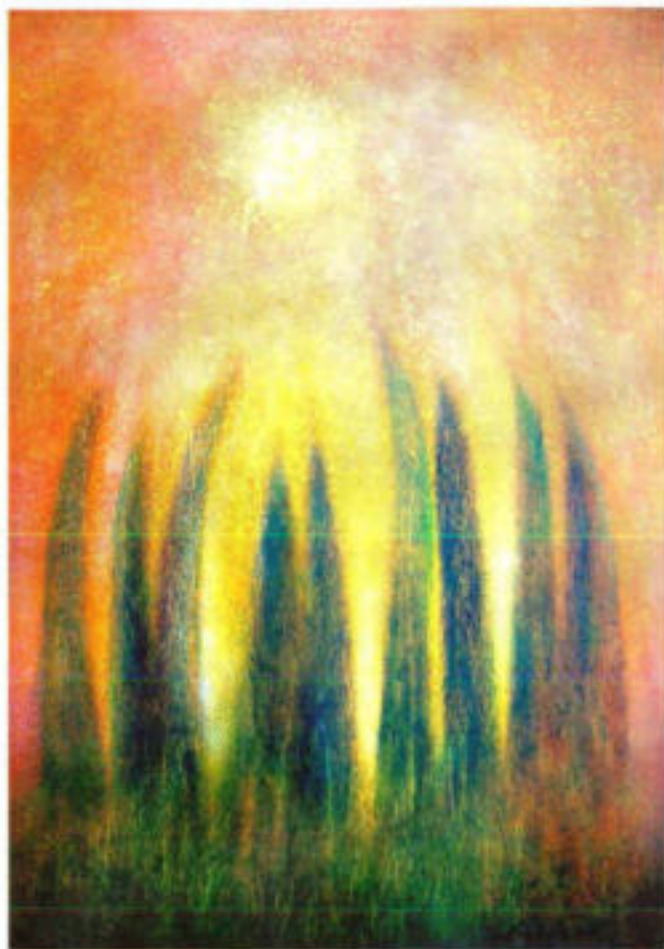

ISSN1451-1762

GYURKOVICS HUNOR MUNKÁI

Forradalom

Nemzeti gyász

Összecsapás

Megemlékezés

ARACS

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2006. október 23.

VI. évfolyam, 4. sz.

E számunk kiadását a

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

az NKA

ILLYÉS KÖZALAPÍTVÁNY,
és az ÓBECSEI ÖNKORMÁNYZAT
támogatta.

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Библиотека Матице српске, Нови Сад

008+32(497.113+511.141)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
felelős szerkesztő Vajda Gábor. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
– Szabadka : Aracs Társadalmi Szervezet, 2001. –
illustr. : 29 cm

Temesvári.
ISSN 1451-1762

COBISS.SR-ID 94357250

TARTALOM

Döbrentei Kornél: A Kozmosz sebe	5
Bata János: Ötven év után	6
Fekete Gyula: Világtörténelmet írtunk	9
Nemeskürty István: 1956: hősi halálunk.....	12
Kerekes József: Mi történt október 30. éjszakáján?	14
Vajda Gábor: Az elrabolt miniszterelnök emberi drámája	18
Wittner Mária: Az áldozatok fénylő glóriáját nem tépheti le a hóhér	21
Benedikty Tamás: Párhuzamos ötvenhatok	28
Mirnic Károly: 1956 öröksége és a Kádár-korszak	37
Tornai József: Versek	44
Tökécki László: A történelemben mindig van újakezdés	45
Dr. Rókuszfalvy Pál : Lélek és forradalom	54
Csorba Béla: Tisztesség és politika	61
Müller Éva: Igazság csak egy van	69
Polgár Julianna: XXI. századi kesergő a XX. századhoz	73
Huszár Zoltán: Szabadságharcaink	75
Hegedűs Antal: A délvidéki katolikus magyar értelmiség mai feladatai	81
Burány Nándor: A barokk ember	85
Matuska Márton: Velünk történt	87
Székely András Bertalan: Közép-Európa ketyegő bombája: Trianon	92
Az Aracs Társadalmi Szervezet díjkiosztó ünnepsége	102
Hajnal Jenő: Szembeszállni a barbársággal	103
Gubás Jenő: „... mert súlyunk oly parányi”	107
Szabados György : Ha a lelkiismeret nem működik, szétesik a világ	109
Csorba Béla észrevétele Dózsa kapcsán	111

A Kozmosz sebe

Válasz a Móser Zoltán küldte lyukas falevéltre

Az őszhatalmú időtől kihívó üzenet érkezett,
 sarjadás-erejű válasz rá a képzelet;
 kaptam egy talányos – virágtól, fától? – levelet,
 Biblia-lapok közt imádságossá aszalt, szívforma levelet:
 milliárdból egyetlenként önmaga,
 nincs hozzá hasonló, csak hasonlata,
 közepén viseltes űr a folt,
 mint szívburkon golyó ha áthatolt,
 szűziség szűk bejáratán ha átütött,
 miként csirakopja konok ősrögöt,
 megidéz ávósok vezényelte sortűzet
 - ó, ezek a ruszki tankok mögött lappangó vacak-bátrak! -,
 előtte még, hogy zárkamélyben csillagvizsgálója a szabadságnak
 csak kivágott-cimerű zászló lehet,
 s a magyar életfa lombjába vackolódó Hold
 nem éjszakát szül, virradat, amit kihord,
 a vitorlát bontó Haza zátonyról nem zátonyra érkezett,
 mert nem bitókról lopta le a kötélzetet,
 e cirkli-terebélyű növényi seben
 átduhhan a molekuláris tisztaság, mint a hó,
 s a Szentlélek is átszáll könnyeden,
 a Máriás lobogókkal suhogó,
 bár bennünk minden pika a Kossuth-cimerig ér,
 eszünket búsítja eszme, de erünkben felvidul a vér,
 s újra kigyúl a fátylaűszök, mert az ország mégse a kárhozat hona,
 nem ferde gerincet sugall a dőlt keresztű Szent Korona.
 Vagy csupán a férgek hada rágtá ki az utat
 a Nagyistennek, ki szánva minket ide néz, és sirva mulat,
 mert csak Ő sejtí, mint dörögt el, szabadságunk annyi maradt-e még,
 mint e lyukon át ránkderengő kerek ég.

Budapest, 2006.

Ötven év után

Most, amikor ezeket a sorokat írom, még semmit sem lehet tudni a magyarországi tüntetések végkimeneteléről. Csak bízni tudunk, csak remélhetjük, hogy lesz elég ereje és kitartása a tüntetőknek ahhoz, hogy végig vigyék azt az eszmeiséget, amiért Budapesten a parlament elé, más városokban az utcákra, terekre vonultak.

Ők most mindannyiunkért, a Kárpát-medence magyarságáért tüntetnek, vivják békés, vértelen forradalmukat. Mert ennyi gázságra, hazugságra és mocsokra már csak forradalommal lehet válaszolni!

Egy olyan forradalom kell, amely kisöpri a hazából mindazt a szemetet, ami az elmúlt évtizedek alatt lerakódott, megülepedett. Mindazt, ami ránk telepedik, ránk rakódik, mindannyiunkra, akik magyarnak érezzük magunkat. Mert nem lehet szabad a magyarság, ha a maradék országot olyanok bitorolják, akik már nyíltan, cinikusan beszélnek arról, hogy hazudnak reggel és este, és nem lehet szabad a magyarság addig, amíg a csonkolt nemzetrészek magyarsága elnyomatásban, kiszolgáltatottságban, léte veszélyeztetettségében él.

Ha a magyar miniszterelnök a magyarországi választópolgároknak hazudik, akkor becsap mindannyiunkat, a határokon kívül élő magyarokat is. Elhazudja a jövőket, el a mindennapjainkat. A már annyiszor fölemlegetett, élő sebként lüktető december 5-ét nem ugyanaz a miniszterelnök és cimborái hazudták-e országnak és nemzetnek, akiket most végre ország-világ előtt szembesítenek hazugságaikkal? Megtagadva saját nyeltestvéreit, nemzettársait, mennyi hazugságot hordott össze rólunk, határokon túlra szakítottaktokról a miniszterelnök és az egész balliberális bünszervezet! Igen, bünszervezet, mert bűnök egész sorát követték el szervezeten az egész nemzet ellen. Bűn volt hazugsággal

félrevezetni a magyar választópolgárokat, hogy mi, határon túliak csak azért akarjuk az állampolgárságot, hogy az ő nyakukra menjünk elősködni. Azt akarjuk, hogy ők tartsanak el bennünket nehezen megkeresett forintjaikból. Mi akarjuk tönkretenni a magyar egészségügyet azzal, hogy mindannyian ott kezeljük magunkat, a nyugdíjasok tömeges áttelepülésével összeomlik a magyar nyugdíjrendszer, hogy gyerekeinket ott akarjuk iskoláztatni..., meg úgy egyáltalán, rajtuk akarunk elősködni. Hazudták, hogy az Európai Unió nem támogatja a kettős állampolgárságot, hazudták, hogy a környező országok érdekeit sérti (de még ha sértené is – Na, és? – hogy az egyik vörös klasszikust idézzük), hiszen Szerbia nyíltan színt vallott: a magyar kettős állampolgárságot magyar belügynek tekinti, Románia, Szlovákia és Horvátország azelőtt is, meg most is annak ad állampolgárságot, akinek akar, csak éppen a magyar posztkommunista-liberális kormány tagadja azt meg azoktól, akiknek a magyar állampolgárság főképp érzelmi, eszmei síkon fontos. Bűn volt, súlyos bűn arra uszítani a magyar választópolgárokat, hogy nem-mel szavazzanak 2004. december ötödikén, mert ez a „nem” hozzájárult a nemzet meghasonulásához, önbecsülésének további csökkenéséhez mindenütt, ahol magyarok élnek.

Ez a kufár lelkülettel megvert kormány, élén a miniszterelnökkel, az elhazudott állampolgárságot pénzre akarta váltani forintmilliókat ígérve a határon túli magyarságnak. Csakhogy a beigért támogatás meg sem érkezett, de ha érkezett is volna, az személyekre lebontva 50-60 (!) forintot tett volna ki! Egy egész kugli fagyalt a szülőföldön maradás támogatására...

Már réges-rég nem az a kérdés, hogy a miniszterelnök hazudott-e, vagy sem. Teljesen fölösleges a szerecsenmosdatás, hiszen ezt ő maga mondta. Meg azt is, hogy az előző négy évben nem csináltak semmit. A

nagy kérdés most az, és erre remélhetőleg bíróság előtt fog majd felelni az egész államvezetés, hogy hova lett a pénz, az a rengeteg pénz, amit Magyarországtól elloptak! Még ha populizmusnak is tűnik: mekkora bűn ez már megint! Hány iskolát, kórházat és utat lehetett volna azon a pénzen rendbe hozni! A kár, a bűn ismételt nem csak gazdasági: hány emberéletet lehetett volna megmenteni a jobban felszerelt kórházakban, hány emberélet maradt volna meg a jobb utaknak köszönhetően és hány gyerekkel született volna több, ha a fiatalok előtt perspektivikusabb a jövő, amibe beletartoznak, természetesen az iskolák is! Ez a problémakör is átrötyököl a határokon túlra: ha erősebb a maradék ország, a határon túliak is erősebbek: akkor (talán) rendszeresen megérkezik a kormány által megígért családtámogatás, amely nagyon sok erdélyi és délidéki szegény magyarnak nagyon sokat jelentett volna. Egy gazdaságilag erős országnak sokkal nagyobb a (nemzetközi) tekintélye, mint egy gyengének, egy gazdaságilag erős, szuverén állam sokkal hatékonyabban ki tud állni a nemzet érdekeiért, mint egy gyenge, nemzetstratégiáját sokkal inkább érvényre tudja juttatni, mint egy gazdaságilag fejletlen állam. (Már ha van ilyen, mert Magyarországnak az utóbbi időben még az sem volt! Viszont, azt el kell ismerni, a határon túli magyarok ügyével megbízott államtitkár állami kitüntetésben részesült Izraeltól, mert a nemzetközi szinten jobban képviselte és védte Izrael állam érdekeit, mint sok izraeli politikus!)

Ez a hazug rendszer kiépítette a maga kiszolgáló rétegét, miközben a kiszolgálók is nagyon jól megélték a hazugságok gyártásából, és az utóbbi napokban feladatukat tökéletesen teljesítve jelesre vizsgáztak! A balliberális média bűne már nemcsak a sok szemét széthintése az országban és a határokon túl, nem csak a Big Brother-ek, a Heti hetesek, az ócskábbnál ócskább amerikai propaganda-akciófilmek, amelyekben az amerikai katonák, mint egykoron Tito hős partizánjai a jugoszláv filmekben, mindenkit, főképp minden álnok és gaz arabot, némi zsidó segédlettel, legyőznek. Nem, mára a hírközlés az, ami a legbotrányosabb! A tüntetések kezdete óta egy egész héten át a legnézettebb televíziós csatornák, a közszolgálatnak

mondott Magyar 1, valamint a két kereskedelmi tévé, a TV 2 és az RTL Klub, de sajnos közéjük sorolható a Duna TV is, másról sem mutattak képeket, mint a randalírozókról, és a velük összecsapó rendőrökről. Egyetlenegy főlvételt sem közvetítettek közelről a békésen demonstrálókról, még csak igazán távolról sem, hogy föl lehessen mérni, mennyien is vannak a Parlament előtt, hanem valamiféle köztes képeket, ahol a képernyő nagyobb részét a riporter töltötte ki, elejtve egy-egy burkolt, vagy kevésbé burkolt célzást a köztörvényes bűnök elkövetéséért körözött személyekről, akik jelen vannak a tüntetők között, s drámai hangon elmondva: most ugyan még békésen tüntetnek, de ki tudja, mit hoz a következő pillanat!

A reális, a közszolgálati televíziózás nem azt jelentette volna, hogy a riporter a tüntetők közé megy, velük készít interjút arról, mit is akarnak, miért is vannak a téren? Ehelyett egész héten azt próbálták belesulykolni a tévézők tudatába, hogy az egész megmozdulás mögött a legnagyobb ellenzéki párt, s annak vezetője áll. Valamint azt, hogy az, ami a Kossuth téren történik, az valami borzalmas, elképesztő dolog, amiből csak rossz következhet, lásd az utcai harcokat és harcosokat! Megszólalásra és megkeresésre méltatlannak találták Makovecz Imrét, Molnár V. Józsefet vagy Pozsgay Imrét, miközben a stúdiókban egymást váltották a kis senkik, **a feladat elvégzése után eldobható hírmagyarázók, politológusok és szociológusok.**

S eközben a tüntetők békésen demonstrálva teszik a dolgukat. Bizonyára érzik, tudatosan vagy ösztönösen tudják, most van itt a pillanat, amikor a nemzet sorsa végre más irányt vehet.

Ötven év múltán megint sorsdöntő, világrengető események zajlanak Magyarországon. Az esély, több évszázad után, megint felcsillanni látszik. Most azonban, mint ahogy azt egy tudós, öreg barátom mondta, az esély valós: mert most nincsenek törökök, osztrákok, nincsenek németek és nincsenek oroszok sem!

– Most vagy soha! Ha most nem sikerül a magyar népnek megszabadulnia azoktól az elnemzetietlenítő, elnyomó, mindent kiárusító, élősködő vérszívóktól, akik nem csupán az ország vérért, de

az egész nemzetét szívják, akkor nagyon hosszú időre, talán örökre elvesztünk! Ha a nemzet nem rázza meg magát, és nem vonja felelősségre azokat, akiknek a Haza egy kurva ország, akkor talán mindennek vége... A magyarság, éppen úgy, mint Nándorfehérvárnál, megint Európáért harcol. Tudjuk, mennyire megosztott Európa, tudjuk, egész Európában dúl a harc a nemzeti és a liberális oldal

között. Aki ebben kételkedne, annak jusson eszébe, miért is nincs még mindig elfogadott alkotmánya az Uniónak? Európa sorsa hosszú időre megint Magyarországon dől el. Reménykedjünk és bizzunk a Teremtőben, hogy győzni fog az Igazság!

Horgoson, 2006. szeptember 26-án

Léphaft Pál karikatúrája

VILÁGTÖRTÉNELMET ÍRTUNK

Életem legcsodálatosabb napjai

Ma sem tudom írásban kifejezni, mitől olyan csodálatos, ma is csak érzem, szavakban kimondhatatlannul. Tanúja és valamelyest részese lenni annak a felvillámló történelmi pillanatnak, amely a milliókat megnyomorító, százezreket megtipró, ezreket agyonverő, halálra kínzó, legyilkoló, gögös VASHA-TALMAT egyik napról a másikra varázsolja sarokba szorult, nyűszítő patkánnyá. S e varázsütésre az utolsó faluig-tanyáig kiépített elnyomó gépezet szét hull, a tömörked élet-halál-ura-apparatcsik szétszalad, bujkál, tegnapi meggyötörtektől esdekel menekért; a hóhérvető „államvédelmi” őrhadosztályok fegyvereiket eldobálják, kivetkőznek, s belebújnak az ürgelyukba is. Halálmegvető vakmerőséggel gyerekek robbantgatják föl a pesti utcákra a segítségül szalajtott páncélos szörnyetegeket, s ami épségben maradt belőlük, fől sorakozik és kitűzi a magyar zászlót.

De mindezeket túl az igazi nagy élmény: részese lenni annak a váratlanul kirobbanó, világrengető, ellenállhatatlan erőnek, amely egy életre beleégette a lelkünkbe Petőfi sorait:

*„Habár fölül a gálya,
S alul a víznek árja,
Azért a víz az úr!”*

– Petőfi? – húzta el a száját gúnyosan pár hónappal később a börtönben a vallatóm – Petőfi? Az is itt ülne most, magukkal együtt.

Tudtam, hogy szorongását altatja ezzel. Ő, a gálya öre sem szabadulhat a rettenetnek attól a sokkjától, mely letaglózta a pincében, a barlangban, a padláson, ahová akkor menekült. Ahogyan az én életemen a forradalom tisztító élménye sugárzik át, s egyetlen olyan pillanatra sem emlékszem azóta, hogy elfogott volna a csüggedés, a reménytelen-

ség. Hiszen tudom, az a lebirhatatlan erő itt szunnyad bennünk, megalázottakban, megszorítottakban, és ha egyszer újra föleszmél – azt a vihart már nem éli túl a gálya.

Világtörténelmet írtunk 1956-ban. Két kezemen megszámlolhatnám, az ENSZ száznyolcvanöt tagállamából-nemzetéből hányan csináltak már világtörténelmet, még a legnagyobbak, leghatalmasabbak is.

De a forradalmak sorában is kiemelt hely illeti: mert előkészítő szervezés-szervezkedés nélkül, valóban spontán robbant bele az ámuló világba. Mert az elszenvedett iszonyatoknak nem ezrelékét, de százezred részét sem bosszulta meg. Mert a világon példátlan „harmadik utas” forradalom volt: a totális és a liberális, a keleti és a nyugati mintákat egyként tagadva kereste a hazai viszonyokra építhető kibontakozást. Mert tisztaságában is páratlan, s napok alatt átírtatta a társadalmat igézetes erkölcsi ereje: a katonaságtól kért löszeres ládákat, melyeket az utcákra őrizetlenül kiraktunk, százezrekkel dobálták tele, és „sehol nem történt fosztogatás, betört üvegű kirakatok, tele keresett árukkal, érintetlenül”. (New York Reporter) „Valószínűleg a történelem legtisztább forradalma volt” (London Observer).

Fejet hajtott a nagyvilág. Oldalakon át sorolhatnám: John F. Kennedy: „1956. október 23. örökre beírta magát a szabad emberek és nemzetek évkönyveibe.” Albert Camus: „A legázolt, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben.” Milovan Đilas: „A magyar felkelés talán nem kisebb jelentőségű, mint a Nagy Francia Forradalom vagy az orosz forradalom. Ez a kommunizmus végének a kezdetét jelzi.” New York Times: „A történelemben nincs fényesebb fejezet.” Christian Science Monitor: „Érezték, hogy nem

csupán saját magukért, hanem az egész szabad világért harcolnak." Washington Post: „Mi csak remélhetjük, hogy talán kiérdemeljük tiszteletüket, és csak imádkozhatunk, hogy hősiességükből egy kicsi talán ránk is átszáll." Saturday Evening Post: „Egy bomlási folyamat kezdete, amely magára Oroszországra is áterjedhet." Vezércikkében „a világtörténelem fordulópontjának" nevezi a National Review: „Legyen bár elfoglalva, szolgáskorba döntve, magára hagyva, Magyarország szelleme olyan fényességgel ragyogott fel, hogy bevilágította társadalmunk legsötétebb zugait is." Exiled Europe Review: „Elsöpörte a faji, vallási, politikai különbségeket a magyar és nem magyar emigránsok között ... Ami óriásoknak évekig nem sikerült, a magyarok néhány nap alatt a kommunizmusra, létezése óta, a legnagyobb csapást mérték... Szlovákok, horvátok, románok, kitelepített németek és magyarok hirtelen ismét testvéreknek érezték magukat és kéz a kézben meneteltek, hogy egységüket kimutassák." Auer Pál, volt párizsi nagykövetség emlékiratában beszámol arról a magyar forradalomnak tisztelő felvonulásról, melynek „első sorában tizenkét francia miniszterelnök állt egymás mellett... és legalább harminc volt miniszter, néhány száz képviselő és szenátor." (Vajon – eszükbe jutott-e – Trianon?) Washington Star: „A magyarok megmutatták nekünk, hogy a gyáváknak, cinikusoknak, defetistáknak ... nincs igazuk... A hősiesség minden korábbi mértékét felülmúlták." „Magyarország tragédiája Washingtonban történt, nem Budapesten."(!)

Nem volt hiány a tisztelgésekben, de csúfosan magunkra hagyott Nyugat, ahogy most a Balkánt évek óta magára hagyta.

Elbuktunk? – Leverett forradalmakat, szabadságharcokat ismerünk, mást sem igen a magyar történelemben. De van egyáltalán bukott forradalom?... A népet a legmélyebb mélységeikig felkavaró forrongás társadalmi méretben ismerteti föl a kiszolgáltatottságokat, a kényszerűt, ráeszmélt az igazságtalanra, a jogtalanra, a túrhetetlenre. S ha a lelkekben megrendül a „világ rendje" – a kötőanyag porlik el, amely az építményt összefogja. Igaz forradalmat csak leverni lehet – legyőzni soha.

Az írók kiáltványnak, a Gond és hitvallásnak a

jóslata bevált: „Egy ezredév alatt sok zivatar verte nemzetünket. De a zivatarkor borujában is két fény mindig hű maradt hozzá. Egyik a nemzet csillaga, mely vészek idején is áttört fényével a homályon, a másik pedig virrasztó költőink fátylafénye, mely a magyarság számára ma is tanítás... Eljön az idő, amikor a megtévedt hatalom bűnbánatot mond, mint ahogy az általa megdöntött hatalomnak is meg kellett bálnia ama tiprást, amelyben Petőfi elvesztett."

Forradalmunkat, szabadságharcunkat, ezt a világtörténelmi tettet, melyre évszázadokig büszkék lehetnek utódaink, a kádári ellenforradalom kezdetől bukásáig – ezt nem leverték, ez valóban elbukott – mocskolta, nemzedékek nevelkedtek gyalázatos hazudozásban, azóta sem heverték ki.

Kádár vérengző ellenforradalma, miután „megpuhult", még többet ártott a nemzetnek a gyermekirtással, a lélekmérgezéssel, a jövőrablói eladósodással, s ama lebirhatatlan erkölcsi erő megfertőzésével, lezüllesztésével. S a nemzeti életosztón egy biztató fellobbanása után ma ott tartunk, hogy Múhi, Mohács, Trianon után egy új felsőtétlő tragédia fenyegeti a magyarságot. Nem kisebb azoknál, hiszen most nem jól fölismerhető idegen hatalmak, hanem, jól álcázott hazaiak tapossák: az önálló gondolkodásról leszoktatott s a médiaklikk segédletével elkábított tömeg szavazata törvényesíti azt a politikai-gazdasági-kulturális diktatúrát, mely a nemzetet jó előre megásott sirja felé lökdösi. Most belül a nemzet testében a halálos kór, mely lebénítja önvédelmét, életosztónét.

Még nem késő, de az időnk vészesen fogy. Még szunnyad bennünk az az erő, mely ötvenhatban a magyarságot világfordító tényezővé avatta. Most nem szuperhatalom ellenében, csak a törvényt-alkotmányt tipró önkény, a „birka népet" cinikusan átverő, a hazát már földjével együtt áruló, ötvenhat emlékét pusztító létével is, koszorúval is meggyalázó koalíció elsöpprésére kell felszikkasztatnunk a „nemzet csillagát". Most – meglehet csak egyelőre – nem felkeléssel, hanem igazságunknak az ország minden zugába elható világosságával. Ilyen fények gyújtására egyik párt sem képes egyedül,

ehhez mindenkire szükség van, aki a magyar népközösség sorsáért, jövőjéért felelősséget érez.

Sokan ébrednek már a kábulatból a becsapottak közül, de nem elegendő. Ha nem is érhet-

jük ma el forradalmunk, szabadságharcunk egész történelmünkben példátlan, csudálatos egységét, meg kell közelítenünk legalább.

Akkor majd lemoshatjuk a mai gyalázatot.

Az újitó

1956: hősi halálunk...

A magyar nemzet nehezen tűrte a sajnos kétségtelenül általa (is) kezdett 1941. június végi, 1945-ben katasztrofális vereséggel végződött szovjetelleni háború büntető következményeit. Közismertek az államvédelmi jellegűnek nevezett karhatalmi alakulatok kínzásai, a zsúfolt börtönök állapota, a lakosság könyörtelen kizsákmányolása. A közfelfogással ellentétben a magyar nép nem fogadta ellenszenvel a szocializmus tanait, inkább annak gyakorlati alkalmazásának módjai keserítették el. A magyar társadalom önértéket leginkább nemzeti függetlenségünk elnyomása bántotta. (Nemzeti ünnepeink betiltása, orosz szabású egyenruhák és vezényeli szokások, a hazánkba küldött helytartók nemzeti önértékünket sértő és becsmérő megnyilatkozásai, a kitelepítésnek nevezett deportálások, a minden szabályt felrúgó önkényes bírósági eljárások.)

A közvéleményt különösen fájdalmasan érintette az 1947 februárjában kihirdetett párizsi békeszerződés egy kiegészítő rendelkezése, mely szerint bár a megszálló hadseregnek ki kellett volna vonulnia, annak ürügyén, hogy a szovjetországi hadsereg a velünk szomszédos Ausztria felénk eső területét megszállva tartja, jogot kapott csapatainak Magyarországon maradására. Amikor viszont Ausztriából 1955-ben valamennyi győztes hatalom kivonta megszálló katonáit, így az orosz is: a magyar nemzet döbbenten értesült arról, hogy a szovjetországi katonák a párizsi béke határozmányainak semmibevevételével továbbra is hazánkban maradnak. Ezt jogilag a varsói szerződéssel támasztották alá, amelyet Ausztria területének elhagyása után a kelet-európai szocialista államok kötöttek egymással. Magyar részről a szerződést, melyet előzőleg az országgyűlés sem tárgyalhatott meg, Hegedűs András miniszterelnök írta alá.

Ez egyet jelentett az ország függetlenségének végérvényes, talán örökké tartó elvesztésével.

A függetlenségre vágyó nemzet bár elvileg elfogadta a szocializmus tanait és államberendezkedését, a további folyamatos megszállást már nem tudta elviselni.

A lengyelországi politikai nyugtalanságok hatására a budapesti magyar ifjúság 1956. október 23-án rokonszenvtüntetésként felvonult egy 1848/49-ben hazánkban a magyar függetlenség ügyéért harcolt lengyel hadvezér, Bem József budai szobrához.

Felkavaró élmény az akkor készült filmfelvételeket nézve a felvonuló ifjúság mosolya, tiszta tekintete, őszinte jóhiszeműsége. Ilyenek voltunk mi akkor...

Ugyanekkor érkezett haza Belgrádból a magyar kormány küldöttsége, melynek feladata a jugoszláv-magyar feszültségek enyhítése volt. A küldöttséget vezető Gerő Ernő pártvezér azonnal fenyegető hangú, szidalmazó rádióbeszédet tartott, melynek hatására az egybegyűlt tömeg haragja ellene és a kommunista (MDP) párt akkori vezetői ellen fordult. Az esti órákban már romokban hevert a városi- get szélén felállított Sztálin-szobor, melyben Rákosi Mátyás politikusi magyar szabadsághősök és államférfiak (köztük Görgey Artúr és Tisza István) szobrainak bronzanyagát használták fel.

A felzaklatott tömeg egy része az országgyűlés házához, másik része pedig a Magyar Rádió épületéhez vonult. A politikai rendőrség tüzet nyitott, halottak heverték az utcák kőven. A tüntetők védekezni kényszerültek: a néphadsereg raktáraiból fegyvert szereztek és visszalöttek. A Bem-szobor mögötti katonai laktanya ablakaiból (is) adogatták a magyar katonák a fegyvereket, hogy aztán maguk is a tüntetőkhez csatlakozzanak.

Kitört a forradalom, pontosabban: a nemzeti felkelés.

A további események közismertek: Nagy Imre kormánya, kilépésünk meghirdetése a varsói szerződésből, a politikai elnyomás hivatalosan bejelentett megszüntetése, a politikai rendőrség feloszlata...

A szovjetországi hadsereg 1956. november negyediken hajnalban általános támadást indított az ország és fővárosa, Budapest ellen. Országszerte elkecseredett harc kezdődött. A túlerő ezt természetesen vérbe fojtotta. Az összefogdosott szabadságharcosokat bebörtönözték, sokukat

kivégezték. A néphadsereg hazájukért küzdő katonáit is, köztük Maléter Pál tábornokot. Nagy Imre miniszterelnököt híveinek egy részével a budapesti jugoszláv követség cinkos közreműködésével (ide menekültek a parlament épületéből) Romániába szállították, majd egy budapesti titkos bírósági eljárás határozata alapján 1958. június 16-án a magyar fővárosban kivégezték.

Mivel a világ közvéleményében a felkelés eseményei Budapest fővárosához kötődnek, hiszen itt működtek magyar és külföldi riporterek és filmhíradó-készítők, hangsúlyoznunk kell: a nemzeti felkelés az egész országban zajlott, szinte kivétel nélkül minden városban és faluban. Ez meg is lepte a szovjetorosz katonai parancsnokságot: harckocsijaik százait semmisítették meg a magyar szabadságharcosok. Ugyanekkor az is megtörtént, hogy számos orosz katona (még fegyveres beavatkozásuk előtt!) magyar nemzeti zászlót lengetve fogta pártunkat.

Nemzeti létünknek ez a dicső pillanata – talán az utolsó a történelmünkben? – egyszersmind a nemzet hősi halálát jelentette. A szó szoros értelmében. A nemzet szót még kimondani is tilossá vált, említése sokak számára mindmáig a jobboldali nacionalizmussal vagy fasizmussal egyenlő.

A véres megtorlást a szovjetorosz hatalom és itthoni helytartói gondosan szervezett, fokozatos jólétre törekvő, békülékenységet mutató, a nemzeti önértéket óvatosan támogató (hazafias népfront) politikával cserélték fel. Még a kiméletlenül erőszakos kolhoz-szervezést is sikerült látszateredmé-

nyeket felmutató önkéntes mozgalomnak álcáznik.

Ma, fél évszázad után úgy tűnik: sikerült nemzeti önértékünket elfojtani. A magyar állam nem képviseli a nemzet érdekeit, sem itthon, sem külföldön. Ennek döbbenetes bizonyítéka a 2004. december ötödiki „népszavazás”, melynek során a magyarnak nevezett köztársaság lakosságának többsége úgy döntött: nem vállalja a közös nemzet tagjaként az 1920-ban elszakított, hatféle államba kényszerített magyarságot. Ennél mélyebbre nem süllyedhettünk. 1541-ben megszűnt a független magyar állam, a nemzeti önérték és hordozója, a nyelvünk azonban megmaradt. Most már ezt se vállaljuk. Mindez kétségtelenül 1956-os nemzeti felkelésünk könyörtelen vérbefojtásának következménye. A nemzet a „rendszerváltásnak” elnevezett időszak elején sem vállalta önmagát, s azóta, 1990 óta tanácstalanul toporogva, jövőképe nélkül szavazgat pártokra és kormányokra, melyek azonban még a „kádári” kor szak viszonylagos jólétét sem képesek biztosítani. Polgárabb, nemzetibb irányultságú pártnak legutóbb (2006) sem sikerült hatalomra vergődnie.

Mindebből következőleg forradalmunk félévszázados jubileumának megünneplésére is csak immel-ámmal készülünk, amit részben magyaráz, hogy 1956 eseményeinek személyes átélői már nincsenek az élők sorában, vagy egyre fogynak. 1848-ra, arra a „nagy szép időre” (Petőfi) egy évszázadon át emlékezett a nemzet. Mert akkor még létezett.

A kékszakállú herceg vára

Mi történt október 30. éjszakáján?

Az 1946-os első békeévben Magyarországon a világháborúból származó dermedt félelmet oldja egy élhetőbb, szabadabb világban való *reménykedés*. Hiszen Budapesten egyidejűleg tartózkodnak a szövetséges Ellenőrző Bizottság képviselőiben a szovjet és amerikai tisztek. Az akkori Admirál, a mai Bem moziban (ahol József Etelka a mozigépész), amerikai filmeket vetítenek, kinyitnak egyes bátrabb, jó nevű kávéházak, dollárért minden nyugati áru megkapható, és nem utolsósorban Truman elnök azzal biztat, hogy *Magyarország nem lesz a szovjet érdekszférába kapcsolt terület*. 1946-ban egy teljes évig élt még a remény. 1956 októberében a magyarságnak már csak egy napra, az október 30. és 31. közötti éjjelre adatott ez meg. Ez utóbbi lett az '56-os magyar forradalom *különös éjszakája*, amely misztikusságában vetekszik az Ady által megörökített, az első világháború kitörése alkalmából riadt hangon megénekelt nyáréjszakának történetével. Akár egy Shakespeare-dráma túlfutott csúcspontján, a fővárosban és az egész országban érzékelt lehetett a nép magával sodró hitét a közelgő szabadságban, amit egyaránt táplált a Szabad Európa hangja, de ami meglepőbb, nem kisebb kaliberű hírforrás is, mint a moszkvai Pravda. Ha 1956. október 23-a maga a csodák napja, vagy ahogyan Stefan Zweig fogalmazott: Európa csillagóráinak időpontja, október 30-a pedig a forradalom sikertörténeti csúcsa, akkor a rákövetkező nap a legkegyetlenebb brutalitással induló 14 napos agóniának a kezdete. Mint minden emberi történés, amely váratlanul, szinte robbanásszerűen 180 fokos fordulattal változtatja meg sorsunkat, az október 31-én bekövetkezett események előtt értetlenül állunk még ma is, 50 év múltával, csüggedten tovább boncolgatva, miként történhetett, „hiszen az előző nap még...”.

De vegyük sorát az eseményeknek. Idézzük fel, mi is történt dióhéjban azon az október 30-án?

'56 október 30. A remény napja.

Nagy Imre először találkozik a szabadságharcosok vezetőivel, elsősorban a Kilián-laktanya legendás vezetőjével, Maléter Pállal. Az 1930-as években még NKVD-informátor, 1956-ban már az emberarcú szocializmus ideológiai roncsai alól felegyenesedő Nagy Imre, emberi nagyságának tanújelét adva, már hallja, érti és átveszi a forradalmi nép szavát. Az, aki október 23-án még mint elvtársakhoz akart a néphez szólni, egy héttel később, a szocialista jelzöt is elhagyja és semleges, demokratikus Magyarországról beszél. Hosszas vajudás után létrejön a többpárti koalíció, eltörik az egypártrendszer, és úgy tűnik, véglegesen lezárul az ország kommunista korszaka, még akkor is, ha a kommunisták viszik a vezető szerepet a döntéshozásban. Ekkor már a koalíciós vezetés is a népre figyel, hiszen a Köztársaság téri párház ostroma megkezdődött. Az anarchikus népharag manifesztálódásán túl - ami az ávós tisztek, sőt a szolgálatot teljesítő kiskatonák megfélemlésében nyilvánult meg -, felsejlik az új rend első nyitányaként a független nemzetörökség és a forradalomhoz átpártolt rendőrség közös járőrözése. Megkezdődik működését a hadsereg forradalmi tanácsa, a Budapesti Forradalmi Bizottság. Működnek a gyárak, intézmények munkástanácsai, elnevezésük ugyan hasonlít a jugoszláv öngazgatási szervekhez, vagy akár a spanyol polgárháborús képződményekhez, mégis, a párthoz viszonyítva függetlenek, tehát minőségben teljesen eltérnek az emlitettektől.

Tetőzik végül a forradalom sikerének ügye világviszonylatban is, a Pravda ugyanis ezen a napon közli a szovjet pártelnökség nyilatkozatát, amelyben bünbánóan bevallotta, hogy a szovjethatalom *eddig elhibázott politikát folytatott Kelet-Európában*, s szinte fogadalmat tesz: ezentúl a szovjet befolyási övezet országaival, közöttük Magyarországgal is az *egyenlőség el-*

ve alapján tárgyalnak. Emellett lehetőség van a szovjet katonai jelenlét felülvizsgálatára. Másnap, október 31-én, semmibe véve egy nappal korábbi nyilatkozatát, a Kreml váratlanul bejelenti, a fegyveres „rendcsinálás” mellett döntött, s ezt közzé is teszi a Pravda-ban.

Variációk, variációk...

Egyes elemzők szerint az ezt megelőző október 30-i nap volt az a pillanat, amikor a szovjet vezetés komolyan fontolóra vette egy szelidebb kurzus megvalósításának lehetőségét, nem elvetve a katonai jelenlét mérséklését is, s ezt a forradalom vezetése elszalasztotta kihasználni. Íme, folytatódik a hazai bűnbakkérés, felelőnk újra „Kossuth politikájának bűne” 1848-ból az ország kisebbségeivel szemben, kishitúságunk átká. Ugyanezek eljátszanak még azzal a gondolattal, ha nincs a kommunista pártszékház erőszakos megszállása, a lakosság tömeges felfegyverezése, a többpártrendszer erőteljes követelése, mindaz, ami Moszkva számára egyet jelent az ellenforradalmi állásponttal, '56 bizonyosan lehetőséget kap egy békülékeny, kompromisszumos megoldásra. Elfeledik azonban, vagy szemet hunynak a felett a tény felett, hogy 1968-ban a prágai tavasz ezeket a Moszkva szempontjából nézve ellenforradalmi minősítéseket nem tartalmazta, a szovjet mégis fontolgatás nélkül beavatkozott. Mások egy '56-os Deák Ferencben vélnek felfedezni a forradalom esélyét. Elgondolkodtató, kinek az érdeke összemosni 1848-at a kiegyezés évével, 1867-tel? Azok a szimbólumok, amelyeket Deák Ferenc nevének említése felidéz: a csendes értelmiségi ténykedés, a józan kompromisszumkeresés nehezen egyeztethetők össze a forradalom lázas szabadságvágyával.

Ha a világszervezetnek, az ENSZ-nek a főtitkára november 1-jén nem Kairóba, hanem Budapestre utazik, eleget téve Nagy Imre hívásának – írja Madariaga, a neves spanyol író –, az európai kontinens teljes keleti felének sorsa másként alakul. Közvetve utal Anthony Eden felelősségére is, aki kihasználva a szovjet szorongatott helyzetét, a forradalmi napokban robbantotta ki a szuezi válság fegyveres megoldását, s ezzel elterelte a média figyelmét a magyarországi eseményekről. Hogy mennyire komolyan veszik ezt a véleménye-

zést egyesek, tanúsítja az ez évi Bush-látogatás kapcsán megjelent feltételezés a magyar sajtóban, miszerint az amerikai elnök a nyugati világ bocsánatkérését hozza '56-os állásfoglalásukért. Minderről persze szó sem esett. Tény, az angol miniszterelnök az '56-os forradalmat hiénamód használta ki saját céljaira, de hát arról a szokványos történetről van szó, amit legáltalában De Gaulle jellemez ekképpen: „az államok hidegvérű szörnyetegek”. Hát még a nagyhatalmak! Igaz, Bush látogatása előtt egy elgondolkodtató témájú amerikai dokumentációs filmet pergettek a tévében, az angol nyelvű Discovery-n. Csak találgathatjuk, vajon a véletlenül múlt-e a Bush-látogatás és a bemutató egybeesése? A film Anthony Edent mint az amfetamin gyógyszer áldozatát mutatja be. Szabadulni akarván elődjének, Churchillnek nyomasztó árnyékától, depressziós periódusait amfetamin-származékkal, egy tudatmódosító gyógyszerrel kezelték orvosai. Állítólag az amfetamin hatása éppen ekkorra, október végére csúcsosodott ki Eden cselekedeteiben: egyrészt Amerika és saját népe felé békeharcosnak tünteti fel magát, másrészt titokban sűrgeti az egyiptom–izraeli háborút. Ezt a skizofrénikus reakciót a dokumentumfilm a gyógyszermérgezés tipikus tüneteként mutatja be. Ez lenne amerikai (angol?) rálátásban a magyarizata a magyar forradalom és a szuezi háborús intervenció időbeli egybeesésének. Egy ilyen magyarázat azonban üveglábakon áll. Mit mondjunk ugyanis Eden társáról, Guy Mollet francia miniszterelnökről, aki tudunkkal nem gyógyszerezett, mégis Franciaországot a harcok aktív részesévé avatta. Hacsak azt nem, hogy előtte meg ott lebegett példaként a dicstelen francia szerepvállalás az első világháborús békekötésben. (Apropó! A francia bocsánatkérés hol késik az éji homályban? Századok ültének el, s akkor jó majdan az első?) Újabb szégyenfoltja a Nyugatnak, ezúttal az Egyesült Államoknak az a nemrég előkerült Dullas-féle külügyminiszteri nyilatkozat, amelynek dátuma október 28-a. A kulcsmondat említi Lengyelországot, Csehszlovákiát és Magyarországot, majd ezzel zárja: „ezeket az államokat az Egyesült Államok nem tekintik potenciális katonai szövetségeseinek”. Világos beszéd! Az egyértelműség kedvéért másnap Dulles utasította Charles Bohlen moszkvai nagykövetet, hogy „hívja fel a szovjet vezetés figyelmét” erre a mondatra.

Netán a posta késne, 31-én, a moszkvai intervenció döntés napján harmadszor is feltűntek ezek a szavak az újraválasztásáért küzdő Eisenhower elnök beszédében. Az államok valóban úgy viselkedett, mint „hidegverű szömyeteg”, mindez azonban igazából nem befolyásolta a szovjethatalom október 31. döntését.

„Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel”

Október 31-én Hruscsov azzal nyitja meg a pártelnökség ülését, hogy „a tegnapi nyilatkozat felülvizsgálatra szorul, a csapatokat nem vonjuk ki Magyarországról és aktívan lépünk fel a rend helyreállításában”. Mi történt 30-án éjszaka? Ma már elérhetők a Malin által készített elnökségi feljegyzések, ismeretesebbek a világpolitikában bekövetkezett események, elsősorban az Anthony Eden által időzített Egyiptom elleni támadás, amit a szuezi csatorna nacionalizálása robbantott ki. Ismertté vált az Egyesült Államok, Kína és a titói Jugoszlávia szerepvállalása is a magyar forradalommal szemben. Sajnos, a Malin által készített elnökségi ülés feljegyzései annyira zavarosak, hogy akár eredeti oroszban, akár magyarra fordítva, nem értelmezhetőek, illetve kétértelműek. Mondhatnánk kissé ironikusan (keserűen?), a Szabadkai Református Egyházközösség mindenkorai jegyzőkönyve alaposabb, mint a szovjet vezetőség csúcspdokumentuma, ami minősíti az írott szó iránti kommunista viszonyulást.

Belelapozhatunk Hruscsov emlékirataiba is, amit leváltása után diktált egy gyorsírónak, mivel személyesen sohasem készített feljegyzéseket, a fogalmazásról nem is szólva. A vizsgálódásból kitűnik, hiába birtokoljuk a dokumentumok tömegét, *nincsenek kézzelfogható bizonyítékok, pontosan mi történt azon az október 30-i éjszakán a Kremiben*. Hruscsov emlékiratában egy álmatlan éjszakáról beszél, amikor is felkelt, és séta közben jutott a magyar helyzettel kapcsolatos végleges megoldásra. (Ez a kép kísértetiesen emlékeztet egy másik diktátor éjszakájára 1948-ból, amikor is Tito elhatározta, nemet mond Sztálinnak. Szokványos jelenség, szabad szóhasználatban nevezhetjük „hashajtó effektus”-nak ezt a diktátori alkattal szorosan egybefüggő jelenetet: amíg a nyájas nép alszik, a vezér álmatlanul népe sorskérdéseinek megoldáson tör a fejét. („Amíg ön alszik, a Darmol dolgozik.”))

Miért emberevő a kannibál?

Akkor hát történt egyáltalán valami azon az éjszakán, vagy a rég elhatározott fegyveres beavatkozásnak spontán egyszerűséggel eljött az ideje? A napokban arról adott hírt a média, hogy Indonézia világ elől rejtett őserdeiben két kutató olyan bennszülött csoportokra bukkant, amelyeknek szertartásaiba tartozik az emberi hús és a vér fogyasztása. Civilizáljuk talán őket? De-hogyis veszik védelmükbe a törzset egyes kutatók, emlékezzünk - mondják - az azték kultúra megsemmisítésére a kannibalizmus megszüntetésének álcája alatt. Ma a sirok mélyéből kell előkapami írásos kultúrájuk kulcsszavait, életük hétköznapijait. Ez az aktus (már-mint az időszakos kannibalizmus) magyarázza a liberális kutatók, *szorosan hozzánőtt e törzs kulturális életének* olyan kiemelkedő (és nem is kevés) mozzanatahoz, mint a felnőtté avatás, születés és halál, évszakváltás, esküvő, öröm és bánat. Bizonyosan megcsonkítanánk e rituálékat - vélekednek a kutatók -, ha letiltjuk az emberevés évszázados szokását. Nos, a szovjet társadalom eszmévilágához emberevés helyett az emberölés illik. *Már Lenin éveiben az erőszak szorosan hozzánőtt a hatalom mindennapi életviteléhez, már akkor kanonizálódott az öldöklés, a más-ként gondolkodó ember fizikai megsemmisítése, s ha úgy ítélte meg a párt nőmeneklatúrája, akár egy egész társadalmi réteg vagy nemzetrészt irgalmatlan kiirtása bekövetkezett.* Sztálin és apparátusa mindezt hatványozottan végezte, milliókat ölt le a szegénylősen szenvedő világ szeme láttára. Istenem, Eisenstein Rettegett Iván alakján borzongtunk a filmvászon előtt, a vérszomjas Gonosz uralma előtt pedig a világ szegénylősen lehunyta szemét!

Ha egy lépéssel tovább megyünk, átugorva a rövid életű párttitkárok Sztálin utáni listáját és elidőzünk a szívében egy cseppet sem szelíd, özlélkü Hruscsov karakterénél, végső következtetésként azt mondhatjuk, *hogy ami megtörtént, nem is történhetett más-ként.* Kár 50 év elmúltával is tovább boncolgatni olyan kérdést, ami minden jel szerint nem létezett. E két napi, október 30-ai és 31-ei látszólag ellentétes nyilatkozat szerves és logikus tartozéka magának a moszkvai rendszernek. Az állhatatosan visszatérő variációkban történő gondolkodás e két nap terhére pedig úgy tű-

nik, a forradalom kisajátítására irányul, egyes politikai, lényegében baloldali csoportok által. Ne feledjük, a szabadságharcosok nem variációkban, hanem egyetlen lehetséges végkifejletben: a szabadság feltétlen és teljes értékű megvalósításában gondolkodtak.

A „békülékeny” hangú okt. 30-i nyilatkozatnak van egy döntően gyenge pontja. Maga az aláíró. Hruscsov Lenintől és Sztálintól is azt tanulta, hogy a kommunista vezetés egyetlen problémája és kötelessége az államhatalom diktatórikus erősítése és fenntartása, akár permanens terror által is („permanens osztályharc” - a sztálini szóhasználatban). Ennek az elvnek Brezsnyewel bezárólag nem is volt soha alternatívája. Továbbá: nem az számít, amit leírsz és aláírsz, hanem az, amit teszel. S e kettőnek az ő erkölcsi törvényeik szerint nem kell egybevágnia. Hruscsov, Brezsnyev, Szuszlov, Mikojan, Kaganovics, Zsukov, Bulganyin stb. egyivású, a rend-

szemek erőszakra és kegyetlenségre kitérített, minden érzelemtől mentes bajnokai a szavakat és ígéreteket sohasem vették komolyan. A cimben feltett kérdésre felelhetünk tehát teljes lelki nyugalommal: 1956. október 30. éjszakája mentes volt bármilyen történéstől, kivéve azt, ami sorsszerűen be is következett: *felvirradt rá egy bolsevik reggel!* „A bolsevik nem orosz és nem román és nem magyar. A bolsevik egy olyan ember, elégedetlen, irigy és tele van gyűlölködéssel. Mindenkit gyűlöl, aki nem úgy gondolkozik, mint ő. És akit gyűlöl, azt meg is öli. Ilyen meg olyan jelszavak mögé bújnak, és a jelszavak mögül könyörtelenül meg akarnak ölni mindenkit, akit gyűlölnék. Tegnap kapitalistáknak mondták magukat, ma bolsevikoknak, holnap ilyen meg olyan unionistáknak. Mindegy, hogy minek nevezi magát: Egy csürhe ez, uram, apák és fiak! Mindegy, hogy milyen jelszó nevében fosztogat és gyilkol, végeredményben egy és ugyanaz! HOMO BESTIALIS”. Wass Albert.

Síratóének I.

Az elrabolt miniszterelnök emberi drámája

Nagy Imre: *Snagovi jegyzetek. Gondolatok, emlékezések 1956–1957.*

Gondolat Kiadó – Nagy Imre Alapítvány, Budapest, 2006

Csaknem fél évszázaddal a papírra kerülésük után végre napvilágot láthattak a kommunista hatóság által eddig titkolt főljegyzések, amelyeket a verbefojtott forradalom, majd a jugoszláv nagykövetségről való elraboltatás után a romániai deportáltsága hónapjaiban készített Nagy Imre. A vaskos kötet azért is jelentős, mert az 1956. november végétől 1957. február közepéig íródott **Gondolatok, emlékezések** c. visszatekintő politikai elemzés és kritika mellett a miniszterelnöknek a címzetekhez ritkán eljuto leveleit és a vele folytatott beszélgetések jegyzőkönyveit is tartalmazza. S mindez egy életpálya számvetése is. Akkor is, ha (miként Kende Péter írja az előszóban): „Nagy többé-kevésbé tisztában volt vele, hogy lényegében már a vádlottak padján ül... (...) Ezért aztán tollát nemcsak az önvizsgálat és a történelmi megértés szándéka vezette, hanem az a hallgatólagos tudat, hogy mindaz, amit papírra vet, akarva-akaratlanul egy védőírat része is.” Azonban ennek dacára sem szoríthatja háttérbe az óvatosság a nemzete érdekeivel azonosulni tudó embert, akít az életének veszélyeztetettsége sem tudott kivetkőztetni a magyarságából.

Ennek köszönhetően a XX. század magyar politikusi között a jobboldali gróf Teleki Pál mellett – Nagy Imre személyében – a baloldalon is találunk rendkívüli egyéniséget. Nem azért, mert a posztstálinista tisztogatások áldozata lett, s olyan bünökért ítélték egy kirakatperben halálra, amelyeket nem követett el. Inkább amiatt, minthogy a rendkívül nehéz forradalmi körülményekben a kezdeti ingadozásai dacára is végül kiharcolta magának azt az erkölcsileg tiszta politikai pozíciót, amelyet – mint a lehető legteljesebb baloldali igazságot – a kivégzése percéig védett.

Nagyot az október 23-án peregni kezdő események kényszerítették addig vállalt dogmáinak a magyar valósággal való szembesítésére. Ezzel együtt a szóban forgó könyv anyaga arról is tanúskodik, hogy a miniszterelnök az ország valós érdekeit szolgálni igyekezve rostáltatott ki Rákosiék diktatúrájában, s került rövid ideig az éle 1953-ban, hogy az újabb háttérbe szorítását követően közkivánságra kénysze-

rüljön ismét vezetői szerepbe. A forradalom leverését követő fogsága idején a helyét szovjet segítséggel árulóként elfoglaló Kádár János ut. többféleképpen próbálta megnyerni az érdekeinek a legitim kormányfőt, hiszen amennyiben az utóbbi beletörődik a szovjet hatalom visszatérésébe, és a kompromisszumot hazugságokkal, antedatálásokkal (korábbi keltezéssel) is kész támogatni, akkor, ha nem is valószínű a korábbi politikai pozíció megtartása, de a mártíromság mindenképpen elkerülhető lett volna. Ehelyett a családjával együtt szorongó deportált kormányfő, azoktól eltérően, akik a korábbi években (miként pl. Kádár és társai) a test-Helki megkínóztatásai során hatalomvágyból, a korlátoltak hitbuzgalmából vagy az életüket félve, a kinzők elvárásai szerint változtatták meg addigi meggyőződésüket, önmagához hűen elméletileg és erkölcsileg megindokolta a forradalom napjaiban tanúsított magatartását, s ennek szellemében tett javaslatokat az időközben Kádár vezetésével törvénytelenül és a megtorló erőszak jegyében működni kezdő új kormány-nak.

Miként Vida István történész bevezetőjéből és az általa készített jegyzetéből kitűnik, Nagy nem a forradalom elfogadásával kapcsolatos vonakodását igyekszik rekonstruálni, hiszen az ő körülményei között és az időszerű politikai kérdésekre adott válaszaiban erre nincs sem lehetőség, sem pedig szükséglet. Ő az alaptörékvését, tevékenységének súlypontját tudatosítja, miközben a kikerülendő visszarendeződésre és a kézenfekvő megoldásokra figyelmeztet, különös tekintettel a sztálinizmustól (és a nyugati imperializmustól) függetlenedő el nem kötelezett országok politikájára. Ami által az alacsony származásával járó előítéleteit ellensúlyozhatta. Mert a kisparaszti sorból indulónak sokaig kellett magát állatnia azzal, hogy rajta és a családjához hasonlók lömegén csak a Nagy Testvér segíthet. Ennek megfelelően Nagy Imre mindhalálig tartó ideológiai fölvértéződésére a Szovjetunóban kerülhetett sor, ahol mint kívülálló nem érzelhette közvetlenül a sztálini csisztkák működését, miközben tehetetlenül volt kénytelen tapasztalni hazája hitlen-

musnak való fokozódó kiszolgáltatottságát. Ez utóbbi miatt érezte magát igazolva az egész emberiség számára szebb jövőt ígérő szovjet rendszer melletti elkötelezettségében.

Ezzel szemben a **Snagovi jegyzetek**, az 1945 utáni időszakot tekintve át, melynek kezdetén Nagy Imre miniszterként kezdeményezhette a földosztást, az új világrendért folytatott egyre reménytelenebbé váló harcról szól. Hogy a kommunizmus hátrafelé vezető útnak is lehet az igazolója, azt Nagy a negyvenes évek végétől, a Rákosi-diktatúra kialakulásától, az általa is kikerülhetetlen konfliktushelyzetek révén tapasztalhatta. Ekkortól gyökeresedik meg benne annak tudata, hogy mindenekelőtt a vele látszólag azonos célokat vallóktól kell féltenie nem pusztán az osztályharcban önzetlenül kiküzdött pozícióját, hanem az életét is. Hogy 1953-ban, Sztálin halálát követően mekkora nyomásnak volt kitéve az őt nacionalizmussal rágalmazó Rákosi-klikk részéről az ország változást sürgető súlyos körülményei között, arról a szivroham tanúskodik, hiszen ennek következtében kellett 1955-ben kórházba vonulnia. Ezzel összefüggésben vallja be az egyik beszélgetésében a félreállítás kapcsán: „Két éven keresztül naponta erről beszéltem, hogy le fognak tartóztatni, ki fognak végezni, agyonlőnek vagy felakasztanak, mert Rákosi ezt mind megígérte, és ha lehetősége lett volna, ezt megtette volna. Ő akkor akarta ezt megtenni, amikor erre már nem volt lehetősége. Meg kell mondanom, hogy én akkor sem, és sohasem lettem volna képes megváltoztatni a véleményeimet.” (243. p.)

Ekkorra már közvetlenül szembesülhetett a kommunista hatalom ördögi arcával. A munkatársai egy részét bebörtönözték, vagy hamis vádak alapján kivégezték. Őt föltehetően a Szovjetunióban való iskolázottsága, az ideológiai fölkeszültsége mentette meg. S talán az, amit a Rákosi-klikk a legkevésbé szeretett benne: a tősgyökeres magyarsága s a néptömegek érdekeit a porondra lépésétől kezdve méltányoló emberségessége. Nagy a visszaemlékezései szerint mindenesetre tisztában volt vele, hogy a Rákosi-pártiakkal való íszápbirkózásának pillanatnyi erőegyensúlya a keleti birodalom pillanatnyi érdekeitől függött.

A **Snagovi jegyzetek** tanúsága értelmében a másodszor is kinevezett miniszterelnök ahelyett, hogy elfojtani igyekezett volna a forradalmat, a kezdeti tanácsstalanságát követően egy megújult, népi demokratikus, baloldali dominanciájú nemzeti állam megteremtésére igyekezett mozgósítani a magyarságot. Ekkor már – kimondatlanul – Tito példája is bátorította, s jóhiszeműen azt gondolta, hogy a déli szomszédnak és a nyugati világnak érdeke a kisebb államoknak a Szovjetunió gyámsága alóli felszabadulása, füg-

getlenedése. Tragikusan tévedett, s ezért – önvédelemből, tehát tulbizonyításként – annál görcsösebben kell ragaszkodnia a marxizmus és a leninizmus ideológiájához, akkor is, ha az a korábbi évtizedekben – a fasizmus legyőzését nem számítva – sokkal inkább értéktisztító, mint értékkeremtő erőnek bizonyult.

A Hruscsov-éra formálisan számolt le a sztálinizmussal. Ennek kritikájában Nagy annál indulatosabb és élesebb, minthogy a Magyarországon bekövetkezett hatalomváltásban azoknak az erőknek a továbbélését, alakváltását félti, amelyek továbbra is az ő életére törek. A magyar parasztság és munkásság vereséget szenvedett, az „új osztály” (Dilas kifejezése) megváltoztatott jelszavakkal ismét igába próbálja hajtani. Ez azonban – meglehetősen csupán látszólag, tehát a nacionalizmus vádjának ellensúlyozásaként – nem csökkenti Nagy Imrénél a Kommunista Párt megváltozott szerepéhez való ragaszkodását. Habár a magyar társadalmi viszonyokat csak a többpártrendszerrel próbálna mozgásba hozni. A megváltozott s egyre romló körülmények között azonban ez sem jelenthet többet erkölcsi hűségnek és utópiának. Mert jóllehet az elrabolt miniszterelnök nem volt antiszemita, a Rákosi-klikk nemzetsorvasztó manipulációin okulván, a nemzeti szempontok fokozottabb érvényesítésével formálta volna a társadalmat (az átmeneti korszakban) plurálissá. Mintha a magyar parasztság és részben a munkásság egy részét nem a vallásosság és a magántulajdon tisztelete irányította volna a közéleti állásfoglalásaiban! Nagy elképzelésében az egyre nyilvánvalóbb előnyeinek fogva, tehát az önértéke által kellett volna a minőségileg újnak idővel fölülmúlnia, érvénytelenítenie a régit. Végző soron a XIX. és XX. század fordulójának újromantikus szemléletéhez való ragaszkodásról van szó akkor, amikor a politikustársainak nagy többsége már csak a hatalomszerzés és a pozícióvédelem eszközének tekintette a marxizmus-leninizmus materialista ideológiáját.

Nagy Imrénél természetesen a keresztény értékek is működhettek, különben nem méltatlankodott volna Snagovban, amikor még megkülönböztetően bántak vele és a családjával, hogy a szomszédos világban raboskodó politikusi hiveinek az ellátása szerényebb volt az övének. Ez akkor is az igazságérzet fontosságát hangsúlyozza ki az elrabolt miniszterelnök mentalitásában, ha Kádár János felülke-rekedésének, kétszínűségének tanújaként a följegyzéseiben képtelen minden vonatkozásban egészen pontosan, indulatmentesen rekonstruálni riválisa (utódja) szovjet invázió alatti, ill. azt megelőző jellemetlen magatartását. Annál kevésbé lehet a tudós politikus elfogulatlan, mivel annak az

embernek a tetteit kénytelen keményen bírálni, aki elképesztő pálfordulásainak köszönhetően került a magyar társadalom csúcsára. Ragalmazó szándékról természetesen itt már csak azért sem lehet szó, mert Nagy, a forradalom eseményeinek ellenforradalomként való minősítését tapasztalva a sajtóban és a rádióban, mind valószínűbbnek tartotta saját ügyének bíróság általi megtárgyalását, melynek során – ha a vádak koholtaknak ígérkeztek is – a védekezésnek, az erkölcsi ellentámadásnak (a becsületes kortársak és az utókor ítélletére számítva) a lehető legtisztábbnak, tanulságot kínálónak kell lennie.

Nagy Imre vallomásainak és kritikáinak az igazságfedeztetők miatt kellett évtizedekig várniuk, hogy napfényre kerüljenek. Azért tehát, mert annak a társadalomerkölcsileg minősíthetetlen előéletű Kádár Jánosnak a szolgálékűségét, hatalomhétségét és posztsztálinista beállítottságát tárják föl, akinek irányítása alatt évtizedeken át sodródott Magyarország a pusztulása felé. S azért is, mivel a kommunista jó szomszédság érdekeit is sértik azzal, hogy akaratlanul is egyként mutatják a nagyhatalmi érdekeknek közvetlenül vagy közvetve alárendelt román posztsztálinizmust, ill. a jugoszláv titóizmust.

Azt viszont a forradalom tisztelői között sem tudhatták soha, hogy a volt kormányfőnek a becsületessége eleve eldőlt a sorsát. Nagy Imre ui. a Sztálin halálát követően lényegében változatlanul birodalmi ambíciója, szerkezetében változatlan Szovjetunióhoz a politikáját is támasztja a feljegyzéseiben. Hazai vonatkozásokban pedig a többi között ilyeneket írt: „A pártlap, a Népszabadság hasábjain mind gyakrabban irnak a kommunisták helytállásáról. Bírálják, vádolnak, igyekeznek utólag bölcsek lenni. Nagy Imre utat nyitott az ellenforradalomnak, Nagy Imre kommunista létére eltúrte, hogy gyilkoltak a kommunistákat stb. Hol voltak, mit csináltak azok a »hősök«, miben mutatkozott meg a »helytállásuk« a legsúlyosabb októberi–novemberi napokban azoknak, akik ma pálcát törnek olyan kommunisták fölött, akik merték vállalni a feladatokat és a felelősséget. A ma hősködők, az utólag bölcseledők hitvány és undok patkányok módjára viselkedtek; a hajót süllyedni érezték, és fő feladatuknak saját bőrük megmentését tartották. (...) A legborzultabb helyzetben, a legnehezebb órákban, amikor minden itt maradt kommunista bátor kiállására és felelősségvállalására volt szükség – Kádár János és Münnich Ferenc, a párt és kormány két felelős tagja – a pártvezetés tudta és beleegyezése nélkül –, posztjukat otthagyva megszöktek. (...) Az aljas, gyáva dezertőr Marosánnak tudnia kell, hogy a ma-

gyar kommunisták közül egyedül Nagy Imre volt az, aki fel mert lépni, minden veszélyt vállalva harcolni mert és volt bátorsága leleplezni a Rákosi-féle hóhérbandát, amely a legjobb kommunisták százait kegyetlenül kivégeztette.” (166–167., 168. p.)

A volt kormányfő azzal is a diktatúra elevevényébe vág, amikor kifejti a meggyőződését, mely szerint a forradalmat az váltotta ki, hogy a Rádió elzárkózott az ifjúság nyilatkozatának a közlésétől, s emellett az, hogy az ő személyének nem adtak lehetőséget a fiatalok követelésének nyugtázására. Ezek után nem csoda, ha Nagy Imrével (noha legvégül – másképpen nem látva lehetőségét a fogságból való kiszabadulásának és a problémáitása nyilvánosságra hozásának – hajlott volna bizonyos kompromisszumokra) közvetlenül nem állt szóba a budapesti vezetés, nem véve figyelembe a titkosszolgálat által készített felvételen hallható kijelentést, amely taktikából elbizonytalanodik a Varsói Szerződés felbontásának szükségességét illetően.

Általában kevés szó esik arról, hogy a miniszterelnök utópiájának – főleg a leszakított országrészek, tehát a kisebbségi sorsban élő magyarok vonatkozásában – reálisabbnak látszó elemei is voltak. Míg ui. Rákosiék azzal igyekeztek megtevesztetni az általuk egyébként idegenként gyűlölt nemzeti érzelű magyarokat, hogy egyes részek visszacsatolásáról próbáltak megbeszéléseket kezdeni, addig Nagy, szem előtt tartva a Szovjetunióhoz az ilyen kisebb területrendezésekkel szembeni érdektelenségét, a Romániával letesítendő föderáció által vélte tartósan megoldani a jaltai döntéssel ismét idegenbe szakadt vértessereinek a létkérdéseit. A **Snagovi jegyzetek** részleteiben is megjelenik olykor az a naiv (vagy taktikából csupán mimett?) hit, hogy az utódállamok a magyarok iránt jóindulatúak. De hogy nincs szellemi elődök nélkül a Magyarország szomszédjaival való tartalmasabb, perspektivikusabb szövetség gondolata, elég csupán a már évtizedekkel korábban a magyarok népdaljai mellett a románokét is gyűjtő Bartókra hivatkozni, vagy Németh Lászlóra, aki a magyarok között, ill. azok környezetében élő más népekkel való testvériségünkről beszélt a harmincas években.

Nagy Imrével szemben Kádár János, ahelyett, hogy az internacionalizmus e mélyebb, emberségesebb gondolatának jegyében igyekezett volna újraértékelni az utódállamokkal való kapcsolatokat, az addig elnyomott, nemzeti érzületükben kiélettlen népek nacionalizmusa elől a magyarság problémáinak elhallgatásával tért ki. A sorsukra hagyva nemzetársait...

Az áldozatok fénylő glóriáját nem tépheti le a hóhér *

Nagy szeretettel köszöntök mindenkit. Immár másodszor vagyok ebben a teremben. Mielőtt '56-ra emlékeznék, egy kis politikai helyzetértékeléssel kezdem előadásomat. A választások után sokan megkérdezték tőlem, hogy most mi lesz. Szerintem az Úristen ezt nem véletlen akarta így. Ha sikerült is volna megfeszített munkával felemelni az ország gazdaságát, a borzasztó az, hogy mindezt a mérgezett nyílak záporában kellett volna megtenni, és bizony, így már sokkal nehezebb lett volna. Tehát amit ők főztek, egyék meg. Ma ugyan várják az ellenzéknek a segítségét ebben, de hát én ha lekozmálom az ételt, akkor vagy kidobom, vagy pedig kénytelen vagyok így megenni, és nem hívom a szomszédasszonyt, hogy segítsen megenni a kozmás ételt. Tehát ennyit a jelenlegi helyzetről. S arról, hogy február 24-én felkért Orbán Viktor, hogy vállaljam el a képviselőiséget, elmondhatom, hogy sohasem vágytam erre a pozícióra, és ma sem érzem egészen jól magam a Parlamentben. Amikor bemegyek, akkor minden alkalommal imádkozom a Szent Koronánál. És a végső kérésem az, hogy szabadítsa meg az országunkat a gonosztól, mert gonosz, az van elég.

Szerettem volna hétfőn szót kapni a napirend előtti kérdésfőlvetéskor, de sajnos elég sok ilyen jelentkezés van, és kimaradtam. Vasárnap megírtam a miniszterelnökhöz a kérdésemet, amely így szól: Kinek a demokráciája? Nem szoktam kihasználni az adott időpontot, többnyire tömören, rövidítve, adom le a mondandómat, hiszen 2001. február 25-én is 15 percet kaptam a Parlamentben a beszédre, de mindössze hat percesre sikeredett, de nekem ez elég is volt, szerintem az elvtársaknak is. Elmondanám, hogy mit írtam a miniszterelnöknek, ami ugyan nem hangzott el, de remélem, el fog. Az írásomban nevet nem mondtam, mert nem akartam, de az említett két személy valós. Tehát: egy közeli ismerősöm megkérdezte a Nevevan elvtáristól, idézem: „Önök tulajdonképpen mit is ünnepelnek október 23-án?” A válasz így szólt: „A köztársaság kikiáltását”. Egyenes beszéd.

Az első szabadon választott országgyűlés egyes számú törvénye október 23-át a magyar forradalom és szabadságharc ünnepnapjává nyilvánította és nem a köztársaság kikiáltásának ünnepnapjává. Számunkra már akkor, '89-ben egyértelművé vált a két esemény tudatos összemosása. A szándék alátomosságát igazolja, ahogy a '89-es újratemetés után 12 évvel a kormány figyelmen kívül hagyva az '56-os áldozatok és szervezetek tiltakozását, ránk erőltette azt a monumentális, nem kívánatos vasszörnyet, a Sztálin-szobor helyett és helyén, s mindezt az Ön által is sűrűn hangoztatott demokrácia jegyében. Az '56-os elnökök országosan, egyöntetűen tiltakoztak a tagság nevében ez ellen a szörny ellen. Mégis mindezt figyelmen kívül hagyva, közel egymillárd forintért felépítik az adózók zsebére, annak ellenére, hogy felajánlottuk a teljes összeget a költségvetési hiány enyhítésére.

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Ma már nem tanítják az iskolában, de mi még jól tudjuk, hogy a tervezett vasszörnyeteg helyén az első köztársaság csonkító következményei ellen tiltakozásul közadakozásából felépült a Magyarok Nagyasszonya temploma. E templomot a második köztársaság felrobbantotta és helyére emelte a Generalisszimusz bronz Golemét. Az 1956-os magyar forradalom első ítéleteként a nép e szobrot ledöntötte, és a teret elnevezte Csizma térnek. A második köztársaság vezető ereje a maradék talapzatból egy integető emelvényt épített magának. A harmadik köztársaság első kormánya e szégyenteljes építményt is eltakarította a környező, feleslegessé vált rekvizitumokkal együtt. Tervezték ide nemzeti színházat, helyette azonban megérkezett a méregdrága, akadozó időkerék.

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Ma ezt az utat még Dózsa György útnak nevezzük. Megigérhetem, ha ez a csöberdő felépül, új nevet adunk e helynek. Az új név pedig az Ön által is sokat emlegetett demokrácia szabályainak megfelelően Vasbitó tere lesz.

Köszönöm."

Hát igen! Kinek a demokráciája? Feltehetően megint a kérdést. A feleletet, azt hiszem tudjuk, ez a miniszterelnök „demokráciája”, és az ő demokráciájának a nevében mégiscsak odaerőltetik a vasbitót, minden tiltakozásunk dacára. De hát vannak barátaim, akik azt mondják, hogy el kell kezdeni a hegesztő tanfolyamot. Mondtam, rajta fiúk, ott leszünk! Mint ahogy a Golem ledőlt, szerintem ez sem fog sokáig a helyén maradni. De térjünk vissza '56-ra.

Az igazságot nem lehet fölakasztani, ott él a lelkünkben

Sokszor feltették már nekem a kérdést, hogy tulajdonképpen mi vitt az '56-os forradalomba, a barikádra? S igazán nem is tud határozott választ adni az ember, mert mi nem voltunk Petőfi Sándorok, mi nem voltunk forradalmárok, csak valami belső kényszer hajtott bennünket.

Nemrég gyerekkorom színhelyén jártam, ott ahol nevelkedtem, a karmelitáknál, ahová muszáj volt nekem hazajönni Palics fürdőről egy nappal korábban az EMI-táborból, amelynek egyik vendége voltam, mert a Tiszteendő Anya fogadalomtételének a hatvanadik évfordulója volt. Én azt hiszem, hogy itt, a karmelitáknál kaptam meg az alapokat ahhoz, ami igazán bennem munkálkodott, meghatározta az életvitelemet, még akkor is, ha nem gondoltam mindig rá. Talán ez volt az a kis szikra, amely elindított, s az '56-os barikádon kötöttem ki. Én csak néhány emlékekkel érzékeltetném, hogy honnan is kaptuk mi az útravalót a karmelitáknál. Az ünnepi miséket mindig latinul énekeltük. Ma is emlékszem rá, teljességében, nagy hatással volt ránk. Aztán egy tollvonással államosították a rendet ötvenben. Még megvárták, hogy befejezzük az iskolát, és akkor a nővérek hazavitték bennünket, ki-kit a szüleihez. Aztán többet nem tudtunk róluk. És ötven évnek kellett eltelnie, illetve tiznek az ún. rendszerváltástól, bár én sokkal inkább gengerszerváltásnak hívom, mert ez a legjellemzőbb megnevezése a dolognak, hogy visszamenjek oda. Mindig félttem attól, hogy mit találok a

helyén. Hogy az a kép, ami mindig bennem volt, minden zezugával a kertnek, a parknak, el fog tűnni. Aztán ötven év után visszamentem, és ami megnyugtató volt számomra, hogy nem egy téesz lett a helyén, hanem egy iskola és egy óvoda. Átváltozott, de mégis valahogy megtartotta az arculatát. Megmaradtak a kedvenc fáim, amikre mindig emlékezem, és visszajöttek az emlékek, mint egy feneketlen kútból. Aztán amikor visszaértem haza, akkor írtam egy levelet a nővéremnek. Többek közt arról, hogy emlékszem rá, amikor a Jézus szíve szoborhoz mentünk, amit ma is le tudnék rajzolni, akkor mindig azt énekeltük, hogy: „Csendes alkony száll a földre, munka és gond megpihen.” S ahogy kezdtem írni, mind a négy versszak sorba eszembe jutott, holott addig soha nem énekelttem. S jöttek vissza az emlékek. Mintha egy ködfüggöny emelkedett volna fel előttem, és igen, úgy éreztem, hogy meg kell köszönni nekik, hogy meg tudtam maradni **EMBERNEK**, még a leggonoszabb világban is.

S ez nekem nagyon fontos volt, de épp ezért, amikor azt mondják, hogy el kell felejtetni már '56-ot, és most már abbahagyhatnánk a felidézését, akkor eszembe jut, hogy Istenem, hogy mi mindent írtak a vádiratunkban, mennyi mocskot, mennyi szennyet, azért, hogy '56-tól és '56 szabadságharcától az embereket eltántorítsák. A börtön után Dunakeszin laktam, ahol volt egy barátnőm, aki a közsörűgyárban dolgozott, ahol '56-ról csak mocskolódtak, pedig az igazgató a forradalom idején meg összetépte a pártkönyvét, majd utána nagy mea culpával bocsánatot kért, aztán ő lett a közsörűgyár igazgatója. Még a barátnőmnek is bizonygatni kellett, hogy ne a hazugságoknak higgyen, hanem az én személyes tapasztalataimnak. Én nagyon jól emlékszem. És megtaláltam az '56 a sajtó tükrében c. kiadványban egy picike kis cikkben, hogy táblával a nyakában két fiatalát végigvittek, mert belenyúltak a kitört kirakatba. Ilyen erkölcs uralkodott. Ezzel szemben az én vádirataimba szégyellni való dolgokat hazudtak. Amikor kikértem a történelmi hivatalból az anyagomat, kaptam kb. 680 oldalt, és akkor még nem kaptam meg mindent.

A börtön „nevelő” hatása

Találtak a dokumentumok közt egy papírt, hogy beszervezésre alkalmatlan. Mint mindenkit, engem is be akartak szervezni. Soha nem a nyomozat alatt, hiszen nekem mindig voltak vitáim a nyomozómmal, mert semmi

nem tud úgy dühíteni, mint amikor belehazudnak a képmbe, s ilyenkor felcsattanok. Amikor már lezárták az anyagot és átkerültem a Markó utcai börtönbe előzetesbe, akkor próbálták meg.

Leveleztünk a fiúkkal, az ablakon küldtük le a leveleket, vagy pedig „telefonon” értesítettük egymást, vagyis a radiátoron. Fémpharunk volt, és ha a szájával tettük a radiátorra, az volt a hallgató, ha a talpával, abba pedig belebeszeltünk. Ha rászálltak a „telefonra”, akkor viszont kiszedtük a vizet a WC-ből és ott beszélgettünk. Tehát megvoltak a fortélyaink. S akkor lebuktam a levelekkel és az újsággal. Volt ugyanis az Igazságügyi Minisztériumnak egy belső használatú lapja, a Heti Hiradó, ezt meg lehetett rendelni, egy hónapra hat forint volt, hetenként jelent meg. Kedden kaptuk meg mindig az újságot, és amikor feliratkoztunk az újságra, akkor ki kellett menni az imokhoz. S amikor az imok meghallotta a nevemet, akkor kérdezte, hogy voltam-e Szolnokon? Persze, ilyenkor úgy kellett beszélni, hogy a száj nem mozgott, és halkan, hogy ne hallja meg a fegyőr, és akkor mondtam, hogy igen. Azt mondta, hogy majd üzennek. Mondtam, hogy jó. Hát üzentek, hogy a Heti Hiradó harmadik oldalán imi fognak nekem, én pedig válaszoljak, két nap múlva adjam ki az ötödik oldalán. Ez úgy történt, hogy vagy alászurkáltuk a betűket, vagy alapontoztuk, ha valakinek volt ceruzája, és akkor összeolvastuk. Csakhogy én nem kaptam meg ezt az újságot, mert nemcsak engem értesítettek, hanem más is. Egyszer csak nyílik az ajtó, bejön a nevelő, én meg írom a válaszelevelet a fiúknak. Ami különös, mert én nagyon határozottan emlékszem rá, hogy azt írtam nekik, hogy mivel akarnak bennünket vádolni, hogy az ÁVH-as lakásból mi ékszereket hoztunk el. Tényleg voltunk egy ÁVH-as lakásban, de mi egy pisztolyt hoztunk el, egy kiló lőszert, meg egy csomó iratot. Ez nincs az anyagban. Ehelyett más kellett beleírni. Szóval csak ennyit a jegyzőkönyvek hitelességéről. És írja nekem Laci, hogy vigyázz, mert az Onescsak-ügyben egy Ica nevű nőt is ezzel vádolnak. Akkor jöttem rá, hogy valójában több csoportot vádolnak egy elkövetéssel. Tehát sok mindenre rá tudott jönni az ember. Levittek az operatív tiszthez, és amikor belépek az irodába (előttem van a kép, kór alakú tárgyalóasztal volt, rajta a Heti Hiradó, és kigépelve mellette kb. egy félfoldnyi anyag), akkor azt mondják: „Mi van Wittner, maga még idebent is szervezkedik?”, s elem tesznek egy papírt. Írjam alá. A beszervezési papír végén az állt, hogyha bárkinek beszélek róla, akkor ál-

lamitok megsértéséért öt év. S akkor én gondolkodtam, te Jóisten, még el se vagyok ítélve, már van öt évem. Akkor eltoltam a papírt, és kérdelem, mi van, hogyha nem írom alá? S akkor mondják, hát tudja Wittner, maga még tárgyalás előtt van. Mondom, ezt tudom, ha nem mondják is. És akkor jött a „fűzőcske”, hogy tudjuk, maga sok mindennek a kútforrása - nekem meg pörög az agyam, hogy ki beszélhetett a zárkából... Ők meg fűznek tovább, de azt már tudtam, hogy nem fogom aláírni. Amikor megvárták a választ, mondtam, hogy két okból nem tudom aláírni, egyik, hogy **gyerekkoromban azt tanultam, hogy a bizalommal visszaélni a legcsúnyább dolog, a másik pedig: én elvágom valakinek a torkát, aztán föl kell mennem a zárkába, és szembe kell nézni az-
zal az emberrel, akinek én ártottam. Ez nekem nem megy. Kaptam húsz nap szigorítotat.**

Sok mindent kibír az ember, én már kibírtam a Tolnáiban a három nap vizes pincét is. Amikor én '90-ben bent voltam az anyagomat átnézni, megtaláltam az első fokú ítélet anyagában a fegyelmi lapot. Ez arról szólt, hogy a Markóban éhségsztrájkot szerveztem. Hirtelen nem tudtam, hogy mikor is szerveztem én éhségsztrájkot. Aztán ki akartam lopni ezt a fegyelmi lapot, de árgus szemekkel figyeltek. Szóval ezt a kicsi fegyelmi lapot nem tudtam kilopni a bíróságról. S azóta sokszor elgondolkodtam, hogy mégis, hogy lehetett az, hogy van, aki sokkal nagyobb dokumentumot kilopott a bíróságról. Vannak igen érdekes dolgok, amikre azóta már fény derült, és ha az ember odafigyel, össze is rakja a mozaikot. Én este, amikor elkezdtem töprengeni az éhségsztrájk szervezésén, visszaperegtek az események. „Mi van Wittner, maga még idebent is szervezkedik?” Igen, összeállt a kép, tulajdonképpen ezt az éhségsztrájk-hazugságot elküldték a bíróságra súlyosbítként, dacára annak, hogy én nem tudtam, hogy miről van szó, mert az volt az első újság, amiben írt az illető, ez viszont nem jutott el hozzám.

Aztán kaptam egy szép jelzöt, hogy megrögzött ellenforradalmár. Ezt '63-ban az ügyész vágta a képmbe. Amikor megkérdeztem, hogy az amnesztizáció törvény rám miért nem vonatkozik, Márton Erzsire, akivel együtt voltam a siralomházban ugyanezzel az ítélettel, érdekes órá vonatkozik. Azt mondta nekem, hogy nézze Wittner, magát még nem nevelte át a börtön. Velem azt tanították meg gyerekkoromban, hogy **az igazságért harcolni kell.** Én akkor se tudtam hallgatni, ha mással történt az igazságtalanság. Persze, a megjegyzést mindig fegyelmi

követte, de különösen akkor, amikor a rabparancsot felolvasták, hogy ki kapott harmadot, negyedet, ki jutalombeszélőt, jutalomcsomagot, és akkor hozzátették azt a farizeusi szöveget, hogy mert a börtön nevelő hatással volt rá. Ilyenkor én mindig megjegyeztem a sorban valamit, ha meghallották, akkor jöhetett a fegyelmi. Gyakori látogatója voltam a szigorítóknak. Mire befejeztem a börtönt, addigra 45 kilóval jöttem ki, de egy dolog mindig ott volt előttem: azt szoktuk mondani, hogy nagyon szeretnénk szabadulni, csak nem mindegy, hogy milyen áron.

Ez a milyen áron az, ami igazán engedi, hogy szembenézzek emberekkel, ami igazán megengedte azt, hogy elhangozzék a Parlamentben a kommunizmus áldozatainak emléknapján az a beszéd. Az elvtársakat a plafonra nyomta föl, abszolút nem tetszett nekik, de sűrűn és tömören ki kellett mondani az egész magyar társadalom nevében az igazságot. Azt mondtam, hogy engem most fel lehet jelenten, de akkor tételesen cáfolják meg ezeket a vadpontokat, mert itt azért még élnek tanúk ebben az országban, és addig, míg tanúk élnek, hacsak nem hatja át őket a félelem, akkor mindig lesz olyan, aki beszél a bíróságon. **Az igazságot nem lehet fölakasztani, mert az igazság ott él a lelkünkben.**

Én valójában a Rádiónál kezdtem el. Ott haligattuk meg Nagy Imre beszédét másnap délelőtt, de ott haligattuk meg a statáriumot is. De senkit nem érdekelt a statárium, szerintem nem is tudtuk, miről szól. Egy dolog bizonyos, hogy, aki a Corvin közt mint stratégiai helyet megtalálta, annak katonaviselt embernek kellett lennie, hiszen a Corvin közt, magát a mozt négyemeletes házak védtek. Az Üllői úton és a Körúton is el kellett mennie a tankoknak, így legcélszerűbb volt innen a tanknak a láncfalpát megcélózni. Az első tankot én akkor láttam, amikor mentünk át a Corvin közbe. Még itt a Rádiónál hallottuk, hogy a Corvin közben megalakult egy fegyveres csoport, és amikor átmentünk, és a Körúton kiléptünk, akkor láttuk, hogy a Körút és az Üllői út kereszteződésében két tank áll, és ez szinte kristálytisztán képként belevetült az agyamba, amikor megálltunk a sarkon és megláttunk egy fiatal fiút, jött ki a Corvin közből, és egy Molotov-koktélt tartott a kezében. Lélegzet-visszafojtva figyeltük a gyereket ahogy osont a tank mögé, majd meggyújtotta a benzines palackot, rádobta és a tank kigyulladt, a gyerekek sikeresen visszamentek a Corvin közbe. Aztán a másik tank forgolódott, és utána elment. Ez volt az első tank 24-én, a déli órákban. Tény az, hogy mi akkor visszamentünk. A

Rádiónál szemben van egy egyemeletes épület, ahol már két srác fönt volt a háztetőn, én meg fölmentem hozzájuk. Soha nem volt tériszonyom. Mutatták, hogyan kell a dob-táras géppisztolyt megtölteni, akkor tettem bele a lőszerket, és hol ide, hol oda adtam. Most az az érdekes, hogy én ezt elég sokszor elmondtam, de soha senki nem jelentkezett. Majd '94-ben kint vagyok Svájcban Szabó Zoltán házában, ahol egy húszezer kötetes magyar könyvtár működik, és itt szoktak összejönni a magyarok. Beszélgetés közben mondja nekem Benczédi Pali – egy kint élő fogorvos –, hogy azt tudod, hogy '56-ban még a háztetőn is járaltunk, a Rádiónál kezdtük el. Kérdem, hol? Azt mondja, a Bródy Sándor utcában, az egyik barátommal voltunk, meg volt ott egy lány, aki töltött. Mondom, akkor te voltál az egyik. Szóval döbbenetes, hogy ő volt az egyetlen, akit büntetőjogi felelősségem tudatában igazoltam, hogy valóban részt vett a forradalomban. Sajnos, divattá vált az, hogy két tanú, és igazolom, mint a partizánoknál, igazolom, hogy ott voltál, mint partizán elvtárs... Erre szoktam mondani, hogy hat igen, a partizán az úgy nő, mint a gomba, de most már úgy látom, hogy az '56-osok is. Pedig egyszer csak ki kell halnunk, mert mint ahogy én nem láttam olyan 1962-ben született partizánt, aki '45-ben partizánkodott (de van!), ugyanúgy egyszer mi is ki fogunk halni. De még addig remélem, hogy a hamisítók sok borsot török az orruk alá, és sok kellemetlen perceket szerzünk nekik, mert az '56-os forradalom hamisítását meg kell akadályozni.

Én nem jártam a Petőfi Körbe, de arról meg vagyok győződve, hogy a Petőfi Körnek nem az volt a célja, ami nekünk. Ugyanis **Kopácsi Sándor az Életfogytiglan** című könyvében maga írja le, hogy ami az utcán történt és elkezdődött 23-án, arra ők nem számítottak, vagyis, hogy ebből fegyveres felkelés lesz. És nagyon érdekes volt olvasni **Szathmáry Jenőnek A majdnem halott újságíró nem hazudik** könyvét, majd megvettem a második könyvet, az **1956 történelmet így is?** Kérdőjelei a címében. Nagyon figyelmesen elolvastam ezt a könyvet, és sok érdekes dologra bukkantam, hiszen az már tudott, hogy a Köztársaság téren provokáció volt, mert ugyan mit kerestek ott az újságírók reggel, meg a fotósok, amikor még nem történt semmi a téren, de történni fog. Aztán nagyon érdekes az, hogy a Fehér könyvben van egy fotó, és alá van írva, hogy ebből egy maradt véletlenül életben, a többi pedig bestialis módon meggyilkolták az ellenforradalmárok. Hát akkor fordítsuk meg a dolgot, mert az elvtár-

sak azért mindig megfordítják az igazságot, ebből egy halt meg, és öt maradt életben. És valamelyik nap beszéltem egy emberrel, aki szintén tanúsítja, hogy igenis életben maradtak, és vannak közülük olyanok, akik '90-ben mentek nyugdíjba mint rendőrkapitányok. Én felírtam a nevüket, az életben maradtaknak, és Obersovszki Gyulának odaadtam, hogy Gyula ez is megér egy misét, dolgozd csak fel.

Itt van például Tóth Ilona pere. Az egyetlen per, amely nyilvánosan kezdődött. Erre a tárgyalásra beengedtek mindenkit, külföldi újságírókat is. Tóth Ilona évfolyamtársai meg a barátnője is mondták, hogy egész egyszerűen nem ismertek rá a tárgyaláson. Az egyik évfolyamtársa, Iván László, akivel most ott ülök a Parlamentben, és ő maga mint pszichiáter mondta, hogy történtek bizony kezelések, hiszen nyomon lehet követni különböző könyvekben, hogy már '56 előtt is használták ezeket a szereket, és amit akartak, hogy bevalljon az illető, azt el is érték. Fabián ügyész arra hivatkozott, hogy Tóth Ilona bevallotta a tettet. Igen, de minek a hatására, beszélünk már erről is. Ma már könyvek is imak róla, pl. Jobbagyi Károlynak a könyve, a Néma talp, hogy tulajdonképpen a néma talp minek az eredménye, hiszen nincsenek reflexek benne. Mindez a gumibottól van.

Tóth Ilona, aki gyerekkora óta hivatásszerűen orvosnak készült, summa cum laude végez, majd rábizzák a Domonkos utcai kórházrészleget, ahol lelkiismerettel gyógyítja az oroszokat is, a felkelőket is. A nagy bűne az volt, megengedte, hogy röplapokat készítsenek az alagsorban. Itt találtak egy hullát, s ezt a csoportra kenték. A döbbenetes az, hogy Tóth Ionát a hivatástudatában kellett meggyaláznia, ez sikerült nekik, de nemcsak Tóth Ionát. Tóth Ionán keresztül az egész forradalmat. Mindez kiderül, ha végiggondoljuk a folyamatokat, hiszen a nyilvános tárgyaláson köztudottá tették, hogyha egy orvos ennyire bestiális volt, akkor milyenek lehettek a fegyveresek az utcán. S itt már meg is van a kapcsolódási pont.

A forradalom leverése utáni időszakban, a magyar alkotmány hiányában a törvényeket úgy igazították, ahogy nekik éppen tetszett, ez történt Tóth Ilona ügyénél is. Nem véletlen, hogy a semmiségi törvényt úgy hozták meg, ahogy a '63-as amnesztiát, és úgy is hajtották végre, elég morbid, szelektív módon. Amikor az ember azt hiszi, hogy mindenki megkapta a semmiségét, akit '56-tal kapcsolatosan elítéltek, akkor rájön arra, hogy ez se kapta meg, az se kapta meg, és miért? Tulajdonképpen az a

cél, hogy az egyik áldozatot szembeállítsák a másikkal. És ez egy olyan ördögi dolog, hogy ezt nehezen lehet elviselni. Tíz éven keresztül, minden fórumon, ahol lehetett Tóth Ilona ügyét felvetettem, mert úgy voltam vele, hogy ez precedens lehet. Ha a Tóth Ilona-ügynél elérünk áttörést, akkor a dominó végigdől. Tulajdonképpen ez motíválta az egész küzdelmet. Amikor Tóth Ilona kivégzésének 40. évfordulójára meghívtak évfolyamtársai a sírhoz, én akkor ott megesküdttem, hogy addig nem nyugszom, amíg a becsületét vissza nem állítom. Ha az ember kimond egy esküt, akkor azt tartsa meg. Mert az eskü az szent. Én ezt tanultam gyerekkoromban, a fogadalom, az eskü, az szent. Tudjátok mit gyerekek, ha beledöglök is, Tóth Ilona emlékének filmet, szobrot fogunk állítani. Az érdi Domonkos Béla szobrász készítette el, viszont az orvostudományi egyetem rektora nem adott helyet a felállítására, mondván, hogy Tóth Ilona köztörvényes. Az akkori igazságügy-minisztert kértük meg, legyen a fővédnöke az ügynek. Ha mi ezt a szobrot nem csináljuk meg Tóth Ionának, soha szobra nem lesz, ha kell, a szufiban fogjuk leleplezni, de akkor is leleplezzük. Akkor eszembe jutott, hogy Mátyásföldön van egy magán Népművészeti Múzeum, szintén zenész a tulaj, és akkor kötöttünk egy szerződést, hogy egy évig, amíg a Tóth Ilona ügye jogilag le nem rendeződik, akkor itt lesz a szobor az udvaron. Így is történt, rengetegen voltak ott, és itt történt meg az áttörés. Egy évre rá – mi a SOTE-nak akartuk adni a szobrot, hogy a talapzatot csinálja ő, de hát neki nem volt pénze, meg szerintem nem is akarta, és akkor úgy döntöttünk, hogy nem kap a SOTE semmit, de mi kérjük a helyet. És így került a 18 emeletes épület elé, a Nagyváradi téren. Tóth Ilona visszatért az '56-os kiindulási pontjára, és nem akartuk, hogy bezárják az aulába. A portás rálát, tehát tudja követni a sorsát, ugyanakkor, aki bemegy a SOTE-re, mindenki nézzen szembe ezzel a szoborral, mert ez maga az ércbe öntött tisztaság.

Nekem emlékeznem kell, és emlékeztetni

Mi életben maradtunk, mi nem jutottunk el az akasztófaig, mi nem éltük át azt a tíz percet, amíg végrehajítják az ítéletet, minket életre ítélték. Életre, de hosszú emlékezésre. Mint ahogy pontosan ezt írom az **Életre ítélve** című írásomban, amit kiküldtem Amerikába a megjelenő könyvbe. Amikor '59. február 24-én a Borbély-tanács életre ítélte, egyben visszaadta az emlékezés hosszú lehe-

tőséget is, bár mindig azt mondják, hogy el kell felejteni, sokszor halljuk. De el lehet-e felejteni egész életünk folyamatát, mely meghatározta életünk minőségét. Két választás állt előttem, vagy eladom a lelkem a hóhérnak és nap mint nap elaltatom a lelkiismeretemet, vagy vállalom a legsötétebb megaláztatást, a megrögzött ellenforradalmár jelzöt, de a lelkem az enyém marad, amit csak én irányíthatok Istennel egyetemben, és senki más.

2006-ot írunk és emlékezünk, mint mindig az '56-os forradalomra és szabadságharcra. Most ötvenedszer. Ötven év, egy emberöltő. Mennyi emlék, nap mint nap megérinti az ember lelkét. Igaz, soraink is megfogyatkoztak, mégis itt vannak velünk,ők, a holt lelkek, akiknek koponyájukra rárakódik a hús, az izom, és felismerhető arcot öltenek visszatérve a múltból. Itt vannak velünk, mert nélkülük az emlékezés mit sem ér. **'56 fénylő arcai** Nagy Gáspár költő és Kiss Iván közös könyvéből előjönnek a fényből, kilépnek az elhazudott történelemtörvénnyel lapjából, és **visszakövetelik feláldozott életük igazságát.** Amikor társaimat, Katit elvitték mellőlem, és ott maradtam egyedül, úgy éreztem valami megszakadt bennem, mert hihetetlennek tűnt számomra a véres valóság. Úgy éreztem, engem büntettek, mert életre ítélték. Arra ítélték, hogy örökké emlékezzem rájuk, mert olyan világba mentek, ahová én nem követhetem őket. Ők a fényben, én a meggyomorított sötétségben. Fizikai létünk más-más úton jár, de emlékük mágnesként tapad lelkemre, és ez a fájdalom csak növelte a lelkemben a belső ellenállást. Sokszor vágytam köztük lenni, de Isten mindig lefogta a kezem.

Nekem emlékezni kell, és emlékeztetni.

Nem lehet, hogy a hazugság szennyes áradata elnyelje emlékeiket és áldozatukat. Az áldozatok fénylő glóriáját nem tépheti le a fejükről a hóhér. Ők már ott élnek a fényben a magyar égen, mert áldozatuk nem volt hiábavaló. Ötven év. Soha nem hittem volna, hogy megérem ezt a napot. De a Jóistennek szándéka volt meghosszabbított életemmel. **Emlékezünk és emlékeztetünk.** A szomorú csak az, hogy a szocialista hatalmgyár működtetői is részt kérnek, mert ők is ünnepelni akarnak. Úgy érzik, ez az ő ünnepük is. De ami nekik ünnep, nekünk fájdalmas emlékezet. Vajon mit ünnepelnek ők? És mire emlékezünk mi? Mire emlékeznek azok az özvegyek, akikről elvették a szerető férjet, a családfenntartót, és mire emlékeznek az árvák, akikről elvették a szerető apát, és megcsonkított családban, megaláztatott

tengették nyomorult életüket? Vajon mit ünnepelnek ők? Az 1989. október 23-án, a forradalom és szabadságharc 33. évfordulóján kikiáltott és összemossott köztársaságot, amit ma már harmadik köztársaságként emlegetnek? Melyik volt az első, és melyik a második, ha ezt a harmadik köztársaságnak nevezik? Mi a különbség a három köztársaság között? Kissé rejtélyesnek tűnik, de ha visszatérünk az elmúlt közel százéves történelmünkre, ez a rejtély is megoldódik, mert erről szól az általuk kitervelt, leveleznielt rendszerváltás, vagyis a harmadik köztársaság. Ezért az ok-okozati összefüggésekért sem lehet közös nevező alatt ünnepelni, mert másról szól az ő ünnepük, és másra emlékezünk mi, áldozatok. A kettőt összemossni nem lehet, mert az értékrendek is különbözőek. Ennek a tragédiának a hamisan hangszerelt nyitánya a '89-es újratemetés volt. A hatodik koporsóval a névtelen hősöket használták fel alibinek a rendszer átmentéséért, ahol az utódpart káderei álltak díszőrséget rezzenéstelen arccal. Az egykori csoport spirálban elhelyezett kopjafái nem a valódi sírokat jelölik. Nem is jelölhetik, mert a bosszúálló, megtorló gépezet még halálukban is névtelenné akarta tenni szeretteit és az utókor számára. A név szerint feltüntetett áldozatok is többedmagukkal fekszenek egy sírban. Ezt az aljas szándékot a Gondviselés igazságosan felülírta. A kádári gulyáskommunizmus évtizedei is kevésnek bizonyultak ahhoz, hogy a hősök emlékét kitöröljék az emlékezetből. Fél évszázad. Egy nép le akarta rázni a bilincseit. Szabadulni akart félelmeitől, és egy független, demokratikus országban kívánt élni. Mint mindig, a nagyhatalmak döntöttek helyettünk is, mint ahogy babáskodtak '89-ben is az ún. rendszerváltásnál.

Az addig szembenálló két világrend ma kart karba öltve kifosztotta hazánkat, és most azt szeretnék, hogy mindent feledve, együtt ünnepeljük egy nemzet haldoklását. Erről szól az ő olvasatukban az ötven éves évforduló. De ugyanakkor most megjelennek interneten a perek, a perek úgy, ahogy az a népbíróági anyagokban le van írva. Nagyon érdekes, hogy a negyven éves évforduló alkalmával megjelent az '56-os Intézetnek egy három kötetes lexikona. Az egyik kötet tartalmazza a kivégzett emberekről egy az egyben a népbíróági anyagot, hogy miért ítélték el. Mécs Imre létrehozott egy '56-os Emlékbizottságot, s merem remélni, hogy az '56-os semmisségi ügyekben tenni fognak valamit a Parlamentben. Előtte volt az, hogy Mécs Imrék szorgalmazták a közös megbékélés emlékművet. Akkor én fölálltam

az első ülésen, és mondtam Mécs Imrének, hogy még mindig szorgalmazták-e a közös megbékélés emlékművet, mert amennyiben igen, én itt se vagyok. Akkor Mécs Imre azt mondta, hogy már nem (még ketten fölálltak és csatlakoztak hozzám), hogy már tárgytalan a megbékélés emlékmű, hiszen már az MSZP van hatalmon. Ez egy egyenes válasz volt, legalább annyira egyenes, hogy mit ünnepelnek ők '56. október 23-án. És akkor a végén, amikor elkészült a Láng a Parlament előtt, akkor Mécs Imre azt mondta, hogy most már a mór megtette a kötelességét, most már fel is oszlohatunk. - No, nem oda Buda, még nem tette meg a kötelességét. Még csak a Láng készült el, és még semmit sem csináltak. De hadd mondjam meg, itt van ez a negyven éves évfordulóra kiadott lexikon. És mit csinál az a Történeti '56-os Intézet? Egy az egyben átemeli a népbírók hazugságait és koncepcióját a lexikonba. Csak egy példát említek. Bakos Gyuláné Salabert Erzsébetét. Szalai Antal újságíró '89-90-ben a Népszava főszerkesztő-helyettese volt. És eljutott hozzám, miután megtudta, hogy én voltam utoljára Salival együtt, mellőlem vitték ki akasztani. És akkor kijött hozzám, hogy beszéljessünk. Ugyanis az előzménye ennek az volt, hogy Sali kivégzése előtt három hónappal a lányát már örökbe adták. Majd - mint mindig mondom, azért a Gondviselés gondoskodik arról, hogy az igazság

kiderüljön -, meghalt a nevelőszülő, és az iratrendezés közben a lány rájött, hogy nem ez az édesanyja. Na de akkor ki? És elment ehhez az újságíróhoz. És ő körüljárta a témát, lelkiismeretesen. Elovlasva a vádiratot elkezdett visszafelé kutatni. Legelőször is az erkölcsrendészeti anyagokban. Ugyanis az van az anyagában, hogy fél évet erkölcsrendészetileg el volt ítélve, és többször volt erkölcsrendészetileg előállítva. De kiderült, hogy tíz évre visszamenőleg semmi anyagot nem talált róla, se aszszonyneve, se lányneve. De az ítélete abban benne volt! Igen ám, de egy dolog kiderült. Ő is a karmelitáknál nevelkedett. Úgy, ahogy én. Csak ő Kecskeméten. Az ő koncepciójuk pedig az volt, hogy ha nő, akkor kurvává kell degradálni, ha férfi, akkor stricivé, mindegy, csak legyen a társadalom szemete, söpredéke. Én mindig elmondom, mindent meg tudnék bocsátani, de ha az embernek a becsületébe gázolnak bele, azt nem. Mára viszont meghozták a személyiségi jogi törvényt, ami védi őket az áldozatok ellenében. Ha én bármit mernék mondani, megy a becsületéért a bíróságra, mint ahogy ezt megtette Mécs Imre is. Én is mehetnék, de a bíróság ítélete nem érdekel. A bíróság csak ítéletet hoz. A becsületét senkinek nem állítja vissza. A becsületét minden embernek magának kell megőriznie. Ilyen egyszerű a dolog.

Tóth Ilona (1932–1957)
Józsa Judit kerámiaszobrász alkotása

* Elérhető a 2006. július 17-e és 18-a között Újpesten Történelem és magyarság címmel megrendezett előadások során, a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületeinek VI. Aracsai Nyári Akadémiáján (Szerkesztett, rövidített változat).

Párhuzamos ötvenhatok

Van-e értelme távoli korokat egymáshoz hasonlítani, eseményeket párhuzamba állítani, vagy ez csak afféle kényszerzubbony, ahová a dilettáns a saját hőbortjait gyömöszöli? Történészeink, talán nem minden ok nélkül, ferde szemmel nézik az ilyen próbálkozásokat, s a lelkük mélyén meg vannak győződve, hogy a kontárt kellene összezsugorítani és gyógykezelni. Megkövetem a szakmát, ha az alábbiakban tabukat, konvenciókat döntögetek, de nem attól erdő az erdő, hogy minden egyes fát megjelölünk benne. Vagy talán az egyes korszakok, mint az idő zord bércei magányosan, megközelíthetetlen elszigeteltségben meredeznek? Netán az volna létezésük egyetlen értelme, hogy a krónikások megmásszák őket, zászlóként tűzve a csúcsra névjegyüket, s aztán ott felejték a szemetet?

A „mihez képest” bonyolult játszma hálózák be életünket, viszonylatokat állítunk fel, azonosulunk vagy különbözünk, a legapróbb részleteket is feltárjuk, vagy csak az evidenciákra figyelünk, latolgatva közelítünk vagy radikálisan elrúgjuk magunkat valamitől. Ha az adott történelmi eseményt, mint valami mozaiklapocskát, a lehető legszélesebb összefüggés-rendszerben az egymásból kippattanó, folyton megújuló világfolyamatok megfelelő pontjaihoz próbáljuk illeszteni, akkor egyszerre kell előre és hátra mozogni az időben. A lényeg az, hogy a lehető legárnyaltabb, legplasztikusabb, önnön teljes valóságát a legdinamikusabban kifejező társadalmi és emberi táblóval szembesüljünk. Kirkegaard, aki nagy tabudöntőgető volt, költői tömörséggel fogalmazta meg ennek a történelmi szemléletmódnak a lényegét: a múlt a jelenbeli jövő, és a jövő a jelenbeli múlt. Akkor pedig miért ne keresgélhetnénk és találhatnánk viszonyítási pontokat, hasonlóságokat, párhuzamosságokat? Lássuk be, e nélkül olyan unalmas volna a történelem, mint az állatkert majmok nélkül.

Ritka pillanat az, amikor egy nép, vagy legalábbis a nép egy számottevő töredéke nem csak vallja, de el is hiszi, hogy ő a kiválasztott. Ilyenkor nyújtja azt, ami a legjobb vagy éppenséggel, ami a legrosszabb benne.

A magyar történelem két világsorsfordító pillanata: 1456 és 1956 – és ez nem csekélység, mert az európai országok többsége egyetlen ilyen pillanattal sem büszkélkedhet. Az csak természetes, hogy nekünk legalább ilyen fontos a honfoglalás, a tatárjárás, az Anjouk nagy magyar birodalma, vagy minden idők legtehetségesebb királyának, Mátyásnak az uralkodása ugyanúgy, mint 1526, a végvári harcok, Bocskai és Bethlen függetlenségi küzdelmei, Rákóczi szabadságharca, 1848-49, az első világháború, Trianon, a második világháború, a német megszállás, a Szovjet invázió és a bolsevik diktatúra időszaka. A világ számára azonban mi csak 1456-ban és 1956-ban váltunk nélkülözhetetlenül fontossá, anélkül persze, hogy hathatós, érdemleges segítséget kaptunk volna barkitól.

De mit is jelent ez a fellengzősnek tűnő „világsorsfordító” jelző? Annyit, hogy az egész világ sorsa a mi akkori helyzetünkünkől függött, meg annyit, hogy hajdani honfitársaink rá is érezték arra, hogy a Sors, méginkább Isten kiválasztottjai, noha vajmi keves alkalmuk és idejük maradt a töprengésre, a filozofálásra.

1456-ban az oszmán birodalom még a csúcs fele kapaszkodott, 1526-ban viszont már egy csipetnyit túl is volt rajta. Egy hódító mindig közvetlenül a csúcs előtt a legveszélyesebb. Ilyenkor még kamaszos az étvágy, öngerjesztés nélkül is lángol a becsvágy, a fanatizmus. A csúcson túl aztán párologni kezd az eszmény, a csömör is könnyebben lerakja petéit. A dicsőség és az üdvözülés utáni vágy egyre gyakrabban a zsigeri kielégülés, a teli gyomor hajótöröttjeként végzi, lépésről lépésre csökken a hajtóerő.

A török esélyeit utólag elemezve kijelenthetjük, oszmán szemszögből soha nem volt sebezhetőbb Európa, mint 1456-ban. Három évvel korábban Bizánc eleste háttartalanná fokozta a szultán önbizalmát, hódítói étvágyát. II. Mehmed felismerte azt, amit hetven évvel később Nagy Szulejmán elraktározott. Nevezetesen, hogy egyetlen lendülettel kell elfoglalni Budát, Pozsonyt, Bécsset, Prágát, s aztán rárontani a német birodalomra és a fran-

cia királyságra. Szulejmán a mohácsi csata után feldúlta és lerombolta az ország középső és nyugati felét, majd visszavonult téli pihenőjére. Mehmedet viszont csak Hunyadi János állította meg, Mehmed ugyanis nem érte volna be a fosztogatással. Európa meglehetősen gyenge lábakon állt ebben az időben. 1456-ban Németország egymással rivalizáló fejedelemségek halmaza volt, I. Frigyes csak szimbolikus hatalmat gyakorolt, igazából nem uralta ezt a kaoszt. Franciaország még a százéves háborúban kapott sebeit nyalogatta, VII. Károly ambíciója Calais visszaszerzésére korlátozódott. Angliában a York- és a Lancaster-ház gyilkolta egymást. Az itáliai városállamok (leginkább Velence) a saját zsebükre dolgoztak, s össze-összeszűrték a levelet a törökkel. Ennyi éppen elég volt ahhoz, hogy III. Callixtus pápának a keresztes hadjáratról szőtt tervei kártyavárként omoljanak össze. Ha 1456-ban I. Mehmed bevette volna Nándorfehérvárt, s aztán Budának, Bécsnek, Pozsonynak fordul, akkor nincs megállás a német, lengyel és itáliai földek meghódításáig, sőt talán még a francia határon sem. A török sereg összehasonlíthatatlanul erősebb, korszerűbb, vagyis jobban felszerelt és kiképzett volt bármelyik európai haderőnél, mi több, az akkori világ bármelyik hadánál, beleértve Perzsiát, Délkelet-Ázsiát, vagy akár Kínát és Japánt is. (A mongoloknak addigra már befellegzett.) Következésképpen az az Európa semmisült volna meg csírájában, amely aztán néhány évtizeddel később kezdte maga alá gyűrni az egész ismert és ismeretlen világot, hogy végül 400 év alatt be is fejezze a „gyarmatosításként” elhíresült hódítást. Mindent összevetve azt mondhatjuk, hogy az oszmán birodalom lekéselt Európa bekebelezéséről. 1683-ban már csak a rákos beteg rángásai lökték a török sereget Bécs falai alá, ahol katasztrofális vereséget szenvedett. Akár ex cathedra is kijelenthetem, hogy Hunyadi János mentette meg Európát, s változtatta meg a világ sorát. Nélküle ma földrészünk nagyobbik felén Allahhoz imádkoznánk, és a próféta segítségével reménykednénk.

De forgassuk még egy kicsit 1456-tól is visszafelé az időt. Ha a Nagy Lajos halálát követő évtizedeket vizsgáljuk, gyors romlást diagnosztizálhatunk az ország életében, fejlődésében. Zsigmondot kezdettől fogva császári ambíciói fűtötték: egész egyszerűen elhanyagolta a magyar királyságot. Nem volt ugyan magyargyűlölő, mint később annyi utódja, de úgy bánt velünk, mint egyik tartományával. Zsigmond hadvezérnek csapnivaló (Nikápoly,

1396), viszont annál ügyesebb, jobb diplomata volt. Ám a török veszéllyel még alkudozások árán sem tudott mit kezdeni. Nagy szerencsénk, hogy 1402-ben Timur Lenk mongoljai leigázták a török birodalmat, s a nikápolyi győzőt, Bajazid szultánt vasketrecbe zárva halálra éhezettették, mert így két évtizedig a törökök nem is próbálkoztak velünk, némi szusszanáshoz jutottunk. Zsigmond alatt hanyatlott a gazdaság, nem fejlődtek városaink, és a jobbagság helyzete is egyre elviselhetetlenebbé vált. Halála évében, 1437-ben tört ki az első nagy parasztfelkelés Budai Nagy Antal vezetésével Erdélyben. Zsigmond halála után az oligarchák szabad kezet kaptak: északon a cseh huszita Jan Jiskra, Nyugaton a Cillei-Garai szövetség, délen és keleten a hamarosan előre vágó Hunyadi János körül alakultak ki érdekcsoportok. Zűrzavar, pártoskodás, az egymást követő „idegenből koldult” királyok és az ismétlődő török betörések jellemzik ezeket az éveket. Zsigmond vejét, Habsburg Albertet Jagelló Ulászló követte a trónon, akinek Hunyadi János volt a legfőbb támasza.

De kicsoda Hunyadi János, kicsoda ez az ember? Hogyan lett Szibinyáni Jankóból rövid másfél évtized alatt az ország egyik leghatalmasabb főura, s a magyar történelem legnagyobb hadvezére? Az apa román kis- vagy középnemesből küzdötte fel magát Zsigmond vitézévé, amde azt a feltételezést sem lehet kizárni, hogy maga a császár a biológiai ős!

Szokatlan figyelem, gondoskodás övezte ugyanis az 1406-ban vagy 1407-ben (bizonyosat nem tudunk) született Jankóneveltetését, fiatal éveit: apródként Zsigmond bizalmi emberénél, Ozorai Pipónál szolgált, majd Lazarevics, szerb fejedelemhez került, ám hamarosan Zsigmond környezetében találjuk. Elkísérte a császárt itáliai útjára, és éveket töltött a milánói udvarban. Aztán, Zsigmond halála után, 1439-ben, immár krisztusi korban szőrényi bán és erdélyi vajda, és hosszabb ideje a Hunyadi János nevet viseli. Tudjuk, a rendkívüli képességek nem zárják ki a hibákat, őrá is érvényes a mondás, hogy minden szentnek maga felé hajlik a keze. Hunyadi János a lehető legagyafűrtabb módon, minden alkalmat megragadva gyarapította vagyonát, de egyvalamiben kezdettől különbözött a többiektől. Megérezte és megértette, hogy az ország nem csupán földrajzi terület, hanem az országlakók valamiféle egymásra utalt szövetsége, azaz nem csupán az oligarcháké, de a közép- és kisnemességé, sőt a gyengécske városi polgárságé is, a parasztokat

pedig kimélni kell az oktalan nyomorgatástól, különben oda a nemesség jölete, oda a gazdagság. Hunyadi első pillanattól kezdve a török elleni harcban látta életcélját, ennek rendelte alá magát úgy, ahogyan rajta kívül senki más! Negyvenkét csatájából harmincnyolcat nyert meg, s 1442-43-ban, ha csak rövid időre is, de főlsszabadította Szerbiát és Észak-Bulgáriát. Mindenki a szövetségese volt, és mindenki elárulta, volt, aki többször is, mint például Brankovics György vagy Drakul Vlad. Egyedül kivétel az albán Kastrioti György, azaz Szkander bég...

Nincs arra mód, hogy Hunyadi Jánosnak, a magyar történelem legnagyobb hadvezéri lángelméjének akár csak egyetlen hadjárata is végiglemezsem, pedig nagy élvezettel tenném. Halhatatlan alakká formálta őt a korabeli szerb, román, bolgár és albán népköltészet is. 1444-ben, a vármai csatában már a teljes siker küszöbén állt, mikor az ifjú király, Jagello Ulászló hebehurgyasága miatt összeomlott ez a nagy remény. Tegyük mindjárt hozzá: Hunyadi János az európai fejedelmektől soha nem kapott számottevő segítséget, ígéretet annál többet, így mindig a saját erejéből kellett megoldania az ország védelmét. Amikor mint az ország kormányzója királyi hatalmával élt, talán több jutott a kincstárból hadakozásra, de mindennek előtt a saját vagyonából finanszírozta és természetesen saját maga is vezette a mindenkor sereget. Állandó ragalmazások, áskálódások, pártütések közepette próbálta az országot menteni mind kormányzó, mind országos főkapitányi tisztségében. Életének utolsó négy évét alaposan megkeserítette saját nagylelkűségével, önzetlenségével, amikor helyeselte a hitvány báb, V. László hazatelepítését, holott tudta jól, hogy ezzel csak az őt halálosan gyűlölő Cillei-Garai párt hatalmát növeli majd, de azt akarta, hogy lakjon végre itthon az ország királya.

Röviden szólunk Hunyadi két kortársáról, akik segítői és úgyszintén jelentős szereplői történelmünknek. Vitéz János váradi püspök a korabeli Magyarország legműveltebb embere volt, aki humanista kört alakított ki maga körül, és Itáliától északra egyedülálló könyvtárat gyűjtött össze. Mint Hunyadi barátja, bizalmasa, annak két fiát: Lászlót és Mátyást oktatta, nevelte. Ő a horvát Zredna kisnemesi származású szülötte az első, aki természetes „hazájának” nevezte egész Magyarországot, megteremtve ezzel a HAZA modern, reneszánsz fogalmát! És ugyancsak ő volt az, aki mint államjogász, a szűk fajivérségi-rendi vonatkozásokon túlemelkedve a regnicola ország egyetemes jelentőségű fogalmának kitalálásával

mindenkit a szent korona tagjának tekintett, aki az ország határai közt élt. Tehát ő a szentkorona eszme megfogalmazója, arról nem is beszélve, hogy unokaöccsét, Janus Pannoniust is elindította pályáján. Vitéz Jánosnak döntő szerepe volt az 1440-es első rendi ország létrejöttében is, amikor a kis- és középnemesség megkérdőjelezhetetlenül bejelentette igényét a kormányzati részvételre.

1455 májusában érkezik hozzánk Itáliából az Európa-szerte híres, 69 éves Kapisztrán János ferences szerzetes, ez a fura szent ember, aki a megszállottságig elszánt, őszintén szomjúhozza a vértanúhalált, és aki meg is almodja, hogy itt fogja befejezni az életét, noha ez az álombéli látomás azt is világosan tudtára adja, hogy megtagadatik tőle a mártírium. Lehet, hogy a mai emberek számára ez az eszelősség, ez a mindenáron való halálvágy egyenesen visszatartó, de ne feledjük, milyen rettentő kegyetlenség tombolt akkoriban szerte Európában. A halál annyira tudatosodott, annyira áthatotta az alattvalók minden pillanatát, hogy szinte tárgyiasult, és ezt a terhet az emberek mindenhol magukkal hurcolták, akár csak a maiak a személyi igazolványt. Kapisztrán Jánost szentnek kijáró tisztelettel fogadták idehaza világiak és egyháziak, közrendűek és főurak egyaránt. Ahogy rendtársa és későbbi életrajzírója, Giovanni da Tagliacozzo feljegyezte: „olyan ahitattal, mint Krisztus egyik apostolát”. A pápai felhatalmazással hozzánk érkező franciskánus barát legfőbb célja az volt, hogy megteremtse az országban a belső békét, és a török elleni kereszteshadjárataira, valamint Jeruzsálem felszabadítására mozgósítson, buzdítson mindenkit.

Két rokonlélek találkozott ekkor: Hunyadi és Kapisztrán, akik rögvést megkedvelték egymást! Sajnos, hamarosan kiderült, hogy semmi sem valósulhat meg a nagy tervből. Hiába volt III. Callixtus pápa minden lelkesedése, anyagi áldozata, hiába tette közzé újabb és újabb felhívásait, egész Európa tétlen maradt, Hunyadi kivéve a füle botját se mozgatta senki. Közben híre jött, hogy a szultán már elindult hatalmas seregével Magyarország ellen. „Nemsokára Budán fogok ebédelni.” – kérkedett II. Mehmed.

Végül egyetlen uralkodó sem küldött katonákat, csupán néhány száz lengyel jött saját költségen a végveszélybe sodródott Magyarország segítségére, valamint horvátok és görögök kisebb csoportokban, illetve Regensburgból német diákok. Itt kezd a két évforduló egymáshoz hasonlítani, gondoljunk csak az 1956-ban nálunk ta-

nuló koreai vagy albán diákokra, akik közül jó néhányan fegyveresen is részt vettek a felkelésben. Közös az is, hogy milyen halálra szántan, halált megvető bátorsággal rohantak a silány fegyverzetű keresztiesek a törökre, s '56 ifjú hősei a szovjet páncélosoknak. Am létezik egy nagy különbség: Nándorfehérvár esetében még a külföld passzivitásánál is megdöbbentőbb az ittthoni közöny. Ird és mondd, mindössze három magyar főúr: Kanizsai László, Rozgonyi Rajnald és a macsói bán, Kórógyi János síetett Hunyadi segítségére. És a kis- és középnemességből is alig érkezett valaki! Helyettük a Kapisztrán által buzditott egyszerű nép özönlött Hunyadi zászlai alá: kézművesek, parasztok, diákok, cséphadarókkal, kaszákkal, minden különösebb harci tudás, edzettség nélkül. Az igazsághoz tartozik, hogy az utcai barikádharcokban részt vevő felkelők létszáma 1956-ban sem haladta meg országsszerte a háromezret.

Ami most már a nándorfehérvári csatát illeti, ahány történelmi mű, annyiféle szám. Dümmerth Dezső 150 ezres török seregről ír, mások beérik a 90-100 ezres nagysággal. A magyar királyi kettős televízió július 22-i Záróra című adásának műsorvezetője és történész vendégei gyors fogásra készítették a törökök létszámát. A műsor vége felé a 40 ezres, meglehetősen soványka sacc is tőzsdei besszbe fordult, és a „még annyi se” felé lendült. Ha a műsor szereplőinek lett volna még tíz percük, hát, istenemre, hogy a magyar túlerő győzelmét ünneplik az el-sorvasztott oszmán had fölött!

Szerénységem is hajlamos a deheroizálásra, de legvadabb kétkedésem közepette sem tudtam magamat úgy elszámolni, hogy a két és fél-háromszoros török túlerő alá licitáljak. Eddigi olvasmányaim alapján, Szilágyi Mihály és Hunyadi János harcedzett katonáit 15 ezerre taksáltam, a Kapisztrán-vezette keresztiesekét húszezerre, szemben a török had 90 ezres tömegével, irdatlan technikai fölényével, 300 ágyújával és 200 nagy gályájával.

Lapozunk most előre 1956-ig. Mindannyiunk forradalma és a pesti srácok szabadságharca óriási megdöbbenést, bámulatot, lelkeseledést váltott ki az egész földgolyón, de az a segítség, amelyre Hunyadiék is úgy áhítottak, most sem érkezett meg. Úgy is mondhatnám, kedves Bush elnök úr, hogy kilóra eladtak bennünket a Szovjet-unióknak! De még annak előtte, október 23-án megtörtént a csoda: néhány óra alatt az ország a fejről ismét a talpára állt. Dalolt, virult, szállt, lobogott, áttetszővé, egyértelművé változott az élet. Az utcákra tódult az ország né-

pe. Először Szegeden, Budapesten és Debrecenben, majd a többi városban és a falvakban; volt, ahol csak egy nap múlva, másutt két vagy három nap elteltével, de úgyszólván mindenütt, mindenütt... 1848-49-et kivéve nincs példa ekkora összefogásra, szolidaritásra, áldozatkészségre! S aztán a rádió által leadott ávós sortűzek hatására bekövetkezett a vörös csillagos kampec, megindult a fegyveres harc az idegen elnyomók és hazai zsoldosaik ellen. Olybá tűnt, hogy befelelegzik a bolsi rablólovagok rabló-világforradalmának. A világ sorsát a mi szabadságharcosaink fordították meg, az erkölcsi magasugrás világ-bajnokai, akik a sztratoszférán túlra, az egekig emelték a mércét, messze-messze önnön képességeik, lehetőségeik fölé. Hogy angyalok-e vagy titánok? Mindegy is, de mindenképpen a szabadságvágy démonikusan megszállott, ártatlan elátkozottjai. Zömmel fiatal munkások, ipari tanulók, egyetemisták, középiskolások, sőt még kisebbek is voltak: általános iskolások. A legjelentősebb harci csoport, a Corvin köz átlagéletkora nem érte el a 19 évet! Ahogy a legendás Bajusz, alias Pongráz Gergely megfogalmazta: „Mindegy, hogy ki voltál, mi voltál, cigány-e vagy király, most testvérek vagyunk, és egymástól is függ az életünk.”

Történelmünkben másodszor következett be ilyen nagy pillanat, mert 1956 az egész emberiség sorsát, gondolkodását megváltoztatta. Nem lehet elégszer hangsúlyozni: a megelőző években fennállt a veszélye annak, hogy a bigottan dogmatikus nyugati kommunista pártok aknamunkája nyomán előbb-utóbb sikerülhet a szabad világ szovjetizálása. 1956 indította el az eurokommunizmus felé az olasz, a spanyol és a francia kommunista pártot: a szovjet csapatok brutális beavatkozása rengette meg hitüket Moszkva tévedhetetlenségében, dominanciájában. Legalább ilyen fontos, hogy az addig nem létező szovjet ellenzék is 1956 hatására kezdett mozgolódni, Szaharovtól Bukovszkijig, Szolzsenyicintől Amalrikig mindenki a magyar forradalom tényéből, tanulságaiból, nemzetközi ideológiai és politikai következményeiből merített erőt az ellenálláshoz. 500 év múltán ismét a magyarok mentették meg elsősorban Európát, sőt ezúttal az egész világot. Ahogy Milovan Đilas írta: „1956 volt a kommunizmus végének a kezdete.”

Hannah Arendt, az egykori Heidegger-tanítvány, később kiváló szociológus és filozófus, éppen abban látta az 1956 utáni véres bosszú, a kádárista megtorlás kegyetlenségének egyik okát, hogy a forradalom önszerve-

zódésének (forradalmi bizottságok, vállalati munkastanácsok) eme páratlan jelensége legalább akkora veszélyt jelentett a kommunista hatalomra, mint a fegyveres harc. Arendt úgy vélte, hogy egyedülálló kuriózum a mi forradalmunk, mert az emberiség történelme során soha, sehol nem született még olyan villámgyors és etikusan szerveződés, mint nálunk. Ezért szerinte nemcsak a bolsevik típusú diktatúra, de a főbbpártrendszeren alapuló, és egyre inkább elfajuló nyugati kapitalizmus egyedül érvényes alternatívája 1956. A forradalom nemzetközi vonatkozásairól bővebben olvashatnak Domonkos László: Arculcsapott birodalom című, kitűnő tanulmánykötetében. Ha Arendt szerint ez a harmadik út, akkor nyilvánvaló, hogy miért igyekeznek napjainkban is oly sokan elhalványítani a forradalom imázsát. Májig sincs tisztázva, hány forradalmárt gyilkoltak meg és tüntettek el nyomtalanul a priébékek. De a minden törvényességet félreszóró verbiroságok ítéletei nyomán is több mint ötszáz embert végeztek ki országszerte. Legalább ötezerre tehető a harcokban elesett és az áldozatul esett lakosok, harmincezerre a bebörtönözöttek száma, és több százezerre, akiket egyéb módon (munkahelyi előmenetel, a gyermekek továbbtanulása stb.) gáncsoltak el.

Most is folyik az aknamunka. 16 évvel a rendszerátmaszkírozás után már nem kell tartani a kádárista terrorgépezettől, a rendőrkopóktól, a politikai perektől és börtönöktől és a levitézlett diktatúra állandó gyalázkodásától. Manapság elegendő az emlékezet kútjának beomlasztása, az eljelentéktelenítés, az agyonbeszélés vagy éppen az agyonhallgatás, illetve a látszólag tényekbe kapaszkodó, valójában csúsztatásokkal megspékelt félremagyarázás. Sejthetjük, miféle dömpinget zúdítanak ránk rövidesen a jubileum ürügyén!

Akárcsak Hunyadi harcosai, 1956 felkelői sem bízhatottak abban, hogy egyedül térdre kényszeríthetik a monstrumot, de a szabadságvágy erősebb volt a reálpolitikai megfontolásoknál. A középkori ember életét még Istenbe, Jézus Krisztusba és a túlvilágba vetett feltétlen hite vezérelte, mert egyébként itt, a földi létben minden kiszámíthatatlan volt, sokkal kiszámíthatatlanabb, mint ahogy azt mi elképzeljük. Egy hátyavékony réteg: az oligarchák kiszolgáltatottja volt az egész társadalom. A hűbéri-rendi hierarchián belül az odafönt trónoló főuraktól, főpapoktól számos lépcsőfok vezetett lefelé egészen a közvetlen fölöttes győtrőig, de még legalul, a nincstelen szolgák, zsellérek is belerúghattak valakibe, ha másba

nem, hát a szomszéd macskájába. Az élet csak szenvedést tartogatott az egyszerű népnek, a halál után viszont bárki elnyerhette az örök üdvösséget. Kapisztrán izzó prédikációi tanakodással, bátorsággal töltötték meg a lelkeket, szíveket. A krisztusi paradicsom reményéhez képest mit számított már ez az evilági siralomvölgye? Másrészt viszont szomorú tapasztalatokat szereztek az emberek arról, hogy ahová a török beryomul, onnan az életben hagyottakat elhurcolja rabszolgának, amihez képest még a legnyomorúságosabb, földbe vajt itthoni odú, vagy a legsilányabb viskó is maga a mennyország, a dohos szalmájával. És nemcsak a szegények, de az egyszerű közrangú katonák is tudták, hiába is adnák meg magukat, néhány napi harc után a török már csak bosszúból is leöldösné őket.

Még ha nem is ilyen misztikus lélekkel, ilyen vallásos hittel, de 1956 felkelői is hasonlóan gondolkodtak: ők is csak a láncukat veszíthették volna, ámbar a többségnek, még lánc sem jutott. Ebben a békebástyás, sztálinista nyomorúságban csak a tankok voltak erős láncokkal felszerelve. A hétköznapiak kárvallottjai, kitaszítottjai, ezek a spontánul összeverődött fiatalok sohasem kaptak választ az álszent, hazug diktatúrától olyan alapvető kérdésekre, hogy mi a remény, mi a megbocsátás, mi a szeretet. Kisiskolás koruk óta a komcsi paradicsom eljövetelével toszogatták őket, megallás nélkül harsogták a fülükbe, hogy legfőbb érték az ember. A valóság nyelvére lefordítva ez annyit jelentett, hogy mint bárki más, te is csak egy lecserélhető, megsemmisíthető mutáció vagy, s hogy a lenini-sztálini üdvözléshez vezető úton az árokba, a szemét közé kell hajigálni a szüleidre és a nemzedetre emlékeztető összes érzéset, gondolatodat. És amikor az ávosok meg a szovjet páncélosok az öles kizárólagosságot kényszerítették ezekre a fiatalokra, legyőzhetetlenné váltak, mert onnantól kezdve már nem önmagukért csatáztak, hanem az emberi méltóságért és a Petőfi által megverselt világszabadságért, de a valóságosért, mely elsősorban és mindennek felett a haza szabadságát jelentette.

Ahogy Szent Johanna Orleans-nál, úgy Kapisztrán Szent János sem tűrte meg a táborban a paráznaságot, a káromkodást, a gonoszkodó, viszályt szító durvaságot és a haszonlesést, vagyis a testi-lelki aljasságot. Amikor például egy kereskedő, a szükséghelyzetet kihasználva, a szokásosnál drágábban próbált egy rakomány halat eladni, a keresztesek majdnem megölték, csupán Kapisztrán

szerzetesei mentették ki a felbőszült emberek kezei közül. Ilyesmire, nagyon ritkán 1956-ban is sor került, de majdnem mindig megelőzte valamiféle provokáció az áldozatul esett személy részéről. Gondolok itt az ávós sor-
tűzekre, tömegmészárlásokra, illetve a magányos ávós orvöveszekre, akik válogatás nélkül vadásztak a polgári lakosságra. Az úgynevezett „ellenforradalom” legfőbb bűneként reklámozott Köztársaság téri ostromra is csak akkor került sor, amikor a rendőrnek álcázott ávósok Nagy Imre parancsát megszegve löni kezdtek az akkor még fegyvertelen tüntetőkre.

A harcok során betört kirakatokból az emberek semmit sem vittek el, mert a társadalom megtisztult becsülete ezt nem tűrte volna el. A letartóztatott ávósokat, elfogott szovjet katonákat már-már dédelgették, etették, itatták, cigarettával látták el, s ha megsebesültek, kórházba vitték őket. Az önbíráskodást szigorúan tiltották, mondván, majd a demokratikus, szabad Magyarország új bírái fognak ítélni a kommunista gyilkosok és hazaárulók ügyében, mert senki sem szennyezheti be bosszújával a forradalom tisztaságát.

Történtek csodák is: Nándorfehérvárnál több, de 1956 Budapestjén is számos. Kapisztrán Szent János, Szilágyi Mihály várkapitány figyelmeztetése ellenére, egy sajkával a még úton lévő, közeledő Hunyadi elé akart evezni, s csak a hirtelen kitört óriási vihar tartotta vissza. Mire az ég kitisztult, megjelent a Dunán a török flotta, vagyis Kapisztrán az idő előtti, értelmetlen halálba csónakázott volna társaival, a törökök eleve fenték rá a fogukat, örömmel csináltak volna belőle vértanút. 1956 legnagyobb csodája a társadalmi összefogás és önzetlenség, és persze a forradalom már említett tisztasága, zseniális önszerveződése, hősiessége. A legnagyobb személyes csoda pedig Nagy Imre meghasonlása a pártjával, kommunista hitével, saját múltjával. A világtörténelem leghosszabb útját tette meg a világtörténelem legrövidebb ideje alatt, amikor nemzetét választotta, a forradalom mellé állt, kinyilvánítva Magyarország függetlenségét, semlegességét, kilépését a Varsói Szerződésből. Nagy Imre 1956 egyik szentjévé, nemzeti hősévé, mártirjává magasztosult. Még a kádárista vészbiroság sem tudta megtömi, térdre kényszeríteni. Határozottan vissza kell utasítani a rá vonatkozó sunyi, aljas rágalmokat, még ha nemzeti oldalról jönnek is.

Amikor Hunyadi Nándorfehérvárhoz ért, zseniális fortélyal verte szét az óriási szultáni hajóhadat, s ehhez

mindössze kicsiny sajkák álltak rendelkezésére. Kiváló bajvívó is volt, elsőként ugrott át az ellenséges bárkákra, vízbe sűrűre, lekasabolva mindenkit, aki az útjában állt. Jónéhány történet szól az 1956-os felkelőparancsnokok személyes bátorságáról, találékonyságáról, akiknél a társaik gyakorta még vakmerőbbeknek bizonyultak. Különösen a fizenévesek, akikben még nem működött a halálfélelem. De ne gondoljon senki a mai focivetélkedőkre, olimpiai versengésekre, '56-ban életre-halálra ment a viadal. Nem az volt a fontos, hogy ki lesz a bajnok, hanem az, hogy megszülessen a független, szabad Magyarország, és az oroszok kitakarodjanak végre innen. A parancsnok is csak egy volt a többiek közül, akit tapasztalata, stratégiai és taktikai elgondolásai, jó döntései, feleszületett vezetői képessége miatt becsültek, és amolyan „első az egyenlők között”-alapon hallgattak szavára társai. Közülük most csak egy valakit említenék, és éppen Kapisztrán miatt: Végvári Vazul ferences atyát, aki a budai vár parancsnoka volt, és november 7-ig védte területét méghozzá úgy, hogy bajtársait is kimenekítette a gyűrűből az utolsó pillanatban. Vazul atya hajdanán katonatisztnek készült, utána lett szerzetes belőle. Az oroszok hajtóvadászokat indítottak a „barna pópa” ellen, ahogy őket nevezték, de Vazul atya valóban csodával határos módon, nagy hidegvérrel és az ég segítségével csúszott ki a markukból.

Mind a két történelmi fordulónál beigazolódott, hogy nem az ember választja a Sorsot, hanem a Sors választja az embert. Ám, amíg 1956-ban a vezetői szerepkör feligmeddig tanácsadó-irányító jellegűnek mondható, addig Hunyadi és tisztjei megkérdőjelezhetetlen tekintélynek örvendtek, és senki sem vonhatta ki magát parancsaik alól; mindenki feltétlen engedelmisséggel tartozott feljebbvalójának.

Nándorfehérvárnál és Budapesten egyaránt, mindig, mindenütt akadt valaki, aki a legvészjóslóbb, legreménytelenebb helyzetekben is lelket öntött a csüggedőkbe. 1456-ban mindenkinél jobban Kapisztrán, a hajdani pápai főinkvizitor, aki múltjával teljes ellentétben türelemre intette hiveit a pravoszlávok és egyéb nem katolikusok irányában, mondván: „Akik most bennünket a török ellen segíteni akarnak, azok a mi barátaink”. 1956-ban is akadtak olyan kommunisták, akik önszántukból a felkelők mellé álltak, például Kopácsi Sándor, Budapest rendőrfőkapitánya, aki iszonyú vérfürdőt rendezhetett volna már október 23-án, de sem a meggyőződése, sem a lelkiis-

merete nem vitte rá. Vagy ott volt Dudás József, a Blaha Lujza téri felkelők parancsnoka, akit elsőként végeztek ki Kádár hóhérai a Széna téri parancsnokkal, Szabó bácsival együtt, '56 decemberében. Angyal István, a Tüzoltó utcai parancsnoka ugyan már évekként előtte kilépett a pártból, de baloldali érzelmű maradt, olyannyira, hogy november hetedikén kitűzte a vörös zászlót a barikádra, ahová aztán pillanatokon belül gránátosok zúdítottak az orosz tankok. Ez persze nem jelenti azt, hogy a reformer kommunisták döntő szerepet játszottak volna a forradalomban, hiszen a társadalom túlnyomó többsége jóval korábban kiábrándult a sztalinista-rákossista diktatúrából, és semmiféle hamis illúziót nem dédelgetett magában. Még a gyerekek sem, pedig ők már ebben a dresszúrában nőttek fel.

Nándorfehérvár három hetes ostroma azért is példa nélkül való, mert magyar területen addig még soha ekkora seregek nem ütköztek meg várostrom-várvédelem formájában. Idő hiján nem ecsetelhetem a július 21-i szörnyű éjszakai rohamot, már-már elesett a vár, a török a piactérig nyomult, amikor Dugovics Titusz magával rántotta a mélybe a lófarkas zászlót kitűzni készülő ellenséget, s ezzel megfordította a küzdelmet. 1956 ifjú hősei nem egyszer a testükre kötözött kéziránatokkal ugrottak neki a tanknak, vagy egyenesen a tank alá. Ismeretes a jelenet, amikor 1456. július 22-én Kapisztrán, éltes korát meghazudtolva, szinte úszva a levegőben, s a keresztet magasra emelve vetette rá magát keresztesei élén a törökre. Hunyadi, az ezt követő zűrzavart használta ki, azonnal lecsapott az ellenség védelem nélkül maradt ágyúira, elfoglalta azokat, majd lőni kezdte a szultáni sereget. Ekkor kapott dűhrohamot II. Mehmed, s úgyszólván esztétikusan rohant bele a csatába, ahol csaknem halálra sebeztek. Köpenybe csavarva mentették ki testőrei, s meg sem álltak vele Szófiáig. Mikor magához tért, szégyenében öngyilkos akart lenni, de megakadályozták ebben. Később, Hunyadi halálhírére hosszú, mély hallgatásba merült, aztán csak annyit mondott: „Ellenségem volt, de fájdalom halálát. A világ a legnagyobb emberét veszítette el benne.”

A szultán sebesülése után a törökök mindent hátrahagyva, pánikszerűen menekültek Nándorfehérvár alól, isteni rendelésnek vélték mindazt, ami velük itt megesett.

Hunyadi Jánost, a törökverő hőst Európa-szerre ünnepelték, ám sajnos már csak három hét volt hátra az életéből. Augusztus 11-én magával ragadta a pestisjárvány.

Nem sokkal később harcostársa, győzelmének hű segítőtje, Kapisztrán Szent János is követte: október 23-án tért meg Teremtőjéhez.

Úgy látszik, mégiscsak léteznek misztikus dátumok. Ötszáz évvel később ezen a napon támadt fel a magyar szabadság, hogy aztán november 4-én megérkezzen Moszkva „testvéri segítsége”. A feltartóztathatatlanul hőmpolygó pokol gyásznapján a szabadság és függetlenség vérrel és korommal odafröccsentett krikzkrakszokká zsugorodott. Az oroszok halomra öldösték a felkelőket, és úgy nézett ki, hogy az ország megsemmisül... De a dac talán mégsem! A dac, mely a tőrre roskasztó alázat ellentétes ikertestvére. És valami kifakult ibolyaszínű remény kókadózott még, hogy jön az ENSz, meg hogy az amcsik ezt mégsem hagyhatják annyiban...

1956-ban is szűk három hétre korlátozódtak az események, akár 1456-ban. November 11-re elcsendesedett a város, az utolsó maradt csepeli haláltáncosokat is letarolták.

És a küzdelmet követő megaláztatásokban is találunk hasonló törtélmeket, noha hamarosan ellentétes irányba fordult el a két történet! Egyelőre maradjunk a kezdeteknél. Alig szenvedett ki Hunyadi János, amikor az a Cillei, aki a közeledő török hírére nemrég még gyáván megfutott, most Ausztriából visszatérően, nagy dörrel-dúrral vonult be unokaöccse, Habsburg V. László oldalán Budára, az immár alaposan megkésített német keresztteshad élén. Itt azonnal megkezdte rágalomhadjáratát a halott hős ellen, hirsztelvén, hogy Hunyadi az ország pénzét hűtlenül kezelte, elherdálta. Hamarosan Nándorfehérvár alá vonult, ürügyül azt hozva fel, hogy meg akarja szemlélni a vár állapotát, és kereszteseivel kellő módon óhajtja megerősíteni a védelmet. Ezt az állítólagos trükköt még a jóhiszemű, naiv Hunyadi László se hitte el, s csak a királyt és Cilleit engedte be a várba. November 10-én szövénytámadt Hunyadi László és Cillei közt, utóbbi kivont karddal rontott az ifjúra, de rajtavesztett. Innentől kezdve ismerjük a történetet, ha máshonnan nem, Erkel egyik legszebb operájából. Cillei hasonszórú társai, Garai nádor és Újaki ujjuk köré csavarták a gyenge jellemű, akarat nélküli bábkirályt, arra biztatták: öltesse le a Hunyadi-fiúkat. A végzet néhány hónap alatt rémdrámává kanyarította az eseményeket, 1457. március 16-án, Budán V. László kivégeztette Hunyadi Lászlót, Mátyást pedig magával hurcolta Prágába. De a kamasz királyt is utolérte a halál, mert Podjebrád György, prágai helytartó 1457 novemberében

megmérgeztette. Újra eltelt néhány hónap, mig nem 1458. január 23-án, a befagyott Duna jegén, a köznemesség tömegeitől ösztökélve, és Szilágyi Mihály remekbe szabott beszédének hatására, Hunyadi Mátyást az országgyűlés királlyá választotta, s amikor februárban hazaérkezett a prágai fogságból, örömmáorban tódult a sokaság az ifjú uralkodó üdvözlésére.

1956 decemberétől egyre fokozódó tempóban növekszik a terror, folynak a letartóztatások, a kivégzések. 1957. május elsején többszázazres tömeg ünnepli lelkesen a hőhért, Kádár Jánost és illegitim rendszerét. És ezúttal nincs happy and, mint 1456 után. A Cillei-Garai-Újlaki-típusú oligarchák, ahogy kiváló történésünk, Dümmerth Dezső jellemezte őket: „ha saját önző számításait megtalálták, teljes közönnyel viseltettek az általuk át nem érzett nemzeti öntudat iránt.” Mintha ugyanez a hazaáruló magatartás reinkamálódott volna a „Kádár-Apró-Dögei”-féle úgynevezett Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányban.

Mátyás megválasztásakor nem a szerencse, nem a vakvéletlen játszotta a főszerepet. A magyarságban éppúgy keveredtek a nemes és rossz jellemvonások, mint bármelyik népben. A zsigmondi évtizedek s az „idegenből koldult” királyok származásos produkciói ellenére a XV. század derekára néhány kedvező fordulat is történt. Például, a már említett rendi országgyűlés megszületése 1440-ben, a Vitéz János által kidolgozott szentkorona-eszme és regnicola országlakó fogalmának bevezetése, s a nándorfehérvári csatát követő aljas fordulatokra válaszképpen a felismerés, hogy nincs értelme idegen dinasztiákkal kísérletezni, jobban jár az ország, ha az irigységet, a rivalizálást felretéve, saját köreiből ültet valakit a trónra a nemesség. Ezek mind hozzájárultak egy egészségesebb nemzeti öntudat megszületéséhez, s a Hunyadi János halálát követő vészidőszak nyűlfarknyi rövidségéhez.

Ennek a középkori fejlődésnek éppen az ellenkezője játszódtott le és vezetett aztán az 1956-os forradalmat követő véres diktatúrából legvidámabb barakká vedlő kádárista „aranykor” nemzeti öntudatvesztéséhez. A remény tört össze 1956 után, hogy Magyarországból valaha is független, szabad ország lesz. A korbács és a mézesmadzag egyidejű alkalmazása viszont tökéletesen bevált: láthatjuk, milyen eszményeit veszített, előregedő roncsársadalom tántorog a szokás-, hagyomány-, nyelv- és nemzetcsere felé a Magyar Köztársaságnak csúfolt, valóságban azonban a multinácik által irányított Euro-

tartományban. Genetikusan épült be a reménytelenség az 1956-ot követő évtizedek egyre jellegtelenebb generációiba. Fiataljaink menekülnek ebből az identitási-ányból, a gyarmati tisztiszlaga létből, és menekülnek is a maguk módján a droghoz, a minőség elutasításához, a kizárólagossá magasztalt ösztönvilághoz. Ez a zöm. Ez a tömeg. Ez az ördögi módon átglyúrt, történelmi emlékezetvesztéstől bódultán hömpölygő, globalista biomassza. A leverlt forradalom után letartóztatásokkal, gumibotózással, sortűzekkel, kínzásokkal, kivégzésekkel, állandó megfélemlítéssel kezdődött, majd pedig gazdasági álmechanizmussal, nyugati kölcsönökkel, eladósodással, táncdalfesztiválokkal, rádiókabarékkal, szocialistabrigádos sörözésekkel folytatódott, hogy immár genetikusan is törődjön 1956 tiszta, szép gondolata, s végül eljussunk 2004. december 5-ig, nemzettestvéreink kitagadásához.

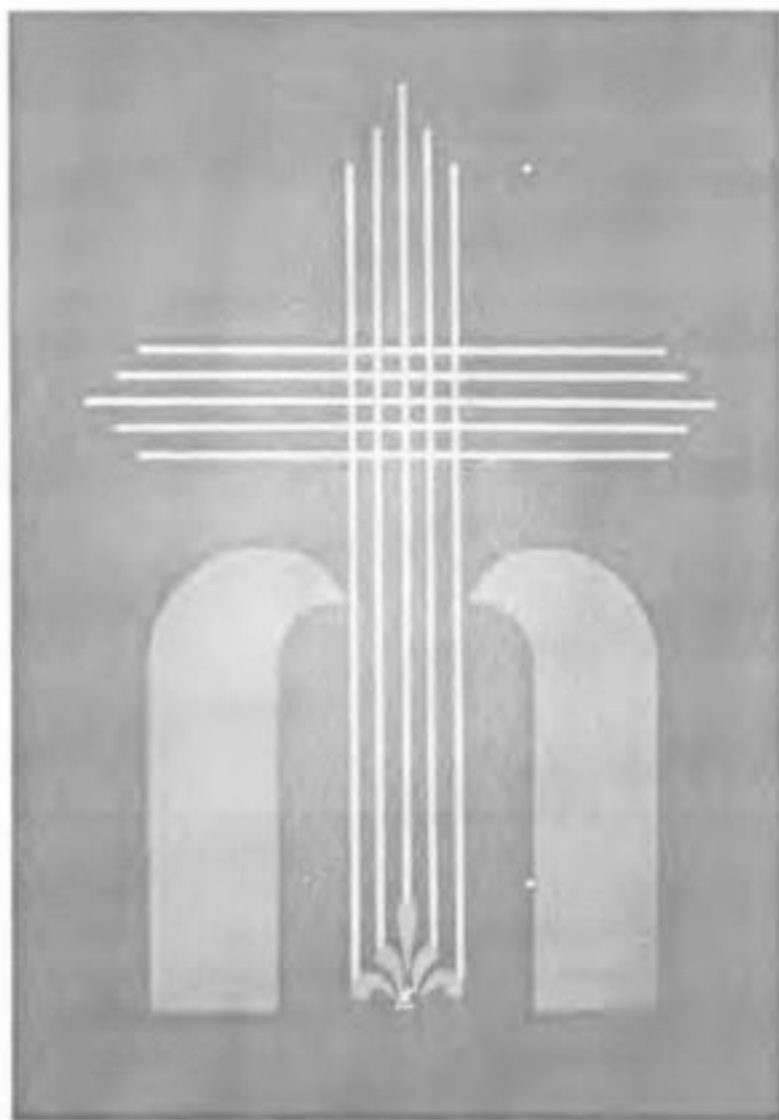
Most már szétröhögve a függetlenség és a szolidaritás óhaja, lesajnálva az emberi tartás és méltóság minden gesztusa, agyonszélsőjébbözva bármiféle nemzeti öntudatról tanúskodó eszmefuttatás, kifütyülve a Teremtőhöz méltó, szuverén művészi alkotómunka, színre tapsolva minden zabálási-rongyázási-dugástechnikai mánia, felmagasztalva a szuperközépszer gátlástalan sztár-bárványimádata, meghódítva a bankbetétteléből varrt zseb, összeábrándozva félvilágnyi utazás a vaginák alagútjain, odahamisítva a Remény pártkatonájának aláírása a jövő kopogtató céduláján, és immár előléptetve az erőszaknévsor címadója az ügyeletes Nérő...

Megismétlem: Hunyadi János győzelmei mentették meg Európát, segítették trónra legnagyobb királyunkat, Mátyást, aki évtizedekig itáliai szinten virágoztatta a reneszánszt, kiemelve a legfontosabbat, a magyar kultúrát a balkáni előposványosodásból. Mátyás hagyatékából táplálkozott évszázadokon át a hazai szellemi élet. A hajdanvolt humanizmus emléke is éltette Balassi és Csokonai költészetét, Bessenyei utópiáját, Kazinczy nyelvújító mozgalmát. A nándorfehérvári csata, azon túl, hogy 70 év haladékat adott a magyar függetlenségnek, annyi tartalékot, lelki energiát is kölcsönzött a jövő generációinak, hogy képesek voltak bármilyen, bármekkora nyomorúságban átvészelné a több évszázados török és osztrák elnyomást. Vajon a mostaniak mikor törlesztenek valamit ebből az egykori, nagyon is gyümölcsöző kölcsönből? Vagy balek módjára csupán a világbanki adósságot hajlandóak nyögni nemzedékeken át?

Pontosan 500 évvel később, 1956 mentette meg a világot a kommunista ideológiától, cserébe végképp magunkra maradtunk. Eltelt 33 év, hogy aztán lelkileg, szellemileg kiherélve, elárulva, önsorsrontó világ bajnokként kerüljön ki a magyarság a rendszerváltásnak hazudott legújabb összeomlásból. Nem akar szembenézni múltjával, menekül előre, nem vállalja sorsát. Villámgyorsan süllyed ebben az egyébként villámgyorsan kaotizálódó, emberi mivoltából egyre inkább kivetkőző, s az egyetemes katasztrófát megcélzó világban. Aki bírja, marja. Mindenki úgy menti a bőrét, ahogy tudja. A cél ismét szentesíti az eszközt. Ohne szolidaritás. A nyugati rablótőke zuhlott kis banánköztársaságot, vagy még inkább banándiktatúrát varázsol belőlünk, politikusaink, üzgyszöl-

ván a teljes magyar elit készséges, csicskási közreműködésével.

Amikor idáig jutottam, úgy éreztem, megfulladok. Gyerünk ki a friss levegőre, a Normafához! Miközben az egyik erdei ösvényen bandukoltam, befelé figyeltem, hátha felidézhetném ama fényes októberi nap szívdobbanását. Hirtelen valami tompa dobogásféle ütötte meg a fülemet, lovasok bukkantak elő a leágazásból, négyen voltak, libasorban ügettek. De hol késnek az örömtől sugárzó arcok, hol a lyukas zászlót lobogtató tömeg? És ezek meg honnan kerültek ide? Van valahol a közelben egy béristálló? Félreugrottam, s mire felocsúdtam, már el is tűntek. Az eltűnt idő lovasai? De feltűnhetnek-e az eltűntek? Mit hoznak, mit visznek? Ki küldte őket?

Síratóének II.

1956 öröksége és a Kádár-korszak

Mint minden népnek, így a magyarnak a történetében is számos ellentétes irányú folyamat, áramlat játszódik le. Egyetlen nemzet sem mondhatja, hogy mindenre büszke lehet, ami megörtént a múltjában.

Vannak azonban nagyon messziről és nagy idő múltával is mérföldkönek számító események, amelyekre büszke lehet az egész nemzet. Ezek az események világítótoronyként szolgálnak a jövőben is, ami nemzedékeknek segít a tájékozódásban és cselekvésben. Az 1956-os magyar szabadságharc és forradalom eseményei ilyen értéket képviselnek és üzennek a jövő magyar (és talán más nép) ifjú nemzedékeinek is.

Társadalmi haladás és demokrácia

Ha a történelmi fejlődés hosszú vonulatait vizsgáljuk, és számba vesszük a magyar történelem elsüllyedtnéző, de felszínre hozható rejtett dimenzióit, azt látjuk, hogy az 1956-os magyar szabadságharc és forradalom eseményei akkor állították talpra az egész magyarságot, amikor Magyarország gazdasági szerkezetét, társadalmi rétegződését és politikai közgondolkodását a fejlett nyugat-európai országokhoz képest 30-50-60 éves lemaradás jellemezte és határozta meg. A lemaradás az 1526-1945 közötti történelem következménye volt; a XIX. század második felében történt gazdasági fellendülés sem tudta ellensúlyozni a több száz éves üres járatot, egy helyben topogást, pusztulást a magyar társadalomban.

Ugyanakkor mindenkor érvényes egy kis nép történelmében az a tény is, hogy sorsának alakulását a legnagyobb mértékben meghatározza és cselekvési lehetőségeit behatárolja a világtörténelmet alakító nagy népek folytonos szembenállása, érdekharca, geopolitikai helyzete és katonai stratégiai törekvése.

A kis népek történelme ebben az összefüggésben itt a közép-kelet-európai térségben, amelyre két oldalról (keletről és nyugatról) egymásnak feszülő nagyhatalmi erők nyomása nehezedett az elmúlt évszázadokban, de

különösen a XX. században, igen tragikusan alakult (s szerintem ez így van napjainkban is).

A közép-kelet-európai politikai térségben különösen tragikusan alakult az elmúlt évszázadokban a magyar sors. Ez abban csúcsosodott ki, hogy Magyarország 1920 után elvesztette történelmi területének kétharmadát, s ezt 1945 után a győztes nagyhatalmak ismét megerősítették. A magyar etnikai korpusz egyharmada a megmaradt országterületen túlra került, elnyomott kisebbségi sorsba. Nincs olyan nemzeti köztudat, amely ekkora veszteséget és kirekesztettséget akár 10 egymás után következő nemzedék emlékeztetése által is fel tudna dolgozni és véglegesíteni. S amikor már ezt végleg el is tudná fogadni-fogadtatni önmagával, máris újabb, semmiel sem kisebb, az újabb nagyhatalmi politikai erőviszonyok által kijelölt kihívásokkal kell szembesülnie nemzeti fennmaradása érdekében. Ez akarva-akaratlanul egy időre felejteti az előző történelmi események által ejtett sebeket, hogy azután ismét felszakítsa őket, s új összefüggésben tárja az utókor elé. Az 1956-os magyar események tragédiája abban van, hogy olyan időszakban történtek, amely nem engedte meg végkéjű fejlődésüket, elvetélt minden kezdeményezést. Ennek következtében nem teljesedhetett ki demokratikus jellegének két egymásba fonódó törekvése:

1. A korszerű demokrácia-szemlélet a politikai közgondolkodásban, mindenekelőtt nemzeti vonatkozásban vetődött fel és került a történelmi megoldások asztalára.

2. A másik követelmény korszerű kialakítására, megvitatására, megismertetésére, akárcsak részleges feldolgozására, az elfogadtatásra a magyar politikai köztudatban nem maradt idő. Mindössze, néhány napnyi-órányi idő maradt arra, hogy a társadalmi haladás igazi kérdéseit a maguk mélységében, szövevényes összefüggéseiben akárcsak érinteni is lehessen. Mindennek a végére ismét pontot tett az idegen beavatkozás – az idegen csizma az asztalon.

Az erőszakos intervenció akkor történt, amikor a magyar társadalom szerkezete félévszázados, a politikai

közgondolkodás (sok tekintetben konzerválódva és elzárva a modernitástól és korszerű eszmei áramlatoktól) még ennél is nagyobb lemaradásban volt a fejlett nyugati országokhoz viszonyítva. E két tényező együttvéve lehetővé tette, hogy Kádár János hihetetlen gyorsan és eredményesen stabilizálja a magyar társadalmat, társadalmi köztudatot és politikai közgondolkodást. Ma hihetetlen, de így van: a társadalom akkori politikai kezdeményező és szervező erejét, a Magyar Dolgozók Pártját (vagyis a kommunista pártot) átszervezte és Magyar Szocialista Munkáspárt néven talpra állította. Ez a párt már 1957 végére ismét csaknem 250 000 aktív taggal és még ugyanennyi rokonszervezővel rendelkezett (akik a következő évtizedekben szintén aktív párttagok lettek). S ezen mai ésszel el kell gondolkodni, mert ennyi embert semmilyen fenyegetés nem kényszerített egy pártba. Eszmei szolidaritásra és aktív közéleti szerepvállalásra ennyi ember retorzióval nem kényszeríthető, de előjogok ígéretével sem.

Nyilvánvaló, hogy az előző történelmi fejlődés folyamán a magyar politikai közgondolkodásnak több vagonja is kisiklott a modernitás vasúti pályájáról!

Ha a politikai elit egy társadalmat tömegtársadalommá tesz, s ilyenként irányítja, szélesre tárja a kaput a téveszmék előtt. E téveszmék mindaddig élnek, amíg a tömegtársadalom alapjai meg nem inognak.

Az 1956-os események utáni eredményes stabilizáció tiltakait is abban az előző történelmi üresjáratban, más jellegű téveszmékben, a modernitás iránti érzéketlenségben, a kor mindenkorai kihívásai előtti vakágban kell keresni, amelyekre a Kádár-korszak alapozott és beépítette saját téveszméit. Lehet úgy is fogalmazni, hogy a félszázados lemaradás tudatos vállalásoknak a folytatásában keresendő, amelyre az 1956-os eseményben ráéreztek, de nem tudták a politikai közgondolkodásban tudatosítani. Az érdekeken alapuló eszmei tisztánlátást a társadalom minden rétegében ismét elködösítették, s ezáltal lehetetlenné tették, hogy végre egyszer napirendre kerüljön a politikai erőszaktól és önkénytől mentes gazdasági fejlődés és társadalmi átalakulás. Látszólag becsukták az előző politikai vezetés által gyakorolt politikai erőszak és önkény előtt a nagykaput, hogy utána számtalan kiskaput nyissanak egy sokkal kifinomultabb, fondorlatosabb, képmutatóbb önkény előtt. Ez a manipulatív ön-

kény mindig az elnyomott társadalmi közvélemény önkéntes beleegyezésére apellált. Sikertől kifejezsenie tömegmérétekben az alakoskodó, kétszínű, képmutató ember jellemét. Az emberek egyéni akaratát egymás ellen játszotta ki, s így ragadta meg a maga számára a politikai kezdeményezést, a hatalmat az egész társadalom felett. A tömegtársadalom alapjait megerősítve törpévé és egyszólamúvá tett minden embert a közéleti megnyilvánulásaiban. Sajnos, ezek a látszólag „közmegegyezésen” alapuló folyamatok túlélték még a Kádár-korszakot is. Ma is jelen vannak, s majd csak a jövő fogja kigyomláni őket.

Az 1956-ot követő időszak tehát válasz nélkül hagyta az 1956-ban csupán pontokban és kiáltványokban tételen megfogalmazott kezdeményezést a társadalmi haladás kérdéseit illetően. A „gulyás-kommunizmus” és a „legvidámabb barakk” öröme lett a válasz 1956 kezdeményezéseire. Tudatosan megcélzott politikai gyakorlatiá vált 1956 feledtetése és feledése, a hatalmat veszélyeztető közelmúlttól való elfordulás, a politikai elit korszakos mulasztásainak a „jöndulatú önbíralata”, minden közéleti következmény nélküli elnézése. Mindaz, ami legrosszabb a politikai közgondolkodásban. Arra, amire az idő rövidsége miatt az 1956-os események nem adhattak feleletet, a Kádár-korszak olyan téveszmén alapuló hazugsággal válaszolt, amely újabb 35 évre vetette vissza a magyar társadalom átalakulását és átrétegződését. Olyan zsákutcába vezetett, amelybe 1987-ig nem engedtek még csak betekintést sem. Csak 1987-ben vált egyszerre világossá mindenki előtt, hogy a magyar gazdaság és társadalom mély gödörbe került. Ekkor valóban politikai közmegegyezés született. A demokrácia politikai és jogi intézményrendszerét új alapokra fektették. Az idő azonban ismét rövidnek bizonyult ahhoz, hogy a társadalom minden rétegének köztudatában érvényt nyerjen a korszakváltás szüksége. A Kádár-korszak iránti nosztalgizásnak még élnek a gyökerei. Az a tény, hogy a magyar társadalom a tizenkilencedik század kezdetétől egészen 1945-ig nem a legkisebb (mint a nyugat-európai államok), hanem a legnagyobb társadalmi és osztályellentétek elén táncolt, rengeteg feudális csókevényt konzerválva és húzva maga után, Magyarországon nem kedvezett a szociális kérdésekre érzékeny polgári baloldal (a polgári társadalom politikai és jogi intézményrendszerét miltányoló szociáldemokrácia) szerveződésének. Nyugat-Európában ugyanakkor a polgári baloldal programcéljaiban és eszmei értékrendszerében tovább erősítette a polgári társadalom gazdasági alapjait (a magántulajdont, a piac-

orientált vállalkozást és szabad versenyt), a politikai és jogi intézményrendszerét (a többpártrendszerre épülő parlamentarizmust és polgári jogok elért szintjét). Ugyanakkor sikra szállt a társadalmi szolidaritás és szociális kérdések rendezéséért is. Magyarországon ezzel ellentétben mindig ingatag és zavaros eszmeiségű elképzelések jellemezték a polgári baloldalt. Ez a szociális kérdésekre érzékeny polgári baloldal (amely képes lett volna az egész társadalom nevében megszólalni) 1956-ban is hiányzott a gomba módra létrejövő pártok palettáján. Ennek messzemenő következményei lettek, annál is inkább, mert a pár nap alatt létrejövő és tisztavirág-életű jobboldali pártok sem fogták fel és fogalmazták meg programcéljaikban teljes egészében azt a törekvést, annak a jelentőségét, hogy csak az a párt lehet erős eszméileg és szervezetiileg, amely a társadalom valamennyi rétege érdekeit is felvállalva és saját részérdekei közé beiktatva akarja politikai akaratát érvényesíteni. A Kádár-korszak ezt az úrt sikeresen töltötte be a saját javára fordítva. A hatalom megragadásában ezáltal lett erőssé, de ezzel egyszersmind feladta a gyorsabb gazdasági fejlődést és a társadalom gyorsabb modernizálásának a célját. Nem szolgálhat mentségére, hogy ugyanez történt az összes kelet-európai országban is a Szovjetunió vezetésével. Ekkorra már ugyanis nyilvánvalóvá vált, hogy Nyugat-Európában a gazdasági fejlődés és társadalmi felemelkedés újabb mozgatórugót és szervező erőt kapott a tudományos-műszaki forradalom által, ami értelmetlenné tette a munkás-paraszt munkáról alkotott addigi fogalmakat, azaz ezeknek is új értelmezést kellett volna adni, de erre a Kádár-rendszer képtelennek bizonyult.

A világgazdasági folyamatoktól, de különösen az európai integrációtól való elzárkózás végzetesnek bizonyult, s több évtizedre lelassította a gazdasági fejlődést. (Ha nem is voltak mindig korszerűek az 1956-os követelések a Nyugat felé való nyitás vonatkozásában, de egyértelműek igen.) Az ilyen értelmű 1956-os követelések ha érvényesülhettek volna a társadalmi-politikai gyakorlatban, akkor háttérbe szorul a reakciós eszmeiség a modernitással szemben, az idejét múlt rendi szervezkedés a civil társadalommal szemben – s mindez a maga idejében és nem nagy történelmi késéssel. A demokratikus gyakorlat szelékelt volt és nem az önkényes politikai erőszak.

A Kádár-korszak téveszméi felelősek azért, hogy a társadalom 35-40 éves késéssel ismerkedik meg és kezdi alkalmazni éppen napjainkban a legkorsze-

rubb tudományos-műszaki eredményeket, termelési-szervezési megoldásokat, világpiaci műszaki, minőségi, gazdasági követelményeket, szabványokat és mércéket az ipari és mezőgazdasági termékek előállításában. A késleltetett, lefékezett fejlődés ára óriási: elszegényítette a magyar társadalmat. Téveszméikkel a szegénységet konzerválták, amitől állítólag éppen ők akarták megszabadítani a magyar társadalmat.

Magyarország 1920 után nagy bürokráciát örökölt a Monarchiától. A bonyolult és nehézkes ügyintézés útvesztőit azonban a Kádár-korszak művészi szintre emelte. Azáltal, hogy az államaparátust pártállamává alakította, az ügyintézés átláthatatlanná vált. A szükségben, bajban szenvedő embert törpévé tette és kiszolgáltatta a kéjelgő bürokraták kénye-kedvének. Az embert megfosztotta büszkeségétől, tartásától. A magyar ember még mindig nem kapta vissza méltóságát az állammal szemben. Ez is a Kádár-rendszer által lefékezett fejlődés napjainkig ható következménye.

A „kompromisszumok nagy robotosa”, Kádár János akkor tette a hangsúlyt a munkás-paraszt szövetségére, amikor teljesen új típusú, a történelemből addig ismeretlen kihívásokkal kellett volna szembesülnie. Ez nem történt meg. A különben is nagy késésben levő gazdasági fejlődést és társadalmi átrétegződést, személyisége és téveszméi következtében, tovább késleltette. A történelem nem bocsáthat meg annak, aki erre csak halála előtt néhány hónappal jön rá. Embertől nem kaphat bünbocsánatot.

Nemzet és demokrácia

Mint ahogyan azt a Szovjetunió szétesése utáni események is tanúsítják, a balti népek (észtek, lettek, litvánok) nemzettudata nem sérült, ami szinte hihetetlen, de így van, érintetlen maradt. A balti kis népeket előbb a cári Oroszország, majd a Szovjetunió is többször leigázta, bekebelezte, önálló és független államiságukat megszüntette. A Szovjetunió „tagköztársaságaiva” degradálta őket. Mérhetetlenül sokat szenvedtek. Sorsuk végeláthatatlan véres megtorlás, Szibériába történő deportálás, széttelepítés volt. Megismerték az elnyomás minden változatát. Ennek ellenére megőrizték nemcsak nemzeti öntudatukat, de szabadságszeretetüket, a nemzeti önállóságot és a függetlenség utáni vágyukat a Szovjetunió belől is.

Nem így történt ez a Kádár-korszak Magyarországgal 1956–1987 között. Magyarország nem volt a Szovjetunió tagköztársasága, ennek ellenére 1956 után rosszabb helyzetbe került nemzeti önállósága és függetlensége, mint a balti rokon népeké.

Önként jelentkezett egy ország a csatlós szerepre!

Bár az 1956-os események után évtizedekig hidegháborús hangulat uralkodott a két nagyhatalom között, a szovjet katonaság Magyarországon maradt (állítólag „ideiglenesen Magyarországon állomásoztatott státusban” – csaknem 35 évig), még a leverte magyar forradalomnak és szabadságharcnak is óriási nemzetközi politikai és belpolitikai hozadéka kellett volna legyen a magyar nemzettudat szempontjából – ha azt az uralkodó magyar kommunista elit érzékeltte volna. Világnézeti korlátai, téveszméi ebben tökéletesen megakadályozták. 1956–1987 között egyszer sem adta tanúbizonyságát annak, hogy észrevegye: 1956-nak óriási hozadéka és öröksége van akár a jelenben történő cselekvés, akár a jövő szempontjából. A Kádár-rendszert ebben megakadályozta minden szabad polgár iránt érzett elzárkózása, bizalmatlansága, megvetése, utálata.

A nemzettudat elködösítését (állampolgári tudatra való szűkítést) a magyar kommunisták 1956-ig a proletár internacionalizmus nevében a Kommunista Internacionálé, majd a Szovjetunió parancsára tették. A Kádár-rendszer azonban 1956 után önként vállalta ezt a szerepkört, s ideológiai meggyőződésből, előítéletből, téveszméből bűnös politikai gyakorlatot csinált.

A nemzettudatot nem lehet állampolgári tudatra szűkíteni.

Aki ezt teszi, saját népe államának helyére egy nemzetietlen államot helyez és kormányoz. Mindaddig, amíg a nemzetközi közösséget nemzeti államok alkotják – ez politikai bűn. Egy nép nemzettudatának a gyengítése másokéval szemben – politikai bűn, s aki ezt teszi, saját népe és nemzete megmaradásának az esélyét gyengíti, vonja kétségbe és végtére is tagadja.

Sem az akkori cselekvési lehetőségeket, eshetőségeket és esélyeket számbavéve, sem utólag elemezve az akkori állapotokat, a Kádár-rendszer soha nem vett észre, nem érzékelt lehetőséget a demokratikus alternatívá-

ra a nemzettudat kimutatásában. A nemzettudatot főmegtudatként kezelte, s ezáltal az állam feletti uralkodóvá tette önmagát, az államot pedig a társadalom fölé helyezte. A nemzettudatot kezdetben a proletár diktatúra, azután a kommunista tudat „hegemóniája”, s végül a munkás-paraszt szövetség eszmeisége helyettesítette. Ezáltal a Kádár-rendszer lehetővé tette abszolút ideológiai uralmát nemcsak az állam, de a társadalom felett is.

A nemzettudat tartalmának kiürítése egészen napjainkig húzódik. A nemzettudat még mindig nem fénylik olyan fényesen, mint az 1956-os magyar szabadságharc és forradalom idején. Az az elitelő, elutasító közvélemény, amellyel a Szovjetunió 1956 után évtizedeken keresztül szembekerült, nagyon erőssé tehetné volna a magyar belpolitikában az önálló politikai gondolkodást és cselekvést. A magyar nemzettudat önálló és kiteljesült kinyilvánításának nagyobb veszélyt jelentő akadálya 1956 után már nem lett volna, csak gerinces tartás és bátorság kellett volna hozzá a Kádár-rendszer részéről – de éppen ez hiányzott. A szovjetek (oroszok) újabb katonai intervencióba Magyarországon semmiféleképpen sem merészkedtek volna, hiszen lehetetlenné és tarthatatlanná tette volna belső erőviszonyaikat és nemzetközi pozíciójukat. A Kádár-rendszernek semmiféle újabb „pacifikáló” külső beavatkozástól nem kellett volna tartani – de hiányzott a becsület és a bátorság az önálló cselekvésre.

Csatlósszindróma

A Szovjetunió vezetősége teljesen tudatában volt annak, hogy milyen óriási kockázatot vállal magára, amikor katonailag beavatkozott a magyarországi eseményekbe, ami megbonthatta volna ingatag belső erőegyensúlyát. Bár haderejét „ideiglenesen” Magyarországon állomásoztatta, egy újabb katonai beavatkozásra Magyarországon semmiféleképpen nem kerülhetett volna sor. A szovjeteknek (oroszoknak) Dzsingisz kánhoz hasonlatos szemük volt a helyzet felmérésére, és kiválasztották azt, aminek támogatására őszintén számíthatnak. Zseniálisan választottak. Ennek köszönhetően és ezáltal a „külső pacifikáló erőt” a magyar politikai életben belülről helyezték: belső pacifikáló erővé változtatták. A Kádár-rendszerben valóban megtalálták a Szovjetunió leghűségesebb, legtöbb tudatos és „okos” érvel, ragaszkodó politikai intelligenciával igazodó szövetségesét, támogatóját – csatló-

sát (jól ismert, hogy a legutolsó csatlósból Magyarországot a leghűségesebb szövetségessé – de ismét csatlóssá tették).

Csakhogy, a csatlósi állapot mindig szolgálékussággal jár. Ez a szolgálékúság járja át a magyar politikát és társadalmat azóta egészen napjainkig. Kialakult a politikusnak az a típusa, aki imádja a birodalmakat, előtte csúszómászó, hasra eső, önmagát, ha kell, ha nem, a nagyhatalmak előtt haptákba vágó; a társadalmi ranglétrán fölfelé meghunyászkodó, lapító, kétszínű, pozícióhajhász; lefelé érzéketlen mások baja iránt, a szociálisan elesettbe mindenkor belerúgni képes, részvétel nem ismerő bürokrata. Ez a társadalom rosszabb embertípust nevelt ki, mint a legkegyetlenebb kapitalizmus. Évtizedekre lesz szükség, míg az új politikai és társadalmi viszonyok hatására átnevelődik a magyar.

Azáltal, hogy 1956 után a Kádár-rendszer önként vállalta a csatlós szerepet, Magyarország végül is nemzetközi jogi szubjektummal (saját határokkal, valutával, politikai és jogrendszerrel) bíró, látszólag független országgént létező és tevékenykedő ország maradt, valójában az ország politikai vezetősége mindezt „önként” erősen korlátozta a proletár internacionalizmus szellemében.

A Kádár-rendszer nemcsak a külpolitika és a „honvédelem területén vállalta fel a szövetségi kötelezettségeket”, hanem a belpolitika területén is elfogadta a diktátumot és alkalmazkodott a szovjet belső viszonyokhoz. A Kádár-rendszer szinte mindig úgy ítélte meg, hogy a „nemzetközi helyzet egyre fokozódik”, s ezért az oroszok által tolba mondottakat komolyan kell venni. Minden szovjet követelést, hogy erősebbnek és meggyőzőbbnek tűnjön a Varsói Szerződés és a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa, „konszenzusa” mögé bújtattak, hogy ezáltal is még nehezebben lehessen neki észérvekkel ellentállni, politikai cselekedettel érvénye alól kibújni. Ez csaknem teljesen fölöslegesnek bizonyult Magyarország esetében. Nemcsak Rákosiék, de a Kádár-rendszer is úgy viselkedett, mint a Szovjetunió egyik tagköztársaságának Moszkvából kinevezett és jóváhagyott vezetősége. A Kádár-rendszer e tekintetben (s ezért a nemzettudat felvállalása tekintetében is) rosszabb, gyengébb politikai akaratú volt a Varsói Szövetség és a KGST többi országának valamennyi egymást követő vezetőségénél, holott legkevésbé kellett volna annak lennie az 1956-os hozadék alapján. (Ismét hangsúlyoznom kell: a leverett szabadságharcnak és forradalomnak is óriási a hozadéka nemzetközi viszonyokban a leigázó és leigázott népekben. A kis né-

pek évszázadokon át ápolják ezt a hozadékot. Például, ilyen kitartóan ápolják nemzettudatukat az irek: az angolok elvették ugyan még nyelvüket is, de a nemzettudatuk sértetlen maradt).

A kis népek leverett szabadságharcának és forradalmának hozadéka sohasem veszik kárba: sem a tragédia napján, sem utána. Ellenkezőleg, éppen a jövő kamatoztatja (még a leigázó nép emlékeztetésében is).

Nyilvánvaló, hogy a Kádár-rendszer sem a tragédia napján, sem utána nem fogta fel a szabadságharcnak ezt a látszólag elvesztett hozadékát; nem érzékelte, hogy mennyire kitágulhattak volna a bátor politikai cselekvés határai. Nemcsak a győztes, de a vesztes szabadságharcnak is a nemzetközi színterén és a nemzettudatban egyaránt beér a gyümölcse. A Kádár-rendszer politikájának nem volt sajátja a távlatokban való gondolkodás, s ezért a pillanatnyi érdek és cselekvési kényszer határát képtelenek voltak átlépni. Az 1956-os vereség ellenére is Magyarország megmaradhatott volna modern nemzetállamnak, ha a nemzettudatot nem rendelik alá a szovjet-hez való hűség szólamának, a proletár internacionalizmus „kötelezettségeinek”. Ezek 1956 után és 1987 előtt nem voltak üres politikai szólamok, hanem mögöttük elszánt, eszméileg elvakult, a nemzettudatot minden vonatkozásában tagadó, jól szervezett politikai cselekvés volt. Erről a politikai cselekvésről hitette el a Kádár-rendszer, hogy társadalmi konszenzus eredménye, s hogy minden társadalmi réteg egyetértésén alapul a csatlós szerep vállalása.

Bűn volt a csatlós szerepéhez politikai legitimitást adni. A Varsói Szerződés és a KGST csak látszólag hasonlított az Európai Unióhoz és a NATO-hoz. Az előző két szervezet kizárólag a szovjet érdekeket szolgálta ki. Az utóbbi két szervezet, teljes egészében tiszteli a nemzetállamok vétőjogát.

Az 1956-os magyar szabadságharc és forradalom öröksége

Az 1956-os magyar szabadságharc és forradalom eseményeit az akkori kor összefüggéseiből, ellentmondásaiból és lehetőségeiből kell megérteni és magyarázni. Charles Gáthy magyar származású amerikai kutató történész szerint elkerülhető lett volna a szovjet katonai intervenció. Alig hiszem. Hacsak nem arra gondol, hogy azok fejét megkímélte volna a kard pengéje, akik azonnal be-

hódolnak. Ha ez történt volna, az 1956-os eseményeket ma nem tekinthetnénk sem szabadságharcnak, sem forradalomnak. Nem szolgálnának örök világítótornyoként, fényes csillagként (Faludi György) a magyar jövő számára.

Azt azonban mindentféleképpen meg kell állapítani, hogy a Kádár-rendszer nem élt a helyzetéből adódó lehetőségekkel. Ezek a lehetőségek mindig (30 éven keresztül) adottak voltak, s nem kellett volna a berlini fal leomlásáig, a vasfüggöny átvágásáig és a Szovjetunió széthullásáig várni.

A minden időben dogmatikus (magukat agyafúrtsággal álcázó) magyar kommunisták gondolkodásában és a mindenkor szolgálékú jellemalkatukban keresendők a magyar gazdasági és társadalmi fejlődés lelassulásának és az önbecsülő nemzettudat megsemmisítésének az okai. Övéké a felelősség azért, hogy az önbecsülő nemzettudatot önmárcangolón szégyentudatává változtatták. Ezáltal olyan pusztítást végeztek a jövőt építő legfontosabb gazdasági erőforrásban, az egyéni kezdeményezésben és a közösségi összefogás emberi erőforrásaiban, aminek a következményei nemcsak ma érezhetők, hanem a következő nemzedékben is.

Nem lehet önállóan irányítani egy országot úgy, hogy „jaj mit mondanak majd erre Moszkvában”. Ez csak szépitett formája a parancsvárásnak. Az ilyen mocskából kifehéritett csatlós szerep vállalása teljesen tarthatatlanná és nyilvánvalóvá vált 1987 után.

Éppen az 1987-es politikai közmegegyezés bizonyította az 1956-os magyar szabadságharc és forradalom igazságát, s most már egyben győzelmét is. Ha nem a „vak vezet világtalanít” ideológiája lett volna uralkodó politikai eszmeiség – ez megtörténhetett volna már 1957 után, de mindenképpen 1987-nél jóval korábban.

Amikor ilyen kemény, ostromozó ítéletet mondok ki egy 30 éves korszakról, egy pillanatig sem tévesztem szem elől azt, hogy a nemzettudatot pusztító eszmeiség a magyar történelemben nem kizárólag a kommunista ideológia „monopóliuma” volt (s ma sem az). **A nemzetvesztő és nemzettudatot romboló eszmeiségnek Magyarországon megvan a több évszázados története. Nemcsak a kommunista dogmatizmus, de az értékeiből kisiklott polgári gondolkodás velejárója is. Benne van minden szolgálékúságban, idegen hatalom kiszolgálásában, birodalomimádatban.**

A Kádár-korszak a kommunizmus megvalósításának az eszméjét a nemzeti érdekeket és értékeket helyettesítő állami ügyre zsugorította. A saját téveszméit úgy tüntet-

te fel, mint a magyar nép sok évszázados törekvéseit. Az, aki behozatali téveszmék és hazugságok gyakorlatba ültetésének változáramával sokkolja a társadalmat, erőszakkal nyúl bele a társadalmi folyamatokba – ahelyett, hogy észrevenné idejekorán, mi is az, ami belül megérett a változásra, és ennek evolúciós gyorsítására –, nemzetvesztő politikát folytat. A mai magyar polgárnak meginog a bizalma a demokrácia intézményrendszerében. Kétkedni kezd a magyar parlamentáris demokrácia hatékonyságában, utálattal és megcsömörödten fordul el a polgári pártok tevékenységétől. A politikai közéletben „úri murit”, „úri huncutságot” lát. Természetesen az életszínvonal romlása és a munkanélküliség problémája elsőbbséget élvez a köztudatban. Ennek ellenére végre csökken azok száma, akik a Kádár-rendszerben látják a megoldást.

A magyar nemzet döntő többsége (a határon túli magyarok pedig kezdettől fogva!) vallják, hogy nincs ok nosztalgizásra, egyetlen érv sem tanúsítja a Kádár-rendszer társadalmi problémáit megoldó képességét. Elfogadott meglátás a közvéleményben, hogy új problémamegoldó rendszerekben kell gondolkodni. A polgári demokrácia ehhez nélkülözhetetlen. Az egy ezrelek támogatást élvező magyar kommunista pártot kivéve, ma Magyarországon nincs olyan párt, amely ne ismerné el a magántulajdonon alapuló szociális piacgazdaság ösztönző hatását a termelőeszközök folyamatos fejlődésére, a tudományos-műszaki forradalom eredményeinek közhasznúvá és hozzáférhetővé tételét a társadalom minden rétege számára, a többpártrendszeren alapuló politikai rendszert és parlamentarizmust, a jogállamiságot, az emberi jogok feltétlen érvényesítését. Ma Magyarországon éppen ezért csak polgári pártok vannak. A polgári jobboldal és a polgári baloldal néz szembe egymással, verseng a hatalomért, s hol kormánypárti, hol ellenzéki pozícióba kerül. Ezek a polgári pártok együttesen örökösei 1956 hagyatékának.

Persze, hogy a mai magyar polgári baloldal a Kádár-rendszer haszonélvezőiből és „szökevényeiből” tevődik össze: övéké volt a szaktudás, a szervezőkészség, a társadalmi és politikai helyzetismeret, a hazai és nemzetközi gazdasági kapcsolatok ismerete, a korábbi előjogaik tökévé kovácsolása, s még sok minden más. Sajnos, ez már csak így van és volt a történelemben. (Nagy-Britanniában, Franciaországban és Németországban is ez a folyamat, több száz évvel ezelőtt ugyanilyen „csúnya, viszáztaszító, undorító módon” végbement, az USA viszont sokkal „becsületesebben” haladt a polgárosodás útján.)

A magyar polgári társadalom mostani fejlődése nem ítéltető meg a kispolgári moralizálás, jajveszékelés, dünyögés és örökös méltatlankodás szempontjából. Objektív tényekből induljunk ki! Az, hogy kinek „sáros a háta”, milyen a múltja, valakinek fontos lehet a maga személyes emlékezete szempontjából, a történelmi folyamat megítélése szempontjából viszont egyre jobban veszít megtévesztő erejéből. Így kezeli ezt a kérdést az egész Nyugat is Magyarország és a többi közép-kelet-európai volt szocialista ország esetében.

Ma Magyarországon gyűlölködés, elkeseredett harc folyik 1956 örökségeért. A polgári jobboldal (amely a sajtóságos magyar történelmi fejlődés következtében sokkal tagoltabb) ki szeretné szorítani a polgári baloldalt ebből az örökségből. Ez lehetetlen, mert a baloldal polgári értékeiben egyre jobban konszolidálódik, a nyugati modernitásra a jobboldalnál is fogékonyabb nemzetközi eredményei vannak, az EU elfogadta stb. stb. De a polgári baloldal sem zárhatja ki a jobboldalt 1956 örökségéből. Ha ez megtörténne (vagy akár erre való törekvés lenne a polgári baloldal részéről), nagyon színtelenné válna a magyar politikai közélet. Magyarország történelmének fele elveszne. Semmivé válnának felbecsülhetetlen nemzeti értékek. Sohasem lehet tudni, hogy a jövőben melyikre lesz ismét szükség! **A nemzeti hagyománytisztelet a jövő egyetlen záloga, a polgári baloldal sem lenne e**

nélkül életképes, semmivé válna, vagy idegen szolgálatba állna, vállalva ismét a gyűlölt csatlós szerepet – a magyar történelem legnagyobb átkát.

A magyarok 1956-ban egy birodalom ellen fogtak fegyvert. Elvetették a birodalom észjárását és a mindenkor vele járó elnyomást. Van ennek egy jövőre vonatkozó tanulsága. Ha a nemzeti érdek úgy kívánja, ellent kell tudni mondani akár az önként vállalt EU-nak is; a multinacionális cégek nemzeti érdeket sértő egyeduralmi (állam az államban) törekvéseinek, a magában nagy veszélyt rejtő társadalmi feszültségek és egyenlőtlenségek iránti vak-ságnak, az esélyegyenlőség iránti érzéktelenségnek minden gazdasági ágazatban és társadalmi rétegben, az egészségszolgálatban, valamint a szakképzés hozzáférhetősége területén.

Ugyanakkor 1956 tanulsága szerint a szabad polgárok közösségét kell megőrizni és fejleszteni a magyar történelmi és kulturális hagyományok, valamint az irodalom, művészet és a tudomány minden ágazatának ápolása és fejlesztése által.

A nemzeti értékek megőrzése és védelme nem gyengülhet. Ha ez megtörténne, 1956 soha el nem halványuló szelleme cselekvésre készítené azokat, akik nem sajnálják feláldozni fiatal életüket a nemzeti és emberi szabadság oltárán.

Siratóének III.

Ki tarthatna pünkösddvasárnapi menyegzőt (1956)?

Nem volt kigyórávasz vezetőnk,
főlakasztották szelíd, tűzliliomos vezetőnk,
mi sirattuk mellére kókadt Krisztus-fejét,
ők meg csak röhögtek lefittyedt Krisztus-fejét.

Mikor sírhatnának ők,
és mikor nevezhetnénk mi?
Lesz-e főlszárnyalásra ég és anyaföld,
ki tarthatna pünkösddvasárnapi menyegzőt?

De mára szétrepedtek minden trombiták

Óregkorom előtt a besúgó még besúgó volt,
a vészbiró meg vészbiró,
s az akasztófa akasztófa.

Ő megváltozott a nóta:
a besúgók globálisírú hősök,
a vészbirók a megbocsájtás gurui,
s az akasztófán reklámtábla lóg:
LÉLEKVÉDŐK A GYILKOSOK,
SZENT VÉRTANÚK AZ ÁRULÓK!

Nehezen tanultam meg ezt az új zenét,
mint az az „erkölcs-rögzött” nemzedék,
mely tudta mi a mocsok, mi a tisztaság.
De mára szétrepedtek minden trombiták!

A történelemben mindig van újrakezdés *

A világot igazából mindig az egyes személyiségek és a közösségeket alkotó személyiségek összességének a szellemi, lelki és intellektuális tőkéje alakítja. Hogyha ez a tőke nem csökken, hanem növekszik, akkor a világ mindenfajta gyarlósága és gonoszsága ellenére azért az élet értelmessé tud lenni. Sajnos, a magyarság XX. századi történelme egy kicsit gerinchajlító történelem volt, és hát éppen itt kellene talán a legnagyobb fordulatot megtenni majd határokon belül és kívül, mindenhol ahol magyarok élnek. Mert azért erre van mód és lehetőség. **A lélek és a szellem, amíg él, az élet ajándéka képpen mindig ad lehetőséget arra, hogy pozitív fordulatot vegyen a világ folyása.** Nincsenek lejátszott játszmák, nincsenek olyan történelmi szükségszerűségek, amelyek megváltoztatása lehetetlen lenne emberileg, hiszen amiről beszélni fogok, '56 is erről szól. Sajnos az egész európai kultúra, vagy ha úgy tetszik maga az egész keresztény civilizáció egy olyan mély válságban van, aminek az az oka, hogy elveszett a jövőkép, legfeljebb egyénileg akamag az emberek boldogulni, a közösséget már abszolút módon nem veszik figyelembe, miközben az ember társas lény. Én úgy gondolom, hogy ott, ahol az emberek tele vannak reménységgel, erővel, céllal, értelmes akarattal, ott nem vész el soha semmi.

A mi rövid életünkben látszólag pusztulás van, de gondolják el, pl. százötven év volt, amíg a török itt volt és látszólag nem volt semmi kilátás. De megmaradt a magyarság, sőt gyarapodott, erősödött. Nincsenek lejátszott játszmák.

Kedves kollégák, ahogy már jeleztem, itt a bevezetőben arról szeretnék először is beszélni, hogy a XX. századi magyar történelemnek melyek a legfontosabb tanulságai, és arról is, hogy véleményem szerint a marxista jellegű ún. tudományos történetírás mulásával mindenfajta eszelős történelmi nézettel szemben egyszerűen lehesen a történelemtől közösségekkel, értékelvően gon-

dolkodni. Annak a hangsúlyozásával, hogy a történelemben mindig mi az aktív: a lélek és a szellem. Vagyis nem arról szól a dolog, hogy a „lét meghatározza a tudatot”. Az állatnál határozza meg a lét a tudatot, vagyis az ösztönös viselkedést. Az ember éppen abban különbözik az állattól, hogy nem a léte, hanem saját maga, belső tartalma, egy közösségnek az öröksége, felhalmozódó tapasztalata, akarata, célrendszere az, amelyik meghatározza, hogy hogyan nézhet ki egy társadalom.

A XX. századi magyar történelem igen tragikus történelem volt, hiszen ha vesszük az első világháborút, az első világháborúnak a végét, az ország feldarabolását, illetve azt a két durva radikális baloldali forradalomnak nevezett dolgot, amelyet követett egy szintén radikális jobboldali típusú ellenforradalom, mindez a magyarságot egy pár évre ajultta tette. Egyszerűen nem nagyon tudták az emberek, hogy s mint lesz. És ugyanakkor az is kiderült, hogy a magyarságnak mekkora szellemi, erkölcsi, lelki tartaléka van, hogy Magyarország pár év múlva feltámadt és megszervezte magát. Egy majdnem életképtelen országból európai versenyképességű ország lett. A harmincas években pedig a kulturális beruházásoknak, szellemi ébresztéseknek, az egyházi ébredéseknek az eredményeként egy olyan ország lett, amelyik tele volt reménységgel, és azt láthattuk, hogy lassan mindenki úgy gondolta, hogy felszámolódik a múltnak sok rossz dolga, az igazságosabb, a szociálisabb, műveltebb, politikailag szabadabb világ felé haladunk, amikor bekövetkezett a második világháború. A második világháborúban Magyarország (bár az előbb azt mondtam, hogy nincs szükségszerűség, de bizonyos konkrét politikai társadalmi helyzetekben van) a vesztesek oldalára került, hiszen csak tőlük várhatta a vele szemben elkövetett, az első világháború utáni igazságtalanságoknak legalább a részbeni korrekcióját. Ezért aztán a vesztesek oldalán maradván az ország irtalmatlan nagy károkat szenvedett. Egyszerűen a magyar polgárság egy részét felszámolták. A zsidósággal

kezdődött, majd a sváb gazdag parasztság kitelepítésével folytatódott, 1945 után pedig az úgynevezett polgári középrétegeknek, a magyar társadalom felső rétegeinek a menekülése, tönkretétele következett. Azután amikor leereszkedett a vasfüggöny, módszeresen pusztítani kezdték tulajdonképpen azokat a szellemi, erkölcsi javakat a magyar társadalomban, amelyek a harmincas években felhalmozódtak.

A módszer a megfélemlítettség volt. Gondolják el, hogy több százezer embert deportáltak, kivittek keletre, Szibériába. Több százezer ember menekült el Nyugat-Európába, ezeknek nagy része ott maradt, az otthon lévőket pedig megfélemlítették. Megkezdődött a vagyonok konfiskálása, egy teljesen függőségi társadalomnak a létrehozatala. Azért, hogy rémületet keltsenek, módszeresen vertek agyon, végeztek ki embereket.

Módszeresen ment tulajdonképpen a társadalom közösségi szövetének a sértése, a feljelentés mint a kommunista rendszer tipikus vonása.

A gyerekekkel sakkba tartott szülők, a szülőkkel megfélemlített gyerekek világa. Úgy tűnt az ötvenes években, hogy mindezt lehet, mert csend van az országban, senki nem mer tiltakozni. Békekölcsönjegyzés ment, tsz-eket lehetett szervezni. Úgy tűnt, hogy Magyarország egyszerűen a szó szoros értelmében szovjet országgá válik.

És aztán jött 1956, amely véleményem szerint a XX. századi magyar történelemnek azért a csúcspontja, mert **a szellem, a lélek és az erkölcs lázadt fel egy olyan világberendezkedés ellen, amely mindennek a tagadását jelentette, olyan hazugságoknak a jegyében, amelyek egyszerűen az ember istenképességét tagadták.** Az embert tulajdonképpen a vályúnál tolatódó, materialista lénynek a képében tudták elképzelni, akinek meg kell ígérni, hogy majd jön a földi paradicsom, hadd reménykedjen, csak először még nagyon kell dolgozni. Először még nagyon rossz lesz, aztán minden, minden nagyon jó lesz. Ez a hamis reménység. A valódi reménység, a nem látott dolgokról való bizonyosság, az sohasem azzal stafírozódik ki, hogy majd mennyit fogunk tudni enni, birtokolni, megszerezni, hanem azzal, ahogy a bevezető áhitatban is benne volt, hogyan lesz békesség. Az ember dolga önmagával, másokkal, a világgal való megbékélés, a saját helyünk megtalálásának, a szellemi, lelki otthon megtalálásának az ígérete.

Mi az, ami Magyarországon '56-hoz vezetett?

Egyrészt az, hogy a magyar társadalom jelentős része megfélemlítve, csendesen lapult, nem tiltakozott – bár ez sincs teljesen így. Nemrég Hódmezővásárhelyen jártam, ahol megszületett a vidék első kommunista időszakra emlékező múzeuma. **Negyven évig hazugságok fellege zárta el az ember tisztánlátását.** Az első nagyszoba arra a 2500-3000 hódmezővásárhelyi parasztemberre, gazdaemberre emlékezik, akik nem nyugodtak bele a kommunizmusba, hanem fehérgárdát szervezve, reménytelenül, de harcot kezdtek tulajdonképpen a kommunizmussal szemben. Ez is mutatta, hogy olyan emberekről van itt szó, akik nem magas intellektussal, esetleg felsőbb iskolai végzettséggel rendelkeztek, hanem az egyszerű emberek igazságát testesítik meg. Ez mindig fontosabb hosszú távon nézve, mint az, hogy okos emberek felismerik és leleplezik a hazugságot. Ennek, persze, megvan az ós toposza. Történelemtanárként mindig tudni kell, hogy a baloldali hazugságoknak az igazi gyökere a francia forradalomig megy vissza. A francia forradalom csúcsa, szerintem, minden problematikusága ellenére az, amikor a francia forradalom ellen felázadnak a vendée-i néptelkelők. És milyen jelszóval mennek a vendée-i néptelkelők a francia forradalom csapatai ellen? A jelszó az, hogy „vesszen a nép”!

Gondolják el ezt a paradoxont, a legnépesebb nép, amelynek azt hazudják, hogy ti vagytok az urak, ők, pedig ezzel a jelszóval mennek, hogy vesszen a nép. Hogyha a népnek a dolga az, ami velük történik, amit ez a forradalom hozott, akkor vesszen a nép. Ez egy hihetetlenül fontos dolog. S ez azóta is így van, a kronstadti matrózlázadástól kezdve egészen 1956-ig. Meg mindenhol, ahol a népnek elege volt abból, hogy az ő nevében hazudják azt, hogy milyen jó lesz.

Magyarországnak az 1956-os események sorát egyszerűen nem szabad a nemzetközi összefüggések nélkül elemezni. Európa 1945 után, ez már a teheráni, a jaltai, a potsdami értekezleteken is kiderült, a nagyhatalmi meg egyezéseknek a kettészakított Európája, amit később hidegháborús Európának vagy a vasfüggöny Európájának nevezünk, ami azt jelenti, hogy a nyugati nagyhatalmak gyakorlatilag a mi térségünket átadták a Szovjetunió érdekszférájába, rábízták a KGB által irányított, diktatúraszörnyállamra ennek a térségnek a népeit. Ebben csak annyi különbség volt, hogy itt, mondjuk éppen Jugoszlá-

viában, és az önök szüleinek, nagyszüleinek világában keletkezett egy helyi diktatúra. Ez volt a titoista diktatúra, amely ugyanazon az elven működött, csak az volt a különbség, hogy pl. Magyarországon az úgynevezett titoistákat akasztották fel, itt meg az úgynevezett sztálinistákat száműzték ilyen olyan szigetekre, vagy éppen ölték meg. De gyakorlatilag **a fiókdiktátor és a nagy diktátor közötti hatalmi csata volt.** Ez az igazságnak semmiféle mozzanatát nem tartalmazta.

A világháborús Európában azok az emberek, akik a politikára egy kicsit ésszel is tekintettek, volt politikai tudatosságuk, azok pontosan tudták, hogy akkor már egy olyan helyzet keletkezett, hogy új háború veszélye nélkül e két táborrendszernek, e világháborús táborrendszernek a határa és az ebből fakadó beosztottsága nem nagyon változhat.

Aztán amikor az amerikaiak után a Szovjetunió is atomhatalom lett, akkor pedig már ez a dolog évtizedekre, sőt adott esetben véglegesen patt-helyzetbe kényszerítve látta a világot, hogy nem lehet megváltoztatni. Nagyon sok ember tulajdonképpen 1956 után ezért alakul egyéni túlélővé, mert nem hiszi azt, hogy ezt a világot meg lehet változtatni, az atombombák, az atomfegyverek jelenlétében. Annak ellenére, hogy ez így volt, itt jön megint, nem véletlen hangsúlyoztam, az emberi tényezőnek, egy közösség szellemi, intellektuális, erkölcsi tökéjének a jelentősége. Azaz, annak ellenére, hogy emberileg nézve, főleg utólag elemezve a dolgot, józan ésszel senki nem hihette, hogy „sikerülhet” a szovjet rendszert megváltoztatni, a Szovjetuniókat a hatalmát, a hadseregét lerázni, mégis, gyakorlatilag az a rövid tizenegy év, ami '45 és '56 között eltelik, mégis három nagyon jelentős népmozgalmat hozott abban a térségben, jellemző módon, hogy ezeknek a népmozgalmaknak mely nemzetek voltak a résztvevői. Az első jelentős népmozgalom, persze, nem véletlenül abban a Kelet-Berlinben robban ki 1953 nyarán, ahol azért a másik oldal Németországa látszik, sőt, hát akkor még nincs a berlini fal, folyamatos vérvesztése van az NDK-nak, mert a szocializmus csodálatos világából egyre több ember menekül el, menekül át a másik Németországba. Akik pedig maradnak, azok 1953-ban fellázadnak az ellen a rendszer ellen, amit szovjet tankok vernek le. *Nota bene*, ez is mutatja, hogy a lefegyverzett Németországban, hogyan is lett volna igazából jelentős belső német fegyveres erő. Szovjet tankok verik le '53 nyarán a német felkeléseket. De aztán nem

véletlen, hogy Berlin után következik Lengyelország, Poznań, illetve a lengyel tengervidék. Nos, ez egy nagyon érdekes dolog. Lengyelországot a második világháború után egyszerűen kétszáz kilométerre eltolták nyugatra. Ez azt jelentette, hogy a korábban keleti lengyel területekről több mint hárommillió embert szépen áttelepítettek a korábban németek által lakott területekre, Sziléziába, Poznań környékére, a tengerpartra. Egyszerűen elképesztő népmozgások, irgalmatlan szenvedések árán tizenhárommillió németet zavartak el. De azok még jobban jártak, mert nagyobb részüknél az élete azért megmaradt. Tízezrével ölték meg a lengyeleket Lengyelországban, a cseheket Csehországban, a szerbek pedig éppen itt a Délvidéken a német lakosságot. Viszont az a lengyel népesség, amelyik átkerült ide nyugatra, ezek mindenképpen rettenetesen szovjetellenesek, illetve oroszellenesek voltak, évszázadoknak az ellentéte feszült a két nép között. Lengyelországban volt valami, amit a kommunizmus nem tudott megváltoztatni, ez a katolikus egyháznak a befolyása és a hatalma. Végül pedig volt egy másik nagyon fontos dolog, ami az egész lengyel politikát mássá teszi maig, hogy nem kezdődött el a kollektivizálás, illetve nem tudott befejeződni sem. Ennek következtében a lengyel társadalom sokkal inkább mozgékony volt és oroszellenes. Gondolják el, mekkora megszegényítés az egy lengyel népnek, hogy a lengyel hadügyminiszter, Rokossovski marsall, egy szovjet marsall, kettős állampolgársággal. Ez is kifejezte azt, hogy itt nincs igazából tisztességes rendezés a két nép között. A lengyeleknek a felkelése indítja el majd a magyar forradalmat. De ehhez még valami kellett. Ez egy nagyon fontos mozzanat, mert a mostani magyarországi viták '56-ról, ide vezethetők vissza. Mármost, hogy '56 baloldali dolog, főleg mert hát ott van benne Nagy Imre, meg más kommunisták is részt vettek a forradalomban. Tehát az egy baloldali dolog, sőt tulajdonképpen igazából ők csinálják az egészet.

Valamit tudni kell. A sztálinizmus a harmincas évektől kezdve a szocializmusnak a nagy szép távlatait állandóan lengette, a valóságban pedig egyre nyomorúságosabb életviszonyokat teremtett. Mi lehet erre a válasz? Nyilván a társadalmi elégedetlenség. A társadalmi elégedetlenséggel szemben kétféle módszert alkalmazott a sztálinizmus. Egyrészt megsemmisíteni a független egzisztenciákat, ez a parasztság elleni folyamatos hadjáratot jelentette,

tudatosan előidézett éhínséget, sok millió halottal, másrészt pedig azzal a Gulág-rendszerrel, ahová milliókat lehetett megint deportálni, illetve ehhez kapcsolódva pedig a potenciálisan ellenséges embereket százezrével agyon lehetett lőni, ki lehetett végezni. De volt egy nagyon fontos másik mozzanat, mégpedig az, hogy Sztálin leszámolt a saját táboron belüli potenciális ellenfeleivel. Ezt pedig hogyan lehetett? Ez úgy működött, hogy először azt mondta a kommunizmus, hogy akkor lesz boldog a világ, hogyha leszámolnak a burzsoákkal, a földesurakkal, a papokkal, a katonatisztekkel és egyebekkel, mert ezek okozzák a nyomorúságot. Rousseau-módra a magántulajdon és ezek, akik félrevezetik a népet. Ezekkel nagyrészt már Lenin leszámolt, már 1918-ban koncentrációs táborokat rendezett be harmadikként a világon. Az elsők érdekes módon az angolok voltak, ők a búrokkal szemben hozták létre a koncentrációs táborokat, még az 1900-as évek elején az angol-búr háborúban. De kiderült, hogy már nincsenek burzsoák, katonatisztek, papok s egyebek, és a világ még mindig nem jó, nyomorúság van. Mi lehet az oka? Mert más ellenségek is vannak. S akkor meg lehetett vádolni a kulákokat, a gazdag parasztokat, meg lehetett vádolni a képzett szakmunkásokat, bizonyos értelmiségi csoportokat. Ezekkel is leszámoltak, de még mindig nyomorúság volt. Hát hogy lehet az, hogy a szocializmus, amelyik magasabb rendű, az egyre primitívebb körülményeket teremt? S akkor kiderült, hogy persze, mert az ellenség betette a lábát már a pártba is. Vagyis ott is ott vannak az árulók, akik akadályozzák a boldogságnak a kiterjesztését, és megkezdődött a párton belüli tisztogatási rendszer: először csak a régi elvtársakat, akiknek még volt tekintélyük Lenin miatt, meg egyebek miatt. Utána pedig szépen ment, ment és százezrekre dagadt azoknak a kommunistáknak a száma, akiket kinyirtak. Ettől, kérem, nem lett kevésbé kommunista a rendszer, hogy kommunistákat is kilörttek. Viszont, gondolják el, amikor ez kiderült, és ez 1945 után a kommunista körökben már azért kiderült, akkor már bekövetkezett, ami Magyarországon igazából '53-ban Nagy Imrével indul majd el, hogy elkezdtek felni bizonyos kommunista csoportok attól, hogy rájuk is sor kerül. Vagyis magyarán, a diktatúra most már nem lett számukra biztonságos, mert azzal fenyegetett, hogy egy-két kirakatperrel, letartóztatási hullámmal őket is el fogja érni a diktatúrának a megtorló gépezete.

Tulajdonképpen itt kezdődött el az, ami 1953-ban Nagy Imrének a színrelépésével jön, a nemzeti kommunizmus és annak bukása azon nyomban, hiszen gyakorlatilag a Szovjetunió belüli belső harcok döntik el azt, hogy milyen lesz az elkövetkezendő szovjet politika és ennek következtében az országoknak milyen lesz a politikájuk.

Nagy Imrével kapcsolatban valamit szögezzünk le, mert itt megint valamiféle félreértések vannak: gyakorlatilag élete végéig kommunista politikus volt. Ezt nem lehet elvitatni. Az egy másik kérdés, hogy Nagy Imre azon naiv kommunisták közé tartozott, aki hitt abban, hogy lehet másféle kommunizmust is csinálni, mint az a sztálinizmus, ami a Szovjetunióban létrejött, és amit exportáltak utána, 1945 után a határokon túlra egész Közép- és Kelet-Európába. Tehát ez az egyik dolog. A másik dolog, amit nagyon fontos Nagy Imrével kapcsolatban kiemelni: nem véletlen, hogy annak idején Grösz Károly vetette fel azt a rágalmat, hogy Nagy Imre tulajdonképpen már kezdettől fogva a szovjet titkosszolgálat embere lett volna és résztvevője a cári család jekatyerinburgi kivégzésének. Tudjuk, erre dokumentációk vannak, tényleg magyarok is voltak a cári család kivégzői között, többek között egy Nagy Imre nevezetű ember. Csak hát Magyarországon, szerintem, legalább két-három ezer Nagy Imre nevezetű ember most is van, és ezek számontartása, főleg Oroszországban, nem nagyon lehetséges. Ez azóta mindig visszatér a legkülönbözőbb oldalakról, hogy igazából Nagy Imre nem nemzeti hős, hanem tulajdonképpen valamiféle furcsa ketős játékot űző ember, aki '56-ban is eléggé sajátosan mozgott. Holott, szerintem, csak arról van szó, hogy Nagy Imre az utolsó pillanatig nem akart szembeszállni a pártjával. Utolsó pillanatig azt hitte, hogy lehetséges egy másféle kommunizmus, és tulajdonképpen ennek cáfolata után döntött úgy, hogy vállalja a forradalmat. **Igazából Nagy Imre történelmi nagysága erkölcsi természetű, ami miatt a magyar nép Panteonjában ott a helye. Mert nem próbálta hirtvány módon az életét menteni, hanem a döntését vállalta, vállalta az akasztófát.** Nagy Imrét tehát nem érdemes mint politikai nagyságot vagy mint olyan példát emlegetni, aki politikában, gondolkodásban jelentős. Nagy Imre nem volt jelentős sem politikailag, sem szellemileg, hanem erkölcsileg. Ő egy szimbólum, ami minden egyes embernek kijár, aki az életénél többre becsül valamit. Azt, hogy amit vállalt, amellel kitart. Persze, lehet itt azt mondani, mint ahogy sokan

mondták a jobboldalról, hogy Nagy Imre pontosan tudta, hogy akármit mond, akármit cselekszik, feltehetőleg így is, úgy is kivégzik, mert hiszen korábban nagyon jól megismerte a szovjet rendszert belülről. Lehetséges, kérem, de akkor gyakorlatilag az emberi természetről nem alakitunk ki helyes képet.

Ahogy a keresztyén teológia mondja az emberről, „*simuli iustus et peccator*” egyszerre bűnös és megváltozott. Tehát az emberek motivációit, azt, hogy minek alapján, hogyan dönt valaki egy bizonyos éles helyzetben, ezt nem nagyon lehet elemezni. Azt kell látnunk, hogy mi az az érték, ami végül is egy ilyen önként vállalt mártíriumból ered, mert tegyük hozzá a környezetében löbbsen megtagadták a forradalmat. Nem véletlen, hogy e körül máig sajtóperek voltak, többek között pl. Vásárhelyi Miklósé, aki később SZDSZ-es alapító tag volt, akinek a lánya próbált magyarázkodni, pedig ott vannak a jegyzőkönyvek, hogy igen, Vásárhelyi Miklós nem vállalta a forradalmat és többen mások sem.

Mi az, ami Magyarországon ezt a baloldali típusú elemzést vagy végeredményt egyáltalán felvethetővé teszi, ez nem más, mint a Petőfi Körök működése, vagyis amikor kiábrándult és magát veszélyeztetve érző fiatalabb vagy idősebb kommunista párttagok elkezdtek az '53-as olvadás után reformokat követelni, elkezdtek tulajdonképpen szervezkedni, hogy az adott rendszeren belül az igazságtalanságokat megpróbálják korrigálni.

Nos, ez a Petőfi Körös társaság nagyobb része tényleg baloldaliakból vagy egyenesen kommunistákból tevődött ki, és ezért lehet azt mondani, hogy tulajdonképpen ők kezdték a dolgot. Igen ám, csakhogy ha nem lett volna a pesti nép mozgalma, a pesti diákoknak, a pesti srácoknak, a pesti magyar társadalomnak és aztán Magyarországi társadalmának a mozgása, őket elintézték volna tízenöt perc alatt. Ez ugyanolyan mítosz, mint pl. az az SZDSZ-es mítosz, amit a rendszerváltás előtti évekre, az 1980 és '90 közötti időszakra szoktak mondani, hogy milyen hősiiesen harcoltak a kádárizmus ellen, meg egyáltalán. Kérem, hogyha fel akarták volna számolni őket, egy óra alatt megteszik, azt is csak a beszállítási idő hosszúsága miatt, meg tudták volna csinálni pillanatokon belül, bármilyen hős valaki, de az utolsó pillanatig működött a dolog. Hogy pontosan értsék: 1988-ban egy Kristály Gyula nevű ózdi nyugdíjas kohász Miskolcon, Kazincbarcikán meg Ózdon néhány fucat pártellenes tartalmú röplapot szétszórt. Az illetőt megkeresték, megtalálták, bíróság

elő állították és elítélték. Tehát, hogy pontosan értsék, 1988-ban, amikor már recsegett-ropogott minden, már-már úgy tűnt, hogy a szovjet-amerikai megállapodások nyomán meg fog változni a világ, s akkor is működött megfelelő módon a verki. Ugyanez volt 1956 előtt is. Ha itt ekkor a szovjet párton belül nincs belső hadakozás, hogy ki legyen az utód, ha Magyarországon nem arról van szó, hogy átmenetileg Rákosit és Gerőt háttérbe vonták, és Nagy Imre lett a miniszterelnök, ő pedig megpróbált egy nemzeti kommunizmus-féle módosított változatot létrehozni – akkor kérem a Petőfi Kör sehozá nem jut. Igazából, hogyha nincs a lengyel forradalom és a diákságnak a szerveződése 1956. október 20-a körül, akkor Magyarországon nincs forradalom. A Petőfi Kör nem forradalom volt, a Petőfi Kör megcsak nem is arról szólt, hogy itt akkor a kommunizmusnak vége, hogy többpártrendszer legyen, hogy a párt egyeduralmát megdöntsék, hogy egyáltalán itt ki lehessen lépni a tsz-ekből stb., stb. Nem, ez a társaság tulajdonképpen egy értelmiségi ideológián belül gondolkodott arról, hogy nem jól van az ügy, ahogy van.

1956 tehát azáltal lett forradalom, és egyébként a világtörténelemben igen jelentős forradalom, merthogy gyakorlatilag egyedül itt szálltak szembe fegyveresen egy társadalomnak, egy közösségnek a tagjai a szovjet hadsereggel.

Nyugat-Európában százezrével voltak olyan értelmiségiek (Sztálin kifejezésével élve, hasznos idioták), akik évtizedeken keresztül a kommunizmust segítették, terjesztették propagandáját, és lejáratták a polgári demokráciákat. Minden csodálatos volt, ami a Szovjetunió, és minden rossz volt, ami a polgári társadalmak világa. Ezek az emberek, főleg 1945 után még azt a pátoszt is átéltek, hogy a „fasizmus”-tól megszabadították a világot. El szeretném mondani, aki fasizmusról beszél általában, az vagy buta, vagy önmagában tisztességtelen. Mert a fasizmus egy olasz jelenség, amikor Hitlerrel van szó, akkor náciizmusról beszélünk. A náciizmus kifejezést nem véletlenül írtották ki, illetve csak rövidítve szokták időnként használni. Miért, mert mit jelent a náciizmus? Nemzeti szocializmus. A kommunizmus, az micsoda? Nemzetközi szocializmus. A kettő között nincs is különbség, de hát ebbe most ne menjünk bele.

A dolog lényege, hogy '45 után az az óriási dicsőség, hogy a Szovjetunió veri le a fasizmust, megszabadítja a világot ettől a barna pestistől stb. S ez a pátosz tulajdon-

képpen a „hasznos idioták”-ra is áttérjed. Vajon mi az oka, hogy szabadságban élő, tisztességes jogállami állampolgároknak a tömegei kezdenek el egy tömeggyilkos, véres rendszernek a propagandistáivá szegődni.

Itt megint kapcsolódok a bevezető áhitathoz, ugye miről is van szó? Az hogy valaki elveszíti a hitét, viszont az ember hit nélkül nem tud élni, és póthiteket keres. A marxizmus és a kommunizmus és az ehhez kapcsolódó összes dolog, az nem más, mint olyan értelmiségieknek a póthite, amelyben ugyanúgy kell hinni rendületlenül, függetlenül az igazságtól, dogmaként, hogy az mind igazságos, ami ott van. Ami ezzel szemben áll, az mind fekete. Ez az ördög és az Úristen kettőségének egyfajta szekularizált formája.

Ezek a hasznos idioták 1956-ban min lepődhettek meg? Azon, hogy egy egész nemzeti közösség pillanatokon belül azt mondja, hogy nem kell a kommunizmus, nem kell a Szovjetunió. Pillanatokon belül úgymond elavult eszméket hirdetnek: hazafiságot, szabadságot, többpártrendszert, a magántulajdonnal való rendelkezés jogát hirdetik stb. Gondolják el, és mindezt olyan emberek, akik állítólag éveken keresztül lelkesedtek a kommunizmusért, fantasztikus munkaversenyeket rendeztek, mindenki önként ajánlott békekölcsönt, minden csodálatos volt, mert a nép szerette a saját uralmát, nem volt sztrájk, persze nem is lehetett. Nyugaton ezt úgy látják, hogy egyetért a nép azzal, amit csinálnak.

És akkor 1956. október 23-ától Budapest utcáin és Magyarországon pillanatokon belül minden semmivé válik, az egész propaganda, az egész eszmerendszer. Viszont a magyar történelemnek itt bekövetkezik egy nagyon-nagyon tragikus fordulata. Már addig tragikus fordulata volt a magyar történelemnek, hogy a nemzetközi kommunizmus, Magyarországon különösen, a nemzettel szemben politizál. Tehát magyarul maga a Rákosi-rendszer a határokon túl rekedt magyarságról nem akart tudni. Úgy gondolta, hogy az internacionalista szocializmus, az internacionalista kommunizmus az automatikusan mindent megold. 1956-ban a magyar hazafiság került bűnös pozícióba. Vagyis magyarul ettől kezdve a kádárizmus még tudatosabban a magyar társadalom közösségének a szétbomlasztására irányult. Mert a magyar nemzeti közösség, a magyar nemzeti kultúra a nemzeti egységet összehozó tizenkét nap jegyében utasította el a kommunizmust és az egészet.

Ez egy hihetetlenül fontos dolog, kérem. Nem véletlen, hogy ezért kell ma 1956-ot baloldali dolognak beállítani, mert mégiscsak az internacionalizmus, vagy mai szóval élve inkább kozmopolitizmus, vagyis az, hogy az emberiség, meg a szomszéd népekkel való barátság, hogyha egyébként agyonütnek, akkor is. Mi pedig hát természetes módon, ehhez nem tehetünk hozzá semmit, mert ugye, mi bűnös nép vagyunk, lásd az egész Rákosi-rendszernek ezt a kidolgozott toposzát, amely máig tulajdonképpen demonizál, máig elítél minden magyar nemzeti célt, akár legyen az kulturális, akár politikai vagy egyáltalán bármiféle érdekképviseleti dolog.

1956 tehát egyszerre volt a magyar társadalomnak, az egészségesen megmaradt erkölcsi és szellemi-lelki fellazadása - mégpedig egy totális elnyomó rendszerben, amikor a magyar társadalom egyharmada valamilyen retorciónak esett áldozatul az ötvenes években. Százezrével börtönözték be az embereket, kényszermunkára küldték őket, százával végeztek ki embereket. Abban az időszakban, pl. hogy megint egy kicsit az áhitathoz kapcsolódjak vissza, a magyar társadalom gyermekeinek a 95%-a hittanra volt beírva. Aztán, majd ha ezt megnézzük a hetvenes évek végén, akkor azt látjuk, hogy a hittanoktatás gyakorlatilag felszámolódik. Egy körülbelül 8-10% kisebbségen kívül nincsen. A hitnek az adott közösségi tökéállományban óriási a szerepe. A reménységnek is, vagyis az, hogy én bízom a jövőben, minden nehézség ellenére, bízom abban, hogy nem véletlenül vagyok a földön, és nemcsak rosszra hívtam, hanem arra vagyok hívatva, hogy... Ez egy nagyon-nagyon fontos dolog.

Az ötvenes évek Magyarországa tehát és 1956 Magyarországa még egy megtörtetlen népnek a képét jelenti. És ez miért fontos? Azért nagyon fontos, mert '56-ot nem lehet olyanak tekinteni, mint amilyen pl. a francia forradalom volt, vagy az orosz bolsevik puccs, vagy ilyen módon, pártok által szervezett hatalommegszerzésre törő dolog.

1956 forradalma az egykori holland szabadságharcos, az angol alkotmányos vagy a francia forradalommal, illetve az amerikai függetlenségi harccal kapcsolatos dolog volt.

1956 helyre akarta állítani a kizökkent időt. Az erkölcsileg, gondolatilag, tisztességben kizökkent időt. 1956 egyszerűen azt akarta, hogy tűnjön el a gonoszág a politikáról és az irányító helyekről, és egyszerűen jöjjön vissza tulajdonképpen az emberi

ség normális időszaka, ami azzal áll összhangban, hogy majd mi eldöntjük, hogy mi legyen.

Nem véletlen, hogy az 1956-os forradalomnak az erkölcsi nagyságát próbálták a Kádár-korszakban megérthetetlenül. Hogyha egyáltalán beszélni engedtek '56-ról, akkor a régműveket engedték szabadon. Pl. azt mondták, hogy 1956 antiszemita felhangokkal járó népmozgalom volt. Kérem, valamit tisztázzunk, az, ami a magyarországi zsidósággal történt 1938-tól, az első zsidó törvénytől egészen 1944-ig, a deportálásokig, az a magyar történelemnek tényleg szégyenfoltja. Azért minden egyes magyar ember kell, hogy gondolatilag bocsánatot tudjon kérni. Az egy másik kérdés, hogy azok, akik állandóan bocsánatkérésről beszélnek, azok üzleti alapon a saját hatalmukat építik, meg egyebeket akarnak csinálni, de ez egy másik kérdés. Az, ami a zsidósággal történt, tehát az szégyen. Ellenben tegyük hozzá nagyon sok olyan zsidó ember, aki 1944-et túlélte, 1945 után visszajött és azután bosszút állt. És annak ellenére nem volt antiszemita Magyarországon 1956-ban, hogy a pártvezetésnek a tagjai zsidó származásúak voltak. Annak ellenére, hogy az ÁVH tisztai karának többsége zsidó származású volt. Annak ellenére, hogy a megmaradt zsidóság jelentős része (mert aki nem akarta azt a rendszert) még 1948-ban is menekült Izraelbe. Nem véletlen, hogy 1956-ban az utolsó nagy ortodox csoport, majd harmincezer ember, kivándorolt Izraelbe. Mert látták, hogy itt nem lehet tisztességes kispolgári, kereskedő, kisiparos meg egyéb életformát se folytatni. Nem volt ennek ellenére Magyarországon antiszemita. Ez az erkölcsi nagyságnak a dolga, mert sajnos a romlott emberi természetben mindig benne van a bosszú, amint hogy '45 után is benne volt, de 1956-ban nem folytatódott. Ez hihetetlen fontos ügy.

A másik dolog, azt mondták, hogy rengeteg köztörvényes bűnöző volt itt. Minden forrás azt erősíti meg, hogy Magyarországon és Budapesten 1956-ban nem volt semmi, a szokásos nagy társadalmi felfordulásokkal együtt járó zsákmányolás. Nem volt lopás, se kirakati lopás, se a gyűjtött pénznek, amit a sebesülteknek és másoknak gyűjtöttek, annak az ellopása. Óriási dolog volt az, hogy ez a társadalom ilyen módon tudott viselkedni. S a társadalmi szolidaritás is óriási volt. A falvak népe az még jobban meg volt félelmitve, mint a városi nép, mégis szinte spontán módon megszervezte a városoknak az élelmiszer szállítást is, nem piaci alapon. Megint fantasztikus, óriási dologról van szó. És lehetne tovább sorolni

azt, amiben benne van, hogy még politikai realizmus is működött a magyarságban. A később születésű kegyelméből az ember ilyenkor szinte elcsodálkozik, és itt most megint van egy kis kitérője éppen a jelenlétüknek a szűkebb hazája felé. Ugyanis 1948 után, amikor Magyarországon minden szatocsboltot, minden kis tulajdont államosítottak, vagy megkezdték a parasztság földjeinek az elrablását, azzal együtt itt egy nagyon sajátos helyzet alakult ki. Ugyanis Magyarországon 1956-ban tulajdonképpen nem a magántulajdonnak a restaurálása volt a program, hanem legtöbb esetben az úgynevezett jugoszláv típusú öngazgatási rendszerek a bevezetése. Vagyis magyarán olyan munkás csoporttulajdonnak, illetve termelői csoporttulajdonnak a bevezetése, amiről persze a legtöbben nem tudtak, hát le voltak zárva a határok. Senki nem tudta, hogy ez pontosan mit jelent Jugoszláviában, vagy egyáltalán hogy működik ez, vagy egyáltalán van-e ennek valamiféle sajátos értelme. Nem volt egyébként, teszem hozzá, de ez egy másik kérdés. Tehát nem arról volt szó, hogy restauráljuk a kapitalizmust, hanem arról volt szó, hogy a magántulajdon nélkül, de egy igazságosabb, a termelőknek, a munkásoknak, a parasztoknak az életéhez közelebb álló és tisztességesebb megélhetést biztosító formákat kell lényegében megvalósítani.

Nagyon sajátos és megint reálpolitikai dolog az, hogy 1956-ban nem vetődött fel, hogy mi a Szovjetunióval szemben ellenséges álláspontot foglalnak el. Ez senkinél nem vetődött fel. A Szovjetunióval az egyenjogúság alapján akart Magyarország együttműködni. Ez nagy realizmusról tesz tanúbizonyságot. Sajnos, ez sem adatott meg 1956-ban. Sajnos, Magyarország ugyanúgy járt, mint 1848-49-ben, vagy ha így vesszük, akkor 1918-20-ban is, hogy nem maga dönthetett saját sorsáról, hanem mások döntöttek róla. Miről is szolt pl. 1848-49-ben a politika és a történelem? Az, hogy a nagyhatalmak azt mondták, hogy nincs szükség független Magyarországra, ellenben szükség van a Habsburgok európai egyensúlyt elősegítő monarchiájának a fenntartására. Ezzel szabadon engedték az orosz cári hadsereget, és a független Magyarország elbukott.

Mi történt 1918-20-ban? A népek önrendelkezési joga alapján hazugsággá transzformálták azt, hogy a népek nem dönthettek arról, hogy milyen határokat akarnak, vagy hol akarnak élni, hanem az akkori európai nagyhatalmi erőviszonyoknak megfelelően diktálták a mi térségünkben a határokat és azt, hogy mi legyen.

Mi történt 1956-ban?

(De engedjenek meg egy kis kitérőt. Az az amerikai elnök, aki ide jött Magyarországra nem sokkal ezelőtt és elkezdett demokráciáról meg egyebekről beszélni, bocsnát én őt nagyon nem szeretem, meg is mondom, hogy azért, mert Bush elnök nagyon sokszor szokott dicsekedni azzal, hogy ő naponta olvassa a Bibliát. Én meg azt látom, hogy naponta nem érti, hogy mit olvas. Ebből következik, hogy a politikája is olyan, amilyen. De térjünk vissza a dolog lényegéhez!)

1956. október 29-én a szovjet pártvezetés és kormányvezetés levelet intéz az amerikai kormányhoz, s megkérdezi, mi Magyarország statusa a pillanatnyi helyzetben az amerikai politika szempontjából? Az amerikai válasz: Magyarország nem szövetséges ország, és ezzel Magyarországnak a sorsa eldőlt. Megkezdődött a szovjet hadsereg intervencióra való előkészítése. Vagyis magyarul az amerikai politika úgy döntött, hogy nem kockáztat semmit. Mikor is nem kockáztat semmit? Akkor, amikor folyamatosan ment a propaganda, hogy a szovjet politikát vissza kell szorítani, a szovjet politika igazságtalan, a rab népekről aztán még évekig megemlékeztek Amerikában. De segítséget nem adtak. Amerika gyakorlatilag nem kockáztatta akkor a világbékét. Az egy másik kérdés, persze, hogy nem olyan sokkal később, amikor az amerikaiak szembekerülnek azzal, hogy a Szovjetunó Kuba szigetére rakétákat fog telepíteni, amely közvetlen közelről elér az amerikai földeket, akkor vállalták a világháborús konfliktust. 1963-ban pillanatokon belül úgy nézett ki, hogy kitör az atomháború. De Magyarországért, vagy bármely más országért... itt nem az igazságról van szó.

A politikában azért tévednek mindig a túl lelkesek, hogy azt hiszik, hogy a politika az valamiképpen az igazságok harca, vagy az igazságoknak a megvalósulási terepe. A politika mindig az erőviszonyoknak a terepe, és az erőviszonyoknak a kifolyása vagy eredője.

1956. október 29-én Amerika döntött, a Szovjetunó ezt megértette, s ezzel gyakorlatilag eldőlt a magyar forradalom sorsa is.

1956 tehát tulajdonképpen sok mindenre tanulság, és a mi korszakunkban főleg a fiatalok számára kellene, hogy tanulságos legyen, hogy 1956-ot nyugodtan nevezhetjük a fiatalok forradalmának.

A forradalom leverése, az üldözések és más egyebek gyakorlatilag földöntutóvá tették azokat az embereket, akik önállóan képesek voltak gondolkodni, minőségileg cselekedni. És aztán ez szépen beletorkollik majd negyedmillió menekülési áradatába, és akkor már láthatják, nemcsak számszerűleg veszítettünk, nem csak mennyiségeket veszítettünk, hanem egyúttal minőségeket, és nem véletlen, hogy ennek következtében a mai magyar társadalom jelentős része öntudatlan, nincs identitása, tehát szellemi lelki otthona, nem értékelve gondolkodik, hanem egyéni túlélésekben, és elhisz bármiféle blöfföt, hogyha arról van szó, hogy nem kell nagy erőfeszítéseket tenni, nem kell távlatosan gondolkodni, hanem szépen viselkedünk úgy, mint a nyugat-római proletár. Kenyeret meg cirkuszt! A cirkusz most, ugye, a százötven tévécsatorna, meg ami ehhez csatlakozik...

1956 egy utolsó nagy fellángolása volt a hagyományos magyar népi erkölcsnek, energiáknak, akaratnak, és akkor még tudták, hogy mit akarnak. Még ezek az emberek látták, hogy hogyan lehet másként élni, lehet máshogyan politizálni, lehet önszerveződni, reménykedni...

1956 leverése után ez eltűnt. Az 1956 utáni megtorlások módszeressége éppen azt jelentette, hogy senki ne merjen megmoccanni. Így verték szét az egyházakat, így verték szét az utolsó tulajdonosi csoportot, a magyar parasztságot a tsz-be való erőszakos bekényszerítéssel. Így verték szét gyakorlatilag azokat a szakmai szervezeteiket, ahonnan a krém vagy elmenekült, vagy egyszerűen elítélték őket, és helyette olyan embereket tettek oda, akik nem érdek-képviselők voltak. És lehetne tovább sorolni.

1956 tehát egy nagyon szomorú lezárása tulajdonképpen a hagyományos Magyarországnak, és ettől kezdve következett a módszeres szellemi hátrajarat a magyar hazafiság, a magyar nemzettudat ellen, a magyar kultúra ellen. Az egész Kádár-rendszernek igazából egyetlen sikeres területe a később Aczél György által fémjelzett kultúrpolitika, oktatáspolitikai, ami kiürítette a fejekből az értékelveket, a közösségi elveket, és meghamisította mindazt, ami a magyar történelemre, nemcsak '56-ra, hanem az előzőekre is vonatkozott.

1956 tehát azért egy olyan pont, ahová vissza kell a magyar társadalomnak térni, és hamisítások nélkül meg kell nézni, hogy akkor körülbelül még hol tartott a magyar társadalom. Sokféle illúzióval le kell

számolni. Illúzió volt a jugoszláv típusú munkás öngazdálkodás. Illúzió volt, hogy a Szovjetunóval lehet békésen együtt élni. Illúzió volt az, hogy tulajdonképpen Magyarországon élhet egyfajta független, állami, nemzeti létet. Illúzió volt az is, ami egyáltalán a kisebbségügyben felvetődött, hogy majd békés és barátságos egymás mellett élése lesz a Duna menti népeknek. Sokféle illúzió volt. De az illúzióknak mindig van egy pozitív mozzanata. Én nagyon nem kedvelem az illúziókat, történészként ugyanis azt kell látnom a később születés kegyelméből, hogy az illúziók nem nagyon vezetnek valahová. De az illúziókban mindig van egy etikus mozzanat. Az illúzió azt táplálja, hogy az ember hisz vagy szeretne hinni a jóban, szeretne hinni abban, hogy lehet tisztességesen, becsülettel, lehet olyan módon együtt élni, lehet olyan társadalmat csinálni, amelyik a többségnek jó.

1956 tehát azért tragédiája a magyarságnak, mert egy olyan törés következett be, amely törést, sajnos, azóta se tudtuk igazából helyrehozni. Nem tudtuk helyrehozni se gazdaságilag, mert gyakorlatilag az eladósításon kívül a nyugati, az amerikai típusú konzum-idiotizmust hozták be 1989-90 után. Nem sikerült behozni kulturálisan, hiszen gyakorlatilag sikerült kilúgozni a közösségi érzést, lásd 2004. december 5-ét, és sok minden mást lehetne felhozni. De én ezzel együtt nem hiszem, hogy pesszimizmusnak kellene lennie bárkinek, hanem inkább azt mondanám, hogy nagyon pontosan kell emlékeznünk 1956-ra. Nagyon pontosan kell emlékeznünk saját magyar történelmünk XX. századi szakaszaira, annak minden hibájára, bűnére és egyúttal mindenfajta erényére és gyógyító tapasztalatára, hogy felvértezettek legyünk egy olyan korszakkal szemben, amelyik most már a nemzetet nem úgy, mint, a Rákosi-rendszer igazából fizikailag is fenyegette a nemzetet. Lelkileg azért nem tudott fenyegetni, mert primitív volt. A lelki fenyegetés majd Aczél Györgyekkel jön meg, és nem véletlen a Szentírásnak a

figyelmeztetése, hogy azoktól féljete, akik a lelket öldököltetik meg.

A magyar társadalom körében sajnos évtizedekre visszamenő lélek- és szellemgyilkosság van, és ennek megállítása legyen minden olyan pedagógus, minden olyan értelmiségi és nem értelmiségi feladata, aki végül is felelősséget érez a magyarság sorsáért is, saját egyéni kisebb-nagyobb közösségén túl.

Én úgy gondolom, hogy '56-ra ha így emlékezünk, akkor nem lesz a szokásos pesszimista magatartás, hanem új kiindulópontja lehet annak, hogy a történelemben mindig van újrakezdés, ahogy volt a tatárjárás után, ahogy volt a török pusztítások után, ahogy volt 1948-49 után. Ahogy kellett, hogy legyen a XX. századi legnagyobb tragédiánk, az első világháború, Trianon után. Ahogy a második világháború után is. Magyarországon a társadalom szellemi-erkölcsi tökéjének a nagyságát az mutatta, hogy hamarabb helyre állt a normál élelmiszerellátás és minden, mint Nyugat-Európában, ahol még évekkel később is jegyrendszer volt sok helyen. Tehát arról volt szó, hogy a magyar társadalom egészséges módon viszonyult a világhoz. Élni akart.

Ez az, ami 1956 után nagyon sokszor nem igaz. A magyar társadalom önpusztítóvá, közönyössé lett saját lelki, szellemi távlatai iránt is, és pusztán egyéni túlélőként lustálkodik itt nagyon sok ember. Nem átadva mindazt a fantasztikus örökséget, ami a magyar társadalom minden tragédiájában és minden sikerében, minden érdemében, erényében és minden bűnében benne van.

Köszönöm a figyelmüket.

* Elhangzott a 2006. június 17-e és 18-a között Üröslőn Történelmi és magyarság-örökségi megrendezett előadásorozaton, a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületének VI. Akadémiáján.

Lélek és forradalom*

„Minden nemzet, amely elmúlt kora emlékezetét semmivé teszi, vagy semmivé lenni hagyja, saját nemzeti létét gyilkolja meg.”

(Kölcsey: Mohács)

Bevezetés

Amikor ma 1956 nemzeti forradalmára emlékezünk, világosan kell látnunk, hogy ezzel a magyarság végső, élet-halálharcához gyűitünk erőt.

Mindketten nehéz helyzetben vagyunk, de Önöknek nehezebb. Nekem azt és úgy kell elmondanom, hogy a mondanivalómat ne csak megértsék és elhiggyék, hanem ettől kezdve eszerint is éljenek. Ehhez nagyon hitelesnek kell lennem. Önöknek pedig azért nagyon nehéz, mert egy ismeretlen embernek kell bizalmat előlegezniük. Talán annyival könnyíthetem helyzetüket, ha elmondom: 6 gyermekes családapá vagyok, 12 unokám van, pszichológus egyetemi tanár vagyok s 25 éves fiatalemberként életem végig a forradalmat.

A lélek és forradalom címet nem azért választottam, mert pszichológus vagyok, hanem azért, mert minden forradalom a lélek, a lelkek mélyén alakul és onnan tör elő.

Miről lesz szó?

Elsőként: mi a forradalom lényege?

Másodszor: mi történt 1956-ban?

Harmadszor: mire kötelez ma minket 1956 forradalma?

Mi a forradalom lényege?

Ahhoz, hogy világos választ kapjunk, világos képünknek kell lennie az emberről mint természeti lényről.

Ezen a Földön a természeti és történelmi folyamatokat – mivel az élő természet és az ember, az emberi társadalom együtt alkot egy ökológiai rendszert, ún. ökoszisztémát – egyaránt a természeti törvények irányítják. Ezen a 4,5 milliárd éves égitesten kb. 3 milliárd éve jelent meg

az élet, és ennek az életnek a minden élőlényre, így a mintegy 3 millió éve kialakult emberre is érvényes működési törvények egyben a fejlődésének is a törvényei. A Föld belső szerkezetének átalakulásával együtt járt a növénytakaró kialakulása és az élővilág törzspejlődése is. Ennek a fejlődésnek voltak és ma is vannak nyugodtabb és viharosabb szakaszai is. Ez utóbbiaknak tünetei a földrengések és vulkánkitörések. Az emberiség történelmében ennek megfelelői a háborúk és forradalmak. Kölcsey Ferenc a forradalomra két szót is használ: „rendület” és „néptámadás”. A forradalmat így határozza meg: „égháború és vulkánrohanás az erkölcsi világban.” (Parainesis) Mi ez a meghatározó és megkülönböztető jegy a természeti jelenségek körén belül? Mert az „erkölcsi világ” is – látni fogjuk később – természeti jelenség.

Az ember nagyon bonyolult, de nem természetfeletti és nem kettős, hanem egységes természetű élőlény. Minden élőlény életét, fejlődését a lényegének megfelelő élettörvények irányítják. Az élőlények törzspejlődésében az emberre válas során lelki természetű lényekké váltunk. Ez azt jelenti, hogy nincsen külön testünk és lelkünk, hanem a lélek az embernek minden sejtjét átjáró élő lényege. Egyéni és társadalmi fejlődésünket, történelmünk alakulását lelki (pszichológiai) törvények szabályozzák. Egyes élőlények életét, fejlődését már a biológiai törvények ismeretében is megértjük. Az emberi élet megértéséhez ezen kívül a pszichológiai törvények ismerete is szükséges.

Az állati ösztönvilágból kiemelkedő, tudatosuló lelki természetű ember már képes a saját és mások fejlődésébe is beavatkozni, tehát mérhetetlen a felelőssége is az életért, fejlődésért. Ezzel az elháríthatatlan felelősséggel vált az ember erkölcsi lényvé. Az erkölcs tehát nem egyéb, mint az ember belső fejlődéstörvénye. Igen. Az

ember erkölcsi világa is természeti jelenség. Összefoglalva: a természetben az élet, a lélek és az erkölcs egylényű, testvérek. Egyébként Kőlcsey Ferenc az emberi történelmet, az emberi lélek mozgásának tekinti, s ahogyan mondja: „a külhomályt a belső emberből törekszik felderíteni”. (Történetnyomozás) Ezek kifejtése után úgy véljük, még érhetőbb lett a forradalom meghatározása: „égiháború és vulkánrohanás az erkölcsi világban.”

A történelem, de különösen a forradalmak természetének felderítése azért olyan nehéz, mert hajtóerői az emberi lélek tudattalan, mélyebb rétegeiből törnek elő. A tudattalan pedig azért tudattalan, mert még nem tudatosult, vagy nem tudatosítható, azaz ismeretlen, sőt ismeretlen is marad. Az emberi lélek és a forradalom összefüggését megkíséreljük egy hasonlattal érthetőbbé tenni.

Az ember belső lelki szerkezetét egy olyan épülethez hasonlíthatjuk, amelynek csupán a felső emeleteit építették a 20. században egy 16. századi földszintre. Tüzetesebb vizsgálat után kiderül, hogy az egészet egy 9-10. századi lakóházból építették át, amely alatt egy ókori pince, s ez alatt egy betemetett barlang található, amelynek talajában kőkorszaki eszközökre s még mélyebben egy kőkorszaki fauna, azaz állatvilág maradványaira bukkanunk. – Nos, önismeretünkkel az épület felső, tudatunkkal megvilágított szintjein jól eligazodhatunk. A sötétebb pincében – személyes vagy családi tudattalan folyamatainkban – már egyre nehezebben. A kollektív tudattalan erők betemetett barlangjaiba már nem is tudunk behatolni. Félelmetesen fortyogó erők – pl. állati ösztönök – működnek ott. Onnan csak „felfelé” jöhet üzenet az álmokban, mitológiai ösképekben, szimbólumokban, vagy közvetlen „vulkánkitörésekben”. Ezt az üzenetet, ezt a „nyelvet” a mélylélektan kutatói vagy a tömegpszichológia szakértői is csak nagyon kezdőfokon értik.

A kollektív tudattalan erők pozitív vagy negatív tömeghatást egyaránt kiválthatnak. A mélyben érlelődő történelmi fordulatok csak a felszínre jutva – azaz tudatosulva – válnak jó vagy gonosz változásokká. Konkrét példákat hozunk.

Carl Gustav Jung svájci pszichológus és pszichiáter 1936-ban – az egész emberiséget feltő felelősséggel – „teuton düh”-ről ír, s arról, hogy „Németország katasztrófaországgá vált.” (Wotan) Egy másik írásában (1957, Jelen és jövő) azt a kérdést veti fel, hogy a kommunista zsarnokság ellen felkelő tömegek vajon képesek lesznek-e döntő befolyást gyakorolni az uralkodó rendőrállamra. A válasza: azt, hogy „a tántoríthatatlan és igaz

emberek, akiknek számára a hazugság és zsarnokság gyűlöletes, (...) azoknak az ellenállása jelentősebb lehet, mint az előrelátható volt, azt éppen a legújabb lengyelországi és magyarországi események bizonyítják.” Egyébként ugyanebben az írásában már egy újabb, az ezredforduló táján is várható és a nyugati világ felforgató erőiből kiinduló világméretű pusztítás apokaliptikus képeit is elének vetíti.

Ahogy a kitörő vulkán vagy a gátakat átszakító árvíz természetéből fakad, hogy válogatás nélkül mindent eláraszt, ami útjába kerül, úgy a forradalmak is kezdetben elemi erővel áradnak szét, és csupán a népvézerek által hangoztatott szövegek mint tudatosuló célok alakítják az eseményeket s szabnak irányt a tömeg, a nép cselekvéseinek. A forradalmak jellege, tisztasága, számos tényező befolyásától függ. A természet őserőit mesterséges emberi erővel helyettesíteni lehetetlen. Időzíteni sem lehet egy vihar kitörését, legfeljebb a már csituló szélvihar energiáit lehet befogni a vitorlába. A természet őserői még értéksemlégesek, az elemi ösztönök a fajt szolgálják s értékírányulásuk attól függően alakul, hogy az élet értékét növelik – ez a jó lényege, vagy pusztítják az életet – s ez a gonosz lényege.

Az ifjúságnak általában kitüntetett szerepe van a forradalmakban és tiszta, nemzeti forradalmakat indítanak meg. Ennek két oka van. Az egyik az, hogy mivel sejtjeiben tudattalanul is él az ősi múlt, ő a történelmi folytonosság, 1848 márciusának is megvolt az ifjúsága és 1956 októberének is. A másik ok az – és ettől tiszta 1848 szabadságharca és 1956 forradalma –, hogy az ifjúságban – legalábbis míg meg nem rontják – lelkünk jobbik része működik.

Békeidők és háborús idők egybehangzó legfőbb tapasztalata: a lélek erején, a szív tisztaságán fordul meg minden. Ez nem idealizmus, ez a legvaskosabb realizmus. Az anyagi és az emberi (a lelki, a humán) tényezők kölcsönhatásában az emberi tényező a meghatározó. Egy neves közgazdász fogalmazott így a minap. „Valamennyi sikerország annak köszönheti versenyképessége gyors javulását, hogy dinamikus fejlesztette humán erőforrásait.”

Mi történt 1956-ban?

Szomorúan bizarr tény: az 1956-os magyar forradalom megrengette a világot, legalábbis az akkori legnagyobb hatalmi rendszert, és nálunk minden a régiiben maradt. Miért?

Először csak vázlatosan néhány tényt említek – a részletes ismertetés a történészek dolga –, majd egy-két élményemet elevenítem fel.

A forradalom előszelét már nyáron éreztük. A Közgazdasági Egyetemen a Petőfi Kör vitáiban vetették fel, nyíltan és önkritikusan a magyar társadalom sorskérdéseit. Lengyelországban, Poznanban fegyveres munkásfelkelés tört ki, amelyet a hadsereg lever.

Október 22-én a Szegeden újjáalakult MEFESZ kiáltványban fordult a fiatalokhoz: „Célunk a gondolat, a szellem felszabadítása, a Sztálin és Rákosi által ránk kényszerített szellemi iga lerázása...” Ehhez csatlakozott a budapesti, pécsi, miskolci és soproni egyetem, s 23-án a Budapesti Műszaki Egyetemen 16 pontban megfogalmazták az ifjúság követeléseit, s aznapra tüntetést szerveztek. Estére már hatalmas tömeg vonult a Magyar Rádió épülete elé. Itt dördült el az ÁVH-s különítmény első halálos lövése. A felkelők is fegyvert szereztek, a hadsereg jó része az oldalukra állt, s még akkor éjjel a Sztálin szobrot ledöntötték. 24-én hajnalra megjelentek Pest utcáin a szovjet tankok. 25-én délelőtt a Parlament előtt a Kossuth téren egy petíciót átnyújtani kívánó békés tömegre gépfegyvertűzet zúdítottak. 26-án Nagy Imre miniszterelnök a felkelést már nemzeti demokratikus forradalomnak minősítette. Október 31-én a református teológia Ráday utcai épületében megalakult a Keresztény Ifjúsági Szövetség. November 1-jén a miniszterelnök bejelentette az ország semlegességét. Ugyanezen a napon Kádár János és Münnich Ferenc eltűnnek Budapestről. Közben szabályos utcai harcok folytak Budapesten; a legkeményebb ütközet a Corvin közben dült. November 2-án új koalíciós kormány alakul, 2-án és 3-án a keresztény egyházak vezetői – Ordass Lajos, Mindszenty József és Ravasz László püspökök – szöveget intéznek az ország népéhez, valamint a külföldi államok vezetőihez és közvéleményéhez.

A forradalom alakulását jelentős mértékben befolyásolták a külpolitikai események: a nagyhatalmak megállapodásai, a szuezi válság, Hruscsovnak, a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja főtitkáranak tárgyalásai stb.

November 3-áról 4-ére virradó hajnalban a Szovjetunió páncélosok ezreivel szállja meg az országot. A harc kegyetlen, még repülőgépeket is bevetnek. Aznap Kádár János a szolnoki rádióon bejelenti az új, MSZMP kormány megalakulását, amelyet a nép – a főminiszterek nevel alapján – „Kádár apró dőgei”-nek nevezett el. Megkezdődik az irgalmat nem ismerő, gyilkos megtorlás.

Élményeimre térve meg kell jegyeznem, hogy bár az októberi forradalom 12 napja – ami a felkelők és a „Pesti Srácok” hősies magatartását illeti – csodálatosan tiszta volt, az ellenség pedig gátlástalanul gonosz volt és számos áruló már az előkészületek idején igyekezett az eseményeket bemocskolni.

Igen tanulságos volt, pl. a Petőfi Kör vitáin felszólalókat megfigyelni. Voltak, akik őszintén, voltak akik egyetemi katedrájukat féltve gyáván gyakoroltak önkritikát, és volt aki múltjáról megfélemezve harcos demokrataként követelt változást. (Ilyenekkel 1990-ben is találkoztam.) Ez utóbbiak közül a legjellegzetesebb Mérei Ferenc volt, aki 1945-ben emigrációból visszatérve szovjet fizeti egyenruhában vonult be a megszálló csapatokkal, majd Rákosi Matyas utasítására teljhatalmú pedagógiai vezetőként „tisztította meg a reakciós professzoroktól” a felsőoktatást. Ezután egy ideig visszahúzódott, majd 1956-ban színlelt forradalmárként aktivizálta magát. Ezért rövid ideig rabként fordított munkát végezve Vácott vezekelt. Majd újra rendszerhűséget fogadva – Aczél György barátja lévén – a lipotmezei elmeegógyintézetben lett vezetőpszichológus. 1990-ben ismét váltott, s ma szobra áll egy róla elnevezett fővárosi iskola előtt. Ezt a karnéleonteljesítményt értékörző értelmiségiek ma is „mérei-jelenségnek” nevezik.

1956 októberében feleségem szüleivel laktunk Budán. Elsőszülött kislányunk akkor 7 hónapos volt. Én 23-án munkatársaimmal korábban jöttem el a munkából, és a Bem téren kapcsolódtunk az események sodrába. Tizenhat éves sógorom a József Attila gimnáziumba járt. Őket, az egész osztályt egy tanárunk vitte el a Rádió elé. A Bem térről mi is oda mentünk. A mindenfelől odaáramló tömeg hatalmasra duzzadt. Este felé a Rádió épületéből kijövő ÁVH-s különítmény minket a Szentkirályi utcába, a Trefort utcáig szorított vissza, majd utcaszélességben hármas sorokba rendeződve a Bródy Sándor utca kereszteződéséig húzódott vissza, csőre töltött fegyverét ránk fogva. A tömegben ekkor valaki elkezdte a Himnusz énekelni s közben araszoló léptekkel elindultunk az ávosok felé. Úgy 15 lépésre tőlük kifogytunk a Himnusból, s farkasszemet nézve dermedt csendben megálltunk előttük. Egyszer csak – percek vagy másodpercek múltak el, ki tudja? – a tömeg első sora egy tétova lépést tett előre. Ebben a pillanatban lövés dördült el, s az első sorban valaki összeesett – a forradalom első halottja. Dum-dum golyóval lötték le, s a 35-40 év körüli férfinak a robbanás elvitte a fél arcát. Alig három lépésre álltam tőle.

Aztán még több halottat is láttam a következő napokban. A legszörnyűbb látvány az Astoria szállónál, a villamos síneken tankkal széttaposott ipari tanulók (akkoriban egyenruhájuk volt) holtteste volt.

Nem voltam hős, fegyverrel nem harcoltam, de apósommal, aki orvos volt, és sógorommal egy sebesültszállító brigádot alkotva 24-től részt vettünk a mentésben. Reggelenként a Kelenföldi Tejipari Vállalat telephelyéről indultunk, ahol teherautóik mellett álvá vártak már a gépkocsivezetők. Ez sem volt veszélytelen szolgálat, hiszen az ellenség nem tisztelte a vöröskeresztet és a fehér köpenyt, s ránk is lőttek. (Mellesleg 23-án este az ávosoknak mentőautóval csempészték be a Rádióba a hátsó kapun át fegyvert és lőszert.) A felkelők és az orvosok ugyanakkor azonban tiszteletben tartották a nemzetközi egyezményeket. Egy alkalommal egy albertfalvai kis házból egy odamenekült fiatal ávos tisztet – akit harckocsi vezetésre kényszerítettek, de aztán elhagyta a tankját és pánikba esett – szivgyengeséggel szállítottunk a Tétényi úti kórházba. A hír akkor sebes szárnyakon járt, s a kórház kapujában már lincselni akaró kisebb csődület várt minket. Ma is magam előtt látom szürke malaclopójában a kórház igazgatóját, Palóczy-Horváth József főorvos urat, amint a kapuból szelíd határozottsággal elparancsolja a tömeget, mondván: „amíg én vagyok a kórház igazgatója, addig a genfi egyezmény értelmében mindenki, aki rászorul, a kórházban ellátást, védelmet kap.” Ilyen volt a forradalom erkölce.

Csodálatos 12 nap volt. Mindenki nyugodtan nevének nevezte a dolgokat. Mindenki ott segített a másikon, ahol szükség volt rá. Biztunk egymásban. A Móricz Zsigmond körterén pl. a népbüfé (mai Mc Donalds) előtt egy nyitott katonaládába pénzt gyűjtöttek a halottak hozzátartozói, a rászorultak számára. Nem állt mellette ő, mégsem nyúlt hozzá senki, pedig – s ez akkor sokat ért – még pirosasú százasokat is dobta a ládába. Az üzletek gránát tépte kirakataiban is érintetlenül állt az áru – november 4-ig.

Akkor egycsapásra megváltozott minden. Az újra visszatért szovjet hatalommal s helytartóival együtt a zsarnokság, a félelem és a gyűlölet légköre lett úrrá mindenhol. Az üzleteket fosztogatni kezdték, s az új karhatalmi alakulatok – a „pufajkások”, ahogy elnevezték őket – rémuralma jött el. Emlékszem, november 12-én délelőtt elszórt lövések, majd ordító hangok közeledtek a Bartók Béla úton a Kelenföldi pályaudvar felől. Aztán csend lett. Néhány perc múlva csengettek a lakásunk ajtaján s

egy egyetemi hallgatót – akit a randalírozó pufajkások sebesítettek meg – támogattak be apósom rendelőjébe. Ő, amint a fiatalembert bekötözte, ellátta, a hátsó konyhaajtón át azonnal átvitte a szomszéd lakásba. Nem értettük, miért. Alig két perc múlva csengettek. Három fehérköpenyes férfi hordággal állt az ajtóban, s közülük az orvosnak látszó megszólította apósomat: „Úgy hallottuk, hogy egy sebesültet hoztak önhez, kolléga úr. Mi mentőautóval vagyunk itt, jobban el tudjuk látni, elvisszük.” Mire apósom: „Igen, mi is hallottunk valami lövöldözést, de nincsen nálunk sebesült. Azonban, ha már itt vagytok, gyertek be, koccintsunk egyet erre az ijedtségre.” „Nem, ha nincs itt, nem is zavarunk.” – felelték – s elmentek. Mi volt ez? – kérdeztem apósomat. (Nekem csak a magázás volt szokatlan, mivel azokban a napokban szinte mindenki tegeződött, az orvosok pedig egymás közt különben is.) „Nem vetted észre, hogy a fehér köpeny alól kivillant a gimnasztika (katonanadrág) és az orosz csizma?” Ők voltak a karhatalmisták második hulláma, akik a sebesülteket összeszedték és elvitték volna. Ez volt az ő erkölcsük.

Van még egy emlékem a „begyűjtési” módszerükről. Egy Kruspér utcai házmeister 12 éves kislánya a forradalom alatt talált egy elhagyott rohamsisakot, s abban járkált. Alig látott ki alóla. Négy év múlva, közvetlenül 16. születésnapja után, megjelent náluk a politikai rendőrség nyomozója s egy fényképet mutatott egy rohamsisakos kislányról: „Ez te vagy? – Igen. – Velünk jössz!” 16 éves kortól ugyanis a fiatalok már büntethető, különösen, ha „felkelő”. Éveket ült börtönben. – Mansfeld Péternél a 18 éves korát várták meg, hogy kivégezhessék.

Igen, ilyen volt 1956: egy céljaiban és eszközeiben tiszta nemzeti forradalom, amelynek megindításában és végrehajtásában az ifjúságnak oroszlanrésze volt.

Az 1956-os forradalom – mivel céljai még mindig nem valósultak meg –, nem fejeződött be, csak szünetel.

Mire kötelez ma minket 1956 forradalma?

A természet legalapvetőbb törvényeit kell megismernünk és követnünk ahhoz, hogy életben maradjunk és fejlődni tudjunk. Természet és törvénye azért örök, mert benne az élet a legapróbb sejtig emlékeznél tud, rögzíti a változást, amelyből okul, és amelyhez alkalmazkodik. Emlékezés nélkül az ember is életképtelen. Perc-emberre zsugorodik és elpusztul. Ezért az emlékezésnek s a történelemnek a meghamisítása is életpusztító gáztett.

Egy nép élő emlékezete: a nemzeti hagyomány s annak cselekvő ápolása. Mélyen igaz Kölcsey Ferenc megállapítása. „Minden nemzet, amely elmúlt kora emlékezetét semmivé teszi, vagy semmivé lenni hagyja, saját nemzeti létét gyilkolja meg.” (Mohács)

Az első tehát, amire ma 1956 minket kötelez: emlékezzünk és részletesen, pontosan emlékeztessünk! Az emlékezés lényege a múlt megjelenítése, s ezzel épít híd a jövőbe, mert a jövőt ma építjük azzal, hogy a körülményeket alakítjuk, és az embert formáljuk a tapasztalatok felhasználásával. Az ember az idő folytonosságában élő lény, akinek a múltja és a jövője a jelen léleképítésén múlik. Trianont feldolgozni s a legkeservesebbnek tűnő jövőnek is a fejlődés reményével nekiindulni csak erős és szüntelen megújulásra képes lélekkel lehet. Hogyan tehetünk erre szert, mi kell ehhez?

Merünk és nézzünk szembe mai helyzetünkkel és nevezjük nevén a dolgokat! Ez a második feladatunk. E nélkül csupán szólom marad minden hazafias felbuzdulás. Németh László nagyon világosan határozta meg a hazaszeretet lényegét: a haza sorsához méltó magatartás. Ma azonban, aki őszintén és cselekvő hazaszeretettel szeretné segíteni nemzetét, az sem teheti, mert a haza valódi sorsának megismerését mesterségesen gerjesztett tájékozódási zavarral akadályozzák. Az igazság olyan mélységig kell lehatolnunk, amikor már nemcsak a gyermekek, hanem okos felnőttek számára is nyilvánvaló, hogy „a király meztelen” és ezt félelem nélkül, hangosan ki is mondják. Mert mi is az igazság?

Ne ámsuk magunkat: ma és már hosszú évek óta Magyarországon polgárháború van. Ezt így először 1999. december 9-én a Deák Ferenc Polgári Szalon „Érték és politika” témájú rendezvényén Granasztói György, az Európai Unió volt nagykövete mondta ki. A hatalom gátlástalanul gonosz erői a globális nemzetközi tőke támogatásával, gazdasági és pszichológiai eszközökkel totális hadjáratot folytatnak az összmagyarság ellen. 2002 óta gyorsított menetben akarják azt befejezni, amit Trianonban elkezdtek. Már a demokrácia látszatára sem ügyelnek. A központozított hatalom önkényuralomként működik s a kettős mérce olyan kirívóan érvényesül, hogy a jogállam már csak papíron (de iure) létezik, a valóságban (de facto) azonban már megszűnt.

Ma, amikor az októberi forradalomra emlékezünk – s ez is a mai helyzetképhez tartozik –, figyeljünk a leghitelesebb hős tanúra, Wittner Mariára, aki 2001. február 25-én a Kommunizmus Áldozatainak Emléknapiján a Par-

lamentben a következőket mondta:

„Megilletődve állok a magyar Országházban, ahol történelmünk kimagasló személyiségei a magyar nép javára alkottak törvényeket, mint Tisza István, Klebelsberg Kunó, Hóman Bálint, de itt alkottak törvényeket egy hamis eszme nevében is, mely egy jobb sorsra érdemes nemzet elvesztésén munkálkodott.

Ma a kommunizmus áldozatainak emléknapiján megidézem az áldozatokat – élőket és holtakat –, hogy együtt vádoljuk a szocialista köntösbe bűjt hőnőreinket.

Vádoljuk őket, mert a lenini utat nagy igyekezettel honfitársaink csontjaival kövezték ki. A világ legdrágább, legfájdalmasabb útja ez, s a továbbhaladásunk tétje milli-ónyi emberélet volt.

Vádoljuk őket, mert a nemzetünk kiváló polgárait küldték bitófára és gyalázták meg holtukban is.

Vádoljuk őket a Gulágon embertelen körülmények között elpusztult honfitársaink nevében.

Vádoljuk őket az otthonuktól megfosztott és kitelepített polgárok nevében, akiknek kiszemelt otthonába betelepítettek, elrabolva egy élet munkáját.

Vádoljuk őket a recski haláltáborban megkínzott, megalázott emberek nevében.

Vádoljuk őket a munkaszolgálatosok nevében.

Vádoljuk őket a 288-as parcella halottainak nevében, az ÁVH mint erőszakszervezetük által fogva tartott, megkínzott és agyonvert emberek nevében.

Vádoljuk őket a 6 millió meg nem született magyar gyermek nevében.

Vádoljuk őket a „Jegdrágább kincs”, a gyermek nevében, akitől elvették az apát, az anyát, az otthoni melegét.

Vádoljuk őket a „Jegfőbb érték”, az ember nevében, akit egy tollvonással küldtek bitóra, vagy zártak börtönbe, hosszú évekre.

Vádoljuk őket a megalázott, megkínzott honfitársaink nevében.

Vádoljuk őket a sortűzek áldozatainak nevében.

Vádoljuk őket, mert kiölték az emberekből a hitet, a reményt, a morált, egy emberibb, tisztább élet reményét.

Vádoljuk őket Mindszenty bíborosért. Az Istenhez hű papokért, akiket börtönbe zártak hitükért, mert erkölcsre, hazaszeretetre nevelték őket.

Vádoljuk őket, mert kifosztották az országot, hogy a dolgozó magyar nép munkájából – elveiket megtagadva – lettek vörös kapitalisták.

Vádoljuk őket a magyar parasztok nevében, akiket megfosztottak földjeiktől, életüküktől, így téve kiszolgál-

tatottá őket.

Vádoljuk a nyugdíjasok nevében, akikől elrabolták a hosszú, dolgozó élet gyümölcsét, bizonytalanná téve biztos nyugdíjas éveiket.

Vádoljuk őket történelmünk meghamisításaért.

Vádolnak az élők és vádolnak a holtak. És vádoljuk őket, mert hitünkben megcsaltak, megloptak.

Ezért megállapítom az áldozatok nevében, soha nem lesznek képesek arra, hogy magyar politikusként egy nemzet felemelkedése érdekében cselekedjenek.

Itt teszem fel a kérdést: Milyen morál alapján ülnek a magyar parlamentben még most is és alkotnak törvényeket egy általuk tönkretett, kifosztott, megalázott nemzet számára?

Ezért a Szent korona tana és a magyar nemzet nevében erkölcsi hullává nyilvánítom őket.

S helyzetünk ismeretében ássunk még mélyebbre, Mohácsig. Hasonlítsuk össze népünk 480 évvel ezelőtti lelki állapotát a maival. Kölcsey Ferenc a fél évezreddel ezelőtti helyzetről a Nemzeti hagyományokban ezt írja: „Veszélyes kezekre szállt a kormány s kevés évek után a közboldogság Mohácsnál elveszett”. A közboldogság, igaz, elveszett, de a magyar állam megszűnése után és ellenére a magyar nép kultúrájában, szokásaiban és nyelvében egységes maradt. Mi van ma? Ma más a helyzet, de másként nem jobb: van ugyan önálló magyar állam, de megroskadt a lélek, emberségében rongyolódott le népünk jelentős része. S a tetejébe – többek között ennek következményeként – ma is „veszélyes kezekre szállt a kormány”. A nagytökéssé vált kommunista utódok által pénzelt média az emberi jogok lábbal tiprásával naponta mérgezi az emberek lelkét, rombolja értékrendjét. A természetet természetellenesnek hazudják, hogy a természetellenes perverziókat, ösztönelferdüléseket gátlástalanul propagálhassák, megrontva a gyermekeket, szétzilálva a házassági, családi kötelékeket. A keresztény Magyarországon a keresztényellenes és magyarellenő cselekedetek mindennapi támogatott gyakorlattá váltak – mert engedték! A Magyar értelmező kéziszótár szerint a haza iránti kötelező hűség megszegése – hazaárulás. Ma az emberek ezrei – tudva és tudatlanul, magánemberként és hivatalos közegként – naponta a hazaárulások sorozatát követik el, követjük el. Nos, itt tartunk. – Nekünk ebben a helyzetben kell a haza sorsához méltó magatartást tanúsítani.

Van kiút ebből a helyzetből? Van, mert ahol a bajok gyökere, ott a megoldás is: a lelkünkben; a félelemtől

dermedt lelkeket kell felébreszteni és felemelni! Ez csak rajtunk múlik. Ha őszintén akarjuk, ezt semmiféle külső hatalom nem akadályozhatja meg. Ehhez azonban – kiindulásként – a Szentírás két figyelmeztetését kell komolyan vennünk. Az első: „Minden feltett dolognál jobban őrizd meg a te szívedet, mert abból indul ki minden élet.” (Péld. 4.23.) A második Jézus bátorító intése: „Ne féljétek azokat, akik a testet ölik meg, a lelket pedig meg nem ölhetik, hanem attól féljétek inkább, aki mind a lelket, mind a testet elveszitheti a gyehennában.” (Mt. 10.28.) Ebből erőt merítve, bátran vállalhatjuk a harmadik feladatot, a legfőbb tennivalót:

Egy új, lelki Honfoglalást kell végrehajtanunk!

A honfoglalás egy nép végleges és biztonságos elhelyezkedése és berendezkedése egy, a számára megfelelő térségben. Mostani Honfoglalásunk azért lelki és új, mert fizikailag már több mint 1100 éve élünk itt a Kárpát-medencében, de ismét üldözötté váltunk a saját hazánkban, tehát újra biztonságossá kell tennünk. Ez valójában egy hosszú távú nemzetstratégiai feladat, amelynek számos összetevője és taktikai eszköze van. Ezeknek kifejtésére itt nincsen lehetőségünk. Ezért most csak egyetlenemet említenek meg, ami maga is több fontos feladattal járó feltételt tartalmaz.

Ahhoz, hogy idegen kézre juttatott vagyonunkat és kulcspozíciónkat a társadalom minden területén visszaszerezzük, újra erős nemzetté kell válnunk. „Minden nemzet olyan erős, amilyen egészséges, amennyire tanult és amilyen becsületes.” – írta az elmúlt rendszerben feledésre ítélt Imre Sándor pedagógus professor.

Ez a Honfoglalás iszonyúan kemény küzdelem. Nem fegyverekkel s nem lövészárkokban vívják. Belül, az emberi lelkekben zajlik a küzdelem, ahol nem segítenek a trükkök. Itt, a természet törvényei szabályozzák az erők összeecsapását és csak a szívós akaratnak, a hitnek és a szeretetnek az ereje dönt. A kérdés mindössze annyi, hogy ezekből mennyit tudunk mozgósítani és ebben a lélektől lélekig áramló mozgalomban, amely könnyedén lép át államhatárokon is, mennyi idő alatt, mekkorára növekszik az erős, keresztény magyar emberek tábora. Ha elegenden leszünk, akkor lépésről lépésre a lelki erőt anyagi erővé, hatalommá – médiáhozatalommá is – tudjuk alakítani, és lesz újra honvédelmünk, termőföldünk, nemzeti tökének, gazdaságunk, mert ezek nélkül az 1956-os forradalom céljait nem tudjuk megvalósítani.

Elegen akkor leszünk, ha sokan, egyre többen tudunk lelkünkben megújulva megerősödni. Mi, a nagyszülők nem-

zedéke, akik végig szolgáltuk a forradalmat, sok tapasztalatot szereztünk és szilárd az értékrendünk. Ugyanakkor azonban azt is tudjuk – mert mi akkor voltunk fiatalok és tiszteltük szüleinket –, hogy a régi formák új helyzetben nem mindig valnak be, mivel az örök igazságok nem vihetők mechanikusan tovább. Ezek minden korban az emberi lélekből újra születnek, így valnak sajátunkká.

A nemzet igazi ereje az ifjúság erejében – tehát egészségében, műveltségében és erkölcsében – van. Ezt kibontakoztatni azonban csak a nemzedékek összefogásával lehet. Bár elég régen voltam fiatal, jól emlékszem, akkor is nehéz volt valamire való fiatalnak lenni, de sikerült. Miért?

Egy egészséges ifjú lelkében egyszerre van jelen a boldogság utáni természetes és logos vágy, valamint annak a szintén természetes – és más által el nem végezhető – életfeladatnak a tudata, hogy fel kell készülni a magyarságot megőrző jövő építésére. Ma torz és törött tükröcserepekben mutatják be mind a kettőt. Pedig mindkettőről lehetne tiszta képünk és a kettő együtt biztosítja a tartós hajlóerőt a tanuláshoz is, a munkához is, és ad személyes értelmet az életünknek. Tapasztalatból beszéllek. A boldogság az életnek számunkra elérhető teljessége. Nem egyszerű öröm, bár a sok apró öröm is azzá válhat. Nem extázisig fokozódó gyönyör, bár ez is azzá nemesülhet. A boldogság harmónia a természettel, önmagunkkal, más emberekkel és az Istennel. Ezt mindenki másként éli meg, de aki ezt megéli, annak a szíve megtelek szeretettel, és ez ösztönöz minket arra, hogy akit szeretünk – s legyen az egy ember vagy egy közösség –, ahhoz úgy kapcsolódunk, hogy vele és érte válik teljessé az életünk. Ekkor válik természetessé számunkra, hogy a fájdalom is része a boldogságnak. Különbözik is, „a magyar a könnyein keresztül tud megújulni és felemelkedni” – vallja a háromgyermekes fiatal történész, Szabó Pál Csaba, aki a várpalotai Trianon Múzeum igazgatója.

S végül a legfontosabbról szólok, mert bár igaz, hogy a lélek ereje és minősége fontos feltétele új Honfoglalá-

sunknak, a lelkek száma alapvető fontosságú; az, hogy hány lelket számol ez a nemzet. Márton Áron római katolikus püspök szerint Erdélyt nem a háborúban veszítettük el, hanem a magyar anyák veszítették el, akik kevés gyermeket szültek, és nem a román katonák hódították meg, hanem a román anyák, akik többet szültek. – Nos, a magyarság legfőbb létparancsa: fiatalok, alapítsatok családot, sokasodjatok és töltsétek be újra a Kárpát-medencét!

Befejezés

1956. november 2-án 17 óra 45 perckor a Szabad Kossuth Rádió mikrofonja előtt Ordass Lajos evangélikus püspök fordult szózatot az ország népéhez s benne elsőként az ifjúsághoz:

„Az első érzés, melyet szöbba önlők, legyen a hálaadás a hatalom egyetlen és örök Urának, Istennek. Az Ő süjtö keze jelenti számunkra a megpróbáltatást, fölemelő karja juttat minket minden örömhöz. Ha süjt, ha áld, Őt magasztaljuk.

Szólok hazánk ifjúsághoz. Ifjúságunk meglátta, hogy az út, amelyen vezetni akarták, nem magyarságunk útja. Eppen ezért nem lehet a magyar jövőért dolgozó ifjúság útja sem. Ennek a fölismérésnek első következménye az volt, hogy az ifjúság nemzetünk szabadságáért sikerra szállt. Az a reménység éltet, hogy ugyanez az ifjúság fölismerte, vagy most ismeri föl, hogy magyarságunk jövője csak az örök Isten vezetése mellett található meg...”

50 év után ma úgy emlékezünk, hogy a végső honfoglaló harchoz gyűjtünk erőt és erős hittel hiszszük, hogy győzünk. Győzünk, mert élők és holtak együtt vagyunk, a halottak pedig, akik értünk haltak meg, legyőzhetetlenek. Ők velünk vannak és fogják a kezünket.

Be kell fejeznünk 1956 forradalmát!

* Elhangzott a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület mártélyi találkozásán.

Tisztesség és politika

Másnapos okoskodások – idealistáknak

Régi századok párbajait tanulmányozva igen gyorsan eljuttunk arra a következtetésre, hogy a győzelemhez nem elég, ha a szándékunk nemes és ha igazunk van. Nem árt, ha emellett jól lövünk célba, pontosan hord a fegyverünk és jók a párbajsegédeink. És még így sem biztos, hogy életben maradunk. A politikához ugyanis, mint minden harchoz ebben az életben, szerencse is kell. Ám míg a klasszikus párbajt – elméletileg legalábbis – egyenlő esélyekkel vívják, a politikára ez a legkisebb mértékben sem igaz. Itt a dominanciaharc a maga pőreségében érvényesül, amit a civilizáció nyelvezete beburkol ugyan, de csak azért, hogy a hozzáértők előtt még többet megmutasson önmaga lényegéből. Csakhogy a politikában nem feltétlenül az erősebb a szerencsésebb is egyben, ezért olykor a gyöngéeknek is adódhat mozgásterük, és néha az értelem képes legyőzni a nyers erőt. Ha nem így lenne, az emberiség sohasem találta volna fel a politikát, megelégedett volna a vezérhírek metszőfogaival és a vastagabb bunkó által biztosítható legitimitással.

Igazuk van azoknak, akik szerint a hírnevet ma már nem kiérdemlik, hanem gyártják. Persze régebbi korok is gyártották a hírnevet Homérosztól Tinódi Lantos Sebestyénig és tovább, ámde a maihoz képest kézműves eszközökkel. Mi következik ebből? Többek között, hogy a hírnevét annak a személynek is meg kell csinálni, aki azt máskülönben is kiérdemelné, mert jó, becsületes, tisztességes s, mondjuk, szerény. Ellenkező esetben az nyer, aki ezekkel a kvalitásokkal nem rendelkezik ugyan, de jó „gyárból” rendelt magának (vagy rendelték neki) hírnevet. Nemcsak a hazugságra érvényes ugyanis, hogy százszor el kell ismételni (ezt már az antik Rómában is tudták, Goebbels pedig nagyipari módon üzte), de még inkább érvényes ez az igazságra! Az emberek ugyanis előbb elhiszik a hazugságot (különösen, ha az mások lejárására irányul, vagy azt üzeni, amit éppen hallani akarnak), mint az igazságot. A hazugság ugyanis természete

szerint legtöbbször hangzatos, cifra, feltűnő, míg az igazság egyszerű, köznapi és szürke. De szükségszerű velejárója-e a szürkeség az igazságnak? Nem. Legalábbis nem feltétlenül.

Az a tény, hogy igazad van, még nem ad okot az ön-elégültségre. Igazadat hirdetned, sőt ISMÉTELNED kell. És ezt oly módon kell tenni, hogy felhívja rá a figyelmet. Tudd igazságodat SZÍNESSÉ tenni, ha előnt mindent a szürkeség, és tudd a maga EGYSZERŰSÉGÉBEN felmutatni, ha a téveszmék cifra kavalkádjától összezavarodnak az emberek. Néha ugyanis az egyszerűség kihívóbb minden cafrangnál.

Az ismétlés azonban ne legyen unalmas. Lélektani megfigyelés, hogy általában a negyedik változatlan ismétlés után lankad a figyelem. Üzeneted VÁLTOZATOKBAN juttasd el azokhoz, akiknek szántad.

Baltazár Gracián a XVII. században még joggal írhatta, hogy a hőstetteket **adni** és nem **eladni** kell. Mára azonban ez már elavult, legalábbis a közéletben, és nemcsak azért, mert hovatovább megszűntek a hősök és a hőstettek. A politikus feladata egyébként sem az, hogy **hőstetteket**, hanem inkább az, hogy **jó tetteket** vigyen végbe. A hősök iránti igényt pedig a tömegmédia rábeszélőgépezete ma már úgy is a sztárok kultuszával elégíti ki. Ma, amikor hitványakból is sztárokat, hősöket teremti tömegével a politikai marketing és a hatalmasokat kiszolgáló elektronikus és klasszikus sajtó, a közéleti erkölcs prostituálódása ellen csak úgy lehet védekezni, hogy a jót, az igazat, a tisztességest, sőt még az olykori hősiest is „el kell adni”: vagyis propagálni kell, beszélni kell róla sok helyen és sokszor, okosan és kellő tapintattal. Gracián korában az árutermelés és a pénzpiac még nem volt a társadalom egyetlen és kizárólagos rendezője, ma már viszont az. Bomlott korunk páncélökökkel rohangáló Rambói ellen hiába is pattannánk a Búsképű Lo-

vag vékonydongájú gebéjére. Az, hogy „eladjunk”, propagáljunk egy jó cselekedetet, kétségtelenül összeférhetetlen a lovagiasság gótikus etikettjével. A lovas cselekedjen és hallgasson. Majd beszéljen tettei. (Vagy kitarított énekmondói és serviens krónikásai.) Mára azonban kiderült, hogy a jók és igazak tetteinek hangját elnyomja a hamisan harsogó playback-politikusok csinnadrattája.

Gracián még úgy látta, „törekedjünk inkább arra, hogy hősök legyünk, mint hogy annak tartsanak”. Ez ma legfőkébb a magánéletben igaz, de a közéleti szerepet tartósan betölteni akarók számára nem tanácsolható. Legfeljebb az mondható el, hogy tegyél jót és jól, és érd el, hogy minél többet beszéljenek róla. A magánéletben ez mindössze hiúsági kérdés, a közéletben viszont – noha a politikusok többsége rettenetesen hiú – mégsem erről van szó. A modern tömegpolitikában ahhoz, hogy biztossádgá mozgásteredet éppen az általad jónak értékelt további célok elérése vagy megtartása érdekében, arra is szükség van, hogy céljaidat, magatartásodat, eddigi tevékenységedet, eredményességedet, ha úgy tetszik, a jó ügyében végzett munkádat, vagy – rendkívüli esetekben – akár hősiességedet is, a választók megismerhessék, számon tarthassák, s az állított és álhősök korában ne vesszítsék el abbéli érzékenységüket, hogy meg tudják különböztetni az igazi értéket és a talmi.

Ha az igazság pusztán az igaz ember néma, magánvaló tettei alapján győzedelmeskedhetett volna, akkor a tanítványoknak aligha kellett volna megírniuk az evangéliumokat, elégségesek lennének a csodatételek. Pedig Jézus a keresztény egyházak tanítása szerint istenfiú volt, szemben velünk, gyarló és halandó emberekkel.

A kisebbik rossz csapdája

Sokszor csak egy hajszál választja el a megalkuvást a kompromisszumtól, a kettő azonban mégsem ugyanaz. Soha ne mondj le igazi céljaidról, ne tégy engedményeket csupán azért, hogy nagy vagy csak nagynak látszó áldozatokat, veszteségeket kisebbekre cserélj vagy alkudj le. Az ilyen engedmény, bár kicsinek tűnik, később újabbakra és még újabbakra fog kényszeríteni, a kompromisszumoknak vége-hossza nem lesz. És ami a legrosszabb – szemben a politikában egyébként normális alkukkal –, az így létrejött kompromisszumokat azzal az erőlközi vereségtudattal kell elviselned, hogy szétrombol-

jad magatartásod eredeti tartópilléreit, politikai elveidet. Baltazár Gracián mondja: „A kártyajáték legfőbb fortélya a jó eldobás: a legkisebb mostani tromf többet ér a legnagyobb azelőttinél.” De ez csak akkor igaz, ha nem dobáltuk el tromfjainkat az első támadás láttán, vagyis ha nem sérülnek politikai céljaink alapelvei.

„... Még a pusztai túlélés érdekében is jobb harcolni és legyőzetni, mint harc nélkül mindent feladni” – tanítja George Orwell. De nemcsak az úgynevezett nagypolitika, hanem a sokszor jelentéktelenné látszó, „mezei” közéleti küzdelmek egyik tapasztalati igazsága is ez.

A hűtlenség kérdéséről

Más megítélés alá esik, ha politikai szövetségeseid árul el, mint amikor közeli munkatársad. A szükség, a körülmények játéka gyakran rákényszerít bennünket, hogy olyanokkal szövetkezzünk, akikben korábban már csalatkoztunk, de nekikülük nem tudnánk halékonyan szembe szállni olyanokkal, akik céljainkkal teljesen ellentétes politikát folytatnak.

Ha munkatársad, politikai hűsorsosod árul el, akkor viszont nincs, nem lehet bocsánat. Azt az elvet kell alkalmazni az ilyen csirkefogókkal szemben, amit egy csantavéri öreg lókereskedő találóan így fogalmazott meg: „Engem ló csak egyszer rüg meg.” Miért? „Mert többé nem ló, hanem eladom szaláminak.” Komolyra fordítva a szót: aki egyszer elárult, azt többé ne fogadd vissza, bárhogy rimánkodjon vagy hízelegjen, ugyanis az első nehéz pillanatban ismét elpártol tőled. Neked lesz a legjobb, ha az ilyen álhatatlan fráter politikai szerencsés-jét máshol keresi, nem a közlekedben.

Szabad-e elárulni érzelmeinket?

A politikában, akárcsak azokban a kártyajátékokban, amelyek intellektuális erőfeszítést is igényelnek, a jószerecsse mellett a legfontosabb a türelem. Pedig várni rendkívül nehéz, különösen akkor, ha meg vagyunk győződve céljaink helyességéről, közérdekű hasznáról és fontosságáról. Pedig aki idő előtt nyilvánít véleményt, vagy csak azért is rálicitál a többiekre, hogy öt percig öt csodálják, róla beszéljenek, az rendszerint bebukik. A türelem a legjobb biztosítéka annak, hogy balszerencsés

pillanatokban elkerüljük a fölösleges veráltozatokat. Természetesen a türelem önmagában még nem hozza meg a sikert sem a kártyában, sem a politikában, de segít távartani a még nagyobb kudarcot, és ez később alapja lehet munkánk sikeres folytatásának.

Ellenfelünk vagy pláne ellenségünk előtt óvakodjunk feltárni igazi szándékainkat, és ne áruljuk el érzelmeinket. Diktatúrák idején a hatalom képviselőivel szemben őszintének lenni kifejezetten életveszélyes. Nemcsak magunkra, de másokra nézve is. Hiszen sohasem tudhatod, a tőled szerzett információt milyen alantas célokra fogják felhasználni. De úgynevezett demokratikus rendszerek idején sem kell őszinteségi rohamot kapni ellenfeleink simlékony modorát látva. Inkább az ellenkezőjére törekedjünk, hiszen nincs boldogítóbb látvány az ideges, lehanggolt, dühös vagy irigy ellenfélnél. S az ilyen ellenfél mérgeiben és irigységében rendszerint újabb hibákat is elkövet. Ugy mondjunk igazat, mint a jó diplomata, aki sohasem hazudik, igazi szándékát mondatai megis eltakarják.

Mindazonáltal merjünk indulatosak lenni, és ne szégyelljük felháborodásunkat, ha az igazság védelméről van szó, és már minden egyéb eszközünk elfogyott. Az okos ember temperamentumát is okosan tudja felhasználni, és száguldjon vele bármilyen gyorsan is az indulat szekere, a kormánykerekét nem engedi kivenni a józan értelem kezéből.

Ha ellenfeleiddel tárgyalasz, fürkészd ki szándékaikat, ám ha az sikerül, ne leplezd le őket azon nyomban, hiszen akkor változtatni fognak stratégiájukon, te meg kezdhetsz mindent előről. Hallgasd el, vagy hagyd jótékony homályban, hogy mit tervezel, egészen a döntés pillanatáig. **AKKOR VISZONT LÉGY HATÁROZOTT, VÁRATLAN ÉS KÍMÉLETLEN, MINT EGY SIVATAGI RAJTAÜTÉS.**

Amilyen jó a pókerarc és a félrevezetés taktikája az ellenfelekkel folytatott tárgyalásokon, annyira téves, ha hűveinkkel, választóinkkal, az ún. néppel kommunikálunk. A közvéleményt nem szabad becsapni. Inkább hallgasunk, ha taktikai okok miatt az igazat egy adott pillanatban nem lehet kimondani, de ne hazudjunk és ne sumákoljunk még pillanatnyi előnyökért sem.

Soha ne beszélj meggyőződésed ellen, mert ez vagy már a helyszínen kiderül, vagy egy olyan pillanatban lobbantják majd szemedre, amikor nem is várod. Ugyanak-

kor, ha nem belső meggyőződésből beszélsz, akkor mondanivalód nem lehet sem **élethű**, sem **határozott**, sem **személyes**, sem **emlékezetes**. Márpedig ha üzenetünk továbbadása során e négy elem hiányzik, akkor kár a gőzért!

Meggyőzés vagy rábeszélés?

Az embereket ne beszéld rá soha semmire. A rábeszélés a demagógok módszere. Ehelyett győzd meg őket. Győzd meg nemcsak egy adott cél igaz és szükséges voltáról, hanem arról is, hogy annak elérése érdekében cselekedni érdemes, sőt, cselekedni kell. Sokan azt gondolják, hogy ilyenkor elég részletezni a várható előnyöket, s máris magunk mellé állítottuk az embereket. Ennél jobb módszer viszont, ha elérjük, hogy az emberek a maguk eszével jussanak el a helyes következtetéseikig. Ehhez szükséges a párbeszéd, és a hallgatóság képzelőerejének felvillanyozása. Vezesd rá a hallgatóságot, hogy ő maga jöjjön rá és mondja ki, hogy miért jó a javasolt megoldás, miért kell azt támogatni, segíteni. Az sem baj, ha a javaslataiddal szembeni ellenvélemények is megfogalmazódnak, sőt, ha lehetséges, te magad fogalmazd meg őket. Így lehetőség nyílik cáfolatukra, akár a hallgatóság segítségével is.

Szabad-e kendőzetlenül bírálni a hallgatóságot vagy potenciális híveinket korábbi vagy jelenlegi hibáikért, megaláztatásukért, téveszméikért? Szabad, sőt néha elkerülhetetlen, azonban szinte lehetetlen véghezvinni a politikai harakiri kockázata nélkül. Petőfi esete a kiskunokkal önmagaért beszél. Hiába volt igaza a radikális forradalmának szinte minden mondatában, potenciális szavazóbázisa kis híján agyonverte. Úgyünk sikerre viteléhez sajnos nem elég, hogy kellő ítélőképességünk legyen az igazság felismeréséhez és kellő bátorságunk a kimondásához – Brecht erre kiválóan rámutatott –, de szükséges a körülmények megfelelő összhangja (ami legöbbször nem csak rajtunk múlik) és nem utolsósorban a kellő tapintat (ami viszont mindenekelőtt tőlünk függ). A tapintatlanul kimondott igazság ugyanis kifejezetten ellenszenvet válthat ki. Márpedig **a jó politikus mindenkor jó nevelő, jó pedagógus is**. Hiszen – s ezt Petőfi a kiskunsági kudarc után maga is belátta –, a „nép” valóban olyan, mint a gyermek. Jóra és rosszra könnyen rávehető, mert

hiszekény. Am hogy felismerhesse, mi számára a jó, ahhoz nem elég a póre igazság – a tapintat kelméjébe kell azt burkolnunk – máskülönben megrettennek duzzadó férfiaságától.

Egyébként is, sohase törekedjünk a közvélemény (a hallgatóság, az olvasók, a tévénézők) öncélú megszegyenyítésére. A szégyen csak akkor hatékony, ha nem kap nyilvánosságot, vagyis többé-kevésbé megmaradhat az intimitás szférájában, hiszen, mint a magyar közmondás tartja: „Senki sem gazember, csak mindenkinek a szomszédja.” A kollektív szégyenérzet csak akkor eredményez katarzist, és annak segítségével akkor válik ki cselekvési energiákat, ha átélésének intimitása biztosítva van. Ellenkező esetben csupán stigma, ami lehangoló, vagy éppen a jóval és az igazzal szembeni ellenérzést fog kiváltani. Hiszen önmaga előtt többnyire mindenki hajlamos beismerni azon tévedéseit, hibáit és bűneit, amelyeket a nyilvánosság előtt hevesen letagadna. Senki sem szereti ugyanis szégyenének szemtanúit, hát még azt, aki a szemére lobbantja múltbéli vagy jelen tetteit.

AZ IJEDELEMKELTÉS MÓDSZERE

A népet, a közvéleményt, egy kisebb közösséget (egy falu, egy város, egy tömbház stb. lakóit) öncélúan megijeszteni nem szabad. Sőt, még akkor is óvatosan kell bánni ezzel a módszerrel, ha a veszély valóságos. Az ijedelem, a félelem várható adagjait ilyenkor is szinte milligrammnyi pontossággal ki kell számítani. Valótlan dolgokkal ijesztgetni két ok miatt sem szabad. Először is, ha elhiszik, úgy könnyen pánik és zűrzavar keletkezhet, másodsor pedig, ha kiderül a hazugság, kompromittálódik, aki kiagyalta. Ez utóbbi történt pl. a magyarországi tévé- és rádiópropagandával Jugoszlávia 1999-es bombázása idején, amikor folyamatosan a félkatonai alakulatok garázdálkodásaival igyekeztek rémületben tartani a vajdasági magyarokat, alaptalanul. Végül a hírközlési eszközök hitele szenvedett csorbát, s az emberek abban is kezdtek kételkedni, ami igaz volt.

De kis dolgokkal sem érdemes ijesztgetni az embereket, mert azokat előbb-utóbb megszokják, mint a helyi járatú autóbuszok késését: legyintenek, bosszankodnak vagy mélan mosolyognak rajtuk.

A politikában ijedelmet kelteni csak rendkívülien nagy dolgok miatt szabad, de akkor nagyon! Úgy,

hogy kellően megijedjenek az emberek, mert csak így tudnak felkészülni a tényleges veszélyre. A mértéket azonban tudni kell: a félelem acéljával mindig csak akkorát üssünk a közvélemény kovakövére, hogy ez utóbbit szét ne zúzzuk darabjaira, de szikrát azért csíholjunk. A mértéken aluli ijedelem ellusztítja, a mértéken felüli összezavarja az embereket, viszont az örvédelmet szolgáló cselekvési ösztön szikráját egyik sem pattintja ki. Am a hatékony cselekvéshez még valami szükséges az ijedelmén kívül: meg kell mutatnunk, hogy szerintünk hol a kiút a veszedelemből, ehhez programra van szükség, még hozzá olyanra, amelyről nemcsak mi, hanem az adott közösség tagjai is elhiszik, hogy megvalósítható – még ha erőfeszítések és lemondások árán is.

RÉGI ÉS ÚJ KINCSTÁRI HANGOK

Egyetlen hírfapi glosszát leszámítva tulajdonképpen észrevétlenül hullott hamvába két tartományi vezetőnek – egy magyarnak és egy szerbnek – egymast erősítő azon magvas kijelentése, ami a magyar országgyűlés elnökének topolyai látogatása során született meg, miszerint a Vajdaságban már tulajdonképpen nincsenek is kisebbségek, olyannyira teljes a nemzeti egyenlőség és a demokrácia. Efféle, a politikai transzcendencia felhőkukkvárait ostromló érzelmi elragadtatásokra talán még Erdélyi Károly bértolnokai sem merték rászanni magukat a vajdaságiságra áttíltizált titói testvériség-egység ideológiája nevében a mögöttünk hagyott század hetvenes-nyolcvanas éveiben, pedig értettek a népbolondítás fortélyaihoz!

Hogy a magvas kijelentéseket nem nagyon visszhangozta a média, az teljességgel érthető, hiszen e képzelet egyenlőség nemcsak a mindennapi valóságból hiányzik, de nincsenek meg sem alkotmányjogi, sem törvényben rögzített, sem pedig állam- és közigazgatási alapjai. Erre vontkozóan bárki kapásból fel tud sorolni egy tucat példát, talán maguk az említett politikusok is, ha alaposabban a tükörbe néznek.

Nekem azonban – valóságtartalmi hiányosságain túl – egyéb bajom is van a fenti kijelentéssel, ez pedig nem más, mint az abból kiolvasható értékrend, amelyből diszkrét lábaként kilóg a nemzeti kisebbségek kezelésének integratív eszméje: legyünk mindnyájan egyformák a – többnyire csak virtuálisan létező – vajdasági regionális identit-

tástudat jegyében. Ez az eszme, ahogyan azt az ideológiák piacán eddig felkínálták, valójában nem a különbözőségek tiszteletén alapuló egyenlőséget kínálja, hanem a politikai, és végső soron a kulturális igazodást és besimulást, hosszú távon pedig a széleskörű asszimilációt – ezáltal már nem a testvériség-egység, hanem a korszerűbbnek tűnő multikulturalizmus nevében. Valójában mindez nem egyéb, mint az etnocentrikus nacionalizmus szégyenlősebb, regionális változata. Kisebbségi szempontból lényegében az 1974-es tartományi autonómiával is ez volt a baj. Egy virtuális, látszólag nemzetek feletti regionális identitás nevében egyszerre igyekeztek visszaszorítani minden nemzeti törekvést – a szerbet is –, a valóságban azonban nem a szerbség integrálódott a vajdaságiasághoz mint olyanhoz, hanem a kisebbségek saját nemzeti kultúrájuktól való elszigetelése történt meg többkevesebb sikerrel (ebben a mi esetünkben hol hallgatólagos, hol tevékeny partnernek bizonyult a Kádár-rezsim).

De mi a szerepe az integratív modellnek kisebbségi szempontból? Milyen szükségletet elégít ki a vajdasági magyar értelmiségi és politikai elit egy részének lelkületében ez a politikai ideológia? Vajon nem tipikus esete ez annak a jelenségnek, amit a szociálpszichológia az agresszió kivetítésének nevez, és úgy ír le, mint olyan folyamatot, amikor is az "áldozat" azonosul a "támadóval"? Közismert társadalomlélektani tény, hogy a tehetetlen ember segítségére siető "másik" egy idő után gyakran átvesszi a felelősség terhével együtt az illetékeséget, a gyámságot, az irányítást a segítségre szoruló "áldozat", vagyis a gyengébb fél felett. Mindez nem hasonlít – nagyon is kísértetiesen – a mai vajdasági magyar politikai elit és a szerb hatalmi elit demokratikus gondolkodású szárnyának pszichológiailag is alá- illetve felérendelt viszonyára? És még egy kérdés: nem láttuk mi ezt már verbő, kiteljesedett formájában valahol? Mondjuk, 1974-től 1988-ig, az egypártrendszer keretei között a Vajdaságban?

Különben hogy a kisebbségi kérdés "kezelését" mennyire áthatják a szociálpszichológia által az egyéni interakciók vizsgálata során jól leírt módszerek, azt mi sem jellemzi jobban, mint a nemzeti kisebbségek félelmeire és szorongásaira rájátszó állami és pártpolitikai stratégiák. Sajnos ebben nemcsak a szélsőnationalisták, hanem a liberálisok és a legkülönbélebb regionális „antinacionalista” pártocskák is jeleskednek. A különbség az, hogy

amíg a szélsőnationalisták célja a megfélemlítéssel a kisebbségek passzivitásba taszítása, addig a másik két csoport úgy adagolja a megfélemlítés szelidebb dózisait, hogy eközben önmagát nem „agresszorként”, hanem „segítőként” tünteti fel, s amikor a szorongás már viszonylag erőteljes, virtuális megmentőként jelenik meg a színen. Az egyik már néhányszor eljátszott koreográfia például ez: „Ne nagyon ugráljatok a jogaitok védelmében, ne akarjatok etnikai autonómiát, látjátok, ez hová vezetett a Balkánon?” A lehetséges válaszok pedig: „Gettósodáshoz, elszigeteltséghez, gazdasági nyomorhoz, nemzetiségi konfliktusokhoz, pusztuláshoz, vérfürdőhöz.” A kiutat pedig így fogalmazzák meg: „Ne támogassátok a kisebbségi pártokat, úgysem tudnak elérni semmit, csatlakozzatok hozzánk, és majd együtt megcsináljuk! Megcsináljuk a boldog társadalmat, a gazdag Vajdaságot, ahol már nem lesz fontos az identitás, hanem harmóniában fog élni mind a hat, huszonnyolc vagy harminckét nemzetiség!” Végső soron mindezt így lehetne summázni: „Vajdasági nemzeti kisebbségek, ne vállaljátok önmagatokat, s ha csendben lemondtok identitásotokról, mi cserében majd megvédünk benneteket az etnocentrikus szerb nacionalizmustól, ámen!”

A kérdés csak az, hogy ha egy kisebbség – jelesül a vajdasági magyar – elindul ezen az úton, vajon mit lehet még belőle megmenteni? (Természetesen most ne a magukat demokratikusnak valló szerb pártok által besöpörhető szavazatokra gondoljunk.) A másik kérdés pedig, hogy van-e bármiféle esélye igazi önállósággal, pl. törvényhozási jogkörrel rendelkező tartományi státust teremteni Vajdaságnak?

A többségi nemzeti társadalomba és intézményrendszerbe integráló modell, amely a kisebbségi elnyomás, üldözés és gyors lejárathoz eltűntetés alternatívájaként a lassú és kegyes kipusztulást és asszimilációt kínálja, a vajdasági magyarok körében a milosevići nyílt jogsértések éveiben éppúgy felértékelődött, mint a véreskezű diktátorból jóságos, bölcs uralkodóvá stilizált Tito elnök nimbusza. Az integratív kisebbségi modell mítosza ráadásul szervesen összekapcsolódik a Vajdaság autonómiájának kérdésével. Nem véletlen tehát, hogy néhány nappal ezelőtt a Magyar Szóban ismét hallatta a hangját az integratív kisebbségi modell egyetlen autentikus képviselője, Major Nándor, aki hatalma teljében ennek a modellnek nem csupán eredményeivel, de bűneivel is testközelből meg-

ismerkedhetett, noha ez utóbbiakról tudtommal még egyetlenegyszer sem szólt meg a nyilvánosság előtt, amit valamennyien csak sajnálhatunk – és ezt most minden ironia nélkül mondom –, pedig a számvetésnek, azt hiszem, eljött az ideje. Nem azért, hogy bárki bárkivel is leszámoljon, hanem hogy pontosabban megértsük jelenlegi helyzetünket, márpedig ehhez nélkülözhetetlen a vajdasági magyar kisebbségi politizálástörténetének és egész motívumrendszerének pontos ismerete.

Major Esélyek a vajdasági autonómiára címmel a Második Vajdasági Konvenció hat, a törpénél is törpébb autonomista pártjának alkotmánykezdeményezése kapcsán járja körül ismét a tartományi autonómia esélyének a kérdését. (Közben kiröppent egy mérgezett nyilat azon egykori politikai ellenfeleire, akik a joghurtforradalom utáni hónapokban átmenetileg ügyesebbnek bizonyultak és sikeresebben lobbiztak a berendezkedési nehézségekkel küzdő milosevicisták háza táján, mint Major és bizalmasai, noha utóbbiak is erősen igyekeztek – de ez most mellékes kérdés.) Ami számomra feltűnő, az Major realizmusa. Illúziótlanul tekint szét a politikai terepen, és igen gyorsan eljut addig a megállapításig, hogy a Vajdaság tényleges autonómiájának visszaszerzésére nincsen lehetőség, hiszen a tartományban többségben élő szerb-ség még azon része is, amely egyébként a regionalizmus híve, a választások során rendre a nagy szerb nemzeti pártokra szavaz, ergo, a vajdasági szerbség nemzeti identitása jóval erősebb esetleges regionális nosztalgiáinál. A nagybaccsa autonomista pártok, pártmaradványok és vezérek (Čanak, Isakov, Veselinov) már régen lemondtak a tartomány egykori státuszának visszaállításáról, a fent említett «hatok» jelentősége pedig legfeljebb csak elméleti. Csak arra jó – ezt Major ki is böki – hogy egyszer majd valaki valahol regisztrálja, lám csak, az ördög mégsem volt olyan fekete, hiszen voltak itt olyan szerbek is, akik komolyan gondolták az autonómiát és a multikulturalizmust! Minderre persze most mondhatnám, hogyha minket kérdez, ezt megmondtuk volna neki tizenhat évvel ezelőtt is, mint ahogyan valójában meg is mondtuk, magam is, mások is, a Vajdaság autonómiájának kérdésében mindenekelőtt szerb ügyet látva. Major ezt a véleményét ma is elutasítja, mondván, «a közös polgári, multikulturális autonómia (...) akkor is közös ügyünk, ha többségi támogatás csak a szerb választópolgárok részéről érkezik meg». Csakhogy az általa állítottakból önmagában

még nem következik a «közös ügy». A közös ügy felvállalásához az egyéni jogok érvényesítése mentén diszkréten biztosított multikulturalizmusnál több kell! Hiszen az ilyen módon létrejövő «multikulti» társadalom aligha lenne több posztmodern testvériség-egységnél, vagyis az integratív kisebbségi modell egy újabb variánsánál. Márpedig éppen e modell késő titoista gyakorlati megvalósítása idején – akkoriban a Vajdaságban Major Nándor volt a politikai-ideológiai «atyavajda» – kezdődött el a vajdasági magyar társadalom végzetes romlása.

A polgári jogegyenlőség és a multikulturalizmus – noha jelentőségüket sem kívánom lebecsülni – minden szép és nemes törekvésével együtt porhintés csupán, ha a kisebbségi közösségek tartós fennmaradásának biztosítása céljából a kisebbségi autonómia intézményrendszere nélkül kínálják.

NEMZETI INTEGRÁCIÓ HELYETT AGYELSZÍVÁS

Tulajdonképpen semmi meglepő nincs Demszky Gábor budapesti főpolgármester határon túli magyar fiatalokhoz intézett felszólításában, melynek lényege, hogy menjenek a fővárosba, lesz ott munka és lakás elég. De vajon emlékszünk-e még, mi volt 2004-ben a kettős állampolgárságot ellenző kormánypártiak és néhány határon túli kegyencük – pl. Ifj. Korhecz Tamás vajdasági kisebbségügyi stb., stb. titkár – legfőbb ellenérve? Nos, nem más, mint hogyha minden magyarnak, aki azt kéri, megadnák az anyaországi állampolgárságot, mindaz a határon túli magyarok szállásterületeinek kiürüléséhez, a kisebbségi közösségek csendes, kegyes halálához vezetne. Hiába cáfolt az ellentábor, mondván, hogy éppen a jelenlegi gyakorlat teszi a legtöbb esetben szinte teljesen lehetetlenné a visszatérést, hiszen aki Magyarországon állampolgársághoz akar jutni, annak mindenekelőtt az egzisztenciáját kell biztosítani az anyaországban, aminek viszont – leszámítva a tehetősebbek vagy szerencsésebbek vékonyka rétegét – a tényleges anyagi feltétele, hogy szülőföldjén a fenekére verjen földnek, háznak, vagyonnak. Jelenleg is folyik, és az elmúlt másfél évtizedben is folyt az agyelszívás a határon túli magyar területekről, nem véletlen, hogy mindenekelőtt az értelmiségiek és a szakmunkások keresték boldogulásukat odaát, és az is beszédes adat, hogy nem a magyarságuk folytán leghátrányosabb helyzetben levő szóránytelepülésekről

toborzódik a gazdasági emigránsok java, hanem éppen a tömbből – nálunk Szabadkáról és környékéről valamint a Tisza mentéről – tovább gyengítve ezáltal az itthonmaradók közösségként való hosszú távú fennmaradásának esélyeit. Ezt a folyamatot lassítani egyedül úgy lehetne, ha a Magyarországon munkát kereső fiatalok számára biztosítanák a kétlakiságot, s ennek az egyik, noha – elismerem – nem kizárólagos biztosítója a magyar állampolgárság akadályokhoz, anyagi feltételekhez és tartós letelepedéshez nem kötött biztosítása, válogatás nélkül. Ezt a lehetőséget a nemzeti integráció gondolatától betegesen irtózó Gyurcsány-kormány és politikai holdudvara példátlan demagógiát folytatva nemcsak elmulasztotta, de irracionális féltelmeket keltve a magyarországi választókban, valójában meg is akadályozta. A történelmi felelősséget ezért viselniük kell, noha pillanatnyilag ez aligha izgatja őket különösebben.

Az viszont ma már láthatóan igen, ha korábban ezzel nem is vetettek számot, hogy előbb-utóbb meg kell oldaniuk az ország elöregedéséből fakadó munkaerőgondokat, hiszen Magyarország népe legkevesebbé „kalitkás-seregélyfiók”-ra, ahogyan Ady írta volt – sokkal inkább a nemzeti korfa száraz ágán károgó, félszemére vak, vénecskén remegő varjúra kezd hasonlítani. Ki fogja vajon eltartani ezt a rohamosan elöregedő társadalmat? Ukrajna, Belorusz, Kazahsztán felkerekedő népe, nemzete? Még ez sem kizárt. Na de addig is itt vannak – míg tovább nem állnak Nyugat-Európa felé – a nem is olyan rosszul képzett kisebbségi magyarok, ráadásul nyelvi gondok sincsenek velük.

Aztán meg Nagybudapesten annyi az eladatlan, épülőfélben levő lakás, és a lélekszám is fogyatkozik! Nosza, invitáljunk ide párezer mindenre elszánt székely góbét, furmányos bácskai szekereset – mindez kampányfogásnak sem utolsó, most, a „csipkés Combinók” Margit hídát újraidéző nagykönyűti kupléinak évadán. Valami ilyesmit gondolhatott a főpolgármester úr délutáni lovaglásából hazafelé ügetvén, míg ünnepi beszédére készült a Szent István-napi, vihar előtti csendben.

És az MSZP-SZDSZ-es zsákba 2004. december 5-e táján oly jól eldugott szög azonnal kibújt a zsákból. De hogy is izgatja őket a kisebbségi települések elnéptelenedése! Ez annak idején is csak kampányfogás volt. És hát akarnak is ők minket, hogyne akarnának – de nem testvérnek, nem egyenrangú polgártársnak. És még így

is csak előválogatás után, a legjavát – jól képzett bérabszolganak –, kávék kalácsba a mazsolát...

ENNÉL AZÉRT TÖBB KELL!

Protokolláris látogatásoktól általában nem várhatunk korszakos diplomáciai kezdeményezéseket, s hazudnánk, ha azt állítanánk, hogy a vajdasági magyarság körében különösebb izgalom előzte meg Sólyom László köztársasági elnök zentai útját és találkozóját szerb kollégájával, Boris Tadićal. Az ilyenkor szokásos tiszteletkörön és kölcsönös udvariaskodáson kívül semmi számottevő nem történt, azon kívül, hogy ismételtén megtudtuk, Szerbia továbbra is stratégiai partnere anyaországunknak, a szerb elnök pedig személyes garanciát vállal, hogy ezután nem fogják bántani a magyarokat – talán ezt megerősítendő, vasárnap este már a vízilabda Európa-bajnokság döntőjén láthattuk viszont a helyhez illően lezseren öltözött testőrei diszkrét gyűrűjében.

Mi, délvidéki magyarok Sólyom elnök úrtól kellő biztatásban részesültünk, hogy reálisan, de öntudatosan és bátran határozzuk meg jövőképünket, és azt is hallottuk, hogy több olyan megoldást is javasolt szerb partnerének, amely Európában és a térségben már több helyen bevett gyakorlat. A híradások ezek közül lényegében csupán azt említik, ami biztosítaná a kisebbségek arányos részvételét a közigazgatásban, a bíróságokon és a rendőrségi apparátusban.

Jó, hogy ez az udvarias ajánlat megtörtént, azonban a vajdasági magyarok nyílt és megoldatlan kérdésének rendezéséhez mindez kevés.

Különösen akkor kevés, ha komolyan vesszük a köztársasági elnök biztatását, hogy bátran határozzuk meg jövőképünket. Nem tudom, hogy ez elég bátor tett-e, de jelenleg a vajdasági magyar politikai szintér minden releváns tényezője egyetért abban, hogy a magyarokat megilleti a nemzeti autonómia. A magyar kisebbségi közösség határmódosítást nem követelő önrendelkezési joga. A megvalósítás mikéntjében vannak ugyan viták, de az alapvetően mindmáig minden legitim politikai párt és minden jelentős magyar civil szervezet egyetért. Ennek ellenére a magyar köztársasági elnök Zentán mindezt figyelmen kívül hagyta, sem szerb tárgyalópartnerének, sem a nyilvánosságnak nem említette, mintha a vajdasági magyarság több mint másfél évtizedes politikai erőfeszítéseiről nem

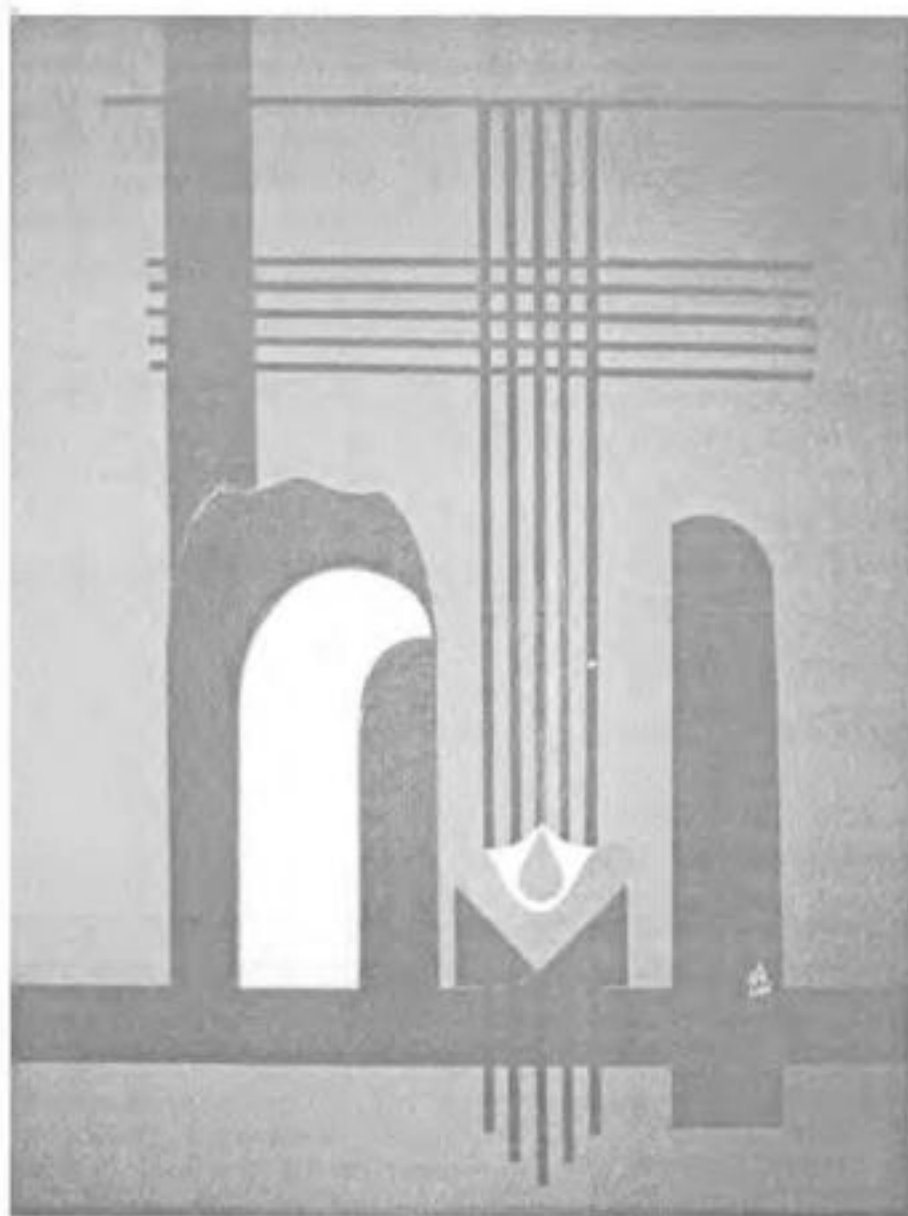

is értesült volna. És ez baj. Mint ahogyan az sem szerencsés, hogy a részarányos állami, közigazgatási és bírósági részvétel fontosságának hangoztatása mellett „elfelejtette” főlemilteni a magyarok számarányuknak megfelelő jelenlétének biztosítását Szerbia parlamentjében. Holott ezt a maguk számára már a horvátok is követelik, akár csak a vajdasági magyar pártok többsége, s legújabb deklarációja szerint az az egy sem ellenzi – a VMSZ – , amely eddig e kérdésben hallgatott.

Szóval ennél azért többet vártam Sólyom László zen-tai útjától, s azt gondolom – noha természetesen nem vé-

geztem közvéleménykutatást – , többet vártak a délvidéki magyarok is, pedig minden veszteségünk ellenére, ezt bizton állíthatom, a realitásérzékünkől még nem sikerült bennünket megfosztani. Szemben a köztársasági elnök-nek hivatalból „sügó” magyar diplomáciával, amely látha-tóan továbbra is azt hiszi, hogy akkor lesz a térségben a stabilitás tényezője, ha kisebbségi ügyekben lemond a kezdeményezés kínálta helyzeti előnyökről.

Bár csak nekik javasolt volna a köztársasági elnök úr „reális, de öntudatos és bátor” jövőképet!

Siratóének IV.

Igazság csak egy van

A tiszta és őszinte beszéd híve vagyok az élet minden területén. A politikában is, ahol bizony igen gyakran tapasztalom a félretájékoztatást, a csúsztatást. Sőt! Előfordul, hogy szemrebbenés nélkül hazudnak.

Magyarokanizsán a Vajdasági Magyar Szövetség szervezésében augusztus 8-án lakossági fórumot tartottak. A szép számú érdeklődő előtt megjelent a szabadkai főkonzulátus főkonzulja, Nagy Ferenc úr, Tápi Lajos konzul úr, Sipos Ilona konzul asszony, valamint a VMSZ képviselőjében Bús Ottó elnökségi tag. A vízummal és a nemzeti vízummal kapcsolatos időszerű témák szerepeltek napirenden.

Tápi konzul úr beszámolójából megtudhattuk, hogy elégedetlenek a délvidéki magyarok nemzeti vízumigénylésével, hiszen eddig mindössze négyszáz példányt állítottak ki. Állítása szerint nagyon kevés procedúrával könnyű hozzájutni, nem is érti, hogy miért ilyen gyér az érdeklődés? Bátorította a jelenlévőket, hogy kérelmezzék a nemzeti vízumot, és fedezzék fel a benne rejlő lehetőségeket, ugyanis miután Magyarország csatlakozik a schengeni egyezményhez, a nemzeti vízummal rendelkezők nyugodtan utazhatnak a csatlakozó országok mindegyikébe. Tehát az újabb vasfüggöny nem szabad, hogy kirekesszen bennünket sem az anyaországból, sem a nyugati országokból - még annak árán sem, ha a vízum 35 euróba fog kerülni. Ugyanis ez az utolsó ár, amit a magyarországi képviselők le tudtak alkudni tárgyalásaik folyamán.

Vajon értik-e, mit jelent ez egy négytagú családnak egy olyan térségben, ahol egyre nő a munkanélküliség és ahol a fizetések 100-200 euró között mozognak? De nézzük csak meg még egyszer, mi is a helyzet a nemzeti vízumigénylése körül?

Először is kell egy rokon, aki Magyarországon él, aki természetesen magyar állampolgár és hajlandó közjegyző előtt befogadó levelet írni. Az tény, hogy sokakat a háború szele átsodort az anyaországba, de hál Isten-

nek mégsem olyan sokat, hogy mindenkinek legyen ott rokona. Lám, itt az első számú megtorpanás. Felénk az a hír járja, hogy a kérelmezők nem érték meg sikerélményként vízumigénylésüket. Sok esetben visszautasították őket, nem kaptak még egyéves vízumot sem, nemhogy ötéveset. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint konzul úr helyzettelemzése az esten, hiszen kérésére, hogy emelje föl a kezét, aki rendelkezik nemzeti vízummal, a kb. száz jelenlévő közül egyetlen kéz sem emelkedett a magasba. Két konkrét esetet említenék, amely az egyéves vízumhoz kapcsolódik. Az egyik fontos dokumentum, amit mellékelni kell a kérvényhez, az a munkaviszonyról szóló igazolás. Ismerősöm minden korábban kért dokumentumot magával vitt, így a fent említett igazolást is, de ezenfölül kérték még munkakönyvének fénymásolt példányát is. Természetesen nem volt nála.

Testvérem öttagú családban él férjével és a három gyermekkel. Egyéves vízumért utaztak Szabadkára. A szülők útlevelébe bepecsételték az egyéves vízumot, de a 11 és 13 éves fiúk három hónapos vízumot kaptak. Minden magyarázat, indoklás nélkül kiadták az útleveleket. Mivel álmukban sem fordult meg a fejükben, hogy ilyen megtörténhet, csak jóval az eset után jöttek rá a turpisságra - szerencsére, hogy az utazás előtt otthon és nem a határon, az ellenőrzés alkalmával.

A lényeg az, hogy a konzul úr szavai és a valóság, sajnos, sok esetben nem fedik egymást.

Az est folyamán szabad volt kérdéseket feltenni. Eltem a lehetőséggel. Szóltam természetesen a fent említettekről is, ugyanakkor nem hagyhattam ki az alkalmat, hogy ne kérdezzem meg a főkonzulátus képviselőitől, hogy miért nem szorgalmazzák legalább ilyen intenzitással a kettős állampolgárságot? Miért történhetett meg, hogy a kettős állampolgárság szavazására készülve Gyurcsány Ferenc miniszterelnök úr saját nemzete ellen fordult, és olyan nemzetáruló kampányt folytatott, amire soha a történelem folyamán egyetlen miniszterel-

nők részéről sem volt példa. Teljesen érthetetlen számkra, hogy a nemzet újraegyesítése helyett miért annak elárulására vetemedett Magyarország miniszterelnöke.

A korábban kedélyesen csevegő konzul urat láthatóan kellemetlenül érintette felszólalásom, és kissé zavarodottan kezdte magyarázni, hogy EU-szakértők mondták el magának a miniszterelnöknek, hogy a kettős állampolgárságra sehol Európában nincs példa, és hogyan is képzeljük, hogy majd Szerbia állampolgáraiként magyar útlevelel utazgathatunk a nagyvilágban. Egyébként is azok az urak, akik elindították a kettős állampolgárságot, azóta sehol nincsenek már, mélyen hallgatnak. A főkonzul úr pedig elmondta még, hogy a szavazáson helytelenül megfogalmazott kérdéstől megremültek a szavazópolgárok és nem csoda, hogy ilyen eredmény született. Egyébként is erről a kérdésről nem most kellene beszélni, hanem az EU-csatlakozás előtt kellett volna a feltételek közé sorolni, mert Magyarország úgy lett EU-tag, hogy a kettős állampolgárság kérdését senki nem szabta meg feltételként.

Kénytelen voltam ismét szót kérni. Természetesen nem élhettem vissza a jelenlévők türelmével, már csak azért sem, mert a napirenden nem a kettős állampolgárság szerepelt, ezért csupán egyetlen javaslattal éltem. Azt tanácsoltam a szervezőknek, hogy készítsenek elő egy hasonló lakossági fórumot, ahova meghívják Patrubány Miklóst, a Magyarok Világszövetségének elnökét, dr. Gaudi-Nagy Tamás Európa-jogi szakembert, sőt gondolom, hogy a meghívásnak szívesen eleget tenne Eva Maria Barki ügyvédő is, akik kitűnő ismerői a vita tárgyának és bizony adatokkal tudnák cáfolni az itt elhangzottakat. Amit pedig az urak elhallgatásáról állított a konzul úr, azt vissza kell utasítanom. Ugyanis a kettős állampolgárságot a Magyarok Világszövetsége, azon belül is Patrubány Miklós elnök úr indította útjára, és nem hogy elhallgatott volna, hanem mind a mai napig egyre nagyobb támogatás mellett melegen tartja az ügyet, és keményen harcol továbbra is annak minél előbbi megvalósítása érdekében.

Az est folyamán több felszólaló is kiállt a kettős állampolgárság mellett, és a közönség a felszólalókat tapsával támogatta és egyben buzdította is, hogy a harcot folytatni kell. Szomorúan tapasztaltam, hogy a legnagyobb magyar párt jelenlévő képviselője, Bús Ottó úr

szemlesütve, szó nélkül végigülte a vitát, és nem volt mondanivalója. Egyetlen napilapunk újságírója szorgalmasan jegyzetelt, de az augusztus 10-i számban igen egyoldalúan tudósított. Nemhogy az est hangulatát nem adta vissza, hanem a felszólalásokról említést sem tett. Az objektív tájékoztatás ez alkalommal is elmaradt. Ha az újság nem is, de a jelenlévők visszajelzése azt igazolja, hogy érdemes volt elmenni és hangunkat hallatni.

A magyar igazság felett soha nem győzedelmeskedhet a gonosz szellem. Ezért hát a harcot folytatni kell.

Nyar van, augusztusi kánikula. Sokat regélnék a mórakalmi fürdőről. Oly sokat, hogy már a gyermekek fülébe is elültették a bolhát. Természetesen megígérem: „Ha jók lesztek, elmegyünk”.

Minden szerdán autóbusz indul Magyarokanizsáról Mórakalomra. Idejében kell jelentkezni, mert hamar megtelik a busz. Még egy utolsó ellenőrzés, hogy érvényes-e az útlevele és a vízum. Az útlevelel semmi gond, de bizony kiderül, hogy a fiúk csak három hónapos vízumot kaptak a tavasszal, amely még június 30-án lejárt.

Csalódottak, de megértik, hogy most nem jöhetnek velem, majd a jövő szerdán, talán...

Gyors fényképezkedés, papírok beszerzése, rohanás Szabadkára a főkonzulátusra. Azt mondja a tolóablaknál ülő hölgy: „Igaz, hogy több mint hat hónapig érvényes a gyermekek útlevele, de nem hiszem, hogy egy hónapos vízumnál többre számíthatnak”. Egy hónap, hát egy hónap. A nyári szünidő még így is több tartalmat kaphat. Nincs messze Ópusztaszer, augusztus 20-án Szegeden tűzijáték lesz, aztán a beígért fürdőzés. Másnap ismét rohanás Szabadkára. Némi kis megkönnyebülés. Azt írja az útlevelemben ott a vízumnál, hogy 2006. augusztus 14-étől 2006. szeptember 14-éig, 15 napos tartózkodással. Jól van, ha okosan gazdálkodunk az idővel, élményekben gazdag lesz a szünidő.

Augusztus 20-án délután nekivág a család a határnak. Szép volt a tűzijáték. István, a szegedi kis barát örül, hogy felköszöntötték, teljes az öröm. Ezt szerdán majd csak fokozni tudjuk.

Nem gond a hajnali kelés. A friss levegő, az alban péknél vásárolt ropogós percek életet kelt a gyermekekben, bennük még a határon sem jön elő a félsz. Fél óra várakozás után jön a szokásos kérdés: „Mikor megyünk már?” Szinte ugyanabban a pillanatban megszólal az út-

vezető: „Jöjjenek ide, a gyerekeknek érvénytelen a vízummal” - Tevedés - mondom a magyar rendőrnek - hiszen mindkét útlevelet egyszerre adtuk át a főkonzulátuson, leellenőrizték, tessék megnézni - mutatom az útlevelet - egy hónapra szól a vízum!

-Téved hölgyem, nem egy hónapon át utazgathatnak, hanem egy hónap alatt egyszeri beutazást kaptak, ezt pedig augusztus 20-án kihasználták. Tessék megnézni, itt írja.

Valóban, a számomra ismeretlen megjelölések azt mutatják, hogy a rendőrnek igaza van. Könyörtelenül le szállítanak bennünket az autóbusról, s mint valami bűnözőket, a kijelölt sávon visszaküldenek oda, ahonnan jöttünk. Még csak annyit hallottam, amikor az egyik vámos mondta a másiknak, meg az útvezetőnek: „Most még csak azt nem tudom, hogy mit csináljak magukkal, megbüntessem-e 4000,00 euróval a tulajdonost?” Én földig alázva mentem a magyar határról Szerbia felé a 11 és a 13 éves fiúkkal. Nem tudtam megszólalni, nem tudtam őket megvigasztalni. Némán vonultunk, amikor megszólalt a 13 éves Ádám: „Ez a te Magyarországod, Évi”.

Soha egy rossz szót nem hallottak tőlem Magyarországról, a magyarokról, nemzetünkről. Ha az iskolából valami butaságot hoztak haza és a tudomásomra jutott, helyre raktam. Csiksomlyóról mindkét gyermek a Trianon előtti Magyarországot ábrázoló térképet kapta, hogyha '56-os menekülteknek mondanának bennünket, akkor tudjanak reagálni. De akkor én most hogyan reagáljak? Vegyes érzésekkel a szívemben csak annyit mondok: „Tudjátok, nem minden magyar ilyen, csak a mostani kormány nem szeret bennünket - de egyszer ennek is vége lesz, és mi majd akkor tapsolunk Gyurcsánynak. De semmi baj, ha hazaérünk, fogjuk a bicikliket és lemegyünk a Tisza-partra. A Tiszát nem veheti el tőlünk senki.”

Azt nem tudhatom, hogy mennyit értettek meg az egészből, azt sem tudom, hogy a kis lelki világuk mikor fogja ezt kiheverni, ma még csak azt látják, hogy érvényes útlevelükkel nem mehetnek Magyarországra.

Magyar gyermekek a nyári szünidő alatt nem kapnak magyar vízumot, miközben a magyar konzul lakossági fórumokon felteszi a kérdést, hogy vajon miért nem kérelmezzük többen a nemzeti vízumot? Mi ez a cinizmus, és meddig tart még?

Az iskolában épp elégszer viszik a gyermekeket olyan helyre természeti táborokba, ahova a szülők csak azért engedik el őket, mert a tananyag része. Az iskola szerint kötelező őket évente egyszer a Tarára elvinni, de másodszor már a szülő is szeretne választani. Nem mindenki akar Montenegróba menni nyaralni gyermekével, nem a šabaci vásárba szeretne kavalkádot nézetni velük, vagy Ceca szerb énekesnő műdalain nevelni csemetéit.

Jó volna olykor kulturáltabb világot is megismertetni velük. A Feszty-körképen láthatnák Árpádot fehér lován, vagy láthatnának igazi könyvesboltokat, mert felénk ilyenek nincsenek, vagy vidámparkot, képtárakat. Nem hiszem, hogy nagyravágyás volna a mi gyermekeink részére az, ami a magyarországi gyermekeknek természetes.

Persze most dicsekedhetne az oktatási miniszter, hogy mennyi határon túli gyermek tanul az anyaországban, de talán arról nem tud, hogy mennyi utánajárással, megaláztatással és anyagi kiadással jár a papírok megszerzése. Erről is lehetne oldalakat írni, sajnos.

Alig vártam az estét, hogy hazaérjen a szervező Mórahalomról, hogy halljam, mi lett a történet vége. Azt mondta a hölgy, hogy végül nem 4000, hanem 8000 euró büntetéssel fenyegették meg őket, mert két érvénytelen vízummal rendelkező utas tartózkodott az autóbuszban. Természetesen megtagadták a fizetést. A busz tulajdonosa azt mondta a vámosnak, hogy az utasokat leszállítja, visszafordulnak, a járművet meg ott hagyja a határon, úgy sem ér 8000 eurót. A Bánságban 4000-ért már házat lehet venni. Végül az történt, hogy több mint egy óra idegvesztő várakozás után felírták az adatokat és elengedték őket azzal, hogyha még egyszer ilyen előfordul, bizony, hogy könyörtelenek lesznek.

Másnap a csütörtöki heti piacon összetalálkoztam egy tisztességben megőszült nyugdíjas történelem-tanárnővel. Egyébként is mindig van közös témánk, majd most ne lett volna! Miután előző napi élménybeszámolómat szörnyűlködve végighallgatta, azt mondta: „No értem már, miért ellenőrizte az uram útlevelét a szerb buszvezető a múltkor felszálláskor. Ha hazaérek meg is mondom neki, hogy ne ezeket szidja, hiszen ők csak a büntetéstől félnek. Elkezdtem nevetni. Magam előtt láttam Jóska bácsit, ahogy kerek szemét még kerekrebbre

nyitva értetlenül nézi a szerb sofőrt, amiért az elkéri az útlevelét és a vízumot leellenőrizi.

Amikor Horvátország önálló állam lett, első dolga volt, hogy a világban élő horvátoknak megadta a kettős állampolgárságot. Amikor meg Szabadkán éltem, egyik szomszédom horvát volt. Az a horvát szomszéd ma horvát útlevéllel nyugodtan, vízum nélkül utazhat Magyarországra. Viheti unokáit fürdőbe, vidámparkba, bárhova. Ugyanakkor a délvidéki magyar nem utazhat az anyaországba, ha megtagadják tőle a magyar vízumot.

Tisztelt Gyurcsány Ferenc Miniszterelnök Úr!

Tavaly amikor Szabadkán járt, Önt több száz rendőr őrizte, elsősorban tőlünk, magyaroktól féltették Önt. A transzparenszel Önt váró fiatalokat igazoltatták, sőt amíg Ön a városban volt, le is tartóztatták néhányukat. Két kép jelent meg előttem.

Az első, amikor Antall József miniszterelnök úr látogatott Szabadkára. Annyi embert örömkönnel a szemében még nem láttam. Csak azért tolongtak az emberek,

hogy megérinthessék a kezét, hogy egy köszönetet kiáltanak felé egyetlen mondataért:

„Lélekben 15 millió magyar miniszterelnöke szeretnék lenni!” Gondolom, hogy Ön is emlékszik erre a mondatra, hiszen épp eleget gúnyolták miatta.

Aztán néhány évvel később Orbán Viktor jött el hozzánk Szabadkára. Akkor volt a tömeg, hogy utakat kellett lezárni, forgalmat elterelni, mert csak jöttek s jöttek az emberek. Tiszteletüket tették a magyar miniszterelnök előtt. Orbán Viktor nem félt a délvidéki magyaroktól. Az utcán tartott beszédet, és tessék elképzelni, senkit nem vittek el a rendőrök rendbontás miatt.

Önt meghívói a Népkörben csak jól megbízható vendégek közé merték vinni, Ön csak nekik mert beszédet mondani. Igaz, december ötödikét nem feledjük soha, de azért ne féljen tőlünk, mi úgysem ítélkezhünk senki fölött. De van, aki ítélkezik mindenki fölött. Elszámolni tetteinkkel előtte fogunk. Mindannyian.

Hajrá, magyarok! Hajrá, Magyarország!

Gyermekdalok

XXI. SZÁZADI KESERGŐ A XX. SZÁZADHOZ

(Balladás borongás a barikádbajnokokért)

1956 ötvenedik évfordulójára

Kikoptatott Ősz – Madár nem járt e tájon – Csak akarat
Kigondolt álom – Aláperdülő emlékezet hol vér ragyog

Mert a tűrés igaztalan istrángja szerteoszlott – Kivérzett
elcsigázott ifjak úgy tántorogtak a megszűnt időben mintha
vándormadarak viharölben – ők mégis menve is maradtak

Macskakőnek eldobható rangnak – Ágyútölteleknek – Omló
vigasztalan vigasznak – Mert ölnek kik a hatalmukat érzik
elveszőnek – Mert uralkodni akarnak kik az egyenrangúság
egyetemén örökre elbuktak – És hiába szájalom és emlékezés

Anyák aranykőnyve hiába – Vértucskos arcú gyermekem – Ha
gyermek ha ifjú egy nekem – Zokogásvirágom is százezer anyáé
Százezer visszhangnyi szitokszíromlásé – Anyák hite is hiába

**A szegénység a méltóságom – És hiába a méltatlan átkos árvaság
Ott fogok fényfóhászként magasodni hazám mézgás homlokán**

Mert ott tűndököl százezer anyának százezer gyermeke – Kik
a korral tüntettek a korért – Kiknek ugyanúgy a szegénység
volt a szégyene – Kiknek tudástereme most az Országház oltára

Siratőnének vagyok immár – Jókai-nagyasszony áldott magzata
oda – És oda megannyi láncfűtő-ékszeres ifjú csoda – Kiknek
a szabadság szötte szederjes kinját – De kinek a léte kell ma
e Trianon-tarolta térbe(?) – A Volt és a Van ugyanaz az Égben

Veresednek hullnak a közönylevelek – Fájdalomerezt csörgő
és csörgedező könnyeszemek – És temetőkert az egész ország
hol nem lehet soha méntség csak himnuszos végső vigyázás

**Ha száműzetés a sorsom legyen harangos hitem a méltó árvaság
Ott fogok fényfóhászként magasodni hazám mézgás homlokán**

Mária Mária Mária – Suhogjon szerelmed záloga – Szellemi
kardunkat add vissza – Mária Mária Mária – Temess sirt

Ilyen hát a kegyetlenség kalodája – Ilyen az iszonyat glóriája
És hiába gyönyörű gyász – Hiába éteri ének – Harckocsi-habja
van a tengernyi szenvedésnek kárhozat-koloncos esdeklésnek

Mikor egy népet hányra kardélre a század – Ki meri megnyesni
a kivirágzó bitófákat – Jézus járma kell ide – És a gügyögő élet
csöpp hite – Hogy miénk már mindigre a megmaradás-medence
Kárpát-karéjlő kenyérünk – Megdagaszt delelő Tér-Idő-Tenyérünk

Világba szétszórta Hazám – Százfélől figyelő Anyám – Világdajka
ki dadogva hajtja teremtményeit vissza a Szerelem-születőld hóka
hiánydarabjaira – Összefogás-örömet hinti el az ősre hullt hóba

Ha teremtés a küldetésem legyen fogantatásom múltó árvaság
Ott fogok fényfóhászként magasodni hazám mézgás homlokán
2006. május 16., Nap-hegy

Cantata profana I.

Szabadságharcaink

Évezredek óta a magyar népességnek, kivált a bennszülött népességnek a története az elnyomatás, a kiszolgáltatottság, a háttérbe szorítottság és a folyamatos szabadságharcok története – váltakozva a fegyverrel és a fegyvertelennel. Szabadságharcot ugyanis nemcsak fegyveresen, hanem fegyvertelenül is lehet vívni: polgári engedetlenséggel, passzív ellenállással, nyakas ellenzé-kiséggel, melyről lekicsinylően, sőt elmarasztalóan nyilatkozhat ugyan a hevesebb vérmérsékletű ember, de az ilyenfajta küzdelem sokszor hatékonyabb, mint a fegyveres. Bizonyára ide sorolható az életmentés minden formája: a szívós munka, visszahúzóds a család keretei közé, és távolmaradás mindenfajta ostoba és reménytelen harctól, háborúskodástól; ilyen volt a reformáció, a nyelvújítás, ilyen a népművészet, a reformkor vívmányai, jeles művészek és tudósok munkássága stb. Tehát az a lesújtó vélemény, hogy „Élt egy nép a Tisza táján, Századokig lomhán, gyáván” (Petőfi) – igencsak vitatható, jobban mondván nem állja meg a helyét. Mert ez a nép ma is él, és ezután sem akar elveszni, habár ugyancsak megalázták és ritkították folyamatosan; ha pedig önmagát ritkította, kényszerből tette. Úgy tetszik, Zrinyinél, Petőfinél és Adynál közelebb járt az igazsághoz Kölcsey, amikor egy fölvilágos pillanatában ezt lejegyezte: „küzdés a szabadság felé, de köznek részvétele nélkül. Ezek azon scénák, melyeket történeteink szakadatlan sorban mutatnak... a szünetlen pártkeresés s pártváltozás inkább családi különböző lelket, mint köznek szeretetét, azaz nemzetiséget éreztetnek velünk.” Igen, a köznek, a köznépnek, a bennszülött magyarságnak a fegyveres részvétele nélkül, ha már a köznek a szeretete nem vált általánossá, azaz a népességből nem lett, vagy nem lehetett nemzet. Maradt ez: „S míg egymást martuk szennyos koncokért” (Petőfi), vagy ez: „Rossz szomszédság, török átok” (Arany János). Az utóbbi egy kis tévedéssel: a rossz szomszédság ugyanis nem török átok, hanem a nehéz sors miatt támadt ingerültség velejárója. Hiába a mítoszok konokul tartják magukat.

Szakadatlan fegyveres szabadságharc nem volt ugyan, nem is lehetett, de számuk igen sokra rúg; hogy csak néhányat említsünk közülük: a Koppányé, Ajtonyé, Dózsaé, Bocskaié, Thökölyé; az ezután következőket akár sor számmal is jelölhetjük országos jelentőségük miatt: az első, vagy Rákóczi-féle, a második, vagy 48-as, és a harmadik, vagy 56-os szabadságharc. Ezek közül csak egyetlenegy, a Bocskai-szabadságharc vagy hajdúfőlkelés járt sikerrel, hozott győzelmet (1604-6). Miért csak ez az egyetlenegy? – kérdezhetjük csodálkozva. Lehet-e valamilyen tanulságot leszűrni, példát meríteni belőle? Azt hiszem, igenis lehet, olyan tanulságot, olyan példát, amely ma is útmutatóul szolgálhat. Vajon azért győzött ez a szabadságharc, mert a hajdúk bátrabban harcoltak, mint a kunok, a 48-as honvédek vagy az 56-os fiatalok? De-hogy. Korántsem. Az pl., hogy az akkori politikai helyzet igen kedvező volt (az osztrák császári udvar zűrzavara, a francia támadás veszélye stb.) csak mondvacsinált ürügy a valóság elkendőzésére. A valóság pedig az, hogy azért győzött ez a szabadságharc, mert a fölkelők egy nagyhatalmat érezhettek a hátuk mögött, azt a török hatalmat, mely akkor még ellentmondásos volt, ingatag ugyan, vezető rétegét és haderejének összetételét tekintve eléggé tarka, jobbadán balkáni eredetű, ennél fogva balkáni érdekeltségű, és talán magyarellen es beállítottágú is, és mégis, még így is... Ennek a furcsa magyar-török szövetségnek és némileg azonos érdekeltségnek (osztrákellenesség) a fonákságát Bocskai egyik tisztje így foglalta össze: „Az török nemzet ezt akarná, bátor az németek minket mind egy szálíg levágnának, vagy mi a németeket, mert ők annyival inkább erősölnének hatalmas állapotjukban.” A török nemzet? Ezen nyilván az ország nagy részét megszállva tartó és önkényesen kormányzó, törököknek vélt elnyomókat értette akkor Bocskainak ez a tisztje. De nemcsak ez segítette győzelemre a hajdúfelkelést, hanem az is, hogy Bocskai rátermett, tapasztalt katonaember volt, aki nemcsak bátran, hanem bölcsen is tudott cselekedni ott, ahol kellett vagy lehetett. Figyeljük csak, mit mond, és

hogyan igazolja politikáját. „Egyszersmind két császárral nem akarunk madarászni, hogy meg ne sújthasson az madár az szárnyával.” Olyan hivatott vezetőt ismerünk meg ebből, aki meg van győződve politikájának a helyességéről, és azon fáradozik, hogy a két császár, a török meg az osztrák békét kössön egymással, mert a háborúskodás csak a magyar népességet sújtja, pusztítja leginkább.: „Adjon az Úrsten egyességet és szép csendességet a két császár között, maradjon meg az szegény magyar nemzet, ne romoljon ennél is inkább.” És Bocskai közvetítésével meg is kötik az ún. zsitvatoroki békét, a husz évre szólót, előtte pedig ő maga is békét köt az osztrákokkal; ez az ún. bécsi béke. Kétkulacos politika volt ez? Hát aztán! Mások, más nemzetek ilyenfajta politikát a legkisebb aggály nélkül folytattak, gyakoroltak – számtalanszor. Egyszer legalább a magyar is megtette ezt, és sikerrel járt. Máskor nem tehetné volna meg? Ehhez még hozzátartozik, hogy a Bocskai-szabadságharcban nemcsak a vezetés volt egységes – katonai és politikai sikon egyaránt, hanem az egész hajdúság is, mert az akkor feltörekvő reformáció alkalmas keretet nyújtott ehhez bibliai, hitbeli lelkesedéssel párosulva. A magyar népességet súlyos csapások érték ugyan a tizenöt éves háború alatt, de akkor még nem indult meg nagyarányú, spontán betelepülés, sem tervszerű betelepítés az ugyancsak megrikult magyarok helyére – sem a németek, sem a szlovákok, sem a délszlávok, sem a románok és egyéb népcsoportok részéről, csak szörvályos, így a hajdúsereg a vezetőivel együtt a nemzetiségi összetételét tekintve is egységes maradhatott. Talán ez akadályozta meg az árulást, a szét húzást, viszálykodást is. Magyarellenes erők azonban maradtak mind az osztrák, mind a török oldalon éppen elegenden ahhoz, hogy Bocskait eltegyék, eltétessék láb alól. Bizonyítás erre nincs, mint ahogy általában ilyenkor nem is szokott lenni. De még ez sem ingatta meg a győztes szabadságharc vívmányait: földhöz való jutás, letelepedés, adómentesség, vallásszabadság és egyéb szabadságjogok, a magyar nyelv előretörése a latin ellenében, a nemzeti vonal erősödése az osztrákpártiakkal szemben, Erdély önállósodása stb.

Egyszer mégiscsak volt győzelem, és jó emlékezni és emlékeztetni rá. Bocskai csapatai váltakozó sikerrel ugyan, de végül is a Habsburgok kezén levő területek nagy részét főlsszabadították – a várakkal együtt, akár fegyveres hadakozással, akár másképpen. Minden jelentősebb csatát megnyertek.

A török, hát igen a török még itt maradt, ha névlegesen is, de nem elégszer hangsúlyozzuk, sőt alig szoktuk megemlíteni, hogy török-tatár betelepedés vagy betelepítés nem történt meg az ún. török hódoltság területén sem a mintegy 150 évig tartó megszállás egész ideje alatt, pedig ez fontos dolog, mely rávilágít az akkori valódi állapotokra.

Bocskai halála után újabb hajdúfölkelés tört ki 1607-ben, de azt sem tudták levérni, csak lecsöndesíteni: – „Mi soha többé németet nem uralunk” – jelszóval.

Ezután nagyobb háborúskodás nélkül vagy hat évtizednyi idő telt el. Ez alatt az idő alatt azonban a bécsi udvar nem tétlenkedett: igyekezett hatalmát visszaállítani és kiterjeszteni; központosító törekvései fölerősödtek. A szörvályos ellenállás résztvevői elbocsátott magyar várvédők, bujdosók és szökött jobbágyok voltak, akiket kurucoknak neveztek – Dózsa György kereszteseire utalóan. Ezeknek az élére állt Thököly. Ez a szabadságharc teljes kudarccal végződött a török támogatás ellenére.

– No lám, ide vezetett az a fene nagy török bátorság – mondhatták most kárörvendően az osztrákpártiak, a labancok, a császári zsoldban harcoló (magyar) katonák, a magyar függetlenség ügyét eláruló, vele szemben a Habsburgok uraimát szolgáló politika (magyar) hívei. Csakhogy a török hatalom ekkorra már igencsak meggyöngült: a török-lengyel háborút a lengyelek nyerték meg, és a Bécsset ostromló török haderő is súlyos vereséget szenvedett. Lotharingiai Károly herceg és a bécsiék segítségére érkező Sobieski János lengyel király csapatai szétverték és megfutamtították a törököket. Ezzel Thököly Imre szerencsecsillaga is lehanyatlott. Az ebből levonható tanulság: ami egyszer jó volt, nem biztos, hogy másodszor is jó lesz, ha másmilyen a helyzet; márpedig most a körülmények alaposan megváltoztak, mert szinte az egész keresztény Európa összefogott a törökök ellen, sikerült is őket kiűzni a megszállt területekről, Sobieski János lengyel király pedig a kurucokra támadt, úgyhogy Thökölynak menekülnie kellett. Ez lett a híres lengyel-magyar barátságból. A bajban mutatkozik meg az igazi, őszinte barátság – szoktuk mondani – és akkor, ha nem esetlegesség, hanem választás útján jön létre. Most megvolt a baj is, a választás lehetősége is.

Megszűnt tehát a sorvasztó török elnyomás, de nem sok öröme tellett benne a magyar népességnek, mert – csöbörből vödörbe – ugyanolyan vagy még pusztítóbb elnyomás váltotta föl: az osztrák-német.

„Ha harcaink parázsa lobbant Világok gyúltak ki” Ady Endrének ez a keserű megállapítása teljes egészében érvényes a Thököly-szabadságharcra. Önkéntelenül felvetődik a kérdés: vajon ha nem jön létre a magyar-török szövetség s ezzel az önálló magyar nemzetállam visszaállításának és a magyarság megerősödésének a lehetősége, vajon fölépett volna-e a keresztény Európa ilyen nagy erővel és hűvel (és pénzzel) a törökök ellen, hiszen Bécsset máskor is ostromolták a törökök és akkor is vereséget szenvedtek. Vagy most úgy ítélték meg az előállt helyzetet Bécsben, Rómában és másutt, hogy veszélyben forog a gyarmatosítás, a betelepedés és betelepítés a Kárpát-medencébe?

De a Thököly-féle szabadságharc vereségéhez nyilván az is hozzájárult, hogy a kuruc seregben nem sikerült egységet teremteni, és hogy Thököly nem volt olyan tapasztalt katona, mint Bocskai, sem olyan fegyelmezett és meggondolt, sem a diplomáciában olyan járatos. Áztári arulás is történt, meg elpártolás bőven!

Hogy az ún. főlzabradulást követő 20 esztendőnyi idő alatt mi történt, arról az akkor élt magyar emberek tudnának hitelesen beszélni, meg a libertás-zászlók, a szabadság zászlai. A Rákóczi-szabadságharcot, mely az egész országra kiterjedt (1703-11), kuruc-labanc háborúnak is szokás nevezni, és a kezdeti ragyogó győzelmek után ezt is leverték, mint az előbbi szabadságharcot. Az okok majdnem ugyanazok: a kuruc sereg nemzetiségi és vallási tekintetben még kevésbé volt egységes, mint Thökölyé. A vezérkart jórészt főnemesek alkották, a legénységet viszont köznemesek és nincstelen, otthonlan, sokszor fegyelmezetlen „rút kőboriók”. Rákóczi Ferenc vezérő fejedeleme aránylag fiatalon állt a fölkeiök élére – kellő katonai tapasztalat nélkül és könnyen befolyásolhatóan. A lengyel, francia, orosz segítség inkább jelképes volt, mint valóságos. Áruló most is akadt éppen elég. A honi nemzetiségek közül sokan beálltak a kuruc seregbe, és derekasan harcoltak az osztrák császári csapatok, a labancok ellen, de úgy rémlik, némely történész és közíró eltúlozza a ruszin és szlovák jobbágyok szerepét és részvételét a szabadságharcban – mintha ezzel feledtetni akarnák a délszlávok magyarellenességét. A magyarellenességben kivált a szerbek jártak elől – a régebben betelepültek közül is sokan, az újabb betelepülők meg különösen – eleve nyilván arra számítva, hogy az ideiglenes tartózkodási helyük végleges lesz. Az új helyre érkezők rendszerint valójában honfoglalók, akár menekülteként ér-

keztek, akár hívták, irányították és vezették őket. Ennek a varázsa csak megsokszorozza erejüket. Már maga az a tény, hogy megvethetik a lábukat egy idegen földön – egyenértékű a győzelemmel, mely további hódításra sarkalja őket. És ha még öntudatos vezetőik is vannak, akkor a siker nem maradhat el, mint volt a betelepülő szerbeknek: pópák, kalugyerek és harcedzett, mindenre elszánt katonaemberek. Kapóra jött nekik a kuruc-labanc háború, meg Bécs szorult helyzete, hogy szolgálataikat, fegyverüket fölajánlják a császárnak – és ehhez még kiváltságokat is kaptak. Számukra ugyancsak kedvező, rendkívüli helyzet volt ez, melyet okosan ki is használtak – a magyarok szerencsétlenségére és kárára: sorsfordító szerepük a trencsényi csatában, a Nagykunság és a Kiskunság dülése, Karczag, Kunhegyes fölégetése, a kecskeméti vérengzés stb. Jellemző, hogy a „magyar történészek ezekkel a bennszülött népeiséget sújtó eseményekkel nem sokat foglalkoztak, mint ahogy a szatmári békét követő megtorlásokkal sem, mintha a magyar népesség sorsa mellékes dolog lenne. Bezzeg más történészek a saját népüket sújtó eseményekről részletes, sőt gyakran fölnagyított képeket festettek, és festenek ma is!

Rákóczi Ferencet, a nagyságos fejedelmet övező csodálat, tisztelet és rajongás, úgy rémlik, egy kissé mesterkélt, nem annyira tetteinek, mint inkább személyének szól: az ország leggazdagabb főura volt, sokat kockáztatott tehát, amikor szembefordult Béccsel, és elvállalta a szabadságharc vezetését. Áldozatvállalása a mártírhálalt halt magyar vezetőkével egy sorba állítható. Tudjuk, hogy emigránsként a törökországi Tekirdagban (Rodostó) halt meg aránylag fiatalon, és hogy hűséges titkára, Mikes Kelemen volt, a székely remekíró. Nem csoda, hogy Rákóczinak és szabadságharcának gazdag irodalmi hagyománya van, népi eredetű is, de ez a szabadságharc hatott a zenére és a képzőművészetre is: Rákóczi-nóta, Rákóczi-induló, Csinom Palkó, Török bársony süvegem, Te vagy a legény, Tyukodi pajtás stb. Lelki szemünk előtt föllobognak a kuruc tábornokok, és halljuk a tárogató szavát. Tanulságot pedig úgy tetszik, ebből a két verssorból meríthetünk: „Ez az istentelen német annyi kárt tett már, Hozzá képest hogy mit sem tett török sem tatár.” A német kifejezés természetesen nem a német nemzetre vonatkozik, hanem csak azokra, akik az osztrák császári seregben harcoltak a kurucok ellen, tehát az osztrák-német, cseh, magyar labancokra, de a Bécs érdekeit kiszolgáló tisztviselőkre is. A magyar népesség ugyanis nem tudta,

de nem is akarta megkülönböztetni őket egymástól, hiszen egyformák voltak valamennyien: magyarellenések, még ha magyarul beszéltek is.

Igaz volna, hogy az osztrák-német hadviselés és uralom több kárt okozott a magyar népességnek, mint a tatár meg a török; hogy a rosszra rendszerint még rosszabb jön: az újabb megszállás és elnyomás szinte törvényszerűen pusztítóbb az előbbinél? Meddig fokozódik ez? Vagy csak egyedi esetről van szó, mely nem általánosítható?

Végezetül hadd álljon itt egy hiteles adat: Martonosra szerbek a Rákóczi-szabadságharc leverése után, részint Szerbiából és Boszniából, részint Montenegróból érkeztek és települtek be. Ha akkor lakatlan volt az a vidék, mi történt a régi lakosokkal, és az újakat ki hívta, ki vezette oda olyan messziről? Felelet nincs, válaszadók nincsenek. Miért? Olyan mellékes dolog volna ez is?

Miután a kurucok 1711-ben leteszik a fegyvert, hosszú ideig szünetel a fegyveres harc, de nem úgy a fegyvertelen. Sokan Bécs mellé állnak, sokan igyekeznek menteni, ami menthető a családjuk számára; a betelepítés hullámai egymást érik, és a magyar népesség lassan azt veszi észre, hogy kisebbségbe szorult a szülőföldjén, a saját hazájában, és gyarmati bennszülötté vált. Úgy látszott, vége mindennek, riasztó hírek érkeztek Bécsből is: herderi jóslat, mely a magyarság és a magyar nyelv várható közeli kihalásáról szólt. Erre válaszként fölébred a lelkiismeret, a dac, a tenni akarás a magyarság jobbjában. Széles körű nyelvújítás kezdődik, és előtérbe kerül a magyar nyelv ügye, jeles írók, költők és közéleti emberek támadnak, megalakul az akadémia, benépesül a magyar színház stb. Ezt szokás reformoknak, azaz a megújulás hős korszakának nevezni. Az ellenállás a bécsi udvar németesítő és központosító törekvéseivel szemben sikerrel járt. Ez is szabadságharc volt a javából, habár annak csupán fegyvertelen változata. Bécsben erre nem számítottak, és nyilván nem nézték jó szemmel a magyar önállósodás felé tett lépéseket. Csakhogy a magyar talpra állás kísérleteire nemcsak Bécsben figyeltek árgus szemekkel, hanem a nemzetiségek oldaláról is, miközben pángermán, pánszláv és pánlatin izgatás folyt, melyet Bécs még tovább szított magyarellenés hangulatkeltéssel. Nem csoda, hogy az így fellovált nemzetiségek egyre nagyobb követeléssel álltak elő: ők is önállóságot igényelve a maguk számára, noha őket a kihalás veszélye egyáltalán nem fenyegette, sőt állandóan erősödtek, ter-

jeszkedtek a magyarok rovására – Herder jóslása szerint is. Ilyen körülmények között lobbant föl az újabb szabadságharc, a második országos méretű 1848-ban, a Béccsel és a nemzetiségekkel való állandó huzakodás, torzalkodás közepette. Ez a szabadságharc, mely leginkább Kossuth Lajos és Petőfi Sándor nevéhez fűződik, már csak hónapokig tartott, de európai jelentősége kétségtelen. Egyetlen nagyhatalom sem segítette csak egy-két idegen légión, meg a lengyel Bem, a szerb Damjanics, a német Leiningen és más tábornokok. Érdemes odafigyelni a nemzetiségek magatartására ebben a szabadságharcban. Ahelyett, hogy segítették volna a magyar szabadságtörekvéseket, inkább ellene fordultak – egy-két kivételtől eltekintve: a szlovákok, németek és ruszok egy részének valóban példás magatartásáról van szó. A lényeg viszont ez: a honi németek többsége, a szerbek nagy többsége, a horvátok és a románok jelentős része fegyvert fogott az osztrákok oldalán, hogy leverjék a szabadságharcot. Az osztrák-német-cseh haderővel együtt, és végül az orosz beavatkozással ez sikerült is. Ebből a diszes társaságból érdemes a horvátokat kiemelni – tanulságul. Hová lett a híres, Zrinyi által annyira fölmagasztalt, agyondicsért horvát-magyar fegyverbarátság? Most amikor választani lehetett, most mutatkozott meg igazán – vallás ide, vallás oda: horvát-magyar összefogás helyett ugyanis horvát-szerb összefogás lett, bizony – a magyarok ellen. Véletlenül? Aligha. Mert ugyanez majd ismétlődni fog máskor is. De hogy észhez térjünk, ahhoz, úgy látszik, ez nem elég. Még Trianon sem, és 1944 sem. Hiába, szeretünk olyan szekér után futni, amelyik sehogy sem akar fölvenni bennünket. A környező népeknek, úgy rémlik, nincs szükségük a magyarok barátságára. Ők jól megvannak egymással is. A tüsténkedés, a förtészkedés szánalmas és nevetséges dolog. De mit tegyünk, kihez forduljunk segítségért, ha nem a szomszédokhoz? Ilyesmit csak a rövidlátó ember kérdez, vagy az, akinek a szemére szemellenzöt raktak. Ha így van, akkor először is ezt a szemellenzöt kell eltávolítani a szemünk elől, hogy messzebbre tekinthessünk. A szerbek ellátnak egész az oroszokig, a románok a franciáig, a zsidók a még távolibb Izraelig, sőt Nyugat-Európán át egész Amerikáig is, csak mi nem látnánk tovább az orunk hegyénél?

Ennek a szabadságharcnak a résztvevői főleg a városi polgárság soraiból tevődtek össze; a falusiak, ha csak lehetett, távol maradtak a harcoktól – hiába szólt a Kos-

suth-nóta: „Ha még egyszer azt üzeni, Mindnyájunknak el kell menni – szerencsére. Így legalább kisebb lett a veszteség. „Sehonnai bitang ember, Ki most ha kell, halni nem mer” – buzdított a harcra a lánglelkű költő, Petőfi is – a nép fia már ilyen: – hála Istennek – élni akar, nem könnyű hát hebehurgya, reménytelen dologba beleugratni, ezt a küzdelmet ugyanis a ragyogó győzelmek és haditettek ellenére nem lehetett megnyerni a túlerővel szemben.

A szabadságharc leverését követő megtorlásról már elég sok adat áll rendelkezésünkre, de még mindig nem elegendő. A teljes számbavétel mindmáig nem történt meg a történészek nemtörődömsége vagy akadályoztatása miatt. A Bach-korszak alatt erről nyilvánvalóan nem lehetett beszélni, később pedig a 67-es kiegyezés, úgy rémlik, tabutémává tette hosszú időre. Sokak véleménye szerint (Ady Endre és mások) ez a kiegyezés, melyre a birodalmat sújtó vereség kényszerítette Bécsset, hasonlatos az 1711-es szatmári békekötéshez, azaz árulás volt, a magyar népesség érdekeinek az elárulása. Erről lehet vitatkozni, de tény, hogy a kiegyezést követő 50 évnyi, ún. boldog békeidőt (gazdasági föllendülés, polgárosodás, iparosodás, a főváros világvárossá való fejlesztése, fejlődése stb.) világháború követte, mely a magyar népességnek eddig még nem látott, Mohácsnál is nagyobb veszteséggel járt. A második világháború csak az elsőnek lett a folytatása – még nagyobb pusztulással, mint az első, és újabb megszállás következett, a változatosság kedvéért most a szovjet-orsz mézesmadzaggal és útlegeléssel, elvtársozással meg gaztettekkel elegyítve. Akkor még volt némi tartalékerő a fölkelésre az idegen zsarnokság és hazai kiszolgálói ellen. Ezt a világraszóló jelentőségű fegyveres szabadságharcot, mely már csak 12 napig tartott ugyan, és kimagasló vezetője nem volt (csak mártirja), de még így is országos méretűvé vált, a szovjet-orsz tankok eltáposzták. A várva várt hathatós külföldi segítség ismét elmaradt, mint eddig mindenkor. A harcok súlypontja leginkább a fővárosra korlátozódott ugyan, de a megtorlás minden eddigit fölülmúlt, és a vidékre is kiterjedt, nehogy még egyszer föl merje emelni a fejét ez a nép. Százvezrek hagyták el az országot – leginkább fiatalok, akikre nagy szükség lett volna idehaza is, és vesztek oda. A szovjet-orsz szakértők nagy gyakorlattal rendelkeztek a nyugalom helyreállításában, és a „húzd meg, ereszd meg” politika sikerrel járt. Az aránylag gyors konszolidáció nemcsak az idegen megszállók meg a hazai karhatalom, a la-

banchorda kegyetlenkedésének lett a következménye, hanem annak is, hogy a megfélemlített magyar népesség nyugalmat és békét akart, és igyekezett elfojtani 56-ot, hogy élhessen. A nóta pedig állandóan szólt a főlzabadosról, a jólétről meg a nép örök hálájáról a főlzabadosok iránt, és akadtak olyanok, akik még táncra is perdültek tőle. Mert most sajátságos, furcsa helyzet állt elő, a magyar népesség ugyanis, kivált annak a bennszülött rétege mindig nagyon elesett volt – „hárommillió koldus” – nincstelen, szolga, cseléd, napszámos, alkalmi munkás – valóban elnyomva, teljes kiszolgáltatottságban saját uraitól, márpedig az elnyomás, az arcücsapás, a megfélemlítés sokkal jobban fáj, ha a magafajtájától kapja az ember, mintha idegentől. Így az ő számukra egyfajta jobbulást hoztak a „főlzabadosok”, nemcsak a táborok, gettók lakóinak. Ezért vált elviselhetővé a török, az osztrák-német és a szovjet-orsz megszállás is, és a bennszülött magyarság ezért nem csatlakozott tömegesen egyik szabadságharchoz sem. A mindenkon labancok jól tudták ezt. A magyar népesség az egymást váltó idegen megszállóktól még csak valahogy megszabadult, de labancaitól, úgy rémlik, már sohasem szabadulhat meg. Ezek az új „úri tatárok” ugyanis igen erősen tartják magukat a magyar népesség nyakán, ugyancsak befészkelődtek és nehéz lesz őket lerázni onnan, mert nagyon jól érzik ott magukat, és a hathatós külső segítségben, támogatásban is bízhatnak. Van-e kiút ebből a reménytelennek látszó helyzetből? Talán csak ez az egyetlen maradt: igazi barátokat kell szerezni, akikkel tartós, új, valódi szövetség köthető; és valami hasonló fordulatra lenne szükség, mint amilyen jó négyszáz évvel ezelőtt történt.

Úgyhogy ebben a felemás helyzetben kellett 56 után az előregedő, megfélemlített, elámitott és elnőiesedett magyar népességnek tovább vinnia a maga fegyvertelen szabadságharcát az álcázott zsarnokság ellen – ismét csak egyenlőtlen erőviszonyok között, elszigetelten, végül olyan szövetségbe tuszkolva, mely az ő érdekeit alig veszik figyelembe.

Egy neves író- és filozófusnő véleménye szerint a nők általában nehezen tudják megkülönböztetni a lehetőséget a lehetetlentől; bármit elhisznek, főlzsednek és tovább terjesztenek minden kőszá hirt. A magyar népesség elnőiesedése pedig statisztikailag kimutatható és lélektanilag tetten érhető. Így csupán a tájékoztató eszközöket kellett idejében megkaparintani (rádió, tévé, újságok), és meggy minden, mint a karkacsapás. Egy kis csapat,

nyolco-líz mindenre elszánt és agyafűrt ember képes kénye-kedve szerint irányítani a közvéleményt, közgondolkodást és közizlést, vagyis orránál fogva vezetni egy egész országot, népet.

1956 őszén egy falusi általános iskolában tanítottam. A tantestület tagjai úgy viselkedtek, mint azelőtt, mintha semmi sem történt volna – egy semleges ország hű állampolgáraiként. Kacarászás, nevetgélés a tanárban és a szokásos pletykák. A tantestület kétharmada nő volt. (Azóta ez az arány még inkább eltolódott a nők javára.) A gyerekek közt is csak egy-kettő beszélt arról, hogy késő éjszakáig hallgatták a rádiót, a lelkes beszédeket, aztán a segélykiáltásokat. Akkor éppen Ady Endre: Csák Máté földjén c. versét olvastam föl a gyerekeknek – hatástalanul. Áltam előttük, mint számár a hegyen. Nyilván bennem is volt hiba. Torkig voltam mindennel.

Igaz lenne, hogyha egy embert vagy az emberek egy csoportját az alacsonyabb rendűség állapotában tartanak, az ténylegesen alacsonyabb rendű is lesz? Úgy rémlik, igaz.

Varázslat ez. Az emberek elvarázsoltt, magatehetetlen, mozdulatlan tömeggé váltak, köve vagy hamuvá, habár a hamu alatt rendszerint parázs izzik, és még a kő is megélevenedhet.

Ennek az áldatlan, lehetetlen állapotnak a megtöréséhez nem elegendő semmilyen észér, semmilyen buzdítás, noszogatás, de még ostromozás sem. Mert ostrompatogtatás volt már eddig is éppen elegendő és a vágóhídra terelésből, hajszolásból is, de gondoskodásból, azaz jó vezetőkől alig. Itt már csak a mesebeli varázspálca és a megtalált varázsszó segíthetne. De hol van az, aki a varázspalcát a kezébe venné? A varázsszó ugyanis nem veszett el, sokan emlékeztek rá, és ma is ismerik, feltör a mélyből, hiába tapossák a föld alá, és hallja, akinek füle van hozzá: „Égi szabadság!”, „Szabadság, szerelem, E kettő kell nekem”, „Szabad, hű tenger volt a lelkem”, „Szabadság csillaga volt hajdan a magyar”, „Jöjj el, szabadság! Te szülsz nekem rendet”, „Szabadság! Itten hordozák Véres zászlóidat, S elhulltanak legjobbjaink A hosszú harc alatt”, „S ah, szabadság nem virul A holtak véréből”...

De talán a jobbak közül maradtak még valahányan olyanok, akik készen állnak egy újabb küzdelemre, olyanra vagy hasonlóra, mint amilyen négyszáz évvel ezelőtt volt, összekapcsolván azzal, ami jó kétszáz esztendő múlva indult meg és folytatódott hosszú időn át – fegyvertelenül ugyan, mégis győzelmesen.

Cantata profana II.

A délvidéki katolikus magyar értelmiség mai feladatai

Ötven ével ezelőtt, az 1956-os magyar forradalom napjaiban közzsajon forgott a MESE A PÜPOSOK ORSZÁGÁRÓL. A mese egy olyan országról szól, amelynek csak püposok lehettek a lakói. A királytól kezdve az utolsó napszámosig mindenki püpos volt ebben az országban. Egyszer csak elérkezett a püpos király püpos fiának esküvője egy püpos leánnyal. A vacsorai vígadalomban mindenki táncra perdült. A tánc hevében a püpos király püpos fia hirtelen hátra nyúlt, kivette a hátára helyezett püpot és így kiáltott fel: nem leszek bolond továbbra is a hátamon hordani ezt a rám kényszerített püpot!

Az első döbbenet után a jelenlevők sorra kivették a hátukra erősített püpot és a földhöz vágták. Kiderült, hogy püpos országban csak a király volt püpos – ő kényszerítette országát lakóit arra, hogy ők is, kivétel nélkül püpot hordjanak a hátukon.

Valami hasonló történt Európa kommunista országaiban, így Jugoszláviában is, az 1980-as évek vége táján: kiderült, hogy csak a diktatúra kényszerítette rá az ország vezető rétegeit a marxista-leninista világnézet püpjának vállalására. A fordulat hevében, amikor már őszintén lehetett nyilatkozni, így pl. Jugoszláviában az 1991-es népszámlálás során kiderült, hogy Jugoszlávia lakosságának mindössze 2%-a vallja magát ateistának. A többi elvetette az ateista ideológiát mint valami külsőleg rájuk erőltetett püpot.

I.

Az 1991-es, majd a 2002. évi népszámlálás adatai alapján ki lehet mutatni azt is, hogy milyenek a délvidéki magyarság vallással kapcsolatos mutatói. A Vajdasági Pax Romana ezekben az években több tanulmányi napot is szentelt ennek a kérdésnek. Ezek keretében 1997. szeptember 27-én Molnár Gábrity Irén és Mimics Károly szociológusok ismertették és értékelték a vajdasági magyarság és benne az értelmiség vallásosságára vonatkozó adatokat. Az ARACS folyóirat 2005. 3-4. számában pedig megjelent Molnár Gábrity Irén tanulmánya a délvidéki értelmiség vallásosságáról. Többek között ismertetett egy 2000 tavaszán keletkezett közvélemény-kutatási eredményt.

A statisztikák tanúsága szerint 1991-ben a magyarok száma a Vajdaságban 334 149 lélek volt. Közülük 300 978 vallotta

magát katolikusnak, 20 303 protestánsnak.

Hogy a magukat katolikusnak valló magyarok milyen mértékben vallásosak, arról a hivatalos statisztika nem szól. Mimics Károly becslése szerint, mintának elfogadva Magyarország két legvallásosabbnak tartott megyéjét, Zala és Hajdu-Bihar megyéket, és a hitéletükre vonatkozó felmérést, a vallásosság mértéke a vajdasági magyar katolikusok között így oszlana meg:

- 8,1% vallásos olyan mértékben, hogy követi az egyház tanítását és szertartásait;
- 36,1% a maga módján vallásos,
- 10,9% nem tudja megmondani, hogy vallásos-e,
- 17,3% nem vallásos, mert a vallás nem igaz dolgokról beszél.

A vajdasági fiatalok között 2000-ben felmérést végeztek, s többek között a vallásosságukról is érdeklődtek. Ezt a kutatást a fentiekhez eltérő megfogalmazások alapján végezték és eredményeik, százaléokban kifejezve, jóval pozitívabbak. Eszerint a vajdasági magyar fiatalok között

- kifejezetten vallásos 26,3%,
- valamennyire vallásos 45,9%,
- vallásos is meg nem is 17,6%,
- nem tudja, illetve nem válaszolt 1,1%.

A megkérdezettek közül

- Isten léteben hisz 63 %,
- templomba jár legalább havonta 38%,
- naponként imádkozik 35%.

A délvidéki magyarok vallásosságára és hitéletére vonatkozó fenti statisztikai adatok különböző időben, különböző szempontok és leginkább csak 150-200 főre kiterjedő közvélemény-kutatás és becslés alapján jöttek létre. Megbízhatóságukat tehát ezek szerint kell értékelni. Ami azonban ezekből véleményünk szerint elfogadható, az a következő:

1. A vajdasági katolikus magyar lakosság 25%-a kifejezetten vallásos. Ennek a 10%-a vallását egyházián gyakorló katolikus.
2. A katolikusoknak több mint a fele (50-60%) a maga módján vallásos.
3. A vajdasági magyarság 10-20%-a egészen közömbös, nem törődik a vallással, Istennel, esetleg Isten létét is tagadja.

Bármennyire is értékeljük a közvélemény-kutatások és a statisztikai adatok eredményeit, hangsúlyoznunk kell, hogy nem elég megállni a számoknál és a százalékos megállapításoknál, hanem meg kell kísérelni a statisztikai adatok elemzését is, a kérdések mögött rejlő tartalom felszínre hozását is. Arra törekszünk, hogy pontosabban meghatározzuk, milyen a „kifejezetten vallásos”, a „maga módján vallásos” és végül a teljesen „közömbös”, „nem vallásos” katolikus.

Milyen az egyházasan élő katolikus? (10-20%)

A vallását gyakorló, egyházasan élő katolikus több az ún. hagyományos, konzervatív katolikusnál. Ez a hívő csoport mindenestől elfogadja a katolikus egyház tanítását a hit és az erkölcs kérdéseiben, kétség nélkül, úgy ahogyan az a Hiszekegyben, a Tízparancsolatban és az egyház Ötparancsolatában, valamint az egyházi tanítóhivatal időnként megjelenő útmutatásaiban megfogalmazódik. Gyakorolja a vallását: naponta imádkozik, ünnepnap misére jár, gyón, áldoz, egyházi házasságban él, gyermekeit vallásosan neveli. Ha bármilyen előírás ellen vétkezik, eleven a bűntudata és szívből bánja a bálépéseit. Elfogadja az egyházban végbemenő változásokat is, ha azokat a pápa előírja. Így pl. elfogadja a II. vatikáni zsinat tanítását is, amely a modern időkhöz való alkalmazkodást (aggiornamento) várja el az egyháztól és a hívektől – de ezt is csak abban a mértékben, ahogyan azt a mindenkor pápa engedélyezi és konkretizálja, pl. a szexualitásnak, a házasságnak, az ökumenizmusnak, a laikus hívek szerepének, köztük különösen a nők szerepének a kérdéseiben.

Egyházasan élő fiatalok is vannak. A vallásukat gyakorló fiatalok legnagyobb része ún. „lelkiségi kiscsoportokban” él, és tapsolva, allelujázva, szentségimádságokban elmerülve és imádkozva éli a maga, amint mondják „boldog keresztény életét”. Jó részük nem tartja fontosnak a zsinati megújulást, a reformokat, nem törekszenek arra, hogy aktívan bekapcsolódjanak a nagy közösségnek az életébe.

Milyen a „maga módján élő” katolikus?

Röviden szólva: „válogatós”. Azt hiszi és azt teszi, amit ő maga jónak lát. Az egyházat a „vallási árúk” boltjának tekinti, amelyben szabadon lehet turkálni. A legtöbb maga módján vallásos katolikus igényli az egyházi temetést, a templomi esküvőt. Legtöbbjüket nem izgatja a paphiány – számára az a lényeges, hogy a plébánián legyen kiszolgálva. A szexualitásról, a partnerkapcsolatokról, a fogamzásgátlásról másként gondolkodnak, mint az egyház tanítása azt megköveteli. Nem kérnek és nem is várnak eligazítást a papjuktól. Azt tartják, hogy a papok ne szólnak bele a magánéletükbe, ők sem szólnak bele a papok magánéletébe. A II. vatikáni zsinatról csak annyit tudnak, hogy a reformokat ajánlotta, de hogy ezek miben nyilvánulnak meg, s

hogy maig ezekből mit és hogyan valósítottak meg, arról fogalmuk sincs. És még kevesebbet tudnak a 2006. június végén befejeződött és tíz évig tartott szabadkai egyházmegyei zsinatról, hisz erről még a napi sajtó hírovtában sem olvashattak semmit. A legtöbb maga módján élő katolikus nem gyakorolja a hitét, templomba is évente egyszer ha eljár, gyermekét legfeljebb első áldozásra és esetleg még bérmtársa viszi el. Az ő számukra az egyház az „ünnepe” jelenti: karácsonykor, húsvétkor „telt ház” van a templomokban. A katolikus ifjúságnak nagyobb része is csak a „maga módján” vallásos. A kiscsoportos élet nem érdekli őket, templomba se járnak az első áldozás és bérmtársa után. Egyáltalán az egyházat „Jefutott modellnek” tartják. Közülük sokan szívesen mennek a pápa által szervezett világlifjúsági találkozókra, mert így beutazhatják szinte az egész világot; a találkozók üzenetei azonban nem érdeklik őket, legfeljebb az marad meg bennük, hogy látták a pápát.

II.

A katolikus értelmiségi feladata a Délvidéken

Tomka Miklós szerint az egykori kommunista államokban már nincs keresztény-katolikus értelmiség, legfeljebb néhány keresztény értelmiségi van. A vajdasági Pax Romana (VPR) 1993-ban alakult meg a Szombathely-melletti Vépen, és fő feladatának tűzte ki azt, hogy „a magyar anyanyelvű és magyarul beszélő értelmiségiek egyesülete legyen, amelyben a keresztény értékeken alapuló világnézet meghonosítását szorgalmazzák”. Ez a célkitűzés ma is benne van a VPR módosított alapszabályában. A Pax Romana világszervezet, amely a Vajdaságban is elsősorban az elkötelezett keresztény értelmiségieket akarja tömöríteni. Tíz év alatt a VPR-be 350, az alapszabályt elfogadó, ma úgy mondanánk, hogy „angazsálf” katolikus értelmiségi iratkozott be. Értesülesem szerint ma az aktív VPR-tagok száma 150 főre csökkent. Egy katolikus értelmiségi szerint, figyelembe véve a vajdasági magyarság lélekszámát, és azt, hogy ebből kb. 70% vallásosnak vallja magát, a vallásos magyar értelmiségiek száma kb. tizenkétezeret tenne ki. Miskolci József azért hozta létre a vajdasági katolikusok második értelmiségi egyesületét (Keresztény Értelmiségi Kör – KÉK), hogy tömegesítse a magukat katolikusnak valló értelmiségiek egyesületbe való tagosodását. A KÉK alapszabályában, értesülesem szerint, a VPR célkitűzése mellett a vallási ismeretek terjesztése is hangsúlyozottan szerepel. Közülük „nagyon sokan még keresztet sem tudnak vetni” és a katolikus hit és világnézet alapjait is alig ismerik. Ennek a KÉK-nek az előadógárdája faluról falura, városról városra járva a 2000. év végéig 800 tagot szerzett.

Ha elfogadjuk, hogy a VPR-be és a KÉK-be betagosodottak mindannyian elkötelezett, egyházasan élő katolikus értelmiségiek, akkor ezek kb. 1000 főt kitevő lélekszáma meg is felelne a vajdasági magyar katolikus értelmiségiek 10-15 százalékának.

Mindezt azért részletezem ebben a formában, hogy a délvidéki katolikus magyar értelmiség feladatait számba véve külön-külön szólhassak az egyházasan élő, kb. 10%-ot kitevő értelmiségiek feladatairól és a maga módján élő, kb. 50-60 százalékot képezőekéről.

Az egyházasan élő katolikus értelmiségi feladata

A VPR 1994. február 27-én tartott értekezletén a jelenlévők így részletezték a VPR tagjainak feladatait:

- mélyítsük el vallási ismereteinket,
- saját hitünk megélése mellett éljünk hitvalló, tanúságtevő életet és a társadalomban a jelenlétünkkel prédikáljunk;
- támogassuk a helyi, vajdasági egyházat időszerű feladatainak megoldásában;
- fogadjunk el minden olyan törekvést, amelynek célja a magyar kisebbség fennmaradása, elsősorban azokat, amelyek a kisebbségek iskolai, tájékoztatási, művelődési és önkormányzati formáinak kiépítését szolgálják.

Úgy látom, hogy a VPR-ben tömörülő tagság jelentős része törekedett ezeknek a céloknak a megvalósítására. A felsorolt feladatok közül egyre mutatnak rá részletesebben, az pedig a helyi, vajdasági katolikus egyház időszerű feladatainak megoldását segítő törekvéseinkre vonatkozik.

Amikor 1996-ban elkezdődtek a szabadkai egyházmegyei zsinat előkészületei, akkor a VPR tagsága 26 pontban foglalta össze ezzel kapcsolatos javaslatait, amelyek az Almanach 108-112. és a 131-135. oldalain is megjelentek. Ezekre a zsinat befejezéseig semmi visszajelzést nem kaptunk; hogy a pár hónapja befejeződött zsinat ezekből mennyit fogadott el, azt e sorok írásáig nem tudjuk. Ettől függetlenül meg kell, hogy nyugtasson a II. vatikáni zsinat LUMEN GENTIUM című konstitúciójának 37. pontja, amelynek biztatása az új Egyházjogba is bekerült: „A világi hívőknek szabadságukban áll, sőt olykor kötelességük is, hogy véleményét nyilvánítsanak az egyház javát illető dolgokban”. Ehhez a zsinat és egyházjogi bátorításhoz csatlakoznak Nyíri Tamásnak az 1999-ben megfogalmazott gondolatai: „A keresztény értelmiség feladata az egyházban abban áll, hogy tudatosan és közvetlenül szolgálja a keresztény közösségben is tapasztalható szükségletek kielégítését (...) Feladata a keresztény értelmiségnek, hogy ébren tartsa a problémákat akkor is, ha elég gyenge lábön áll a tekintélye mind a társadalom-

ban, mind az egyházban. Az értelmiségnek szüksége van egy olyan nyilvánosságra, ahol hajlandó célokon és értékeken vitázni. Nem szabad megijedni a kritikus hangoktól, ha ezekben az egyház iránti igény fejeződik ki”.

Azt gondolom, hogy a délvidéki magyar keresztény értelmiségnek meg kellene fogadni Nyíri Tamás bátorítását – amelyet a II. vatikáni zsinat ihletett – még akkor is, ha mint Nyíri Tamás mondta: „gyöngye lábön áll a tekintélye mind a társadalomban, mind az egyházban”.

Az a jelenség, hogy a vajdasági katolikus értelmiségiek is visszahúzódnak az egyházban rájuk háruló feladatok elől, Kiss Imre csanád-szegedi püspöki helynök szerint „a még mindig kísértő hatalmi, feudális egyházképben gyökeredzik, amely szerint az egyház egy olyan piramis, amelynek csúcán a püspökök és a papok állnak nagy távolságban, jól elválasztva az egyszerű megkereszteltektől, akiket biztos kézzel, és szinte csak a maguk számára fenntartott tudással vezetnek az üdvösség felé. Ez a szemléletmód ma is erős az egyházakban, jöllehet a II. vatikáni zsinat kopernikuszinak számító fordulatot hozott ezen a téren. „Ma az emberek világsszerte érvényesíteni akarják szabadságigényüket. Ez az igény érvényesül az egyházban is.” Ha erre a törekvésükre nem kapnak választ, akkor visszahúzódnak. A vallásszociológia megállapítja, hogy vége a merőben „tekintélyelvű és tekintélyalapú vallásosságnak”.

Erről a „piramis-jelenségről” szellemesen írja Tomka Miklós a „Csak katolikusoknak” c. könyvében: „A pápának, a püspöknek, a plébánosnak megvan a lehetősége arra, hogy alathalói feje fölött döntsön; a főnök dönt, a beosztottnak nincs szava. A pap a cselekvő, a világi a résztvevő. Megszokják, hogy az egyház ügyei nem rájuk tartoznak. Elfáradnak, visszahúzódnak”.

Sokan úgy érezzük, hogy az egyháziilag angasztált értelmiségre, főleg az utóbbi évtizedekben nyomasztóan ráült ez a „piramis-szemlélet”.

A maguk módján vallásos értelmiségiek feladatai

Nagyon egyszerű megoldás lenne kijelenteni azt, hogy ezek a „válogatos katolikusok” térjenek meg, fogadják el mindazt, amit az egyházi tanító hivatal eléjük tár és éljenek is a katolikus normák szerint.

A feladat azonban nem ilyen egyszerű. Világielenség a szekularizáció, az elvilágiasodás, amely esetünkben a vallásosságot, a vallási hagyományok követését tekinteli céljának és legtöbbször figyelembe se veszi. A legtöbb mai keresztény nem tekint életcéljának a vallási előírások követését, és nem teszi ezt akkor sem, ha esetleg a hagyományos vallási keretben nevelődött – és még akkor sem, amikor ezt szabadon és minden hát-

rányos megkülönböztetés nélkül meglehetné. Nemcsak azért, mert tudatvilágában él a Jézus tanítása ellen lázadó korabeli emberek tiltakozó kijelentése: „Kemény beszéd ez, ki fogadhatja el?” (Ján. 6,60). Ezt a szekularizált mentalitást nagyban elősegítette a volt kommunista országokban, köztük Jugoszláviában is a vallás- és egyházellenes „felvilágosító propaganda”, a vallásgyakorlat tilalma főleg az értelmiségi rétegek számára. Nemzedékek nőttek fel ebben az etatista „tudományos világban”. Nagyon pozitívan kell értékelni, hogy ennek ellenére ma mégis a lakosság 70%-a, ha valogathatna is, de vallásosnak mondja magát. Ebben a 70%-ban nemcsak az értelmiség van jelen jelentős mértékben, hanem a munkás- és parasztságszolidaritás nagyobb része is. Magyarországi vallási statisztikák szólnak arról, hogy a falusi lakosság körében is jelentősen csökkent a gyakorló vallásos emberek száma. Van azonban a vajdasági vonatkozásban is egy statisztika a templomba járók számarányáról, amely szerint a falusi katolikusoknak is csak 10-15%-a jár templomba.

A maguk módján vallásos értelmiségieknek igen jelentős feladata a szegényes vallási műveltség gazdagítása. Sokuknak az alapismeretekkel kell kezdeni – a kereszttel, térdhajrával, azzal, hogy megismerjék a vallási alapismereteket elemi iskolai szinten. Ezek után kellene jönni a nálunk is bőven található vallási irodalomnak, a vallási kérdésekkel foglalkozó sajtónak az olvasása.

Igaza van Nyíri Tamásnak, aki halála előtti utolsó könyvében ezt a megdöbbentően súlyos kijelentést merre tenni: „vallás nélkül nincs jövője az emberi kultúrának, de akkor sincs, ha a vallások olyanok maradnak, amilyenek”. A kritikus gondolkodó, kereső értelmiséginek önmagát kell képeznie vallási kérdésekben, és tisztázni kell kulturális és vallási feladatait, meg kell újítani önmagát, hogy Nyíri megállapítása első mondatának a súlyát fel tudja mérni: „Vallás nélkül nincs jövője a kultúrának”. Nyíri második mondatát sem szabad azonban felednünk: „A vallásoknak sincs jövőjük, ha olyanok maradnak, amilyenek”. Egyházunk vezetőinek, teológusainak és lelképásztoraiknak szinte éjjel-nappal szem előtt kell tartaniuk azt, hogy a II. vatikáni zsinat

(1960-1964) mennyire fontosnak hirdette és fogalmazta meg a katolikus egyház reformációjának, korszerűsödésének a követelményét, és a triumfista illekezés helyett a szolgálatot, a dialógust, az egész emberiséggel való szolidaritás feladatát helyezte előtérbe. A hitoktatóknak, a vallási médiában dolgozóknak (ők is a katolikus értelmiséghez tartoznak!) a feladata, hogy az idők jeleinek a követelményeiről irjanak és szóljanak a nagy nyilvánosság előtt. Feladatuk, hogy a maga módján vallásos értelmiségit megismertessék egyházuk történelmével, reálisan szembesítsék a jelenével, korszerű feladataival. Vallásszociológiai kutatások mutatják, hogy a rendszerváltás után hiába nőtt a katolikus TV, rádió és sajtó tevékenysége, a magukat vallásosnak mondó emberek és köztük az értelmiségiek száma nem szaporodott, – és az is kiderült, hogy a hallgatottság, a nézettség és az olvasottság számarányát illetően is ezek a műsorok a sor legvégén kullognak. Gondolom, hogy sokak szerint ez a helyzetkép túlságosan sötét, a fővárosi feladatok pedig irreálisan magasak. Ezeknek el kellene gondolkodniuk azon, hogy a valóságot nem szabad elkendőzni, a struccpolitika nem vezethet ahhoz, hogy a helyzetet orvosolja. Ez áll az ún. tabutémák elhallgatásának álláspontjával kapcsolatban is. Amikor Jézust arra kérték a farizeusok, hogy tiltsa meg tanítványainak a realitásokkal való szembenézést, akkor azt felelte: „Ha ezek elhallgatnak, akkor a kövek fognak megszólalni” (Lk. 19,40). Ne az elhallgatások világában járjunk hát, hanem járjunk a realitások talaján. A tények akkor is tények, ha talán egyeseknek nem is tetszenek, és legszívesebben elhallgattatnának mindenkit, aki ezekről szólni merészelne.

A vallásosság alakulásának adatai bizony elég sötétek. Viszont, ha belegondolunk a néhai miniszterelnököknek, Antall Józsefnek a megállapításába, amelyet Mádl Ferenc volt köztársasági elnök is többször idézett, hogy i. e. „Európában az ateisták is keresztények” – célozva a több évezredes keresztény tradíció mély gyökereire, akkor a helyzetkép nem is olyan sötét, és akkor a katolikus értelmiség előtt álló feladatok teljesítését is komolyabban vesszük, és nem látjuk esélytelennek a megújuló vallásosságért végzett feladatainkat.

Jegyzetek

- ¹ Vajdasági Pax Romana Almanach (–Almanach), Lugos Kiadó, Tótfalu, 2001, 232-235 o.
- ² Almanach, i.m. 216-230 p.
- ³ Aracs, V. évf. 3-4. sz. 39-43 p.
- ⁴ Torok Miklós, Csak katolikusoknak, Continus Kiadó, Budapest, 1995, 47 p.
- ⁵ Almanach, i.m. 41 p.
- ⁶ i.e. 70-72 p.
- ⁷ i.e. 106-112, 131-135 p.
- ⁸ Erdő Péter, Egyházak, Szent István Társulat Kiadó, Budapest, é.n. 162-174 p.
- ⁹ Egyházunk, Keresztény közélet-kulturális folyóirat, Budapest, 1999 2-3. sz. 84-89 p.
- ¹⁰ Almanach, i.m. 198-199 o.
- ¹¹ Torok Miklós, Csak katolikusoknak, i.m. 22-23 p.
- ¹² i.e. 40-41 p.
- ¹³ Nyíri Tamás, Melyekben és ateizmus, Budapest-Herder, 1993, 105 p.
- ¹⁴ Tardos Pál, Az egyház megjelöléséről a társadalmi nyilvánosságban, in: Egyház és kommunikáció, Bábeli Kiadó, Budapest, 2000.

A barokk ember

Koháry István ezredes 1686 szeptemberében szabadította fel Szabadkát a török iga alól. Gondolom, nem kell magyarázni, mit jelentett a török hatalom, a török katonaság másfél évszázados jelenléte ezen a vidéken, amiből pedig következik ennek a dátumnak, illetve az eseménynek a jelentősége. Aki nem egy nagy matematikus, annak sem nehéz kiszámítani, hogy kerekén 320 év múlt el azóta. Már ez elég ok lenne talán, hogy szót ejtsünk a felszabadító csapatokat vezető Koháry István ezredesről. (Már az elején be kell vallanom, a tudományos metodológia követelményeinek nem felel meg teljesen az a körülmény, ahogy ehhez az adathoz jutottam. Zenta monográfiájában olvastam, ott pedig a szerző Lotharingiai Károly naplójára hivatkozik.) Találhatunk azonban több okot is arra, hogy a felszabadító alakja nagyobb mértékben legyen jelen kulturális közvéleményünkben. Már azért is, mert Koháry mint ember és költő egyaránt a barokk életfelfogásnak, a barokk szellemnek és kultúrának a képviselője, „akinek mintegy 10 000 verssort kitevő költészete a magyarországi udvari szellemű barokk líra betetőzése”. (Varga Imre: A magyar barokk költészet egy változata, ITK, 1973). Egyénisége jellemzésekor életrajzírói nem feledkeznek meg arról a tényről, hogy „mint gyermektelen ember sokat áldozott a közjóra, a szegények gyámoltására, legfőképpen pedig az egyházra s az ifjúság tanítására. Végrendeletében is főúri bőkezűséggel emlékezett meg egyházáról és az iskolákról. Közel 600,000 forintba rúg azon összeg, melylyel a rom. Kath. Egyházakat, szerzeteket, seminariumokat s iskolákat gazdagította, ebből több mint 100,000 forintot szegény tanulók segélyezésére rendelt fordítani. Nem feledkezett meg a nagyszombati iskoláról sem, melynek egykor növendéke volt. Kecskeméten kegyesrendi gymnasiumot alapított. A debreczeni hasonló intézetet pedig 31 növendékre convictussal látta el. Már maga e bőkezűsége halhatatlanná tette nevét művelődésünk történelmében.” (Illéssy János: Gróf Koháry István élete és munkái).

Jobbágiai, kik temetésén nagy számban megjelentek, halála után talán valóban énekelték:

*Hoi vagy most vég Fülek ragyogó csillaga,
Fő Koháry István, szegények gyámola,
Árvák és özvegyek kegyelmes jó atya,
Hozzád járulóknak kegyelmes bírja?!*

Az Ének Fülek megégéséről című költeményt Thaly Kálmán a Századokban V. tette közzé.)

Hogy megannyi erénye és jótette ellenére az utókor mégis igen mostohán bánik vele, annak magyarázatát talán abban a tényben kell keresnünk, hogy mindvégig, Rákóczi szabadságharca idején is, kitartott a Habsburg uralkodó mellett. Emiatt Thököly Imre elfogta, mikor a török segítséggel elfoglalta Fülek várát, s miután nem tudta maga mellé állítani, évekig várbörtönben tartotta, de ő semmi szín alatt sem akart a kurucokhoz áttérni, mindvégig labanc maradt. Miért? „Nem hazafiatlanságból, hanem mert Lipótban és utódaiban a barokk világszemlélet értelmében Istentől rendelt abszolút monarchákat látott, a pietas és justitia megtestesítőit. A kor uralkodóideálja a tévedhetetlen, igazságos, jóságos, hatalmas és szigorú egyeduralkodó, ezt látta ő a Habsburgokban, ha azért magyar érzését nem is rejtette véka alá...” (Angyal Endre: Koháry István, a barokk ember, Vigília, 1937.)

II. Rákóczi Ferenc szabadságharcát történelmünk legszentebb eseményei között tartjuk számon, s amíg a Habsburg önkényuralom elleni harcához a magyar főnemesség jelentős része csatlakozott, Koháry kitartott az uralkodó mellett és segítette azt a lázongók ellen. A nemzet emlékezete ezt mintha sosem tudná neki megbocsátani. Meggyőződése volt, hogy a magyarság számára a legnagyobb rossz a török veszedelem (ebben nyilván nem tévedett, a török pusztítás következményeit évszázadokkal később is érezzük), ettől pedig a nemzet egyedül nem, csak az osztrákokkal együtt harcolva tud megszabadulni. Ő maga s családjának több tagja is számos

török elleni ütközetben ontotta véré (Kalapis Zoltán irt a péterváradai ütközetben /1716/ részt vevő három Koháry fivéről. Kettőjük barokkos siremléke a Szent György templomban található.)

Méltatói igyekeznek magyarázatot találni az uralkodóhoz hű magatartására. A már említett Angyal Endre kiemeli: „Koháryt barokk emberré már nevelése tette, jezsuita iskolázása Nagyszombatban és Bécsben... a jezsuita szellem világformáló erején kívül benne él a magyar főúri költészet Balassiból kiinduló Rimayn át vezető tradíciójában, s kapcsolat fűzi Gyöngyösi Istvánhoz is...”

Az imént idézett Varga Imrénél olvashatjuk: „A vallásosság, a hűség, a Konstancia, a hősiesség, a világ semmibe vétele az örökeletért, a jócselekedetek stb. olyan eszmék, melyeket már a jezsuiták iskolájában életcélként tanult meg Koháry, melyek szerint élt. Neki szilárd támaszt minden megpróbáltatása közt a világot és benne az emberek sorsát gondviseléssel irányító isten-eszme jelentett, a mulandó földi életet sub specie aeternitatis szemlélete, előkészületként a barokk fantáziával elképzelt szépséges, pompázatos túlvilágra, az örök élet boldogságára. Ebben az életelvben gyökeredzik végső soron Koháry barokk világnézetének minden eleme, magatartásának minden mozzanata: vallásossága, miszticizmusa, aszketizmusa, hűsége a felkent királyhoz, visszautasítása a magyarországi elégedetlenek, a „lázadók” (Thököly Imre, II. Rákóczi Ferenc) politikai elgondolásainak, a velük való együttműködés gondolatának...”

Az uralkodók bőségesen megjutalmazták hűségéért, a török elleni harcokban való részvételéért és más szolgálataiért, de előbb idézett végrendeletéből láthatjuk,

hogy a szerzett nagy gazdagságot nem pocskolta el, hanem a nemzet javát szolgáló építkezésekre, templomok, iskolák, konviktusok építésére, berendezésére fordította, s - érdemes még egyszer kiemelni - százezer forintot hagyott a szegény sorsú tanulók megsegítésére! Valóban elmondható: nemcsak szavakkal, de minden tétével a törökök kiűzésére s a felszabaduló ország, a nemzet gyarapítására törekedett. Nem lehetne akár példakép is?

A történelem, persze, sosem ismétlődik, a hasonlóság azonban nem elhanyagolható. Akkor a török iga alatt nyögött a kontinensnek ez a része, a nyugatabbra fekvő országok rettegtek a veszélytől. Aztán jött a felszabadítás. Ez a barokk ideje. Most a kommunizmussal volt így, mi nyögünk alatta, Nyugaton rettegtek tőle. Mint akkor a török veszedelem, most elmúlt a kommunizmus réme is. Új eszmék, új ideálok, új emberek, embertípusok születnek: mi vagyunk a megalkotói. Vagy csak a szemlélői? Koháry, az észak-magyarországi főúr, hadvezér és költő talán lehetne egy modell.

És persze, az új eszmeáramlatok akkor sem Európának az idegen iga alól felszabadult, elszegényedett részén születtek, a barokk nyugatról áramlott át és jelent meg a lassan magukhoz térő népek irodalmában, építészetében, képzőművészetében, életformájában.

Koháry István ezredes 1686 szeptemberében szabadította fel Szabadkát a török megszállás alól, ennek idén van 320 esztendeje, éppen ezért a közvéleményben a mostaninál nagyobb mértékben jelen kellene lennie mint embernek és költőnek egyaránt: a barokk életfelfogásnak, a barokk szellemnek és kultúrának a képviselőjeként.

Cantata profana III.

Velünk történt (Zentán és egyebütt a déli végeken)

Gondolatok Szloboda János: Zentán történt '44-ben c. könyve
második kiadásának olvasása közben és után

Kilenc évvel ezelőtt jelent meg Szloboda János: Zentán történt '44-ben című kötete az újvidéki JMMT kiadásában, amelyben módszeresen feldolgozta a második világháború utolsó hónapjaiban lezajlott véres zentai eseményeket. A könyv most újra napvilágot látott. Pontosítva, némileg bővítve és átszerkesztve is. Tudomásunk szerint ez a második olyan könyvünk, amely a Délvidéken negyvennégy végén, negyvenöt elején lezajlott magyarellenés vérengzést taglalja egy helységünk példáján keresztül, s amely megérte második, bővített kiadását. Az első Teleki Júliáé volt. Teleki a csúrogi magyarok tragédiáját kutatta s írta meg elég semmitmondó címen: Visszatekintés a múltba. A második kiadáshoz – nagyon helyesen – új, sokkal megfelelőbb címet választott: Keresem az apám sírját. Sem a szerző, sem a többi hozzátartozó nem találja, nem is találhatja. A gyilkosok nem csak tetteiket igyekeztek elrejtetni, hanem az áldozatokat is, sőt azok földi maradványait: rabokkal kiásatták ugyanis a dögtemetőben elásottakat, s a külsai börgyár hulladékával elvegyítve megsemmisítették őket.

Szloboda János megtalálta a nem visszariasztóan, nem szájbarágoan, nem vérforralóan ható, mégis kifejező címet. A másodiknál is megtartotta.

Az első kiadás készítésekor még sokkal többen vitatták el, mint manapság, hogy ezek az események csakugyan megtörténtek, pedig a szerző – állítása erős bizonyítékaul – belefoglalta kötetébe a „halállistának” nevezett névsort, amelyre, merő véletlenségből ő maga lelt rá a zentai levéltárban. A lista a korabeli hatóság rendeletére készülhetett, s a Zentán kivégzett 65 személy nevét tartalmazta. Ma már tudjuk, jóval többen voltak. A kételkedők – inkább talán gáncsokodók – ennek a névsornak a hitelességét is kétségbe akarták vonni. Szloboda ötlete, hogy a nyilvánosság előtt zajló megtörtént-nem történt vitából a kötetbe is be kell emelni a lényeges részeket, igen tanulságos mindannyiunk számára.

Érdemes tudni, hogy a főleg 1944 végén lezajló vérengzések dokumentumai között, a kötet megjelenése idején még csupán három helységről rendelkezünk a kivégzettekéről készült olyan névsorral, amely az események idején, vagy nem sokkal azt követően készült.

A zentai mellett a másik a szomszédos **Adorjánban** került elő, ahol az ott plébánoskodó Firányi Lajos szabályosan anyakönyvezte a Tisza partján kivégzett férfiak adatait. Adorjánról tudni kell, hogy az első világháború végén is meglakolt az ottani magyar lakosság. Kevesek előtt ismeretes, hogy az itteni magyarok ellenállást tanúsítottak a bevonuló szerb csapatoknak. Hasonló esetről csupán a Pancsova melletti **Tárcsó**, szerbül Starčevo helységről van adatunk. Ennek az a külön érdekessége, hogy ez a fele részben szerb, negyed részben horvát, s szintén ilyen arányú német népességű falu előljárósága a kritikus napokban döntést hozott, hogy a magyar államhoz akar tartozni. Nincs adatunk arra vonatkozóan, milyen következménye lett a tárcsóiakra nézve ennek a döntésnek, az adorjániakat azonban azzal büntették, hogy felperzselték a falut. Az öntelt győztesek nem elégedtek meg ezzel, hanem – nyilván hatalmuk tudatában és gögijében, világ szegényére – az ősi magyar Adorján nevet Nadrljanra változtatták, ami magyarul körülbelül annyit tesz, hogy ráfizetett, rátett, póruljárt.

Adorján, ez a kicsi település a második délszláv „felszabadítást” is megszenvedte. Több mint hatvan személyt lőttek a Tiszába a „felszabadítók”. S viselte a csúfnevet évtizedeken át a második világháború után is. Jó néhány évvel a tömegirtás után a Kishegyesről ide helyezett tanító, Tóth Károly – már helyi tekintéllyé avanzált –, a kommunista párt katonája lett. Azt a megbízatást kapta, hogy leheljen lelket a helybeliekbe, mert nagyon zárkóztak. Ő – mit sem tudva a falu háború végi múltjáról – kezdett kutakodni a titói hatalom iránti bizalmatlanság oka iránt, s rátalált. A „felszabadulás” napjaiban, a „felszabadítók” rá-

törték a falura, házról házra járva összetereltek a falu központjába több mint száz férfit, ott egy nagy politikai beszédet tartottak nekik, majd valamivel több mint felüket kiterelték a Tisza magas partjára, s onnan a vízbe lövöldöztek őket. Tóth Károly szerencsés faluban született. Kishegyes azon kivételes helységeink közé tartozik, ahol negyvennégy végén nem történt ilyesmi, neki tehát fogalma sem volt, hogy nem Adorján, hanem Kishegyes a kivétel. A történet ismeretében a községi párttársasághoz fordult, hogy derítsék ki ezt a szörnyűséget, s az emberekben majd helyreáll a lélek. Ott nem kapott biztatást, fordult hát a tartományhoz. Meghallgatták, s hazaküldték. Nem sok idő múlva beállítottak hozzá a titkosrendőrség emberei, s megmagyarázták neki, hogy fogja be a száját, mert ha nem ... Így ért véget Tóth Károly politikai kárierje jó negyed évszázaddal az adorjáni mészárlást követően. Mert hát ezt követően nem volt képe az emberek elé állni. Ő ugyanis naívnak azt hitte, hogy végigviszi az ügyet, s erre szavát is adta a helybelieknek. Attól fogva már csak méhéskedett. A falu pedig viselte tovább a megalázó nevet. Talán példátlan a történelemben, hogy a győztes így bünteti a legyőzöttet. Vagy további két évtized elteltével a szerb parlament engedélyezte a névátváltást, persze nem indokolva, miért kellett az egész szégyenteljes változtatásnak megtörténnie.

A harmadik névsor **Bezdánban** maradt fenn, szintén a római katolikus plébánia anyakönyvében. Az ott káplánoskodó Vajda Lajos jegyezte be az Isterhácon 1944. november 3-án kivégzettek nevét a következő év március 28-án. Erre úgy került sor, hogy az őszi mészárlást követően csak hevenyészve takarták el a helyszínen a tetemeket, vagy egyáltalán be sem földték őket, hanem a vizenyős terepen hagyták a sás, nád, kaka között felig elmerülve. A tavasz érkezével elviselhetetlenné tették a környéken való tartózkodást, s a zombori hatóság kénytelen volt engedélyezni szabályos elhantolásukat. Ekkor kerültek a nevek a halotti anyakönyvbe.

Szloboda azonban nem elégedett meg a megtalált zentai névsorral. Oka volt rá. Sok forrásból értesült ugyanis, hogy a rajta lévőkön kívül még sokakat kivégeztek. Ennek utánajárt, és alaposan kibővítette az áldozatok névsorát. Természetesen nem csupán a nevüket és más értékes adataikat gyűjtötte össze, hanem – akiről csak lehetett – a kivégzése történetét is, esetenként valóságos kis életrajzot, sőt itt-ott korrajzot is nyújtott. Figyelme kiterjedt a tömegmészárlás sok egyéb körülményére, ami-

nek megvilágítására felhasználta a korabeli zentai vezetők addigra már leírt visszaemlékezéseit is. Elsősorban Olajos Mihály és Farkas Nándor memoárjaira alapozta a körülmények átfogó ábrázolását, de sokatmondó idézeteket vett át Burány Nándor 1968-ban kiadott Összeroppanás című regényéből is.

Burány érdeme, hogy a délvidéki betűvetők közül elsőként foglalkozott ilyen témával.¹

Mindezeket és könyvének más érdemeit is figyelembe véve nem csodálkozunk, hogy Szlobodának a mindössze négyszáz példányban kiadott kötete gyorsan elfogyott, elkészült tehát egy utánnyomat hatszázban. S most kézbe vehetjük a kötet újabb – pontosított, bővített és javított – kiadását, amely már Budapesten jelent meg 2005-ben, a pomázi Kráter kiadónál ezer példányban.

Jó, hogy az akkori történeteket mi magunk dolgozzuk fel, foglaljuk kötetbe és adjuk ki. Az anyaország különböző intézményei, cégei, társaságai, magánszemélyei, önkormányzatai közül több is segítette, segíti hasonló vállalkozásainkat, ám megtépzott lelki egyensúlyunk és önbecsülésünk miatt rendkívül fontos, hogy magát a munkát valójában magunk vállaljuk és végezzük. S az is jó, ha az anyaországi kiadók vállalják kötetünk későbbi, sokkal nagyobb példányszámú újbóli megjelentetését. **A megtorlás napjai** pl. a Magyar Szó és a Forum közös kiadásában jelent meg 1991-ben. Sajnálattal állapíthattuk meg, hogy mindössze néhány nappal a budapesti könyvhet után. Nyilván megjelenhetett volna a könyvvásár idejére is, s ebből látni, az is eléggé valószínű, hogy a késleltetés szándékos volt. Nem a budapestiekén múltott. Viszonyainkhoz képest nem is szerénynek mondható 2000 példányban került ki a nyomdából. Még ugyanabban az évben kiadta a budapesti Montázs kiadó 13 000-ban. Az első kiadás már réges-régen elfogyott, a budapestiből pedig mostanában fogynak az utolsó példányok. Számunkra ugyanis nélkülözhetetlenül fontos, hogy ne csupán mi, délvidéki magyarok tudjuk meg, mi történt velünk 1944-ben Zentán és egyebütt.

Újravolvastva a Zentáról írottakat új kiadásban – jó másfél évtizeddel azután, hogy elsőként a Magyar Szóban olvashattunk róla a tárcaként közölt feldolgozásban Negyvenöt nap negyvennégyben cím alatt – némileg más megvilágításban látni már az eseményeket, s magát az első, Szloboda által végzett feldolgozást is. Elsősorban azt látni, hogy Olajos és Farkas, a két zentai koronatanú meny-nyire volt elkötelezettje a titói rezsimnek. Ami önmagában

nem is hiba, ám a könyvben közölt álláspontjukról kétségtelenül megállapítható, hogy a tetteseket nyilvánvaló szecsenmosdatással próbálták mentetni. Annak ellenére is megállapítható ez, hogy kimondják azt is, ki a felelős: nem más, mint az akkori rendszer, s annak képviselői.

Farkas közli, hogy negyvennégy novemberének első napjaiban munkaszolgálatából megszökve érkezett haza. Már Adorjánon értesült a vérengzésekről. A tetteseket idézőjelben nevezi partizánoknak, jelezvén ezzel, hogy szerinte nem azok lehettek. Közli azt is, hogy helyben arról értesült, hogy az ott kivégzettek száma ötvenre tehető, s „köztük volt Sindeles István, a baloldali mozgalom ismert aktivistája”. Ebből és más körülményből néhol sejtheti, de több helyen ki is mondja, hogy az eseményekért a királypárti csetnikek a felelősök. De azt is közli, amit Olajos is leír, és erősen sérelmez, hogy a katonai közigazgatás bevezetését követően nyomban kiebrudalták a magyar kommunistákat az új zentai helyi hatalomból. S akkor lett a helyieknek köszönhetően bevezetett, néhány napon át tartott kétnyelvűségből kizárólag szerb nyelvű a közigazgatás. S ezt követte a tömegirtás. Nyomatékosítjuk: ez a katonai közigazgatás bevezetését követően történt, „fölülről” – nyilván az újvidéki katonai közigazgatás központjából – kiküldött kommunista elvtársaik jelenlétében és az ő határozott utasításukra következett be. A későbbiekben Farkas mégis visszatér az új hatalom megalapítására, leszögezvén, hogy igen nagy volt vele – az új helyi hatalommal – szemben az ellenállás. Nem azt követelt ki azonban ebből, hogy a megszárlás miatt támadt az ellenállás, hanem többek között amiatt, hogy „agitált az új rendszer ellen a klérus is”. Eryhítésül azonban hozzáfűzi: „Nem volt nehéz dolguk”.

Az a kétségtelen meggyőződés alakul ki az olvasóban Farkas nyilatkozatát olvasva, hogy ő maga sem tudja feloldani azt a súlyos ellentmondást, ami az általa egyedül üdvöztetőnek hitt kommunista társadalmi rendből és e kezdeti uralma alatt tapasztaltakból fakadt. Titórol ugyan nem mond véleményt, de szövegéből kiérezni, hogy őt nem tartja felelősnek a történetekért. Annak ellenére, hogy megállapítja, a katonai közigazgatás tartama alatt a magyarság iránti bizalmatlanság miatt szinte minden magyar lakta helységben katonai helyőrséget állomásoztattak, amelynek élén Szerémségből odarendelt parancsnokok álltak, akik „szinte semmit sem tudtak a magyarokról”. Zenta helyőrsége sem volt kivétel. Farkas emlékezete

szerint a bácskai és a bánsági helységek közül Moholon voltak a legtömegesebbek a kivégzések. Ebben nagyot teved, hiszen Szabadkán például sokkal több magyar esett áldozatul, mint Moholon, de e szerint ő nem tud a csürogi és zsabljai tömegmészárlásról s az újvidékiről sem. Moholról szólva – szintén, mintha a központi hatalmat akarná mentetni – közli, hogy a megszárlás abban az időben történt, amikor még nem állt fel a helyi népfel szabadító bizottság, s hogy a gyilkosság bizonyos Slavko Kekić irányításával történt. Nevezett személyt azonban a katonai közigazgatás szervei emiatt nem vonták felelősségre, sőt – Farkas maga közli – rövid idő elteltével Horgos katonai parancsnokává nevezik ki. Ahol – szintén már a katonai közigazgatás bevezetése után – ugyancsak tömeges kivégzésre kerül sor, többek között kivégzik a súlyosan beteg 83 éves Virág István plébánost is.

Farkas és Olajos is emlegeti az OZNA-t, a hírhedt titkosrendőrséget. Farkas Svetozar Kostić-Čapóhoz, a tartományi OZNA szabadkai megbízottjához megy panaszkodni a történetek miatt, s szavára ki is száll egy bizottság. Eső után köpönyeg. S nem is jutnak semmire, hiszen senkit sem vonnak felelősségre. Annyi történik csupán, hogy Olajost és Farkast is beemelték a hatalomba, mintegy szimbólumaként annak, hogy már meg lehet – illetve: a főntről kapott utasítás miatt ezentúl már meg kell – bízni a magyarokban. Olajos azonban a kilencvenes évek elején már kerek perec kimondja a csalódottságáról szóló őszinte véleményét: „Mi történt? Amit sikerült megtudnom, hogy, úgy látszik, az OZNA parancsára – úgy tudom, hogy ennek a vajdasági parancsnoka akkor Petar Reli? volt – érkezett Becešről egy osztag katona, végrehajtotta a kivégzést, nincsen kizárva, hogy néhány helybeli polgár is részt vett benne a zentai népőrségből...” Bizony, az OZNA parancsára! Az OZNA pedig nem a helyi, hanem a központi, és kizárólag csakis a központi hatalomnak engedelmeskedett. Nélküle ilyen nem lehetett volna tenni. S erősítésül kiküldenek Óbecséről is egy egységet. Állításunk igazolására – hogy tudniillik az eseményekért a központi hatalom a felelős – tegyünk hozzá egyetlen példát a lehetséges sok közül. Temerinben október 27-én – a katonai közigazgatás már tíz napja működik! – kijárási tilalmat hirdetnek, s aznap a közeli Csenejéről fegyveresek érkeztek a faluba, akik megkezdtek a vérengzést. Utána Újvidékről mintegy kétszáz fős reguláris egység is érkezett szekereken, s 30-án e fegyveresek együttes akciójában egyetlen csoportban kivé-

geznek vagy száz polgári személyt, s még másfélszer annyit kisebb-nagyobb csoportban, valamint egyenként.

Semmi sem utal arra, hogy a legfőbb irányító, Tito marsall, a JKP főtitkára bárkit is felelősségre vont volna a történelemért. Sőt, az az iszogatás közben lefolyt anekdotázó beszélgetés erről, ami Tito és a vajdasági vezetők között lezajlott az események után, s amiről Isa Jovanović tesz említést a memoárjaiban, éppen azt bizonyítja, hogy ő mindezt el akarta mismásolni, miközben a saját felelősségét áthárítja a beosztottjaira. Ez sikerült is neki vagy fél évszázadon át. Azután – jó évtizeddel a halála után – mégis felszínre jöttek a tények, amelyek ellene, elsősorban ellene vallanak.

Burány is fölmenti az egész akkori rendszert. Persze ő mást nem is mondhat a hatvanas évek második felében, ha regényét nyomtatva akarja látni. Hangsúlyozni kell az esetében, hogy ő ugyan a zentai mészárlást (alias Tiszacsók), magyarkinzást dolgozza fel, de ezt is írja: „Bizalmas beszélgetésekben egyre többet hallottál arról, hogy a környező falvakban, városokban hány ezer magyart kioztak halálra, gyilkoltak halomra azokon az őszi éjszakákon...”. Tehát közli, hogy a mészárlás nem korlátozódott egyetlen helységekre vagy kisebb tájra. Kéziratának elfogadtatását próbálja könnyíteni, amikor olyan szerbekkel példálózik, akik a saját életük kockáztatásával le akarták állítani a mészárlást, de a csőcselékkel szemben tehetetlenek voltak; s arról is említést tesz, hogy a legnagyobb vérengzés színhelyén a falusi párttitkár felülről utasítást kap, hogy nem engedheti meg a vérengzést, de ezt az utasítást fiókba sülyeszti. Burány ezzel a szerbséget menti, s egy párttitkára hárítja a felelősséget, de a rendszert határozottan fölmenti, mondván: „A rendszert tehát nem érheti vád, próbáld újra s újra elkönyvelni magadban, hiszen a régi Jugó hívei, a reakciós elemek vérezték be kezüket”. S csodálkozik, hogyha ez így van, akkor a Párt miért nem tárja föl ezeket a tényeket a vérengzéssel együtt. Hiszen a kommunisták – mint közli – hatalmas harcot vívtak, hogy a vérengzés ne történjen meg. De – szövi tovább – meddő volt a párt erőlködése, s a tetejében az erőlködésről a nyilvánosság mit sem tud. – Hát nem éppen a kommunisták tekintélyét lehetne növelni, ha mindent kitéreget a Párt? – teszi föl a kérdést. Persze, hogy lehetne, ha nem maga a párt állt volna a cselekmények élén. De ezt azért a nyilvánosság előtt nem vállalhaták. Csakhogy ezt akkor, amikor Burány írta, gondolni sem merte a szerző. S más sem. És nem is vállalták so-

hasem, de még a mai Szerbia sem. Zentán láttunk már tartományi vezetőket a gyászünnepeken, de Belgrád még mindig hallgat. Most már arra sem lehet hivatkozni, hogy a felelősséget legalább részben áthárítsa a királyi Jugoszlávia maradék polgári híveire és csetnikjeire, mint Burány, Olajos és Farkas teszi. Burány koronatanújának, a halálból megmenekült rokonnak a szájába ezeket a kijelentéseket adja: „...hát szóval, mikor agyonvertek, aztán nyolc napig nem adtak enni, (...) Jaj, hogy vertek! A régi rendőrpáncsnok, meg a dobos”. S azután kiderül, hogy ki is felel valójában: „...akkor jöttek ezek ki értem, de akkor már lejárt a hat óra, amit az oroszoktól kaptak, nem végezhetek ki.”² A szabad rablást és gyilkolást tehát a régi rezsim, a rothadt Jugoszlávia emberei követték el, s az engedélyt az oroszok adták rá. Végül is azonban Burány a regénye végén közli, hogy „az igazságot nem tudtam, nem merem kimondani”. Ami akár úgy is érthető, hogy mégis a rezsim, a kommunisták, a partizánok az igazi felelősök, s akár még maga Tito is.

Lényegében hasonló a gondolatmenete Olajosnak is, aki szerint „a kommunisták agyában fel sem vetődött olyan gondolat, hogy a lakosságon megbosszulják az őket ért csapásokat”³, de azt is hiányolja, hogy a kommunista rezsim ideje alatt nem tudhatta meg a teljes igazságot 1944-ről.

Szloboda új könyvében sokat jelentenek azok a pótlások, amelyek a zentai levéltárból előkerült dokumentumokban találhatók. Ezekben sok bizonyító erejű adat van. Például: „a városháza börtönéből eltűnt”, olvasható több személy levéltári adataiban. A börtönt pedig az új rezsim legfőbb felelősei megbízásából hozták létre, vitték oda a zentaiakat tömegesen, s tüntették el onnan őket. A levéltár dokumentumai alapján ki lehetett egészíteni az áldozatok névsorát, s a már előbbi kiadásban is ismert áldozatok adatait is pótolni. Kár, hogy némely személy adatait nem vetette össze a szerző (pl: Motynek Elek, 160. o.; Mocsnek Elek, 167 o.), s kár, hogy az áldozatok összlétszámának megállapítása elmaradt, mert akkor derült volna ki, hogy Zenta békésnek mondott birtokbavétele Tito és fegyveresei részéről több mint kétszáz áldozattal járt. Holott, mint láthatjuk, a hivatalos halállista csupán 65 nevet tartalmaz.

Számoljunk utána.

A halállistán van 65 személy.

A szerző a tanúktól hallottak és a levéltárban leltek alapján kiegészíti ezt 98-ra.

Nem vesz azonban figyelembe minden, saját maga által fellelt adatot. Közli pl., hogy a meggyötört és meggyalázott Bálint Lukácsné Boros Viktust és a hasonló sorsra jutott 13 éves leánykáját, Magduskát egy reggelre felakasztva találták. Egymás kezét fogva lógtak. S közli még, hogy tudnak egy akkor ott eltűnt katolikus kispapról, meg egy, az országúton felőtt honvédről. Megemlíti, hogy „Vass Nándor kivégzése után feleségét és anyósát is elhurcolták, többé nem kerültek elő”. Egyikük sem szerepel a kiegészített névsorban stb.

Na és a hadifoglyok!

A szerző ismert a pontosságra törekvéséről, ennek köszönhetjük megbízható sok adatát. S azt, hogy név szerint felsorolta a Zentán elhunyt 51 hadifogoly nevét. Az általa közöltekből eléggé egyértelmű, hogy sokkal több személy porlad a haláltábornak minősíthető fogolytábor környékén. Ha mindezeket, s a szerző által felsorolt többi adatot is figyelembe vesszük, akkor derül ki, hogy a Zentán esett halálos áldozatok száma csakugyan megközelíti a kétszázat. Akkor is így van ez, ha a hadifoglyok nevéből ítélve egyértelmű, hogy sok volt közöttük a német. Nagy a valószínűsége, hogy ők a Bánságból kerültek Zentára, miután a német hatóság feladta azt a területet. Ismert ugyanis, hogy a reguláris német egységeket követve menekültek onnan a helyi fegyveresek, sok esetben magukkal kényszerítve sok magyar fiatalot is, akik a málfaslegények feladatát látták el, cipelve a német tisztek értékeit.

De még ezzel sem teljes a zentai veszteséglista. Mert itt vannak még a kitelepítettek, az elűldözöttek. A szerző két csoportba sorolja őket. Az egyik a Zentáról kitelepítettek feltárjegyzéke cím alatt található a könyv 353-355. oldalain, itt 49 név olvasható, a másik pedig A Zentáról ismeretlen helyre deportáltak feltárjegyzéke címen a 357-

358. oldalakon. Itt kerek ötven nevet említ. Valamiképpen ők is a mi veszteségeink.

Amivel eddig foglalkoztunk, az az embervesztés. Szloboda azonban könyvében több helyen is megemlíti, hogy a kivégzettektől mekkora vagyont koboztak el. Ha valaki ezt összegezné, kitelne belőle jó néhány nagybirtok, kereskedőház, ipari műhely, ügyvédi iroda, orvosi rendelő, patika...

Már nem a szerzőtől, hanem mindannyiunktól kérdem: ezt nem kellene valamiképpen visszaszerezni? Legalább megkísérelni. Egy központi, magyar szerv kellene hozzá. Mondjuk, alakítsuk meg a **Délvidéki Magyar Vagyonvisszakövetelő Polgári Szervezetet**. Ha már a Magyar Nemzeti Tanácsnak nevezett egypárti állami intézmény nem illetékes ilyesmiben.

Mindezeket összegezve itt is rákérdezhetünk: valójában, mi történt Zentán 1944 végén?

Az emberi gyarlóság szokványos megnyilvánulása. Mondhatnánk: valójában az emberiség történetében sokszor tapasztalt valami. Valami egészen szokványos: a helyi magyarságot a háborús vesztes sorsa sújtotta. Ahogy az a nagykönyvben meg van írva: megtizedeltek bennünket, megaláztak és kifosztottak. Büntettek bennünket, mert a győzteseknek módjukban állt. Csakhogy ezt velünk, délvidéki magyarokkal felszabadulásként akarták és még mindig sokan akarják elhitetni.

A Magyarországon ideiglenesen állomásoztatott szovjet csapatokról kelt ez az alábbi vicc. Beszélget a pokolban Sztálin generalisszimusz és Szulejmán szultán.

„Te hogyan csináltad, hogy százötven évig maradhattak csapataitok?” – kérdezi a fényességes arcú török császártól minden népek legnagyobb vezére.

„Azt hiszem, abban van a lényeg, hogy nem ünnepelttük velük Mohácsot!”

Így bizony! Minket felszabadítottak. De fel ám!

¹ Buzsny Ádornál nem csúszkodik, hogy az Amerikában élt Szegedy György Szentantója voltam. Tíz délvidéki vérengzéseinek emlékét csakugyan a szentantói hírlapjával szűz a közeg Új-szeben történelmi. Ered a szerzőről azonban csupán annyi bizonyos, hogy csakugyan ott volt az események színhelyén, de eddig nem sikerült kideríteni, hogy vajon délvideki volt-e, de meg a személyre vonatkozó más fontos adatnak sem tudunk a nyomára jutni. Annál tudni, hogy könyve megírása idején amerikai és ausztriai magyar lapokban több cikket is írt. Az ilyen cikkek akkori szerkesztőjéig bízni körül már csak kevesen élnek, de rája senki nem tud először adatokat. A legelőbb az ausztriai Csapó Endre kötötte róla, sajnos ez csupán anny volt, hogy emlékszik rá.

² Buzsny, i.m. 114 o.

³ Szondi, 54. o.

Közép-Európa ketyegő bombája: Trianon

Töprengések Horváth Jenő tanulmánykötetének olvasása közben

Népünk sorstragédiáinak egyik legnagyobbika – Muhl és Mohács után – kétségkívül az 1920. június 4-ei párizsi (tévésen: Párizs környéki) békeszerződés. E lassan évszázados traumát a szétdarabolt nemzet máig nem heverte ki: nemzettudati, lelki, demográfiai, társadalmi, gazdasági, bel-/külpolitikai és más következményei máig hatnak. Amíg a két világháború között legalább beszélni lehetett a bajról, sőt a közgondolkodást uralkodó eszmeként áthathotta a jogos területi revízió gondolata – ami a bécsi döntések formájában részeredményekhez is vezetett –, addig a kommunista hatalomátvételt követő fél évszázadban még a szóba hozását is büntették. Szinte csak a rendszerváltozás óta születhettek meg, majd sorakozhatnak könyvespolcunkon az elemző, illetve dokumentumkötetek e sorsdöntő évekről. A teljesség igénye nélkül csak néhány szerző és cím ezek közül: Gerő András (szerk.): *Sorsdöntések* [1989]; Raffay Ernő: *Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal...* (1990); Galántay József: *A trianoni békekötés 1920* (1990); Palotás Zoltán: *A trianoni határok* (1990); Kajetan Endre: *A második Mohács* (1992); Vecseklőy József: *Nemzetgyilkossági kísérlet. Trianon (1919. Párizs)* (1993); Kollányi Károly: *A trianoni boszorkányműve* (1993, 1999); Érdi M. Ferenc, Juba Ferenc, Puskás László, Rada Tibor, Szilassy Sándor (szerk.): *A Trianon forrásai I.* (1994); Kovács Géza, Zsiga Tibor (szerk.): *Trianon és a „hűséges falvak”* (2004); Szidiropulosz Archimédész: *Trianon utóélete* (2005).

E kötetek sorát gyarapítja, és segíti elő a tisztánlátást, ezáltal a fájoan hiányzó nemzetstratégia megalkotását egy eddig méltatlanul homályban maradt szakmunka reprint kiadása. Horváth Jenő diplomáciatörténész, külpolitikus, egyetemi tanár, a Magyar Külügyi Társaság egykori ügyvezető igazgatója tudományos és gyakorlati politikai munkásságának tengelyében a Duna menti népek sorsközösségének a tanulmányozása, egyengetése állott. Ezért is dicséretes, ha egy ilyen szakember egyik fő mű-

vét, a revízió szükségességét forráskutatásokkal alátámasztó *A milleniumtól Trianonig* c. összefoglalóját – amely számos társával 1945 után indexre került, így gyakorlatilag hozzáférhetetlenné vált –, a Szent István Társulat 1938. évi eredetije alapján, hasonló kiadásban a mai nemzedékek számára is elérhetővé teszik.

A közel 300 oldalas eredeti művet Major Zoltán adta közre, s látta el mintegy 180 oldalnyi bevezető tanulmányokkal, bibliográfiával és annotált névmutatóval, amelyek – utalásszerűen tartalmazván az újabb kutatások eredményeit is –, megnövelik a könyv használhatóságát. A közreadó pálya- és korkepében elhelyezi a szerzőt és életművét a magyar tudomány és politika történetében. Ezek szerint Horváth Jenő (1881–1950) 1905-ben tett bölcsészdoktori vizsgát és szerzett középiskolai tanári oklevelet a budapesti tudományegyetemen. Már ez idő tájt kitűnt íráskészségével: „Az erdélyi szász városok közgazdasági viszonyai a nemzeti fejedelemség megalakulásáig” c. doktori értekezéséért az egyetem Pasquich-díjjal tüntette ki. Pancsován, Gyöngyösön, Jászberényben és Szolnokon tanít, megtanul németül, angolul és franciául, s egyéves tanulmányútra Angliába utazik. Tanári éveit alatt elkezd publikálni a szakajtóban és önálló kötetekben. Aggódva érzékeli már akkor, hogy „a magyarországi nemzetiségeknek a magyarsággal való szembeállításuk lehet az a mód és eszköz, ahogyan és amellyel Magyarországot megsemmisíteni törekednek.” Épp ezért historikusként az elsők között szorgalmazta a múlt század elején a haza területén élő népek történetének rendszeres, összehangolt kutatásai kereteinek a megteremtését. Karácsony Sándor szellemi ösztönzése eredményeképp megírja nemzetiségeink vázlatos művelődéstörténetét, ezzel foglalkozó egyetemi tanszék megalakítását sürgeti, konkrét kutatási, cselekvési programot vázol fel, a forráskutatásoktól egy nemzetiségtörténelmi szemle létrehozásáig. Tudományszervező ambíciói mellett a politikai köz-

velemény ismeretterjesztő, népszerűsítő formálását is alapvetőnek tartotta.

1911-ben a kolozsvári tudományegyetem magántanárként habilitálja Márki Sándor ajánlására, akinek a munkatársa lesz ezután másfél évtizedet. 1912-től a váradi jogakadémián rendes tanár, ezen életszakaszához köthető többek között a *Balkán és a világpolitika időszaki kérdései* c. magyar és angol nyelvű füzet-sorozat, valamint a szintén mindkét nyelven közzétett *Magyarország függetlensége és területi épsége. A nagyváradi jogakadémia felhívása a nyugati egyetemekhez* c., két kiadást megért műve. 1919-ben, Teleki Pál felkérésére, az MTA megbízásából megírja *Hungary and Serbia* c. munkáját. Mindeközben itthon és nyugaton a publicisztika eszközeivel is szolgálni igyekszik a magyar területek védelmét. Ezen írásokban jogos különbséget tesz hazai kisebbségeink integritást tisztelő autonómiatörekvései meg a cseh, román és szerb zsákmányszerző imperializmusok között. 1919 elején, szintén Váradon jelenteti meg *Külpolitikai berendezkedésünk és a magyar állam elhelyezkedése az európai államrendben* c., jövőbe mutató brosúráját, amely nyugati és lengyel orientációt javasol a szomszédainkat manipuláló orosz befolyás ellensúlyozására. Külpolitikai nevelő, kultúrdiplomáciai cselekvési programot ajánl a felnövekvő politikus nemzedéknek.

A nagyváradi királyi jogakadémia megszűnte – 1919 júniusa – után visszatér a gyakorlatban már megcsontított anyaországba. Az 1920-ban megalakult Magyar Külügyi Társaság az ország legidősebb sorskérdését: a békediktátum békés revízióját állította tevékenysége középpontjába – eddigi munkássága alapján semmi meglepő nincs abban, hogy Apponyi Albert elnök június 4-én (!) Horváth Jenőt kéri föl az ügyvezető igazgatói teendők ellátására. Már ugyanazon évben megindítja és közel másfél évtizedig szerkeszti a Társaság folyóiratát, a Külügyi Szemlét, majd előadásokat tart a Műegyetem Külügyi Szemináriumán. Ahogy a kötetet szerkesztő Major fogalmaz, Horváth történetfelfogása teljesen mentes a provincializmustól. A diplomáciatörténetet, a nemzetközi jogot a kutatásban és az oktatásban szintetizálni akarta, az egyetemes és a nemzeti történettel együtt. A „*merjünk tudásban, ismeretben, szorgalomban nagyok lenni*” Horváth Jenő-i programját Major Zoltánnal együtt magunk is maig időszaki nék vallhatjuk: „*Lehet szó arról, hogy a történelem szakszerű művelésében alapul a magyar történelmet vegyük, de a magyarság történetén kívül li-*

gyelemmel kell lennünk a magyarsággal együttelt honi népek fejlődésére is (ez az együttes tudománycsoport a hungarológia); szó lehet arról, hogy a magyar történelemmel kapcsolatban különös figyelmet fordítsunk a szomszédos országok és nemzetek, különösen a Dunamedence, Közép-Európa és a Balkán történetére.”

Az életművet tanulmányozva az sem tűnik véletlennek, hogy a *Magyarország és a nemzetiségi kérdés 1815-1920* c. történelmi tanulmányának előszavát is az 1920. június 4-ei dátummal jegyzi. Elemzése ott is gazdag tényanyagot vonultat fel, ám kerüli a polémia, hogy a haza népei közötti kölcsönös megértést szolgálja. Másik, Spectator álnéven megjelent tanulmánya: *A trianoni béke megalkotása 1915-1920* (1924) összefüggésbe hozza a török kiűzése utáni újratelepítés nemzetiségi jellegét és a XX. századi történelemet, hangsúlyozván, hogy a történelmi Magyarország a nemzeti kibontakozás és megújulás lehetőségét is megteremtette népei számára. Rámutat arra is, hogy a Habsburgok csak a németet ismerték el nemzetnek, a birodalmukban élő többi népet és nemzetiséget – köztük a magyart –, sohasem tekintették azzal egyenrangúnak, ami Magyarország szuverenitása nemzetközi megítélésére is kedvezőtlenül hatott a Monarchia időszakában. Az 1848-1867 közötti években pedig különösen elítéli az udvarnak a nemzetiségek és a magyarság szembeállítására tett gyakorlati lépéseit.

Utóbbi művében részletesen dokumentálja azt a tételt is, miszerint „*a trianoni rendelkezések eredete így nem a helyszínen és nem a lakosság óhajai körül keresendő, hanem azokban az információkban és javaslatokban, amelyeket a cseh, szerb és román agentúrák nyugat-európai képviselőiknek rendelkezésére bocsátottak.*” Vagyis: ellentétben az 1945 óta súlyosakkal, döntően a külső erők mondták meg, mit is „akarnak” a magyarországi szerbek, románok, szlovákok, ők adták a fegyveres megszállások alatt sebtiben összehívott népgyűlések szónokainak szájába az elszakadás határozatait, amelyeket azután mint a lakosság egységes akaratának dokumentumait továbbítottak Párizsba.

Horváth Jenő más műveiben is – pl. *A magyar kérdés a XX. században I. Felelősség a világháborúért és a békeszerződésért* (1939) –, meggyőzően adatozza, hogy a háborús felelősség kérdésében csak a győztes hatalmak képviselői alkották a szaksbizottságot, így az ellenérdekelte központi hatalmak nem is voltak képviselve, következés-

képp az eredmény is csak egyoldalú, elfogult lehetett. *A sine ira et studio* meg az *audiatur et altera pars* elvét nélkülöző, elfogult vád alapján született ítéletet erkölcsi megbélyegzés, jóvátétel-fizetési kötelezettség követte, a terület- és nemzetcsönkoláson kívül. Természetes ezek után, hogy a revíziós küzdelem egyik sarkalatos kérdésévé vált az egyoldalú háborús bűnösség tudományos cáfolata.

Major helyesen szögezi le, hogy „nem a politika által adott direkt megbízásról van szó akkor, amikor elsőrendű nemzeti érdek követelte meg nyilvános ferdítések, mítoszok, legendák, mondjuk ki: házugságok kiigazítását, cáfolatát,” midőn „a nyugati világ gondolkodására, a rólunk formált torzító kép kialakítására jelentős hatással voltak a R. W. Seton-Watson, Wickham Steed, E. Benes és más politikai desperádok, akik jórészt a legcsekélyebb erkölcsi gátlás nélkül terjesztették hamisításait, enyhébb esetben tévedéseiket, végzetes irányban befolyásolva ezzel a 'békecsinálók'-at”. Horváth Jenőnek a nemzet becsülete helyreállításáért folytatott törekvései bár nem ingatták meg alapjaiban a békeművet, talán mégis építőköveket adtak a 30-as, 40-es években bekövetkezett részleges területi revíziókhöz.

A professzor 1920/21-ben a Budapestre menekült kolozsvári és pozsonyi egyetem tanára lett, emellett a Pazmány Péter Tudományegyetemen és a Közgazdasági Karon is több tárgyat előadott. Az oktatás mellett, Apponyi Albert társaságában, hivatalos nemzetközi tárgyalásokon is képviselte hazánkat Nyugat-Európában. *A Magyar diplomácia. A magyar állam külpolitikai összeköttetései a bécsi végzésektől a kettős monarchia felbomlásáig 1815-1918 c. műve* (1928) akadémiai díjat kapott. A Külügyi Szemlében írt tanulmányaiban, valamint a *Magyarország helyzete a háborús Európában. A középeurópai kérdés változatai a huszadik században* (1943) c. kötetében központi szerepet juttat a nemzetiségi kérdésnek. Tényekkel cáfolja az ezeréves magyar elnyomás mítoszát: „a nemzetiségek erőszakos megmagyarosítása útján való megalkotását magyar kormányprogramnak feltüntetni alig lehet. Lehetek a gyakorlatban hibák, de az ellenséges propaganda, e hibák orvoslása és a békés együttélés biztosítása helyett egész erejét arra pazarolta, hogy a nemzetiségeket védő és felvirágoztató magyar politikai nemzetet, melynek azok a magyarokkal egyenjogú tagjai voltak, az eth-

nikai magyar nemzettel tévesztette össze, és az utóbbi ellen intézett támadással a magyar államban egyesült népek békés harmóniájának végét vessen.”

A néptestvérség eszméjének Horváth Jenő-i megfogalmazása a XXI. század kül- és kisebbségpolitikusai számára is megszívlelendő: „a Dunamedence népei a magyar állam területét közös birtoknak tekintették, és valamennyien Szent István koronájának védelme alatt állottak. A fentiek alapján tehát a magyar kormány bölcsen jár el akkor, ha elődeinek hagyományához híven nem pusztán a magyarság, hanem a Duna-medence összes népeinek érdekeire és szerveződéseire mutat rá, és ezzel világos bizonyítékát nyújtja annak, miszerint nem őt illeti meg a felelősség azért, mert a Dunamedence népei egymástól elszakadtak, egymás nélkül megélni képtelenek és vis maior következtében egymáshoz még közeledni sem tudnak. Hanem hogy a trianoni szerződés megalkotói voltak azok, akik a Dunamedence békés fejlődését megakasztották, annak népeit békés együttélés helyett egymással szembeállították, jövőjüket bizonytalanra tették.”

Horváth külügyi társasági ténykedéséhez fűződik még a *Háborús felelősség* (1928-31) és a *South Eastern Affairs* (1931-39) c. folyóiratok szerkesztésében való meghatározó közreműködés. E történeti-politikai szemlét világnyelveken, a magyar kérdést a közép-európai és balkáni térség geopolitikai meghatározottságába ágyazták, nagy tudományos felkészültséggel. Az 1930-as évtized végén jelent meg a tudós két összefoglaló, nagy műve: *A milleniumtól Trianonig* és *A magyar kérdés a XX. században* c. kétkötetes, szintetizáló munka. Az előbbi, amely az 1896 és 1920 közötti negyedszázad hazai történetét dolgozza fel világpolitikai összefüggésbe ágyazva, került nemrégiben újrakiadásra, s képezi további gondolkodásunk tárgyát.

A kötet vizsgálódásainak tengelyében a magyar állam lehetőségeinek, érdekeinek, önállósága megvédésének szempontjai állanak. Nem klasszikus országtörténetet ad, hanem a századelő európai és globális folyamatainak összefüggésrendszerébe illeszti a bel- és külpolitika történeteseit. Esszéisztikus stílusú, imponálóan adatolt, olvasmányos írás ama világtörténelmi fordulópontokról, ami az angol-német megegyezés elmaradásának folyománya-ként, az oroszoknak – a Nyugat által jóváhagyott –, balkáni, közép-európai térférfesét dokumentálja. A közreadó

Major Zoltán szerint „Horváth Jenő műve cáfolata annak a ma is fellelhető véleménynek, mítosznak, hogy az 1945 előtti polgári közvélemény, történetírás kritika nélkül ítélte meg a magyar politika cselekedeteit.” Egyfelől ostromozza a 30 millió magyarról szőtt álmokat, elítéli a személyi és pártpolitikát űző politikusokat meg a szélesebb társadalmi rétegek és a nemzetiségek iránti csekély érdeklődést. Másrészt súlyos hibának tartja a milleniumi Magyarországon a külpolitikai érzék elsovadását, a köldöknéző belterjességet. Nem Jászi Oszkárnak az osztrák centristákkal rokon felfogása alapján, de Horváth is eljut az országon belüli nemzeti közösségek és a többnemzetiségű Erdély autonómiájának igenléséhez. Megállapítja, hogy a régi magyar állam sem volt egyéb föderációnál.

A kötet hat fő egységből épül fel. Az indító fejezet az ezeréves Magyarország 1896. évi állapotát vázolja fel. Már itt szembeállítja a Rákosi Jenő fele álmódok és a valóságot számba vevő Andrássy Gyula és Tisza István nemzetpolitikáját. Az utóbbiak – az előbbieket magyar imperialista álmokképeivel szemben –, azzal számoltak, hogy a sok százados együttélés folyamán „a politikai értelemben vett magyar nemzet olyan mértékben erősödött meg, hogy valamennyi nemzetiség sietett az alkotmány sáncaiba kerülni, a politikai nemzet fogalmában a magyarsággal egybeolvadni. Reális megfigyelés szerint a Dunamedencében olyan közösség alakult, mely a magyar államnak növekvő egybetartozással együtt növekvő súlyt és erőt biztosított (...) a szentistváni magyar állam különböző fajú népei külsőségeiben, gondolkodásban, sőt vérszerűleg is egyre nagyobb hasonlóságot és egybetartozást, közösséget és egységet mutattak.”

Amíg az 1895. évi nemzetiségi kongresszus a magyar állam területi egységének fenntartása mellett követelt területi önkormányzatot és regionális közigazgatási anyanyelvhasználatot, addig ugyanakkor Párizsban prágai, belgrádi, bukaresti küldöttek – tehát idegen állampolgárok –, már a magyar állam és a magyarországi nemzetiségek érdekei ellen szervezkedtek. Ez utóbbi gyűlésen szerepelt első ízben a csehszlovák elnevezés, vagyis az a szándék, hogy a csehek a szlovákok földjére vetettek szemet, ami a következő évben Prágában szervezeti formát is öltött, Československá Jednota néven. A csehek pánszláv propaganda-lehetőségét az is elősegítette, hogy a kettős monarchiában, osztrák hivatalnokként min-

den fontosabb közös intézményben ott ültek...

A román és a szerb mozgalmak háttérében az 1878-ban felszabadult két balkáni állam húzódott meg. Az elhanyagolt magyar vidékekről megindult el- és kivándorlás előnyeit, szerbiai és romániai bankok finanszírozta földvásárlások révén, a hazai szerbek és románok élvezték, idegen függés alá rendezve a magyarországi kisebbségi közösségek egy részét. A feltáruló helyzetkép ugyanakkor a horvát terjeszkedési törekvésekkel szemben a balkáni magyar-szerb érdekközösségre is rávilágít. A németiséget a szerző a legpatriótább nemzetiségnek nevezi, amely a pángermán törekvéseket maga utasította vissza.

A könyv második nagy egysége az európai helyzet alakulását taglalja a vizsgált időszak első évtizedében. Átfogó elemzését kapjuk a monarchia magyarokra nézve hátrányos jellemzőinek, nevezetesen annak, hogy a közös ügyeket hivatalból németül intézték, a vámuniónak, a nemzetközi politika folytán orosz érdekkörbe kerülésünknek, továbbá az oroszok csehekkel, ruténnel összehangolt szervezkedésének. Ez utóbbi a *federatív mozgalom* fedőneve alatt, kimutatható osztrák segédlettel, a magyarországi nemzetiségek és a magyarság szembeállítására vált alkalmassá. Az eszme az udvarnál nem kisebb támogatóra talált, mint Ferenc Ferdinánd trónörökös, aki felesége útján a csehekkel tartott összeköttetést, magyarellenesség alapállásának pedig számtalan helyen és formában hangot adott, egész az ország katonai megszállásának tervével bezáróan.

Az orosz diplomácia már ebben az időszakban lépéseket tett a monarchia gyengítésére s a majdani szétzúzása utáni légüres térbe való benyomulásra. A szerb királyi dinasztiaaváltásban (az Obrenovićok helyére a Karađorđevićek kerülésben) is kimutatható a szerepük, de a délszlávok egyesítése gondolatának a háttérében is ők állottak. A Dalmácia, Bosznia-Hercegovina, sőt Horvátország birtoklásáért felélénkült korabeli tevékenység mögött szintén orosz törekvéseket kell látnunk.

Az 1906-1910 közötti koalíciós küzdelmek és a boszniai válság bemutatása képezi a kötet harmadik fejezetét. Horváth szükségesnek érzi itt leszögezni, hogy a sokszor félremagyarázott népiszkolai törvényében „Apponyi nem a nemzetiségek elnyomására törekedett, hanem az államnyelv elsajátítását szorgalmazta, melyre a hatóság-gal való érintkezésben a lakosságnak szüksége volt.”

Ugyanakkor elismeri, hogy „szerencsétlen volt azonban e rendelkezés azért, mert azt a látszatot keltette, hogy az állam különböző ajkú polgárait anyanyelvük használatában korlátozza, és a magyar állam csak nem-magyar elemeinek kényszere útján bír magyar jelleggel.” Végső soron csak azt rója föl az egyébként jó szándékú grófnak, hogy kellőképpen „ő sem foglalkozott a nemzetiségekkel, míg ellenségei kitartóan és rendszeresen a magyar államot egybefogó kapcsok meglazításán fáradoztak.”

Nem tekinthetjük összeesküvés-elméletnek a szerző tényközléseit, miszerint Maniu Gyula későbbi magyar országgyűlési képviselő már 1893-ban esküt tett egy idegen állam: Románia belügyminisztériumában, hogy egész életét a magyarországi románok forradalmasításának szenteli, vagy Hodzsa Milán szintén magyar parlamenti képviselő azon cseh politikai körökkel működött együtt, akik Felső-Magyarország elszakítására törekedtek. Rámutat Horváth Jenő arra is, hogy ennek a jól szervezett mozgalomnak az európai köztudattal érintkezést kereső központja akkor Bécsben (később Prágában illetve Párizsban) volt. Innen juttatták (dez)információikat például Seton-Watson angol vagy Björnson norvég írók magyarellenes propagandájához. Amíg a magyar közélet nem mérte föl az országra leselkedő veszélyt, „a magyar érdekekkel szemben álló körök viszont Ferenc Ferdinánd trónörökösét szerezték meg vezérüknek, és így érkezett be nyertesként az a federalizmus, melynek végcélját (...) Ausztria-Magyarország feldarabolása képezte.” Az idegen erők az intelligencia és a papság egyes köreiben immár szövetségesekre találtak, akik a rutén görögkatolikus, valamint a szerb és román görögkeleti egyházi autonómia bástyái mögött meghúzódva végeztek államellenes izgatást.

Ferenc Ferdinánd – bár meghitt kapcsolatokat ápolt a magyarellenes cseh és román körökkel –, a Monarchia olyan *trialista* átalakításában gondolkodott, amelynek harmadik pillére a régi horvát állam feltámasztásával létrehozandó délszláv állam lenne, Dalmáciát is magában foglalva. A kötet szerzője a kor magyar politikusainak hibájul rója fel, hogy ahelyett, hogy ez időben a horvát nacionalisták megnyerésére törekedtek volna, külön unionista pártot hoztak létre, így Bosznia-Hercegovina megszállása után előbbieket Ausztria érdekkörébe taszították, bár a magyar-horvát érintkezés a surlódás ellenére egyelőre korrekt maradt.

Az események gyorsan peregtek. Az 1907 januárjában elfogadott választójogi törvény alapján lebonyolított választáson az osztrák parlament 516 mandátuma közül mindössze 233-at birtokoltak németek, minekutána Ausztria német jellege megszűnt. Magyarország – az osztrák példát látva –, önvédelemből még inkább elzárkózott az általános választójog megadása elől, nehogy szláv állammá váljon, ami a feldarabolódás „előszobája” lehetett volna. 1908-ban – orosz támogatással – Prágában össz-szláv kongresszust tartottak, ekkor került az irányítás T. G. Masaryk professzor kezébe. Közben kiéleződött az osztrák-szerb ellentét (boszniai válság), mivel a Ferenc Ferdinánd által támogatott, horvát vezetésű *trializmussal* a magyarokon kívül a szerbek is szemben álltak. Bosznia-Hercegovina anektálását Andrássy meg Apponyi el-lenezték. Mindeközben a horvát nacionalisták nagyhorvát, a szerbek nagyszerb állam létrehozásán munkálkodtak.

A nemzetiségi parlamenti képviselők 1910-ben Budapesten „az osztrák *centristákkal* szövetkezve várták az időt, amikor Ferenc Ferdinánd trónra lép, és megveti alapját az ő nagy osztrák *összbirodalmának*, melyben a magyarok hátra fognak szorulni.” A polgári radikálisok „Prága, Bécs és Belgrád hasonló elemeivel együtt Páris felé orientálódnak, honnan Magyarországot valamennyi problémájával együtt Pétervárra kívánták át-utalni.”

Horváth Jenő könyvének *negyedik* fejezete Magyarország 1911-1916 közötti önvédelmi harcát taglalja. Az imponálóan részletes diplomáciatörténeli bevezetés az orosz támadás előkészítésével foglalkozik. E körbe tartozik a még 1907-ben létrejött *entente cordiale*, amely viszont az öreg Ferenc Józsefet győzte meg arról, hogy ezzel szemben csak a német birodalom nyújthat kellő támogatást, annál is inkább, mert Itália 1909-ben lemondott a Monarchia Oroszországgal szembeni adriai védelméről.

Ferenc Ferdinándnak a halála után közzétett programjából kiderül, hogy Magyarország önállóságának megszüntetésével kívánta átalakítani a monarchia alkotmányát. A birodalom minden tartománya és nemzetisége önkormányzatot élvezett és közvetlenül az uralkodó alá tartozott volna. A tervet Horváth szerint „a királytól szentesített magyar törvények elleni támadásnak volt minősíthető”, a vezérkarban pedig „készen állott Magyarország katonai megszállásának tervezete (...) A

Ferenc Ferdinánd nevében és az ő számára elkészített javaslattal szemben, amely (...) a magyartól idegen jellegű, osztrák összmonarchiának képezte alapját, Tisza István a kettős monarchia fenntartására és az 1867-iki kiegyezés védelmére vállalkozott." Az 1910. évi választásokon győztes Munkapártjának programja gyakorlatilag a koronaherceg elgondolásának antitézise volt: nem egyetlen birodalom, hanem a kettős monarchia s azon belül a szuverén magyar állam és a független magyar nemzet értékeinek biztosítására irányult. Ezért volt szálka kezdeti fogva mindenki számára, akik az ország szétदारabolását tűzték ki célul. „Tisza Magyarország megújított erejét a Dunamedence népeinek egymással való megbékítésére, a szabadságra törekvő balkáni népek támogatására, az ezekre építhető idegen hódító és hatalmi politika ellensúlyozására kívánta érvényesíteni (...) mindezekkel az erővel szemben Tisza pusztán Ferenc József-re és a dualizmusra támaszkodott, mert ez utóbbinak keretei között vélte megtalálni azt a lehetőséget, hogy a Mohács óta szünetelt magyar külpolitika ismét életre kelhessen.”

1911-ben orosz védőség alatt megalakult a Balkán Szövetség az ott élő ortodox népek török alóli felszabadítására, ugyanakkor Ausztria-Magyarország ellen. A következő őszön kitört Balkán-háború román részvétele mögött már Erdély elszakításának a szándéka húzódott. Tisza megnyilatkozásaiból mindeközben nyomon követhető, hogy a Szerbia bekebelezését célzó német nyomásnak ellenállt. 1913 júniusában Szerbia és Románia Bukarestben titkos szerződést kötött a Magyarország területéből való nagyobb terület elszakítására. Tisza István ennek ellenére 1910 óta fáradozott egy magyar-román meg egyezés létrehozásán, amely természetesen orosz és francia érdekeket sértett. Előbbiek még a hajdúdorogi magyar görögkatolikus püspök meggyilkoltatásától sem riadtak vissza (debreceni merénylet), utóbbiak pedig nyomást gyakoroltak mindkét félre a magyar-román tárgyalások megszakítása érdekében.

Az orosz diplomácia Erdély odaigérése fejében Romániától a hármasszövetségtől való elszakadásra és az Oroszországhoz való csatlakozásra kapott ígéretet. Közben a Ferenc Ferdinánd vezette osztrák centristák és a Pétervár irányította cseh federalisták összeütközésbe kerültek. Nagy valószínűséggel utóbbiak jóváhagyásával gyilkolták meg Sarajevóban 1914. június 28-án a trónörökösöt. Horváth Jenő megfogalmazásában „Auszt-

ria-Magyarországnak most kardot kellett rántania, hogy Szerbia megfenyítésével ürügyet adjon az orosz beavatkozásra.”

A fejezet következő részegysége a háborús felelősség kérdését feszegeti. Érthető a szerző ez iránti érzékenysége, hiszen a békekonferencia épp erre a vádra építette fel az 1919-20. évi békeszerződéseket. Meggyőzően érvel amellett, hogy a vád épp hazánkkal szemben gyenge és erőtlenség: „Miután pedig Magyarország helyett a békekonferencián azok a szomszédos kormányok voltak képviselve, amelyek Magyarország felosztását követelték és annak területéből részesedtek, szükségképpen fokozott mértékben állott érdekükben az, hogy kellő indoklást találjanak abban a vádban, melynek alapján a magyar állam felosztható lesz.” Miután Lloyd George, a szerződés egyik megalkotója 1921. március 3-án úgy nyilatkozott, hogy a háborús bűnösség vádjának esetleges megdőlésével a rájuk épített szerződések is megdőlnének, újabb vádakkal álltak elő az érintett kormányok, miszerint a magyarok elnyomták a nemzetiségeket, akiket így fel kellett szabadítani.

Egy bizonyos: a békeszerződést megalkotó hatalmak hazánkat és viszonyait nem ismerték, így ellenerdekelt kormányok szakértőinek a véleményére hagyalkoztak. A háborús felelősség vádjának képtelenségét az a tény igazolja, hogy a monarchia külpolitikájának irányát nem a magyar nemzeti érdekek szabták meg, hisz a közös ügyeket Bécs tartotta kézben. A diplomáciai iratokból nyomon követhetők Tisza erőfeszítései a háború elkerülésére, a Szerbia iránti lojalításra. A hatalmak ennek ellenére változatlanul hagyták a háborús felelősség vádját, „és ezzel nyilvánvalóvá lett, hogy a békeszerződés alapját egyedül a nyers erőszak képezte.”

Horváth ezután az 1914-15. évi védelmi háború tényeit sorjazzá, amelyeket a magyar haderő az orosz, román és szerb csapatok ellen vívott. Amikor a három támadó vereséget szenvedett, Bukarest elfoglalásával, 1916 végén a háborút Magyarország befejezettnek hitte. „Attól kezdve a békét szorgalmazta, és így készült el a központi hatalmak decemberi békeajánlata, melyet az ellenfelek egy hónap múlva elutasítottak. Attól kezdve Magyarország már csak rákényszerített háborút folytatott, amely erejét lassanként felmorzsolta.”

Tisza ismét felvette a magyarországi románokkal a tárgyalások fonalát, hisz ők továbbra is belső önkormányzat-

ban gondolkodtak. Az orosz diplomácia azonban ismételtén Erdély bekebelezésével biztatta Bukarestet – Románia 1914. október 1-je óta mindkét félnek a másiktól nem tudott szövetségese volt! –, valamint a délszláv területek elszakításával Belgrádot. Az orosz haderő nem titkolt célja 1915 elejétől hazánk elfoglalása volt, amelyet a Felvidék és Kárpátalja Csehországnak való átadása követett volna, élén orosz nagyherceggel (!), de Masaryk memorandumja még a maradék ország élére is orosz kormányzót állított volna. Olaszország – angol ösztönzésre, Dalmácia megszerzésének fejében –, májusban kilépett a hármasszövetségből, és hadat üzent korábbi szövetségeseinek.

A védelmi harc befejezésével összefüggésben Róma sajátos érdekei is megvilágítást nyernek. Ugyanakkor Seton-Watson, Benes, Masaryk és mások irreális Kárpát-medencei demográfiai adatokkal tévesztik meg a nyugati közvéleményt meg politikusokat. 1916. augusztusában Románia hátba támadja Magyarországot, szeptember-októberben azonban a magyar és német haderő kiveri őket Erdélyből, sőt Bukarest is német kézre kerül, Ferdinánd királyt lasi-ba távozásra kényszerítve. Ferenc József halála után IV. Károly foglalja el a magyar trónt.

A történetíró tehát rákényszerített háborúnak minősíti Magyarországot szempontjából az 1917-18-ban történeteket. Párizs és London attól félt, hogy Oroszország esetleges bukása után a központi hatalmak teljes erejükkel a Nyugat ellen fordulnak, ezért nem fogadták el az 1916 decemberében felajánlott békét. Masaryk bizalmasa, Seton-Watson, alig egy hónapra rá, a New Europe c. propagandailapjában a szövetségesek programjával továbbra is „Ausztria-Magyarország feldarabolását és az annak eléréséhez vezető utat: a német hegemonia megdöntését Ausztriában és az ennél végtelenül brutálisabb magyar hegemonia megdöntését Magyarországon” jelöli meg. Tíz év után az amerikaiakhoz fordul külön-béke-ajánlatával, akik viszont a cseh befolyás alatt álló, centrista Czernin Ottokár közös külügyminiszterrel tárgyalnak, ő pedig – ellenérdekelte lévén – levette azt napirendről. Akkor még Anglia és Amerika egyaránt megtartotta volna a monarchiát, ha az szakit Németországgal. Az ellenzék magvát alkotó függetlenségi párt új vezére, Károlyi Mihály Párizsban Magyarország közreműködését kínálta fel a német szövetség ellen. 1916-ban új pártot alakított, amely Czerninnek Ferenc Ferdinándhoz közel álló

szellemében Tisza megbuktatására törekedett. Politikáját Horváth így jellemzi: „A Németországgal való szembe-helyezkedés a közösen vívott háború alatt; a választójogi harc megindítása olyan időben, mikor a nemzet figyelme az önvédelemre és a magyar állam fenntartására volt irányítva; a védekezés gyengítése azzal, hogy a magyar állam a Tiszával bírt nem tudó centralisták óhaja szerint olyan federatív állammá alakuljon át, melyben a magyarsággal federáló nemzetiségek idegen államoktól kapták volna utasításukat: a védekező Magyarország és a magyar nemzet kárára dolgozó politikát jelentette.”

„Ha Károlynak és elvtársainak az ellenséggel való megállapodásait a történetírás árulásnak minősítette (Gratz), Magyarországnak azt a törekvését, hogy az osztrák ösztöndarabok lehulló falától szabaduljon, alig lehetne ugyanannak minősíteni (...) Mi több, Magyarországon a nemzetiségek nem követelték a magyar állam feldarabolását, sem attól nem igyekeztek elszakadni. Csak néhány politikus volt, aki az ellenséghez állott. A csehekhez állott szlovák Stefanik és Okusky nem éltek Magyarországon; Maniu a fronton harcolt, a horvátok a háború befejezéséig a monarchia legjobb katonái maradtak. A nemzetiségeknek a magyar állam fenntartásához való ragaszkodása természetesen hívta ki maga ellen a centralisták haragját.”

Ausztria még Románia bekebelezésére készült, amit magyar részről megvetőztak, Magyarország viszont Dalmáciát – a horvát állam régi egységének visszaállítása érdekében – Horvátországhoz csatolta volna. 1917 júliusában Pašić szerb miniszterelnök és Trumbić horvát menekült politikus Korfuban megállapodott egy leendő délszláv állam létrehozásában, az önrendelkezési jogra hivatkozva, de az érintettek jelentős részének megkérdezése nélkül. Októberben egy osztrák-magyar megállapodás húsz évre Németországhoz kötötte volna a monarchia gazdaságának szekerét. Tiszának viszont a Szerbia és Montenegró bekebelezésére irányuló német nyomást sikerült visszautasítania. 1918 nyarán és őszén Masaryk az amerikai csehek, szlovákok és rutének képviselőivel Felső-Magyarország bekebelezését határozta el, szintén az érintett népek felhatalmazását mellőzve, de az önrendelkezési jog őrve alatt.

Amerika 1918-ban eldöntötte a háború kimenetelét. Magyarország volt az első, amely szeptember közepén Wilsontól békét kért, amelyet el is fogadott. Mégis Auszt-

ria-Magyarország sorsát a nemzetközi jog szabályai helyett egy szövetségi katonai szerződés döntötte el, amelyet Benes és Pichon francia külügyminiszter kötött, s ezzel Franciaország ismét a közép-európai kérdésben a cseh emigránsok vezetésére bízta magát. IV. Károly így hiába adott önkormányzatot népeinek október 16-án, a helyzet kulcsa Bécsből Párizsba vándorolt. Wilson másnap magáévá tette Csehország és Szlovákia függetlenségi nyilatkozatát, visszavonva korábbi megállapodását a Monarchiával. Magyarország és Ausztria is egyidejűleg visszanyerte önrendelkezési jogát. Prágában, Bécsben és Budapesten rövidesen forradalmak törtek ki, amelyek mögött szintén a cseh emigráció állott.

Károlyi október végén pesti palotájában – polgári radikális és szocialista elemekből – megalakította a Nemzeti Tanácsot, amelyet József főherceg „hazafias névbe rejtett szovjetnek” nevezett. A tanács október 30-án elismerte a csehszlovák nemzeti tanácsot, amely nemzeti érdekeink elleni vétkek volt, lévén a Felvidék Magyarország integráns része. Másnap Károlyi kormányalakításra kapott megbízást – a miniszterek eskütétele közben a háború bűnbakjának kikiáltott Tisza Istvánt tisztázatlan körülmények között meggyilkolták.

A nagy ívű történettudományi munka záró fejezete a magyar birodalom felbomlását veszi górcső alá 1918–20 között. Október legvégén a Monarchia és az antant Páduában fegyverszünetet kötött – a demarkációs vonalat dél és kelet felé Magyarország határai képezték. A magyar kormány ahelyett, hogy a hazatérő csapatokat a hátrához irányította volna, elszedte fegyvereiket, és a szerződésben nem érintett határszakaszokat védtelenül hagyta. D'Espérey francia tábornok november 8-án Magyarországra kényszerítette a belgrádi katonai megállapodást, amely a Maros–Szabadka–Pécs vonalat a román és szerb haderőknek engedte át. A nemzetközi jog kizárja ugyanazon körben két fegyverszüneti szerződés megkötését, ami a kormány tudatlanságát vagy szándékos hazafeladását valószínűsíti!

Ennek ellenére a belgrádi egyezmény alapján a szerbek kezdetben csak katonai megszállást eszközöltek, Dél-Magyarország közigazgatását magyar kézben hagyták. Az 1918–19-i forradalmak alatt ezt és a későbbi annexiókat politikai megszállásokká változtatták. Novemberben – prágai vezénnyel – a cseh, az osztrák és a magyar forradalom megfosztotta trónjától a császárt és ki-

rályt, Budapesten kikiáltották a népköztársaságot. A következő hónapok anarchiája közepette a Moszkvában kiképzett Kohn–Kun Béla véres tüntetéseket szervezett, amiért februárban bebörtönözték. A fogházból is kapcsolatot tartott a rendbontó elemekkel, Károlyi átadta a hatalmat a szocialistáknak, akik a kommunistákkal egyesülve, orosz mintára magyar szovjetet alakítottak. Horváth szerint Károlyi emberei „a francia militarizmus szolgálatába szegődtek, majd csalódásuk után Moszkva erejével akarták eltávolítani a franciákat és ezek barátait (...) A proletárdiktatúra mérlegét a lakosság minden rétegéből bőven szedett áldozatokon kívül fosztogatások és pusztítások adták meg.”

Még az őszirózsás forradalom alatt a teoretikus Jakobovics–Jászi Oszkár hozzátámasztotta az idegen inspirációjú föderalizálás végrehajtásához, mintegy továbbfejlesztve az 1868. évi nemzeti törvényt. Október 30-án néhány csehbarát szlovák Turócszentmártonban népgyűlést hívott össze, hogy a szlovákok önrendelkezési jogát kimondassa, ami autonómia helyett a területnek a cseh államba való teljes bekebelezését hozta számukra. A helyszínen megjelent 103 emberből 72-en helybéliek voltak, tehát még a szlovákság egészét sem képviselheték, nemhogy a millió fölötti lélekszámú magyar és német lakosságot! A Prágából hirtelen megérkező Hodzsa Milán a gyűléssel megváltoztatta a határozat szövegét: a szóföbbséggel kifejezés helyére így került az *egyhangúlag*, a szlovák helyére pedig a *csehszlovák nemzet*, a békekonferencián való szlovák képviselet pedig egyszer s mindenkorra elmaradt! Vyx alezredes decemberi jegyzéke alapján francia és cseh csapatok szállták meg a Felvidéket, a fegyverszüneti szerződésre hivatkozva.

A békekonferencián 1919 februárjában Benes Szlovákiát régi cseh felségterületnek nevezte, meghamisítván a magyar lakosság számát, és a terület megkapása fejében svájci mintájú föderációt ígért. A Magyarországhoz ragaszkodó szepességi szászokat és a ruténeket fegyverrel kényszerítették cseh uralom alá. A cseh imperializmus étvágya határtalan volt: már a háború előtt „az osztrák nagyipar fellegrárból tekintette alá az agrárjellegű magyar, szerb, román és bolgár területekre (...) Az sem volt véletlen, hogy a világháború befejezése után Magyarországot parasztköztársasággá nevezték ki, és a cseh nagyipar a maga piacának tekintette a megbénult Ausztriát, a magyar, szerb és bolgár államokat. Pozsony kikötőjéből a Dunát igyekeztek a cseh ipar or-

szágútjává tenni, a déli szlovén területeken át Trieszt és a tenger felé igyekeztek. A gazdasági terjeszkedés nyomán csakhamar a földet is maguknak igényelték", ami már az olasz érdekeket is sértette. Masaryk Nyugat-Magyarországon korridorral kívánta a déli és nyugati szláv területeket összekötni, ez az osztrákok étvágát is megnövelte, hogy Vas, Sopron, Moson és Pozsony vármegyék egy részét követeljék. E később Burgenlandnak keresztelt territórium a korai időkől eredeztethető – amúgy szintén nem valós –, német jellegre hivatkozva sikerült csak a cseh tervet meggyőztetni.

Dél-Magyarországot francia vezénylet alatt szerb csapatok szállták meg, amelyet – mint említettük –, rövidesen politikai megszállássá alakítottak. Bár a Drávaszög, a Bácska és a Bánság lakosságának egynegyedét sem tették ki, 1918 novemberében az újvidéki népgyűlés ki mondta az egész lakosság nevében a szerb állam általi bekebelezést. A párizsi szerb követ hivatkozási alapja itt is az volt, hogy ősi szerb földeket ölel az anyaország ismét a keblére (egyetlen hivatkozási alapjuk a szabadságharc leverésében való részvétel jutalmaként néhány évig fennállt szerb vajdaság lehetett). Miután a Bánságra Románia is igényt tartott, azt meg kellett osztani, Szerbia így kárpótlásul Dalmáciát kapta meg, keresztezve ezzel a horvát érdekeket.

Zágrábban szintén októberben alakult meg a délszláv Nemzeti Tanács, első dolguk volt Fiume elfoglalása. A szerbek december 1-jén a monarchia összes déli szláv területeivel együtt Montenegrót is bekebelezték. A mura-közi vendék azonban nem óhajtottak szerb uralom alá kerülni, a határmegállapító bizottság azonban – francia befolyásra – önkényesen jegyzőkönyvet változtatott, s így juttatta délszláv kézre a történelmi Magyarország délnyugati szegletét. Az olaszok Dalmácia helyett az általuk nem is kért (!) Dél-Tirolt kapták zsákmányul.

A románok – bár hintapolitikájuk miatt a szövetségesek előtt nagy becsületük nem volt – kapcsolatban álltak Prágával és a Nyugattal. Október végén Nagyváradon a magyarországi románok Nemzeti Tanácsot alakítottak, amely a magyar forradalmi kormánytól novemberben már 26 vármegye impériumának átengedését követelte. Jászi még a föderációban való megtartásuk reményében ült le velük tárgyalni, de Románia csapatai közben a Marosig elfoglalták Erdélyt. A december 1-jei gyulafehérvári népgyűlés már nemzeti szuverenitást követelt, de az új országon belüli autonómia megadásával, amelynek reményé-

ben később az erdélyi szászok és a bánati svábok is csatlakoztak. Bratianu a terület magyarságára vonatkozólag szintén hamis népmozgalmi adatokat (a valóságos számnak csupán kétötödét) adott meg a békekonferenciának. A visszacsatolás hamis érve – értsd: Erdély ősi román föld – ez esetben is hatásosnak bizonyult!

Bár csapatmozgásokkal Románia kész helyzet elé akarta állítani a nagyhatalmakat, a Királyhágnál a székely hadosztály időlegesen megakasztotta őket. A franciák Moszkva felé irányították volna a románokat, de 1919. márciusában már a budapesti Sugár úton meneteltek bocskoros csapataikkal. Szándékukban állt még a Tiszától nyugatra is politikai megszállássá alakítani az ottlétüket – csak az antant 11. ultimátuma birta őket megállásra!

A szerző részletesen taglalja azon sorozatos jogsértéseket, amelyek a fegyverszüneti szerződés áthágásából, a Monarchia megszűnése vitatott időpontjából adódtak. A hatalmak tájékoztatansága a dunai kérdésekben, az emigráns cseh szakértőkre való hagyatkozás szintén végzetes hiba volt. Stromfeld Aurél 1919 tavaszán legalább a Felvidék jelentős részét visszafoglalta, de visszaparancsolták a korábbi demarkációs vonalra, mire ő lemondott. A nemzeti erők Szegeden már májusban kormányt alakítottak, amely augusztusban elfoglalta a kommun tanácsainak helyét. Horthy Miklós altengemagy novemberben Budapestre is bevonult, a románokat pedig a Tisza mögé szorították vissza. Miután a későbbi kormányzó ellen elkövetett merénylet meggyőzt, a cseh, szerb és román kormányok elhatározták, hogy a Párizsba meghívott magyar béke delegációval közösen szállnak szembe; létrehozták a *kisantantot*. Az egyenlőtlen esélyeket jól példázta, hogy a magyar küldöttséget rendőri felügyelet alatt tartották, nehogy szövetségeseket kereshessenek. Közben az olaszok, érezve a szláv veszélyt, diplomáciai offenzívába fogtak, Pilsudski marsall lengyel hadai pedig Kijevet is elérték.

1920. június 4-én – az elcsatolt területeken le nem bonyolított népszavazások helyett – olyan békeszerződést kényszerítettek Magyarországra, amely területének és lakosságának nagy részét igazságtalanul elcsatolta. A másik féllel együtt megalkotandó, kölcsönös megegyezésen alapuló, kétoldalú békeszerződés helyett gyakorlatilag a másik érdekelt fél kizárásával megalkotott egyoldalú felosztási diktátum született. Igaz, hogy a dokumentumot a magyar kormány aláírta, de a kilosztott nép végső

pusztulással való megfenyegetésének Damoklész-kardja alatt! Reménykedett továbbá abban, hogy Millerand francia miniszterelnök levele „az aláírandó szerződésnek esetleg sérelmes rendelkezéseit a határmegállapító bizottságok útján meg fogják változtatni. A levél három pontban tett javaslatot: a békefeltételekben megvont határvonalak módosításában, a cseh államba bekebelezett ruthén terület autonómiájában és a magyar kisebbségek sorsának nemzetközi szerződések útján való szabályozásában.” Mint tudjuk: ez utóbbiak megszülettek, be pedig sohasem tartattak...

Horváth Jenő A magyar kérdés a XX. században c. könyvében a békediktátumot az alábbiakban jellemzi: „Magyar felfogás szerint rossz volt a békeszerződés azért, mert 1. igazságtalan volt; 2. azért, mert annak nyomában nyugalom és békés munka helyett állandó izgalom és végtelen szenvedés következett, a békét háború követte, a népek az egymáshoz való közeledés helyett egymástól eltávolodtak és egymás ellen fordulva új háborúra készültek; 3. mert a szerződés egyoldalú volt és nemcsak mások jogainak ellenére jött létre, de megkívánta, hogy valamely nemzet a maga jogainak fegyverrel való eltiprását általa is igazságosnak és méltányosnak tekintse, általa is óhajtott rendelkezésnek nyilvánítsa; 4. mert ellene irányított romboló erőknek előzetes felhasználása folytán előállott pillanatnyi helyzetre és erőviszonyokra épült; 5. mert fegyveres erőszakkal olyan irtózatot büntetést és terhet rótt a magyar népre és nemzetre, amelyeket azok elviselni nem tudtak, tehát a rendelkezés már ennek folytán sem volt ésszerűnek tekinthető; 6. mert az így létrejött és Magyarországra kényszerített békeszerződés nem számolt a változásokkal, hanem elmervedett és a történelmi és természetes fejlődés útjába állva kezdettől fogva megszűnésre volt ítélve.”

Trianon tehát maig nyílt seb, fekély népünk, de a velünk sorsközösségben élő, Duna-menti népek testén is. A milleniumtól Trianonig kötetet minden hazai és határon túli magyar középiskolásnak meg történelem szakos tanárjelöltnek a kezébe adnám, de német, cseh, szlovák, ruszin, román, szerb, horvát és szlovén nyelvre való mielőbbi lefordítását is figyelembe ajánlom a magyar kultusz- és külügyi kormánzatnak. Horváth Jenő nevét pedig közterület és tudományos-politikai intézmény (pl. nemzetstratégiai kutatóintézet) kellene, hogy viselje.

Javaslataim miéértjére maga a szerző adhatja meg a választ A Dunamedence közgazdasága és politikája, különös tekintettel Magyarországra (1944) c. könyvében: „A történelmi Magyarország senkitől sem vett el állami kereteket, sem népeket, sem életteret, sem tőle távol eső hatalmakat: a maga keretét, a maga népeit, a maga életterét, a maga társadalmát, a maga hatalmát gondozta és féltette azért, mert a történelmi Magyarország kerete, élettere és hatalma egy volt a gondjaira bízott, általa védett és gondozott népek békés együttélésével, életterével, azoknak más erők és hatalmak támadásaival szemben való megvédésével. Éppen azért a történelmi Magyarország helyreállítása sem választható el azoktól a népektől, amelyek az ő kereteiben a magok életterét, nyugodt megélhetésüket és fejlődésüket a történelem folyamán megtalálták. A délekeleti kérdés megoldása Magyarország és a Dunamedence népeinek megnyugtató és kielégítő nélkül mindenkor megkísérélhető, de soha nem megoldható kérdés marad.”

/ Horváth Jenő: A milleniumtól Trianonig. Huszonöt év Magyarország történetéből 1896-1920. Közreadja: Major Zoltán. Nyitott Könyv Kiadó, Budapest, 2004. 295 + 181 p. /

„A csodálatos mandarin”

Az Aracs Társadalmi Szervezet díjkiosztó ünnepsége

Szabadka 2006. szeptember 22.

Megyeri Pál fotói

Ökrész Károly, Nagy József, Szabó Gabriella, Joó Gyúlvész Margit, Dulka Gyöngyi és Szabados György

A Városháza dísztermének közönsége

A díjkiosztó bizottságból két tag:
Csorba Béla és Utasi Jenő (balról a 3. és 4.)

A díjazottak
(Dulka Andort betegsége miatt a lánya helyettesítette)

Hajnal Jenőtől, a bírálóbizottság elnökétől Szabados György átveszi a díjat

A zeneköltő az Aracs-Főnix-díjjal

HAJNAL JENŐ

Szembeszállni a barbársággal

Kedves ünneplő Közönség!

Örökségünkre emlékezünk. Örökségünkre a hűségben és a tisztességben. Az együtt érző magyarságnak ezekben a nehéz óráiban különösen megüdvöztető számomra, hogy az Aracs Társadalmi Szervezet Aracs-díjat odaítélő bizottsága nevében köszönhetem Önöket abból az alkalomból, hogy a dr. Benák József egyetemi tanár, Bicskei Zoltán grafikusművész, filmrendező, Csorba Béla költő, néprajzkutató, publicista, dr. Gubás Jenő nyugalmazott főorvos, az Aracs Társadalmi Szervezet elnöke, Hajnal Jenő magiszter, bizottsági elnök, dr. Szöllősy Vágó László ny. újságíró, pedagógus és ft. Utasi Jenő plébános úr összetételű testület

1. az idén ötödször kiosztásra kerülő **ARACS-FÖNIX-DÍJAT**, amely Kalmár Ferenc szabadkai szobrászművész kisléptékű kávéházából és Gyurkovics Hunor festőművész készítette díszoklevélből áll, **SZABADOS GYÖRGY** budapesti zeneköltőnek,

2. a kilencedik alkalommal kiosztásra kerülő **ARACS-DÍJAT**, amely Szervátiusz Tibor kisléptékű kávéházából, Boros György készítette díszoklevélből és pénzjutalomból áll, **FT. NAGY JÓZSEF** zentai főesperes-plébánosnak és **DULKA ANDOR** úrményházi történelemtanárnak,

3. az idén nyolcadszor kiosztásra kerülő **ARACS-ÉRMET**, amely Kutas Ágnes budapesti szobrászművész műve, s amelyet az ugyancsak Boros György által készített díszoklevél és pénzjutalom egészít ki, pedig **JOÓ GYÜLVÉSZ MARGIT** székelykevei magyartanárnak, **ÖKRÉSZ KÁROLY** temerini helytörténésznek és **SZABÓ GABRIELLA** temerini művelődésszervezőnek, rádióriporternek ítélte oda.

A bizottság véleménye szerint minden kitüntetett a hivatása mellett a délvidéki és az egyetemes magyar közéletnek, a nemzeti művelődésnek és oktatásnak olyan jellegzetes, hatékony személyisége, akit számon tart a közvélemény, és nem feled majd a jövő sem.

Kedves Ünnepeitek!

Távol és közel, fönt és lent, nap és éj mosódik ma egyggyé, hiszen itt állunk most – miként az ünnepelek mindig – valahol a világ legközepén. Két víz és két tűz között, a világ közepén és mégis az árvák földjének üres mezején. S ahogy az eszmélet az álommal összeér, bennünk is halkán megszólalnak szavakkal el nem mondható közös emberi dolgaink. Mert ma azok vannak itt közöttünk, akik a velük szembeszegülő elpusztíthatatlan erőnek a tudói és elmondói. Az, ami közös bennük nem más, mint hogy szembe mernek nézni és szállni a barbársággal. Életútjukban ezért is találhatunk azonos vonásokat. Összeköti őket a kisemmizettség elleni tiltakozás és az emberi szabadság, méltóság védelmezése. Életük a panasz kimondása és a bizalom szava. Emberi tettük – a művészi alkotás, a léleképítés, a bizalom erősítés, a tanítás, a múlt kutatás, a hagyományörzés – valójában hit az értelemben, egyúttal pedig az emberséges jövő vágya és reménye, hiszen szakmai megnyilatkozásaik vallomás és jobbító küzdelem az értelemellenesség, az érzelmi sivárság, a káosz, a reménytelenség ellen. Eszményeink és példaképeink, de vizsgáztatóink is a ma ünnepeleik. Olyan példák, amelyet az követ hozzájuk hiven, aki nem fordul hátra, aki nem visszafelé néz, hanem velük és általuk is előre tekint a jövőbe. Mi pedig most azért gyűltünk össze, hogy ezért nekik főhajta köszönetet mondjunk.

Szabados György zeneköltő (zeneszerző, zongoraművész, író) életművében a legszebb hazafiság: az elnyomás gyűlölete, a szabadság hite, a tiszta erkölcs és a történelmi tanulság. Művészete sajátosan magyar és egyben az egész világot átfogó. A reménység zenéjének a szerzője Ő. 1939-ben született Budapesten, 1955-ben lépett színpadra először a nyilvánosság előtt. 1963-ban tartotta első színdarabját a szabad zenei improvizáció jegyében. 1975-től 1978-ig a legendás Kassák Klubban a Kortárs Zenei Műhely vezetője volt. 1983-ban alakította

meg a Magyar Királyi Udvari Zenekart, amelynek rövidítése (MaKUZ) nem csak egy zenekar neve, hanem Szabados egész zenei tevékenységének, jelenlétének a jelképe, amely egy egész zenei generáció gondolkodását, művészi világképét meghatározza. A 60-as évek elején Európában elsőként dolgozta ki eredeti látásmódú kortárs zenéjét, amely a kezdetektől fogva improvizatív jellegű, és a saját zenei anyanyelvéből táplálkozik. Életműve egyike azon keveseknek, amely felmutatja az egyetemes zeneiség teljességét a kortársi létben. A korszakos jelentőségű zeneszerző, Ligeti György személyében Európa egyik legjelentősebb zeneszerzőjét tiszteli. Egy neves német zeneesztéta, Jan Knaup a XX. század végének bartóki jelenségéhez hasonlítja Szabados Györgyöt, akinak önvallomása szerint: „ma már csak a »szent« zene az érdekes...”, az olyan muzsika, amely „elismeri és tiszteli, hogy az ember csodálatos lény, és csak akkor fog belőle megszólalni az Istenhez való soha sem tökéletes, de arra törekvő hasonlatossága, ha teremtő részvételű ember lesz és átéli magában az egész teremtetést.”

Aki hallgatta, tudja, hogy a Szabados-zene a tűz világa, az alkotó és pusztító tűze, a tisztító és felmagasztaló tűze. Ott tombol ebben a szent zenében korunk is, és a túlhajtottság éppúgy benne van, mint a vas- és betonfalakból kiszabadulás felszabadító, boldog önkivülete. Ez a zene napjainkig megmaradt a maga bensőséges körében, és többnyire egy láthatatlan, ám mégis kézzelfogható közösséget mozgat, amelynek ez a zene a lételeme. E közösség tagjai minden koncerten ünnepelnek. Ünneplik a zene felszabadító boldogságát, a zeneszt és egy másik, egy örömteljes világ kifejtését.

A délidéki magyarság szellemi, művészi és főleg zenei életét – igaz csak bűvópatakként –, de mégis jelentős mértékben áthalja a nagy magyar zeneköltő, Szabados György életműve, szellemi magatartása. Legutóbb a magyar zenei és östörténeti vonatkozású *Szertartászene királyunk*, a *Nap tiszteletére* című nagyzenekari vokális-zenekari művének ősbemutatója volt régióink egyik legnagyobb zenei eseménye. A teremtő művésznak ezúttal a jövő értelmébe és bizalmába vetett hitét szeretnénk megköszönni. A lényegiségnek azt az egyetemes zenei megfogalmazását, amely elhiteti velünk, hogy nem fölösleges az élet, hogy szívünk élete, tudatunk és értelmünk léte, szerelmünk és halálunk esélye a folytathatóság és a virágzó folytonosság, amely az bizonyítja, hogy Szabados György zeneszerző, zongoraművész, író egész alkotói és

emberi léte lángolva és lobogva tagadja a céltalanságot, a reménytelenséget és a hittelenséget.

A megváltoztatni akarás varázsa és hite a mozgatója főtisztelendő **Nagy József** Tisza menti főesperes, zentai plébános úr példamutatásának is. Annak az állhatatos hitnek, amely köveket, betonoszlopokat képes út menti árkokból kiemelni, épülő templomának falába illeszteni, amely emberi reményből és krisztusi hitből képes tapintható falakat felhúzni, és megmagyarázhatatlan csodákat tenni. Nála az építés is és a remény is egy ügy szolgáltatában állhat: közösségeket teremteni a megalázottak és a megszomorítottak, a nélkülözők és a szűkölködők magányában. Naponta meleg ételt adni a zentai népkörszörnyűségnek, vigasztaló szót és gyógyszert találni az elesetteknek és a betegeknek, fényt mutatni a szellemi fogyatékos gyermekeknek, bizakodást kelteni a nagycsaládokban, a boldog és áldott házasság eszméjének és megvalósulásának hirdetése, a fiatalokkal való aggódó törődés valójában mind-mind ennek a lelkesítő életvilágának egy-egy olyan állomása a szabadkai, az adorjáni, az oromhegyesi, majd pedig a zentai, a felsőhegyi és a bogarasi szolgálattal együtt, amely az abbahagyhatatlan vándorlás országútja mellett jött létre, és Józsi atya ember- és létkeresésének egy-egy stációja is egyben. A lerogyasztások és a föltápaszkodások útjának vajon hány állomása vár még rá, mire az épülő emléktemplom falain belül is az élet lüktetni kezd majd? Az alapkövetéltől napjainkig már egy évtized elmúlt, s a templomépítő továbbra is bizakodó, derűlátó, mert hitének határa maga a csillagos ég. Menni kell tehát tovább – vallja –, mert menni, ha nehéz is, nem lehetetlen, ha az embernek olyan erős a hite, mint a ma ünnepeltjének. A békességet csak a jó akarat szülheti meg. Ennek a jóakaratnak is a hirdetője és megtestesítője főtisztelendő Nagy József. Az ő békeje nemcsak a viszálytól, a veszekedéstől való mentességet jelenti, hanem a boldogságot, a harmóniát, a helyes viszonyt magában az emberi személyben, egymás között, a világgal, de főképpen a gondviselő Istennel.

Túlságosan is gőgös korunkban képesek vagyunk könnyelműen, könnyen és hűtlenül elengedi egy másik ember kezét, pedig naponta tapasztaljuk, hogy nincs más esélyünk, csak az egység, az együttlét, a megtartó örökség megszentelése. Józsi atyának felénk nyújtott segítő kezét kívánjuk most megszoritani, amikor megköszönjük neki, hogy megtanított bennünket imádkozni,

szeretni, vétékből felállni, hinni a perc örökkévalóságában, amely ha száz esztendőre terjeszkedik is ki, megéri, mert naponta közeledik az a pillanat, amely kimondhatja majd velünk: együtt maradtunk az örök reményben.

Segítők Ő az együtt-tanulásban, tanítók a halandó nagy élet szeretetében, a kisebbségi végzet tiszteletében, a jóért cselekvés ünnepi, zászlós örömeiben, mert **Dulka Andor** úrményházi történelemtanár bizakodik az emberszívben, az emberlélekben, de legfőképpen – minden gyötrelmünk és esendőségünk ellenére – az ígéretes, indulatos és szelíd embersors jövőjében. S amikor sorsunk végzete áthatott szíven, dacolva minden emberi dimenzióval merre vállalni azt, amit oly kevesen, s amelyről ő maga így vall:

„1995 szeptemberében az úrményházi iskolába visszakérültek a felsős tagozatok. Az iskola ünnepélyes megnyitóján... értesültünk arról, hogy a tanintézet égető tanárihiánnyal küzd. Ha jól emlékszem, csupán egy vagy két tantárgyat tanítottak megfelelő végzettségű pedagógusok. Rövid időn belül a helyi önkormányzat részéről felkérés érkezett hozzánk, hogy költözzünk Úrményházára. Szeptember 3-án (ekkor jártam először Úrményházán) volt az iskola megnyitója, mi pedig október 23-án megkezdjük ott a munkát. A pénteki napot még ledolgoztuk a verébázi iskolában, hétfőtől pedig már Úrményházán tanítottunk. Hogy miért vállaltam? Szüleim sorsán, szinte erejükön fölüli áldozatvállalásán és saját sorsomon tapasztaltam meg, hogy mit jelent a kisebbségi magyarság számára az anyanyelvű iskola. A VMDK tanácstagjaként magamban felvállaltam, hogy ezt a sokat szenvedett, kisebbségi sorban oly sokszor megalázott és meghurcolt magyarságot legjobb képességeim szerint szolgálom. Ha nem hívna Úrményházára, nyilván sohasem mentem volna oda. De amikor a felkérés megtörtént – és számomra ez volt az igazi lecke –, azt már nem lehetett visszautasítani. Ugy éreztem, hogy emberi hitvallásom, kiállásom, életvitelem, politikai vállalkásom hiteletelenné, hamissá válna, ha ezt a felajánlást nem vállalom el. Kisebbségi ügyben, magyar ügyben én soha többé érdemben és hitelesen meg nem szólalhatok, ha nem vállalom.”

A Dulka család odaköltözésével pedig sok minden megváltozott a Dél-Bánságban, s immár több mint egy évtizede Dulka Andor és felesége, Viola Lujza az ottani művelődési és közélet meghatározó személyiségei. Ünnepeztünk tevékenységi körébe tartozik ugyanis – a tanításon kívül – a szóránnyagondozás, a család- és falutörténe-

ti adatgyűjtés, szociográfiai munkák, hagyományok, népszokások gyűjtése és feldolgozása; s természetesen mindaz, amit felsorolni is lehetetlen a mindennapok helytállásának és sorslétésének fájó szorításában, de amelyeknek két legfrissebb vállalásában: egy szóránnykollegium létrehozásában és a Bánáti Magyar Iskolaalap újraindításában ott munkál Dulka Andor tanár úr teljes létének értelme: jövőnk jelenidejűsége.

A békesség látható, a békességszerzők láthatatlanok, ilyen láthatatlan békességszerző **Joó Gyúlvész Margit** székelykevei magyartanár, könyvtáros, népmesemondó, a helyi művelődési otthon igazgatója. 1958. augusztus 31-én született Székelykeven. Itt fejezte be az általános iskolát, majd a pancsovai Uroš Predi? Gimnázium magyar nyelvű tagozatán érettségizett. Tanulmányait az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékén folytatta. 1980 óta a székelykevei Jarko Zrenjanin Általános Iskolában magyartanárként dolgozott, majd 2004 szeptemberétől az intézmény könyvtárosi teendőit is ellátta. Jelenleg az újonnan megalakult Székelykeve Művelődési Otthon igazgatója. Életrajzi adatait olvasva évek, napok sora vonul tova: már apró gyermekként verset mond, műsort vezet, még csak tizenkét éves, de már a falu művelődési egyesületének az egyik legszorgalmasabb tagja; a műkedvelő színjátszás sokoldalú alakja (szerepel és rendez); egyesületi elnökként, majd a kevevári község megbízottjaként a festvételepülési kapcsolatok építésének fő szorgalmazója, élesztője és segítője; szervez, irányít és rendez, miközben szülőfalujának, az al-dunai székely-magyar településnek a csontját, követ, cserepét és történelmét, valamint több százéves gyötrelmét idézi élénk mesében és népdalban, gyermek- és betlehemes előadásban. És állandóan békít, mert jól tudja, hogy sokkal nehezebb megőrizni az együttműködést, ha nem valami ellen, hanem közös célokért, a békesség, a harmonia érdekében szerveződik. A béke, amit a harmonikus emberi kapcsolatok, a szociális kohézió szinonimájának tekinthetünk, természetesen dinamikus fogalom, nem a sírok békeje, nem az unalom kiégettsége, hanem az egymásnak feszülő erők harmóniája, mint egy színjátszó csoport, énekkar vagy zenekar egysége. Ezt az egységetremtő emberi elkötelezettséget, a mindig belülről fakadó, halk szavú, de cselekvő és alakító kisugárzó erőt szeretnénk megköszönni Joó Gyúlvész Margit tanár- és igazgatónőnek, amikor átadjuk neki az Aracs-érmet.

Ő az, aki önismeretre tanít bennünket, aki úgy lapozza át büszke és borzongó múltunk sárguló lapjait, a titkot, hogy hódítók és behódoltak, építők és lerombolók enyészeteiből egy új, megismerhető világot teremt. **Ökrész Károly** helytörténész 1929-ben született Temerinben, ahova tanulmányai befejezése után hazatér, gyakorló állatorvosként kezd el dolgozni, majd községi elnökként a helyi magyarság oktatási és művelődési intézményeinek megszilárdításán és újak megteremtésén fáradozik; ekkor nyílik meg Temerinben az egytannyelvű magyar általános iskola (1967–68); ekkor kezd el működését a Helytörténeti Múzeum (1971); létrejön a Szirmai Károly Irodalmi Díj (1972), a Művelődési Kör (1973), mely később TAKT néven folytatja tevékenységét. És 1978 óta aktív helytörténész. 1993-ban *A temerini plébánia története* című munkája jelenik meg, majd négy év múlva a köztéri egyházi kegyhelyekről készült *Lelke üdvére állította* című kismonográfiája. A szakkritika szerint mindketlen zsinórmértékül szolgálhat a hasonló célzattal ezután készülő délvidéki magyar munkák számára. 1999-ben *Mig Temerinbe magyar szántani fog... (Fejezetek egy község múltjából)* címmel történelmi monográfiája lát napvilágot, mely az Anjouk korától 1848-ig foglalja össze Temerin történetét. Ennek a nagyszabású munkának szerves folytatása az idén megjelent *Temerin a magyar szabadságharcban*, melyet a szerző szorgalmát és alaposágát ismerve bizonyára újabb fontos művek fognak követni. 1991 óta a Helytörténeti Múzeum vezetője, hely- és régiótörténelmi írásai rendszeresen látnak napvilágot a helyi hetilapban, a plébániahivatal által kiadott *Temerini Harangszóban*, a *Bácsországbán*, de más folyóiratokban is. Azt szeretnénk ma megköszönni neki, hogy immár egy emberöltőn át múltunkat láttatva szeliden int esendő, ihletett jövőnkre, hogy így készítsen bennünket a cselekvés akaratára.

Mint a gyermekek – önfeledt titoktudással, boldogan, szorongva, rajongva, merengve, magunkba feledkezve – játszanak, s közben tudva minden összefüggést a magun-

kat átadásában. Ennek a töprengő, komoly, felihletlen tudásnak az ismerője **Szabó Gabriella** népművelő, újságíró-riporter, aki középiskolás kora óta kisebb-nagyobb megszakításokkal tanítja a gyermekjátékokat, a néptáncot és a népdalokat szülőfalujában, Temerinben, hogy később a Hivogató és a Battyú népzenei együttes énekeseként kilépjen a nagy nyilvánosság elé, hogy azután a háború szele férjével, Szabó Árpád népzeneésszel, a Battyú együttes primásával kisodorja Németországba, és onnan visszahozza őket a fölnevelő táj hívó szava. A Gyermekrádió népzenei vetélkedőjét, a *Szólj, síp, szólj!*-t 1994 óta szervezi. Ekkor lett társszervezője ennek a rendezvénynek a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete is. Tíz évvel ezelőtt ez a szervezet vállalta fel kezdeményezésére a *Köketánc* nevű énekesnépijáték- és néptánc-vetélkedő lebonyolítását is. Emellett számtalan alkalommal szervezett különféle népzenei és néptáncos továbbképzéseket, táborokat, pedagógusok és gyerekek számára egyaránt. Itt mindig a legkiválóbb szakemberekkel dolgoztak határon innen és túl. Számtalan helyi rendezvény szervezője és résztvevője, a temerini Csicsóka néptáncocsoportot és énekcsoportot szakmailag is irányítja. Három gyermeke van, mindegyik vonzódik a hagyományápolás, kultúránk megőrzése iránt. Mely meggyőződése, hogy magyar szellemiségben kell nevelni és oktatni a felnövekvő generációkat mindamellett, hogy a más-ság megismerését is elengedhetetlenül fontosnak tartja, mivel mások csak akkor becsülik meg kultúránkat, értékeinket, ha mi is kellő tisztelettel fordulunk azok értékei, kultúrája felé. Most azt a fáradozását szeretnénk meghálálni neki, amely segít valamit megőrizni magunknak abból a létből, amelyben a játék tiszta gyermeki embersége vigyázott elevenen égő hitünkre és virágsziromként kibomló örömünkre.

Kedves Egybegyűlte! A mai kitüntetésekhez szívből gratulállok, a díjazottaknak jó egészséget és további eredményes munkát kívánok mindnyájunk nevében. Az Isten éltesse Önöket sokáig!

„... mert súlyunk oly parányi”

Kedves ünnepeltek, tisztelt ünneplő közönség!

Mielőtt az ünneplést elkezdenénk, egy szomorú kötelezettségünknek teszünk eleget!

Sajnálatos kell ugyanis bejelentenem, hogy három korábbi díjazottunk már nem ünnepelhet velünk. A sors gyakran vak, igazságtalan és kegyetlen, és idő előtt szólítja el a halál a legjobbjainkat. Az Aracs-díjas dr. Ribár Béla akadémikusra, Kiss Antal esperes úrra és ft. Tari János atyára és munkásságukra emlékezve fejezzük ki tiszteletünket és búcsúzzunk el tőlük méltóképpen! Kérem a jelenlévőket, hogy egyperces néma felállással adózzunk emlékükhöz.

„Bár mily láncok által legyen is lebilincselve a nemzet, előbb utóbb mégis szabadabb létre viv, ha lakosában a polgári erény tiszta vére buzog.” Széchenyi István gondolatát és szavait tovább idézve: „Engem soha nem ijesztett csekély számunk, de fennmaradásunkért annál erősebben rettegtem mindig azon okból, ... mert fajtánk anyagi, mint szellemi léte oly felette könnyű. ... Eszerint ... nem azért forog veszélyben létünk, mert kevesen vagyunk, hanem mert súlyunk oly parányi.”

A Legnagyobb Magyar szavai, sajnos, még ma is időszerűek, és ránk, délvidéki magyarokra ezek hatványozottan érvényesek. Hisz sürgősen bizonygatni, mert minden tárgyilagos szemlélődő előtt ismeretes, hogy a délvidéki magyarság erkölcsi válságban van, és művelődési életében is nagy hiányosságok tapasztalhatóak. Sem kulturális szinten, sem gerincességben nem azt nyújtjuk, ami egy egészséges nemzettől elvárható lenne. Mindezekért főleg azok a vezető értelmiségiek a felelősek, akik rendre nem a nemzet érdekét tekintik előbbrevalónak, hanem szinte mindig csak a sajátjukat. Ezért hajlandóak bármilyen hatalmat kiszolgálni. Ezt tanúsítja az a közelmúltban lezajlott topolyai ünnepség is, ahol a túlzott lojalitás, a behódolás már az izléstelenség határát súrolta. Olyanokat is ünneplésre invitáltak, akik korábban a veszélyt szorgalmazták. Ilyen jelenségek láttán nem lehet egy általános erkölcsi megújító

dásban reménykednünk. Pedig e nélkül, amint azt Széchenyi is vallotta, létünk veszélyben forog.

A nébutítás is gözerővel folyik. Nemcsak kisebbségi jogaink csorbitásával, a magyar oktatáspolitikai alapvető hiányosságával, de anyanyelvű intézményeink által is – és ez sokkal fájóbb. Az, hogy a hatalom beolvasztási politikát folytat, még valahogy meg lehet érteni, bár meg nem bocsátható, de hogy egyes magyar intézményeink anyanyelvűnk, hagyományaink, zenekultúránk rombolását végzik, az már súlyos bűnnek tekinthető. – Illyés Gyula arra figyelmeztet, hogy „ilyen diaszpórája egyetlen anyanyelvnek sincs. Ez azt jelenti, hogy a magyarság sorsáért egyharmad részben már a kintiek felelnek.” Ami arra utal, hogy anyanyelvünk tisztaságáért és közérthetőségéért mi is felelősek vagyunk.

Nos, a „folklorizálódás”-nak is álcázott anyanyelvromlás káros vagy nem egyértelműen káros voltát nekünk nincsen okunk mérlesekélni. A magyar nép ugyanis úgy használja anyanyelvét – itthon is, Moldvában is, tehát bárhol –, ahogyan tudja. S jó, ha úgy teheti. Nem erről szól a panaszunk. Magárahagyatottságában az az „egyértelműen káros”, hogyha – amikor világosan jelzi, hogy nem akar kiszakadni anyanyelvi közösségünkből, a hamis atyáskodás papjai igyekeznek meglevesztetni, vagy nyílt elriasztással gátolják fölemelkedését, hogy közeledhessen az egységes magyar köznyelv elsajátításához. Pedig joggal várhatnánk el a lehűző gyamkodóktól, hogy legalább akkora erkölcsi felelősséggel viszonyuljanak a délvidéki magyarság anyanyelvűségének ügyéhez, amekkorával maguk buzdílják a többségi köznyelv és a világnyelv tanulására. Ahhoz, hogy a huszonegyedik században átfogó mértékben szót érthessünk, illetve szót érve élhessünk, mindhárom nyelvre szükségünk van, és mindhárom érdekünkben áll megfelelő szinten elsajátítani: anyanyelvünk köznyelvi változatát, valamint a többségi nyelvnek és a világnyelvnek szintén a köznyelvi változatát.

Ezt teszi minden nyelvközösség értelmisége, ha népét a fölemelkedésben „egyértelműen” segíteni kívánja, nem pedig az elszigetelődésben, a provincializmusban megreked-

ni hagyni, és nemzetéről és nyelvközösségéről lemorzsolódásra buzdítani.

A közszolgálati rádióinkban, a tévében és másutt is hente hallható a legizléstelenebb, nivótlan, sokszor a nyomdapesteket nem tűró szövegű műnépzene. És többnyire ilyenre kénytelenek táncolni a kis vidámságra vágyó idős emberek, kelletlenül diszkótáncot utánozva, suta, néha nevetséges, de inkább elszomorító táncmozdulatokat lejtve. Felejtve a magyarság táncainak gazdag motívumvilágát, büszke tartását és kecsességét. Pedig Veres Péter is óva inti a magáról megfélemedezett magyarságot, miszerint „ha egy emberi közösség, egy nemzet... elvesztette lelkét, izlését és öntudatát, kész préda az erősebb számára.”

Szerencsénkre még léteznek lelkes, önfeláldozó, minden nehézséget leküzdő őrök és Muszaj-Herkulesek, akik mind az erkölcsös magatartásukkal, mind a hasznos munkájukkal ellenállnak e züllesztő folyamatoknak. Ők azoknak a civil szervezeteknek és vallási intézményeinknek elszánt munkatársai, amelyek megkísérik a már-már lehetetlenné tűnő, de mégis bizva bizó délvidéki magyarság erkölcsi, valamint műveltségi jobbitását és megmentését. Többen vannak, de most csak néhányuknak áll módunkban köszönetet mondani. Azoknak, akik a már említett pusztító primitívséggel szembeállva, a gyermekeinket a zene tiszta forrásához vezetik. Azokat ünnepeljük, akik lelmérve a szörvénymagyarság áldatlan állapotát, tanulási lehetőségeket biztosítanak a jövő magyar értelmiségének, munkálkodásukkal pedig őrzik a hagyományt, oktatnak és erkölcsi magatartásukkal példát mutatnak. Tudjuk, hogy ez a díj csak némileg fedi azt a számtalan megpróbáltatást, mellőzést, gáncsoskodást, amit a mostani ünnepeltjeinknek munkájuk és magyarságuk miatt el kellett viselniük. Azért pótolja e hiányt az a tudat, hogy e díjjal nem a hatalom, hanem a délvidéki magyarság mond köszönetet, azt kívánva, hogy még nagyon sokáig buzgólkodjanak jó egészségben és ugyanilyen lelkesen mindannyiunk javára és öröme.

Végezetül engedjék meg, hogy fogadalmunkhoz híven, azokról a délvidéki magyarokról is megemlékezzünk, akik korábban sokat tettek az itteni magyarságért, ami miatt életükkel kellett fizetniük. Korábban felidéztük emlékét a zombori Deák Leónak, a torontálvásárhelyi Gachal Jánosnak, a szabadkai Bogner Józsefnek, ma pedig szóljon a megemlékezés Dupp Bálintról, akiről Matuska Márton a következőképpen vall.

Dupp Bálint római katolikus csürogi plébánost 1944. december utolsó napjainak egyikén, hónapokon át tartó

zaklatás után, misézés közben kiráncigálták a templomból, és a hívei szeme láttára kivégezték. Elernyedtestet azon nyomban, miseruhában szekerre dobták és a dögtemetőbe szállítva, ott elásták.

1923 óta szolgálta csürogi híveit. Püspöke nem kis csodálkozással, sőt ellenkezéssel vette tudomásul, hogy éppen ebben a szerb többségű faluban óhajt szolgálni. Ő azonban – aki önmagát németből lett magyarnak nevezte – ragaszkodott választásához, mondván, hogy éppen itt van rá a legnagyobb szükség, mert itt árják a magyar hívei. Két évtized alatt föl is virágoztatta a csürogi magyarokban a szellemi és lelki életet. Ezt azzal kezdte, hogy megtanult szerbül, hogy a helyi hatóságokkal és a többségi néppel is rendezze magyar hívei ügyeit.

Meglehetősen takarékosan és szerényen élt, megtakarított jövedelméből bőségesen támogatta a nem csekély számú nyomorban élő híveit, de a helybeli magyar egyesületeket is.

Az 1941-es magyar bevonulást a csürogi magyarok is örömmámorban ünnepelték. Százijüket azonban megkeserítette a helybeli szerbek részéről tanúsított ellenszenv, és egy, a honvédek által elkövetett kocsmai gyilkosság, amelynek egy szerencsétlen helybeli, ágrólszakadt magyar legény volt az áldozata. Az ügyet – mint minden egyéb rendellenességet, amely ellen szólni kötelességének érezte – kiprédikálta a templomában tartott honvédmisén, ami miatt a magyar hatóságok megszegényítették és meghurcolták. Szentbeszédében többek között toleranciára intette a felszabadító honvédeket és a magyarokat általában. Csupán Zichy kalocsai érsek közbenjárására sikerült az ellene indított hajszát leállítani.

A partizánok megérkezésének napjától kezdve naponta kellett jelentkeznie az új helyi hatóságnál. Később Újvidékre vitték a statáriális bíróság elé, ahol börtönbüntetést szabtak ki rá. Az ítéletet Csürogon is kihirdették a jelenlétében. A verszomjas helybeliek azonban annyira fölháborodtak a szerintük enyhe ítéleten, hogy nyomban kimondták: meg kell halnia. És nyomban kivégezték. A háborús bűnöket vizsgáló titói bizottságok által összeállított, eddig fölfelt dokumentumok egyikében sem esik róla említés. Az Árcs Társadalmi Szervezet díjtadó ünnepsége ezt az elhallgatást és feledést szeretné némileg pótolni.

Visszatérve mai rendezvényünkre, végezetül a díjazotaknak további sikeres munkát és jó egészséget kívánok az Árcs Társadalmi Szervezet nevében, hogy még sokaig tevékenykedjenek a délvidéki magyarság érdekében.

Ha a lelkiismeret nem működik, szétesik a világ

Tisztelt közönség, elnök úr! Elnézést kérek, hogy csak most, a műsor végén köszönöm meg ezt a díjat, s nem amikor átvettem, de annyira meg voltam hatódva, hogy nem tudtam megszólalni. Ha az ember azoktól kap valami-féle visszajelzést, akikért dolgozik, akkor ez nagyszerű érzés. De vajon megteszünk-e mindent, vajon megtettem-e mindent annak, aki mindnyájunkat ideküldött? Mert világot fenntartani, közösséget fenntartani, kultúrát fenntartani csak ilyen lelkiismerettel lehet. Vissza kell térnünk ahhoz a gondolkodáshoz, amelyben tudomásul vesszük, hogy van lélek, van lelkiismeret és ezen a belső talapzaton áll minden. Ha a gravitáció nem működik, szétesik a világ, ha az emberi lelkiismeret nem működik olyan pontosan és erősen, mint a gravitáció, szétesik a közösség, szétesik a kultúra, szétesik az ember, a család, minden. Sokan mondják manapság, hogy az emberi lélek valahova le akar szülni erre a földre, és oda születik, ahova ő kiválasztja, hogy milyen szülők gyerekeként akar élni. Ezek szép hiánypótló teóriák. Biztos, hogy van benne igazság, én mégis azt mondom, hogy mindnyájunkat ide leküld valaki. És hogy hova, azt nem mi döntöttük el. Ennek a megtiszteltetésnek, amiben most részesültem, amit tiszta szívből köszönök, és talán megindultságom igazolja, hogy tiszta szívből teszem, ennek van egy másik oldala is. Nevezetesen, hogy a délvidéki magyarság egy ifjú generá-

ciója, a magyarkanizsai ifjú, szellemi elit adott erőt sok mindenhez nekem is, mint ahogy oly sok alkotóművésznek, akik innen származtak, innen származnak, vagy akik nem itt dolgoznak, de tudják, érzik e két dolgot: egyfelől, magát ezt a szellemi közeget, ahol fészket kapott ez a kis vacak madár, amely itten tojja a zenéit, s talán csak kikel belőle valami, másfelől pedig azt, amit én is látok, hogy a mi népünk és kultúránk hihetetlenül rossz állapotban van. Ezt mint anyaországi magyar merem kimondani. Ugye, mi magyarok a fájdalomunkon nevetünk, örömünkben sirunk, és most öröm van, és mégsem szabad sírni, mert még nincs itt az ideje annak az örömnek. Ez az öröm akkor lesz igazi öröm, hogyha ez a kultúra, ez a nemzet, ez a nép újra a maga örömébe kerül, talpra áll. Meggyőződéseim szerint ez a szellemi-lelki talpra állás, akkor fog bekövetkezni, amikor az a magyarság, amelyet leamputáltak a nemzet testéről, újra beoltja őrző magasrendű kultúrájával, erkölcsiségével, erejével a főlhígult, elerőtlenedett anyaországot. Itt tehát, és ez igaz a többi részre is, nem szabad lélekben elgyengülni. Nem szabad hűtlennek lenni, mint ahogy én úgy érzem, valahányszor itt vagyok, hogy itt él a hűség, és egy csodálatos erő lappang.

Én most három zongoradarabom egy kis részét fogom eljátszani, fűzészerűen. Köszönöm szíves figyelmüket.

Szabados György ünnepi kishangversenye

Dózsa kapcsán

(Észrevétel)

Mindig érdeklődéssel olvasom Kovács Nándor Párhuzamos életképeit, így történhetett meg, hogy az Aracs legutóbbi számában felfigyeltem az 1514-es parasztháború átértékelésére tett tétova ötletére, tekintettel arra – őt idézem –, hogy "Dózsa hadával együtt szerb martalóc seregek dúlták fel a magyar birtokokat." Én pedig azt hittem, hogy a közel fél évezreden át zajló ideológiai pör mára már lezárult, és átadta a helyét a történészek józan szintézisének, ehelyett most a parasztkirály újra gyanúba került, ezúttal hogy a Délvidékre szabadította a szerbeket.

Ismereteim szerint azért ez a kérdés valamivel bonyolultabb, már csak azért is, mert szerb martalócok mindkét oldalon részt vettek a harcokban, nyilván életmódjukból és harcmódorukból következően nem utolsósorban saját pecsenyőjüket sűtögetendő, ami e korszakban a térség más nációjainál sem ment különlegességszámba. Állításom alátámasztására hadd idézzek Arday Lajos budapesti történész Magyarok a Délvidéken, Jugoszláviában címmel 2002-ben megjelent könyvének bevezető tanulmányából:

"A törökellenes keresztes hadjáratként meghirdetett, de a nemesek ellen forduló Dózsa-féle parasztfelkelés (1514) kétszeresen is tragikus a déli végeken: az emberek és az erődített helyek pusztulása kitérte a kaput az oszmán hódítás előtt, és első ízben fordította egymás ellen a magyarokat és a szerbeket: a nemesek által behívott szerb zsoldoscsapatok ölték meg az egyik felkelővezért, Borbás papot és 3 ezer társát a felégetett Hájszentlőrincen." (Kiemelés tőlem – Cs. B.)

Baráti tisztelettel:

Csorba Béla

ARACS

A delvidéki magyarság közéleti folyóirata

Alapító és kiadó: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Elnök: dr. Gubás Jenő

Alapító főszerkesztő: Utasi Jenő

Felelős szerkesztő: dr. Vajda Gábor

Olvasószerkesztő, lektor: Gubás Ágota

Fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számlógépes tördelés: Giricz Károly

Nyomda: Grafoprodukt Kft. Szabadka

Igazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság. Tagjai: Andróczky Csaba, Bata János, Cirkli Zsuzsanna, Gubás Jenő, Gábrityné Molnár Irén, Gyurkovics Hunor (képzőművészeti szerkesztő), Matuska Márton, Tari István, Utasi Jenő, Vajda Gábor, Zsoldos Ferenc

Egyes szám ára: 150 din.

évi előfizetés 600 dinár + postaköltség. Külföldi előfizetés a belföldinek a kétszerese.

Szerkesztőségi fogadóórák: Hetente szerdán 8-tól 12 óráig a szabadkai Városi Könyvtár földszinti olvasótermében.

A szerkesztőség címe: Gradska Biblioteka – Városi Könyvtár, 24000 Subotica – Szabadka, Dušan cár u. 2.

Telefon: 024 525-246, 553-115. E-mail: aracs-ujzag@tippnet.co.yu, gvajda@suonline.net

Tel/fax: 024 542-069. Olvasható az interneten: www.aracs.org.yu

Az Aracs folyószámlasszáma: 260-0056780016702-59

A szelvényre írják rá: ČLANARINA. za 2007.god.

A címzett: ARACS

A befizetés jelszáma: 189

Kérjük, hogy a befizetőszelvény egy példányát juttassák el a következő címre:

Grafoprodukt, 24000 Subotica, József Attila u. 26.

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.

A fedlapon Gyurkovics Hunor: Szabadságvágy (olajfestmény).

A hátlapon Nemes Fekete Edit: Cantata profana – Arany metszés (kollázs)

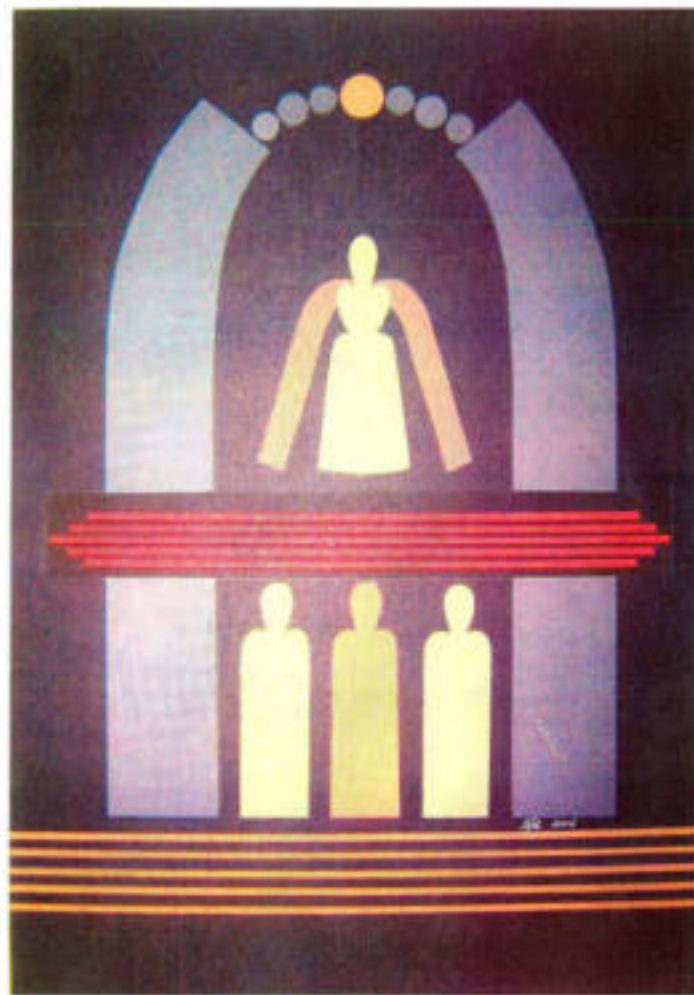
E számunkban Nemes Fekete Edit Csak tiszta forrásból című kiállításanyagából válogatunk. A kollázsok Bartók Béla emlékére készültek.

Gyurkovics Hunor olajfestményeit az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc ihlette.

NEMES FEKETE EDIT MUNKÁI

Cantata profana I.

„A csodálatos mandarin”

Cantata profana II.

Cantata profana III.

